

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**ÇİN HALK CUMHURİYETİNİN SAHİP OLDUĞU GÜÇ
UNSURLARI ÇERÇEVESİNDE GEÇMİŞİNİN,
BUGÜNÜNÜN VE GELECEĞİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: **Hasan KARAARSLAN**

İSTANBUL, 2012

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**ÇİN HALK CUMHURİYETİNİN SAHİP OLDUĞU GÜÇ
UNSURLARI ÇERÇEVESİNDE GEÇMİŞİNİN,
BUGÜNÜNÜN VE GELECEĞİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Hasan KARAARSLAN
Öğrenci No:
090771047

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Sait YILMAZ

İSTANBUL, 2012

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Çin Halk Cumhuriyetinin Sahip Olduğu Güç Unsurları Çerçevesinde Geçmişinin, Bugününün ve Geleceğinin Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 04 /01/2012

Hasan KARAARSLAN

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

04/01/2012

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim dalı *Uluslararası İlişkiler* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden 090771047 numaralı *Hasan KARAASLAN*' in "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**ÇİN HALK CUMHURİYETİNİN SAHİP OLDUĞU GÜÇ UNSURLARI ÇERÇEVESİNDE GEÇMİŞİNİN, BUGÜNÜN VE GELECEĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 09.12.2011 tarih ve 2011/21 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
YRD.DOÇ.DR. SAİT YILMAZ

ÜYE
YRD.DOÇ.DR. GÖKÇEN YAVAŞ

ÜYE
YRD.DOÇ.DR. MUZAFFER ÜREKLİ

ÇİN HALK CUMHURİYETİNİN SAHİP OLDUĞU GÜÇ UNSURLARI ÇERÇEVESİNDE GEÇMİŞİNİN, BUGÜNÜNÜN VE GELECEĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tezi Hazırlayan: Hasan KARAARSLAN

ÖZET

Napolyon'a atfedilen bir söze göre "Orada uyuyan bir dev var, Çin. O dev uyanırmayın zira bir gün Çin uyanırsa bu gelişme dünyayı sarsabilir", Bu sözlerin yüzyıllar önce işaret ettiği gibi, Çin Halk Cumhuriyeti, sahip olduğu tarihi, kültürel ve sosyo-ekonomik potansiyellerini harekete geçirmiş ve yeniden yükselişe geçmiştir. İçinde bulunduğumuz dönemde, dünya ekonomisi durgunluk göstermesine rağmen, Çin'in ortaya koyduğu ekonomik gelişme, birçok literatürde, uyuyan devin uyanması, ejderhanın tırnaklarını bilemesi, yeni bir süper gücün doğması gibi ifadelerle çokça üzerinde durulan bir konu olmaya başlamıştır. Ayrıca 1990'lardan sonra ortaya çıkan ABD'nin çektiği, tek kutupluluğun yol açtığı küreselleşme sancuları, bölgesel milli devletlerin ortaya çıkması ve son olarak bu ülkenin başta Ortadoğu olmak üzere dünya enerji kaynaklarına el koyma girişimleri, dünya ekonomisi, siyaseti ve askeri dengeleri açısından, dikkatlerin Çin Halk Cumhuriyeti'ne çekilmesini de beraberinde getirmiştir.

ÇHC'nin küresel bir rol oynayıp oynamayacağı, tek bir ses olarak konuşup konuşamayacağı ve var olan yapıların, yeteneklerin ve vasıtaların, Çin Halk Cumhuriyeti'ni, küresel bir güç haline getirip, getiremeyeceği konusunda, önemli şüpheler vardır. Bu tez çalışmasında Çin Halk Cumhuriyeti'nin sahip olduğu potansiyel ve sınırlayıcılar gözden geçirilerek, ülkenin geçmişi, bugünü ve gelecekteki muhtemel durumu değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çin, Çin Halk Cumhuriyeti, Güç Unsurları

**EVALUATING PAST, PRESENT AND FUTURE OF PEOPLE'S REPUBLIC
OF CHINA'S POWER ELEMENTS IN ITS OWN AVAILABLE
STRUCTURE**

Presented by: Hasan KARAARSLAN

ABSTRACT

According to a speech attributed to Napoleon “There is a sleeping giant, China. Don't wake the giant, because that development could one day shake the world”, As these words once suggested hundreds of years ago; People's Republic of China has started to rise again, using it's historical, cultural and socio-economic potentials. China's economical development –in spite of the stagnant world economy has been considered as the waking up of the sleeping giant, grinding of the dragons claws and rise of a new super power in many literatures. Furthermore, the appearance of globalization contractions created by the mono-polarization led by USA after 1990's, regional national nations and finally USA's policy to seize the energy sources of other nations especially the middle-eastern nations; has orientated the economical, political, militaristic balance's attention on People's Republic of China.

There are some important suspicious about the possibility of China's playing a global role, talking as a whole nation and the possibility of China becoming a global power using its available structure, instruments and abilities. This work will focus on the country of China's past, present and its possibility situation in the future in light of its potential and limitations.

Keywords: China, People's Republic of China, Power Elements

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
HARİTALAR LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇİN HALK CUMHURİYETİ VE MİLLİ GÜÇ UNSURLARI

1. ÇİN HALK CUMHURİYETİ HAKKINDA TEMEL BİLGİLER.....	4
1.1. Çin Halk Cumhuriyeti Temel Göstergeleri.....	4
2. ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN TARİHİ	6
2.1. Eski Çin.....	6
2.2. İmparatorluk Dönemi.....	7
2.3. Milliyetçi Dönem	10
2.4. ÇHC Sonrası Dönem ve ÇHC'nin Yakın Tarihi.....	12
3. COĞRAFİ GÜÇ	15
3.1. Toprak Yüzölçümü	16
3.2. Karasuları ve Adalar	17
3.3. Arazi Şekilleri ve Topografya.....	18
3.4. Nehirler ve Göller	19
3.5. İklim	19
3.6. Doğal Kaynaklar	20
4. İNSAN GÜCÜ	22
4.1. Nüfus Yapısı	22
4.2. Etnik Yapısı.....	24
4.3. Psiko-Sosyal Güç	25
4.3.1. Eğitim.....	25
4.3.1.1. Okul Öncesi Eğitim	26
4.3.1.2. Temel Eğitim (Zorunlu Eğitim).....	27
4.3.1.3. Ortaöğretim	28
4.3.1.4. Lise Eğitimi.....	29
4.3.1.5. Mesleki Eğitim.....	30
4.3.1.6. Yüksek Öğrenim	31
4.3.2. Kültür Konsepti.....	33
4.3.3. Dini Değerler	34
5. EKONOMİK GÜÇ	36
5.1. ÇHC'nin Yükselen Gücü	36
5.2. Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisine Tarihsel Bakış.....	37
5.2.1. ÇHC'nin 1978 Öncesi Durumu	38
5.2.2. ÇHC'de 1978 Sonrası Dönem ve Değişen Uygulamalar.....	39
5.3. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sektörel Yapı.....	42
5.3.1. Tarım ve Hayvancılık... ..	43

5.3.2. Sanayi.....	46
5.3.3. Turizm.....	49
5.3.4. Ulaşım ve Telekomünikasyon.....	50
5.3.5. Enerji.....	53
5.3.6. Bankacılık ve Finans.....	54
5.4. Asya-Pasifik'te Ekonomik ve Siyasi Örgütlenme	56
5.4.1. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN).....	57
5.4.2. Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC).....	58
5.4.3. Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ).....	60
5.4.4. BOAO Asya Forumu (BAF).....	62
6. SİYASAL/POLİTİK VE İDARİ GÜÇ	63
6.1. Anayasanın Sistematiği.....	64
6.2. Halk Kongresi Sistemi	66
6.3. Çok Partili İşbirliği ve Siyasi Dayanışma	67
6.4. Anayasal Organlar.....	68
6.4.1. Ulusal Halk Kongresi.....	69
6.4.2. Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı	70
6.4.3. Devlet Konseyi.....	70
6.4.4. Merkezi Askeri Komisyon	71
6.4.5. Yerel Halk Kongreleri ve Yerel Halk Yönetimleri.....	72
6.4.6. Halk Mahkemeleri	73
6.4.7. Halk Savcılıkları	74
6.5. Bölgesel ve Yerel Yönetimler.....	75
7. TEKNOLOJİK GÜÇ	78
7.1. Genel	78
7.2. Spark (Kıvılcım) Programı.....	80
7.3. Ulusal İleri Teknoloji Ar-Ge Programı	80
7.4. Torch (Meşale) Programı	80
7.5. Ulusal Sanayi ve Teknoloji Başarı Dağıtım Programı	81
7.6. Ulusal Yüksek Teknoloji Ar-Ge Programı (863 Program).....	81
8. POLİS VE ASKERİ GÜÇ	83
8.1. İç Güvenlik Yapısı	83
8.2. Silahlı Polis Kuvvetleri Komutanlığı.....	83
8.2.1. Kuruluşu.....	83
8.2.2. Görevleri	84
8.2.3. Personel ve Eğitim Durumu.....	85
8.3. İç Güvenlik Reformları ve Dışa Açılım.....	85
8.4. Askeri Güç (Çin Halk Kurtuluş Ordusu)	86
8.4.1. Kuruluşu.....	86
8.4.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Ordunun Yeri ve Rolü.....	86
8.5. Çin Silahlı Kuvvetleri	87
8.5.1. Kara Kuvvetleri.....	89
8.5.2. Hava Kuvvetleri	91
8.5.2.1. Son Gelişmeler.....	92
8.5.3. Deniz Kuvvetleri ve ÇHC'nin Yükselen Deniz Gücü	94
8.5.3.1. Deniz Gücünün Önemi	95
8.5.3.2. Çin'in Yeni Deniz Gücü	97
8.5.3.3. Enerji Güvenliği.....	99
8.5.4. Stratejik Füze Kapasitesi.....	102
8.6. Siber Savaş.....	103

II. BÖLÜM

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN GÜVENLİK SORUNLARI, DIŞ İLİŞKİLERİ VE SAVUNMA POLİTİKALARI

1. ÇİN'İN GÜVENLİK SORUNLARI VE ÇİN DIŞ POLİTİKASI.....	109
1.1. İhtilafli Bölgeler ve Azınlık Politikası.....	109
1.1.1. Tibet Sorunu.....	114
1.1.2. Tayvan Sorunu	117
1.1.3. Hong Kong ve Macau Sorunu.....	123
1.1.4. Doğu Türkistan Sorunu.....	126
1.1.5. Nepal Sorunu	134
1.1.6. Diğer Bölgesel Sorunlar.....	135
1.1.6.1. Spratly Adaları Sorunu	136
1.1.6.2. Paracel Adaları Sorunu	136
1.1.6.3. Diaoyu (Senkaku) Adaları Sorunu.....	137
1.2. Çin Dış Politikasının Temel Dinamikleri.....	138
1.3. Karar Alma Süreci ve Uygulama	139
2. ÇİN GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARI.....	141
2.1. Çin'in Çok Yönlü Dış Politikası	141
2.1.1. Çin-ABD İlişkileri.....	142
2.1.2. Çin-Rusya İlişkileri.....	144
2.1.3. Çin-Avrupa Birliği İlişkileri	145
2.1.4. Çin-Japonya İlişkileri	146
2.1.5. Çin-Latin Amerika İlişkileri	148
2.1.6. Çin-Afrika İlişkileri	149
2.1.7. Çin-Orta Asya İlişkileri.....	151
2.1.8. Çin-Ortadoğu İlişkileri.....	153
2.1.9. Çin-Türkiye İlişkileri	155

III. BÖLÜM

ÇİN HALK CUMHURİYETİ İÇİN MUHTEMEL GELECEK SENARYOLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1. ÇİN İÇİN MUHTEMEL GELECEK SENARYOLARI.....	159
1.1. Çin, ABD ve Tayvan Üçgenindeki Muhtemel Gelecek Senaryosu	159
1.2. Çin, Hindistan ve Pakistan Üçgenindeki Muhtemel Gelecek Senaryosu ..	161
1.3. Çin ve Japonya Arasındaki Muhtemel Gelecek Senaryosu	164
1.4. Çin, Vietnam ve Filipinler Üçgenindeki Muhtemel Gelecek Senaryosu...	166
2. GENEL DEĞERLENDİRME	169
SONUÇLAR	171
KAYNAKLAR	173
ÖZGEÇMİŞ.....	188

TABLÖLÖR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Eğitim Örgütlenmesinin Şematik Yapısı	26
Tablo.2. Yaş Gruplarına Göre Verilen Eğitim Hizmetleri	27
Tablo.3. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Genel Ekonomik Göstergeleri	40
Tablo.4. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dış Ticaretinde Başlıca Ürünler ve Ülkeler	41

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 2000-2010 Yılları Arası Ekonomik Büyüme Hızı Oranları (GSYİH'ya göre)	41
Şekil.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1980-2010 Yılları Arası Dünya Ortalaması ve Diğer Üç Büyük Ekonomiyle (Amerika, Japonya, Almanya) Karşılaştırmalı Yıllık Ekonomik Büyüme Hızı Oranları (GSYİH'ya göre)	42
Şekil.3. Çin Halk Cumhuriyeti'nin GSMH'ya Göre Sektörel Dağılımı	42
Şekil.4. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Füze Kapasitesi.....	106
Şekil.5. Yıllara Göre Çin'in ABD ve Japonya ile Karşılaştırmalı Askeri Harcamaları.....	107

HARİTALAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Harita.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sınırları	4
Harita.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Coğrafi Haritası	15
Harita.3. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Nüfus Yoğunluğu Haritası.....	22
Harita.4. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tarım Bölgeleri Haritası	43
Harita.5. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sanayi Sektörü Haritası.....	46
Harita.6. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ulaşım Haritası.....	50
Harita.7. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Enerji Kaynakları Haritası	53
Harita.8. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Bölgesel, Yerel Yönetimler ve Başkentleri Haritası	75
Harita.9. ÇHKO Kara Kuvvetlerine Ait Birliklerin Kuvvet Yapılanması ve Kuşlanma Yerleri.....	90
Harita.10. ÇHKO Hava Kuvvetlerine Ait Birliklerin Kuvvet Yapılanması ve Kuşlanma Yerleri.....	92
Harita.11. ÇHKO Deniz Kuvvetlerine Ait Birliklerin Kuvvet Yapılanması ve Kuşlanma Yerleri.....	95
Harita.12. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Enerji Rotası Haritası	100
Harita.13. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Etnik-Dil Toplulukları Haritası.....	110
Harita.14. Çin Halk Cumhuriyeti'nin İdari Bölümler ve Bölgesel İhtilaflar Haritası.....	135

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFTA	: ASEAN Free Trade Area (ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi)
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.k.	: Adı Geçen Kitap
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
APEC	: Asia-Pacific Economic Cooperation (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği)
ASEAN	: The Association of Southeast Asian Nations (Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği)
BAF	: BOAO Asia Forum (BOAO Asya Forumu)
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BÜSAM	: Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi
CEPA	: Comprehensive Economic Partnership Agreement (Yakınlaştııcı İktisadi Ortaklık Düzenlemesi)
CEPT	: Ortak Efektif Tercihli Tarife Şeması Anlaşması
CIA	: Central Intelligence Agency (Merkezi Haber Alma Birimi)
CNTA	: China National Tourism Administration (Çin Ulusal Turizm Yönetimi)

çev.	: Çeviren, çeviri
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇHKO	: Çin Halk Kurtuluş Ordusu
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DPP	: Democratic Progressive Party (İleri Demokrasi Partisi)
EEZ	: Exclusive Economic Zone (Münhasır Ekonomik Bölge)
EIU	: Economist Intelligence Unit (Economist Haber Alma Birimi)
GLONASS	: Global Navigation Satellite System (Küresel Navigasyon Uydu Sistemi)
GPS	: The Global Positioning System (Küresel Konumlama Sistemi)
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
KTM	: Kuomintang Partisi
MERİA	: Middle East Review of International Affairs (Uluslararası İlişkiler Ortadoğu Gözlemi)
NAFTA	: North American Free Trade Agreement (Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Antlaşması)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
NORINCO	: China North Industries Group (Çin Kuzey Endüstrileri Örgütü)
OAS	: Organization of American States (Amerikan Devletleri Örgütü)

OPEC	: Organization of the Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)
ÖİB	: Özel İdare Bölgesi
PAP	: People's Armed Police (Silahlı Polis Kuvvetleri)
PLA	: People's Liberation Army (Kara Kuvvetleri)
PLAN	: PLA Navy (Deniz Kuvvetleri, Deniz Piyade ve Deniz Havacılığı)
PLAAF	: PLA Air Force (Hava Kuvvetleri ve Hava İndirme)
RF	: Rusya Federasyonu
s.	: Sayfa
SARs	: Special Administration Regions (Özel Yönetim Bölgeleri)
SARS	: Severe Acute Respiratory Syndrome (Akut Solunum Yetmezliği Sendromu)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	: Şangay İşbirliği Örgütü
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
UHK	: Ulusal Halk Kongresi
UHM	: Ulusal Halk Meclisi
USAK	: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
vb.	: Ve Benzeri
WTO	: World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)

1. GİRİŞ

Son 25 yılda sergilediği ve dünyada eşi görülmemiş ekonomik büyüme seviyesiyle, küreselleşme sürecinin parlayan yıldızı Çin, dünyanın ikinci büyük ekonomisine sahiptir. 1,3 milyar nüfusa sahip olan Çin'in, insan gücü bakımından dünyanın en büyük ordusuna ve de nükleer silahlara sahip olması, Ayrıca BM Güvenlik Konseyi'nde daimi üyeliğinin bulunması, onun sadece ekonomik değil aynı zamanda stratejik güç olarak tanımlanmasını sağlamaktadır. Ekonomik güçlenmeyle başlayan bu ilerleme kendisini Çin'in yayılmacı dış politikasına da yansıtmıştır. SSCB'nin dağılmasından sonra tek kutuplu mevcut dünya düzeninin lideri ABD'nin önüne alternatif bir güç adayı olarak çıkmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti günümüzde ulaştığı ekonomik ve askeri güç ile ABD'nin karşısında yeni bir denge unsuru olarak belirmektedir. Son yılların en çok tartışılan ülkesinin dış politika ilişkileri ve ekonomik performansı da çeşitli araştırmalara konu olmaktadır. Bu tezin konusu da, özellikle Soğuk Savaş sonrası küresel dünyaya entegrasyonunu sağlamaya çalışan Çin Halk Cumhuriyeti'nin tarihi gelişimi, bugünkü durumu ve gelecekteki olması muhtemel durumunun incelenmesidir.

Bu araştırmanın sebebi ise, Çin'in ancak son 10-15 yıldır küresel bir aktör gibi uluslararası alanda söz sahibi olma ve gelişen ekonomisine rağmen, tarihsel olarak belli bir potansiyele sahip olmasıdır. Siyasal tarih perspektifinde incelendiği üzere, özellikle Batı'da kapitalizmin gelişiminden önce Çin imparatorluğu; ulaştığı gelişim çizgisi ve çeşitli icatları ile ilgili dönemlerin önemli güçleri arasında yer almıştır. Bu nedenle Çin'in son yıllardaki gelişimi belirli koşullara bağlı olsa da, tarihsel potansiyel olarak da incelenmesi gereken bir konudur.

Soğuk Savaşın ardından ABD'nin ekonomik ve siyasal bir güç olarak yükselişi ve yeni dünya düzeni söylemleri uluslararası ekonomik ve siyasal ilişkilere yeni bir boyut getirmiştir. Özellikle 11 Eylül sonrasında ise, ABD'nin gücünün dengelenmesi gerektiği söylemi özellikle uluslararası ilişkiler araştırmalarını alternatif arayışlara yöneltmiştir. Bu arayışlarla birlikte ön plana çıkan güçlerden biri de Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Özellikle

Deng dönemiyle birlikte dış dünyaya açılım sağlayan Çin, tüm dünya ülkeleriyle belirlediği dış politika prensipleri çerçevesinde ilişkilerini geliştirme çabasına girmiştir. Dış politikalarında geliştirdiği yaklaşımlarda hegonomik bir idealinin ve dünyayı yönetmek gibi bir iddiasının olmadığını vurgulaması, birçok ülke tarafından Çin ile ilişki kurmayı cazip hale getirmiştir.

Çin ekonomisinin sahip olduğu ekonomik performans incelendiğinde, günümüzde dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi olduğu görülmektedir. Diğer Asya ülkelerinin de sahip olduğu yüksek büyüme hızı nedeniyle içinde bulunduğumuz XXI. yüzyıl Asya ve Çin çağı olarak kabul edilmektedir. Uluslararası politika ve askeri anlamda Çin'in yirmi birinci yüzyılın yükselen gücü olarak dünya sahnesindeki yerini almaya başlaması ve özellikle Uzakdoğu ve Asya-Pasifik ülkelerinde önemli roller üstlenmeye başlaması ile Çin, stratejik olarak siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel alanlarda birçok ülke ile ilişkilerini geliştirme yollarını araştırmaya başlamıştır.

Bu tez amaç olarak, Çin Halk Cumhuriyeti'nin sahip olduğu güç unsurları çerçevesinde geçmişten günümüze ekonomik, siyasi ve askeri unsurlarını önemle dikkate alarak ülkenin şu anki durumu itibariyle “bölgesel” bir güç olduğunu, 15-20 senelik yakın bir süre zarfı içerisinde de “küresel” bir güç olabileceğini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Bu varsayım doğrultusunda, I. Bölümde Çin'in önceki ve şu an ki mevcut durumuna, sonrasındaki II. Bölümde de Çin'in diğer bölgelerle ve ülkelerle olan ilişkilerine yer verilmiştir. Tezin III. bölümünde ise ilişkilerin geleceği göz önünde bulundurularak konunun genel hatlarıyla birlikte yorumlanması ve değerlendirmesi yapılmıştır.

Buna göre; küresel bir güç olmayı tasarlayacak yeterli kaynaklarının olduğu görülen Çin'in, dünya ekonomisi ve siyasetinde artan önemi şüphesizdir, fakat bir dünya gücü olarak tanımlanması için henüz çok erken olmakla birlikte sahip olduğu ekonomik ve siyasi potansiyeller “bölgesel bir güç” olarak tanımlanmasına engel değildir. Bu bölgesel güç her ülke tarafından ekonomik ve siyasi olarak ciddi biçimde izlenmeli ve politika oluşturulması ve uygulanmasında dikkate alınmalıdır.

Tez içerisinde sahip olduğu milli güç unsurlarının incelenmesi yöntem bilim olarak ayrı ayrı yapılmıştır. Bütün güç unsurlarının hepsinin ayrı ayrı önemli olduğu ve muhakkak birbirlerini olumlu veya olumsuz olarak etkilediği göz önüne alınmış, ancak bu yapılırken matematiksel olarak bir eksi bir artıyı götürür formülü ile sonuca gidilmemiştir. Çünkü herhangi bir güç unsurunun bazı eksilerinin veya artılarının diğer güç unsurlarını ne kadar etkileyebileceği matematiksel olarak değerlendirilememektedir. Nihayetinde sonuç bölümünde söz konusu olan sahip olduğu güç unsurları genel olarak değerlendirilmiştir.

Literatür tarama türünde bir araştırma olmasından dolayı öncelikle yazılı kaynaklardan istifade edilmiş, kaynakçada gösterilen kitaplar, gazete ve dergiler ile konu hakkında yazılmış makale ve yazılar incelenmiştir. İnternet vasıtasıyla çok sayıda yazılı eserin ve süreli yayının elektronik ortama taşınıp yayınlanır hale gelmesiyle, bu kaynaktan da sıkça faydalanılmıştır.

Tezle ilgili veriler halka açık yerli ve yabancı kaynak ve dokümanlardan elde edilmiştir. Araştırma esnasında incelenen yayınların güvenilir kaynaklardan olmasına azami özen gösterilmiştir. Yazılı basın ve özellikle İnternet aracılığı ile elde edilen bilgiler diğer kaynaklardan teyit edilmeden araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Yararlanılan bu kaynaklar da göstermekte ve desteklemektedir ki Çin Halk Cumhuriyeti hali hazırda bölgesinde söz sahibi olan büyük bir güçtür. Bununla birlikte, şu an ki gelişme seyrini devam ettirebildiği ve bunu sahip olduğu milli güç unsurlarına dengeli ve de eş güdümlü olarak yansıtabildiği takdirde yakın bir gelecekte kendine küresel konumda ayrıcalıklı bir yer edineceği kuvvetle ihtimaldir.

I. BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇİN HALK CUMHURİYETİ VE MİLLİ GÜÇ UNSURLARI

1. ÇİN HALK CUMHURİYETİ HAKKINDA TEMEL BİLGİLER

1.1. Çin Halk Cumhuriyeti Temel Göstergeleri

Harita.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sınırları

Kaynak: Economist Intelligence Unit (EIU). (18.05.2011) tarihinde http://graphics.eiu.com/assets/images/maps_country_280x280/CN.gif den alındı.

Yüzölçümü: 9,6 milyon km²

Nüfus: 1.336.718.015 (Haziran 2011 tahmini)

Nüfus Artış Oranı: % 0.493 (2011 tahmini)

Satın Alma Gücü Paritesi: 9.872 trilyon ABD Doları (2010)

Kişi Başına Milli Gelir: 7.400 ABD Doları (2010)

Büyüme Hızı: % 10,3 (2010)

Enflasyon Oranı: % 5 (2010)¹

Para Birimi: Renminbi-Yuan

Başkenti: Pekin (Beijing)

Devlet Başkanı: Hu Jintao (ÇKP Genel Sekreteri)

Başbakanı: Wen Jiabao

Meclis Başkanı: Wu Bangguo (Politbüro Daimi Komitesi Üyesi) (10.Ulusal Halk Kongresi Başkanı), Jia Qinglin (Politbüro Daimi Komitesi Üyesi) (Çin Halkının Siyasi Danışma Konferansı Başkanı).²

---

¹ Central Intelligence Agency Web Site, İnternet Adresi: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/countrytemplate_ch.html, (18.05.2011).

² T.C. Dışişleri Bakanlığı İnternet Sitesi, İnternet Adresi: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (18.05.2011).

2. ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN TARİHİ

2.1. Eski Çin

Coğrafi ortamın Çin medeniyetinin gelişmesinde inkâr edilemeyecek bir etkisi olmuştur. Çin medeniyeti sarı nehrin meydana getirdiği büyük çamurlu ovada doğmuştur. Mevsimler arasındaki şiddetli farklılıklar yüzünden buranın iklimi serttir. Ama yaz musonları bitkiler için gerekli olan rutubeti sağlar. Toprak ise çok verimlidir. Sarı toprağın verimliliği Çinli çiftçileri batı yaylalarına çekmiştir. Fakat bu yönde iklimin sürekli olarak kuraklaşması köylülerin buralarda yerleşmesini sınırlamıştır. Buna karşılık, güneyde tarıma elverişli topraklar vardır. Buralarda yer şekilleri daha parçalıdır, fakat iklim daha sıcak ve daha nemlidir.³

Çin tarihinin ilk çağları efsanelerle karışıktır. Bu çağ, Hı-sia hanedanının hüküm sürdüğü döneme rastlamaktadır. Bu hanedanın M.Ö 2205 yıllarında kurulmuş olduğu sanılmaktadır. Asıl Çin tarihinin ise, Şang hanedanıyla (M.Ö 1765-1122) başladığı kabul edilir. O çağlarda, Çinlilerin at yetiştirdikleri, araba kullandıkları, sığır, koyun, domuz, köpek ve tavuk besledikleri yapılan arkeolojik kazılarla anlaşılmıştır. Şang hanedanının yıkılmasından sonra kurulan Çou hanedanlığı (M.Ö 1120-249) dönemine “Derebeylik Çağı” da denmektedir. 1000 yıl kadar devam eden bu hanedanlık döneminde ülke sınırları genişlemiş ve birçok alanda gelişmeler sağlanmıştır.

Özellikle M.Ö VI. Yüzyıldan sonra kültür ve felsefe alanında büyük gelişmeler olmuştur. Konfüçyüs, Meçyus, Lao-Tse gibi büyük din ve felsefe adamları da bu dönemde yetişmiştir. Çou hanedanlığından sonra kurulan Çı-in hanedanlığı (M.Ö 249-206) çok kısa bir zaman hüküm sürmüştür. Bu dönemde derebeyliğe son verilmiş ve ülke 36 eyalete bölünmüştür. Şimdiki “Çin” adının da bu hanedanlıktan kaldığı sanılmaktadır.⁴

M.Ö sekizinci ve dördüncü yüzyıl arasında Hwang-ho ve Yang-tse vadilerinde beş-altı binden fazla küçük devletle bir düzine kadar bunlara hâkim olan büyük devlet vardı. Bu büyük devletlerin başlarında Çu-Heun denilen vassal hükümdarlar

³ Meydan Larousse Ansiklopedisi, Sabah Yayınları, 4. Cilt, sayfa 453.

⁴ Yeni Hayat Ansiklopedisi, Doğan Kardeş Yayınları, 2. Cilt, sayfa 917.

bulunuyordu, küçük beyliklerin başlarındaki beylere ise Fu-Yong deniliyordu. Bunlar arasında bitmez tükenmez bir savaş cereyan ederdi. Bu çağa Çinliler “Karışıklık Çağı” derler. M.Ö altıncı yüzyılda Çou'lara karşı kuzey Hwang-ho'daki Ts'i ve Ts'in devletçikleri mücadele halindeydiler. Çou'lar ise Yang-tse vadisinde kuvvetli bir devlettiler. Çou'lara karşı kurulan bir konfederasyon barışı yüzyıl muhafaza etmeyi başarmıştır. Bu birlik daha sonra Çou'ları yenerek genel bir silahsızlanma antlaşması yapmış ve barışçı yeni bir imparatorluğun temelini teşkil etmiştir. Bu imparatorluk M.Ö. 221'den M.S 1911'e kadar devam etmiştir.⁵

2.2. İmparatorluk Dönemi

Düz bir gelişme çizgisi izleyen eski Çin döneminin tersine, imparatorluk döneminde Çin çevrimsel bir tarih süreci izlemiştir. M.Ö 221'den M.S 1911 yılına kadar Çin'i 19 sülale yönetmiştir (yasal olmayan ya da yerel sülaleler dışında). İmparatorluk üç birlik çağı, ikide bölünme çağı yaşamıştır. Bu arada siyasal güçten yoksun, bilinmeyen sülalelerin birbirini izlediği kargaşa dönemleri de son derece önemlidir: kültür ilerlemelerinin çoğu, söz konusu dönemlerde gerçekleşmiştir.

Uzun bir yetkecilik geleneğine dayanan Çin Krallığı, Çin'i birleştirmeyi başaran krallıktır, ama imparatorluk düzeninin başlangıcından çok, feodal düzenin bitiş noktası olarak düşünülmelidir; asıl imparatorluğu kuranlar, bürokrasiyi yaratanlar ve Çin ülkesinin sınırlarını belirleyen Han'lar Sülalesi imparatorluğu olmuş, Han'ların yarattıkları siyasal model (memurlar sınıfı, imparator ailesi ve devlet yüksek görevlileri arasındaki denge), daha sonraki sülaleler için değişmez bir örnek sayılmıştır.⁶

Han hanedanlığı M.Ö 206 yılında Lui Clan olarak bilinen ünlü bir aile tarafından kurulmuştur. Bu hanedanlık Batı Han Hanedanlığı ve Doğu Han Hanedanlığı olarak iki periyoda bölünmüştür. Han hanedanlığı 400 yıl sürerek tüm Çin tarihinin en uzun

---

⁵ Altuğ Y., “Tarihte ve Bugünkü Çin” İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1995, sayfa 5.

⁶ Gelişim Hachette, Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi, Sabah Yayınları, 1993, sayfa 796.

dönemlerinden birini oluşturmuştur. Bunun bir sonucu olarak bugün Çin nüfusunun %97'sini oluşturan etnik çoğunluk, kendisini hala “Han İnsanı” olarak tanımlamaktadır.⁷

Han hanedanlığı M.S 220 yılında yıkılınca Çin’de siyasal birlik dağılmış ve üç ayrı krallık kurulmuştur. Bular, kuzeyde Saru Irmağın orta bölgesinde Lo-yang’da kurulan Wei, batıda modern Szechwan bölgesindeki Şu krallığı, Orta ve Aşağı Yang’tse nehrinde ve Tungting gölü civarında başkenti Nankin olarak kurulan Wu krallıklarıdır. Wei krallığı M.S 220-265 yılları, Wu krallığı M.S 221-280 yılları, Şu krallığı ise M.S 220-263 yılları arasında yaşamışlardır.⁸ Bu tarihten Tang’lar sülalesinin yönetime geçmiş olduğu M.S 618 yılına kadar bir iç savaş ve siyasi parçalanmalar dönemi yaşanmıştır. Bu dönem yaklaşık olarak 400 yıl devam etmiştir.

İmparatorluk tam bir askeri anarşi içindeyken deha sahibi bir savaşçı olan Li Şi’min ortaya çıkmış ve Tang Hanedanlığını (618-907) kurmuş dört yıl içinde de düzeni yeniden sağlamıştır. İki yüzyıl boyunca Çin, Han’lardan beri kaybettiği kudrete ve refaha tekrar kavuşmuştur.⁹ Ülkede iç karışıklıklar 623’e kadar devam etmiş ancak bundan sonra 624’de bir inkılâp ve kalkınma hamlesi başlatılmıştır. Yeni bir toprak kanunu ile bütün köylüye aynı miktarda toprak verilecek ve bu suretle büyük mülk sahiplerinin oluşumuna mani olunmuştur. Aynı zamanda bu tarihte idare sisteminde yeniden tanzim edilmiştir. Yeni sistemde askeri idare daha kuvvetli bir hal almıştır.¹⁰ Tang’lar dönemi, bütün Çin imparatorluk tarihinin en muhteşem ve en iç açıcı dönemi olmuştur.¹¹

Song Hanedanı’nın (960-1280) 960 yılında iktidara gelmesiyle, Çin maddeci bir kültüre donanmış olarak modern çağlara girmiş gibi görünür. Ülkede para kullanımı yaygınlaşmıştır. Barut, alev makinesi, pusulayla deniz ulaşımı, astronomi saati, çelik fırını, dokuma tezgâhlarında su gücü kullanımı, gemilerde su geçirmez kompartımanlar

---

⁷ Han Dynasty, İnternet Adresi: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Han_dynasty, (01.05.2011).

⁸ Altuğ, a.g.e., s. 7.

⁹ Meydan Larousse Ansiklopedisi, a.g.e., s. 456.

¹⁰ Eberhard W., “Çin Tarihi” Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2007, sayfa 197, 198.

¹¹ Huang R., “Çin Tarihi, Bir Makro Tarih Yaklaşımı” İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, sayfa 46, Çeviren: A. Sönmez.

gibi yenilikler Song zamanında ortaya çıkmıştır.¹² Song hanedanlığının ilk işlerinden biri de memleketin idaresini esasından değiştirmesiydi. Şimdiye kadar mevcut olan mülki idareden başka bir de askeri idare sistemi vardı; bu kaldırılarak memleketin idaresi mülki memurlar tarafından yapılmaya başlandı.¹³

Yuan (1276–1368) Çin toprakları üzerinde Çinli olmayanlardan kurulmuş bir hanedanlıktır. Moğolların Çin’i istila etmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Kubilay Han 1276’da Çin fethini tamamlamış ve bütün Çin’i egemenliği altına almış ilk yabancı sıfatını kazanmıştır. Kubilay Han Pekin’i başkent yaparak Yuan hanedanını kurmuştur. Kubilay’dan sonra yerine Timur Olcaytu geçmiştir. Fakat hükümdarlar gittikçe zayıf kimseler olduklarından 1351’de Beyaz Nilüfer adındaki gizli derneğin başkanlığındaki diğer gizli derneklerin yardımı ile karışıklıklar başlamış ve Pekin’e kadar yayılan bu halk ayaklanması sonucunda 1368 yılında sülalenin son imparatoru olan Togan-Timur memleketi terk etmiş yerine Çinli Ming sülalesi geçmiştir.¹⁴

Ming hanedanlığı (1368-1644) Moğolları tahtan uzaklaştırmayı başaran ve devirici bir lider olan Çu Yuan-cang tarafından kurulmuştur. Çin’de ve Doğu Asya’da kontrol tekrar Çinlilerin eline geçmiştir. Bu dönemde okullar kurulmuş, yargı sistemi yenilenmiş ve edebiyata çok önem verilmiştir. Çin Seddi ve Büyük Kanal geliştirilmiştir. Yine bu dönemde hanedanlık 15 eyalete bölünmüştür.¹⁵ Moğolların aşağılatan ırk kanunlarına karşı milli hissin uyanması, Ming döneminde ilk defa olarak bir milliyetçiliği de meydana gelmiştir.¹⁶

Qing Hanedanlığı Cumhuriyetten önceki son hanedanlıktır. Mançular 1644’den 1911’e kadar hüküm sürmüşlerdir. Mançular Çin’i istila ederek Ming Hanedanlığına son vermişlerdir.¹⁷ Qing Hanedanlığı bütün Çin topraklarını yöneten ikinci yabancı hanedanlıktır. Birincisi Moğollar tarafından yönetilen Yuan Hanedanlığıydı. Hanedanlık

---

¹² Huang, a.g.e., s. 135.

¹³ Eberhard, a.g.e., s. 235.

¹⁴ Altuğ, a.g.e., s. 9, 10.

¹⁵ The Ming Dynasty, İnternet Adresi: <http://library.thinkquest.org/12255/library/dynasty/ming.html>, (01.05.2011).

¹⁶ Eberhard, a.g.e., s. 270.

¹⁷ Maitd K., Class of 2001 “The History of the Manchu Dynasty” , İnternet Adresi: <http://www.ccds.charlotte.nc.us/History/China/save/maitd/Maitd.html>, (05.05.2011).

ilk üç imparator döneminde barış ve refahın en üst seviyede olduğu dönemi yaşamıştır. Yine bu dönemde Çin sınırları tarihindeki en geniş halini almıştır.¹⁸ Ancak 18. Yüzyılın sonlarında büyük karışıklıklar patlak vermiştir. Ming'leri tekrar tahtta çıkarmak isteyen gizli Beyaz Lotus derneğinin ayaklanması, uzun çarpışmalardan sonra kanlı biçimde bastırıldıysa da, bu hareket bastırılır bastırılmaz, başka gizli topluluklar, saray içinde bile kargaşa çıkarmaya başlamışlardır.

Bu dönemde Batı'yla ilişkiler önemli rol oynamıştır. İngilizler 1800'den başlayarak, Çin'i ticaretlerine açma çabasına girişmişlerdir. Çok geçmeden de yükte hafif pahada ağır bir madde olan afyonu, ülkeye çok büyük miktarlarda satmaya başlamışlardır. Çin hükümetinin gösterdiği tepki sonucunda patlak veren Afyon savaşı, Çin için çok kötü sonuçlar doğurmuştur. Nanki (1842) ve Tientsin (1858) anlaşmalarının imzalanmasıyla, Çin'de kapitülasyonlar çağı başlamış ve İngiltere ile beraber diğer Avrupa devletleri bu haklardan yararlanma hakkını kazanmıştır. Bu arada ayaklanmalar da sürüp gitmektedir. Zamanla artan yabancı karşıtlığı 1900'da "Boxer Ayaklanması"na ön ayak olmuştur. Gizlice Mançular tarafından desteklenen ayaklanmaya yapılan uluslararası müdahale atmosferi iyice germiştir.

Mançuların kendi çıkarları için kullandıkları milliyetçi hareket, hanedanlığın Batı'ya karşı etkisiz kalması nedeniyle halk gözünde kendilerinin de zor duruma düşmesine neden olmuş ve nitekim 1911'de sona ermiştir. 1 Ocak 1912'de Çin Cumhuriyeti ülkede resmi olarak Cumhuriyetin ilan edilmesiyle kurulmuştur. Sun Yat-sen'in liderliğinde Nanking'de geçici hükümet kurulmuştur.¹⁹

2.3. Milliyetçi Dönem

Çin'de 1912 Ocak'ında Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra, Dr. Sun Yatsen'in geçici başkanlığı başlamıştır. Ama yerel askeri komutanlar ve valilerin etkinliği, Çin'i kısa sürede siyasal anarşi içerisinde kalmasına neden olmuştur. Ülkenin kıyı kentleri büyük sömürgeci devletlerin yönetimi altında bulunuyordu. Yerel asker ve valiler

---

¹⁸ Minnesota Historical Society, İnternet Adresi:

http://www.mnsu.edu/emuseum/prehistory/china/late_imperial_china/ying.html, (05.05.2011).

¹⁹ Gelişim Hachette, s. 811, 812.

tarafından kurulan ve sürekli el değiştiren Pekin hkmetine karşı, Sun Yat-se Çin'in güneyinde milliyetçi bir hareket başlattı. Koumintang Partisi'nin ön ayak olduğu bu hareketin amacı, Çin'i yabancı sömürgesinden kurtarmak ve ülkeyi tek bir yönetim altında birleştirmektir.

Sun Yat-sen'in milliyetçi Kuomintang Partisi, Sovyetler Birliği tarafından savaş malzemesi, mali yardımlar ve danışmanlarla desteklenmiş, ayrıca Moskova'nın talimatı üzerine Çin Komünist Partisi yeleri de Kuomintang'a katılmışlardı. Ancak bu işbirliği Sun Yat-sen'in 1925 yılında ölümüyle sona ermiş, parti önderliğini an Kay şek ele geçirmiştir.²⁰ an Kay şek komünistlerle işbirliği taktiğinden vazgeçmiştir. Kanton'daki komünist danışmanların oynadıkları ve bir "halk hareketi" hazırlamak yolundaki rollerini görmüş ve 20 Mart 1926'da Kanton'dan Rus komünistlerini kovmuştur.²¹ Bundan sonra yeni lider 1927'de partiyi komünist unsurlardan temizlemiş, taraftarlarına karşı büyük ve kanlı bir harekâta girişmiştir. Böylece komünist hareket Çin'de etkinliğini azaltmış ve parti Mao Zedung tarafından yeniden örgütlenmiştir.²²

Milliyetçi Partinin komünistleri mobil g olarak kullanması ve ana şehirleri ele geçirdikten sonra komünistlerle birleşme yerine onları tasfiye etmeye başlamasıyla Mao Zedung Çin Halk Ordusunu köylülerin desteği ile kurmuştur. 1931 yılında Japonların Mançurya'yı işgal etmeleri komünistler ve milliyetçileri zaman zaman işbirliği yapmaya zorlamış ise de 1945 yılında Japonya'nın teslim olması ile beraber II. Dünya Savaşı'nın bitmesi sonrasında Çin, Batılı devletlerin yanında yer almasının yararlarını grmştir. Her ne kadar Hong Kong İngiltere'ye geri verilse de Batılı devletler elde ettikleri imtiyazlardan vazgeçmişler ve Mançurya Çin'e geri verilmiştir. Savaşın Çin için en büyük kazancı Japonya'nın artık Çin üzerinden rol oynayamayacak olmasıdır. Bütün bu kazançlar bile iç savaşın çıkmasını önleyememiştir. 1947'de Koumintang orduları ilk hamlede Mao'nun başkenti Yean'ı ele geçirseler de, Mao'nun zaten şehirlere önem vermeyen taktiği ile üçüncü zaferini kazanmış ve aradan bir yıl geçmeden Yenan'ı geri almıştır.

---

²⁰ Sander O., "Siyasi Tarih 1918-1994", İmge Kitapevi Yayınları, 1989, 13. Cilt, sayfa 69, 70.

²¹ Altuğ, a.g.e., s. 55.

²² Sander, a.g.e., s. 70.

31 Ocak 1949 günü Halk Kurtuluş Ordusu Pekin'e girmiştir. 1949 Martında Mao, Çin Komünist Partisi başkanı olarak Pekin'e gelmiştir. Mao, Kuomintang'a karşı çıkan bütün sosyal sınıflara, mesleklere, milli gruplara ait 662 delegeyle "Çin Halk İstişare Konferansını" toplamıştır. Bu konferans sonunda 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti kuruluşunu ilan etmiştir. Mao bu Cumhuriyetin ilk başkanı olmuştur. Koumintang'ın sığınmış olduğu Tayvan'da kurmuş olduğu milliyetçi Çin Cumhuriyeti Çin'i 1970'e kadar Birleşmiş Milletlerde temsil etmiştir. Komünist Çin ise Tayvan'ı asi eyalet olarak tanımlayarak, baskılarını günümüze kadar sürdürmüş, bu politika Çin Halk Cumhuriyeti'nin devamlı ve değişmez politikası halini almıştır.²³

2.4. ÇHC Sonrası Dönem ve ÇHC'nin Yakın Tarihi

1949 Ekim'inde Çin Halk Cumhuriyeti'nin ilan edilmesinden sonra, Mao Zedung Çin Komünist Partisi Başkanı, Chou Enlai ise Başbakan ve Dışişleri Bakanı oldu.²⁴ ÇHC'nin ilan edilmesiyle, yeni devletin temel yol gösterici ideolojisinin Marksizim ve Leninizm olduğu ifade edildi. Çin böylece tercihini Sosyalist blok'tan yana kullandı. Savaştan yeni çıkan bu devletin tam anlamıyla ekonomik, sosyal ve askeri yönden yardıma ihtiyacı vardı.²⁵ 1950 yılında Sovyetler Birliği ile 30 yıllık Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardım Anlaşması imzalandı. İttifakın imzalanmasından hemen sonra, içeride burjuva kapitalistler, vatan hainleri ve karşı devrimcilere yönelik büyük bir temizleme faaliyetine girişilerek en az 800.000 kişi öldürüldü. Ülkenin ekonomik kalkınması için ilk beş yıllık plan 1953 yılında yürürlüğe girdi.²⁶

Stalinist kalkınma stratejisi olan bu planın uygulamasında ÇHC, Sovyet ekonomik planlama ve denetim örgütlerini kopyalamaya çalışmıştır. Sanayi yatırımlarının planlanması ve tahsis edilen kaynakların ve kuruluşların yönetimi için ulusal bakanlıklar kurulmuştur. Özellikle büyük üretim birimlerinde, 'tek adam

²³ Karaca R. K., "Dünyadaki Yeni Güç Çin Tek Kutuptan Çift Kutuba", IQ Kültür Sanat Yayıncılık, II. Baskı, İstanbul, 2004, sayfa 25, 26.

²⁴ Sander, a.g.e., s. 366.

²⁵ Adıbelli B., "Çin Dış Politikasında Tayvan Sorunu" , IQ Kültür Sanat Yayıncılık, I. Baskı, Ağustos 2006, İstanbul, sayfa 132.

²⁶ Sander, a.g.e., s. 366, 367.

yönetimi' oluşturulmuştur. Bu sistem altında fabrika yöneticisi ulusal planın ayrıntılarını uygulamaktan sorumluydu. Modern, büyük ölçekli, ağır sanayi sisteminin içinde çalışanların tümü, köylü çoğunluk ve küçük ölçekli sanayiler ve ticari birimlerde çalışan kentsel ve kırsal işçiler karşısında ayrıcalıklarını arttırdılar.²⁷

İkinci ve öncekinden daha ihtiraslı olan kalkınma planı “ileriye doğru büyük hamle” adıyla 1958 yılında başladı.²⁸ Fakat bu tarihten itibaren, Çin temel siyasetlerinin yönü yeniden değişti. Birinci beş yıllık planın sona ermesinden önce bile, Çinli liderler Sovyet tarzı siyasetlerin Çin'in koşullarına uygun olmadığı sonucuna varmaya başlamışlardı. Sert tartışmalardan sonra, tarımsal büyümeye ve kırsal tüketici yönelik sanayilere vurgu yapacak, daha dengelenmiş kalkınma planları lehine deneme niteliğinde yeni bir liderlik uzlaşması belirdi. Dahası 1960'ların başına doğru, Çin-Sovyet İttifakına son verildi. Sovyet yardımları ve teknisyenleri Çin'den geri çekildi ve Çin, Sovyetler Birliğine düşman kendi dış siyasal hattını izledi ve kendi bağımsız nükleer kapasitesini geliştirdi.²⁹

1966 yılında yeni bir 5 yıllık kalkınma planıyla birlikte, Mao'nun “Kültürel Devrim” hareketi başladı. Haziran 1966'da Mao'nun 110 milyonluk “Gençlik ve Öğrenci Ordusu” (Kızıl Muhafızlar), bütün Çin'e yayıldı. Kızıl Muhafızların terörü önce öğretmenler, edebiyatçılar, kilise görevlileri ve yabancılara ve sonunda, parti fonksiyonerlerine yöneldi. Pekin'deki bir duvar gazetesi, Kızıl Muhafızların 1967 yılı başına kadar yapılan Kültür İhtilalinde evlerde yaptıkları aramalar sırasında 22.000 makineli tabanca, 27.000 tabanca ve tüfek, 230.000 süngü ve 300 kg. zehir bulduklarını, 16.623 kişiyi tutukladıklarını ve 204.000 zararlı elemanı şehirden uzaklaştırdıklarını yazıyordu.³⁰ Sonuçta hareket amacını aşarak öyle bir anarşiye yol açtı ki Mao, orduyu kullanarak düzeni yeniden kurmak zorunda kaldı.³¹

---

²⁷ Skocpol T., “Devletler ve Toplumsal Devrimler, Fransa, Rusya ve Çin'in Karşılaştırmalı Bir Çözümlemesi”, İmge Kitapevi, I. Baskı, Temmuz 2004, Çeviren: S. E. Türköz, sayfa 493, 494.

²⁸ Sander, a.g.e., s. 367.

²⁹ Skocpol, a.g.e., s. 494.

³⁰ Ateş T., “Çin Kültür İhtilali”, Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya, Bağlam Yayınları, I. Baskı Hazırlayan: D. Ü. Arıboğan, sayfa 198, 199.

³¹ Sander, a.g.e., s. 367.

Mao'nun 1976'da ölümünden hemen sonra Deng Xiaoping'in başa geçmesiyle Çin'de kendine özgü bir piyasa reformu başlamıştır. 1997'deki ölümüne kadar Deng, Çin'de değişimin öncülüğünü yapmıştır. Bu süre içinde Deng sanayi, tarım, bilim ve teknoloji ve milli savunma alanlarında modernleşmeyi hedeflemiştir. Reform hareketlerinin sonucunda Çin önemli ölçüde zenginleşmiştir. Yine bu dönemde, dışa açılma ve planlı ekonomiden kademe kademe piyasa ekonomisine geçiş başlamıştır. Faydacı bir yaklaşımın benimsendiği bu dönemde ekonomi politikaları, Mao döneminde olduğu gibi siyasi ideolojiler değil, somut veriler temel alınarak uygulanmış ve bütün ülke için tek bir program yerine her coğrafi bölge ve ekonomik sektör için kendi şartlarına uygun programlar hazırlanmıştır. Bu dönemde yabancı sermaye girişleri ve dış ticarete önem kazanmaya başlamıştır.³²

---

³² Arısoy E., Bayar G., Soranlar B., "Asya'nın Devi: Çin Halk Cumhuriyeti", Dış Ticaret Müsteşarlığı.

3. COĞRAFI GÜÇ

Coğrafi güç tanım olarak bir devletin dünya üzerindeki mevkii, jeostratejik konumu, ülke topraklarının büyüklüğü, iklimi, hidrografik, jeolojik ve biyolojik yapısının millî gücün diğer unsurları, harp ve harekât üzerinde yarattığı etkidir. Bu gücün etkisi; ülkenin sahip olduğu doğal kaynaklara, coğrafi yapısına, bu yapının askerî harekâta elverişli olup olmadığına, açık denizlere çıkış imkânına, kuvvet merkezlerine olan mesafesine ve süper güçlerin menfaatlerinin çatıştığı alanların üzerinde/yakınında olup olmadığına bağlı olarak değişir.³³

Harita.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Coğrafi Haritası

Kaynak: Coğrafya Soru. (17.07.2011) tarihinde <http://www.cografyasoru.com/site/index.php?act=harita&bid=2&page=3#> den alındı.

³³ Tanyeli C., "Millî Strateji ve Oluşumunda Etkileyici Faktörler", Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1990, sayfa 10.

3.1. Toprak Yüzölçümü

Çin basamak basamak batıdan doğuya doğru uzanan karmaşık bir coğrafyaya sahiptir. Dağlar, platolar ve tepeler Çin'in toplam arazisinin % 65'ini oluşturmaktadır. Denizden yüksekliği 8000 metreyi aşan dünyadaki 19 dağdan 7'si Çin'de bulunmaktadır. Çin'de aynı zamanda, tamamının toplam uzunluğu 220,000 km olan nehirler ve çok sayıda göller vardır. Her biri 100 km²'nin üzerinde bataklık alana sahip, 5000'den fazla nehir ve 100 km²'yi aşan 13 göl alanının yanında alanı 1 km²'den fazla olan 2800'den fazla göl vardır.³⁴

Asya kıtasının doğusunda ve Pasifik Okyanusu'nun batı kıyısında bulunuyor. Çin, yaklaşık 9,6 milyon kilometrekarelik yüzölçümüyle Asya'nın en büyük ülkesi; dünyanın ise Rusya ve Kanada'dan sonraki üçüncü büyük ülkesidir. Çin toprakları, kuzeyde Mohe Nehri'nin kuzeyindeki Heilongjiang Nehri'nin orta noktasından (53 derece 30 dakika kuzey enlem), güneyde Nansha Takımadaları'nın en güney noktası olan Zengmuansha Kayalıkları'na uzanıyor. (4 derece kuzey enlem). Bu iki nokta arasında yaklaşık 49 derecelik enlem farkı var. Kuzey-Güney doğrultusundaki genişlik, yaklaşık 5500 kilometredir. Çin sınırları, doğuda Heilongjiang Nehri ile Wusuli Nehri'nin kavuşma noktasından (135 derece 5 dakika doğu boylam), batıda Pamir Yaylası'na uzanıyor (73 derece 40 dakika doğu boylam). Bu iki nokta arasında da yaklaşık 60 derecelik boylam farkı söz konusudur. Batı-Doğu doğrultusundaki genişlik, yaklaşık 5000 kilometredir.

Çin'in kara sınırlarının uzunluğu yaklaşık 22.800 kilometredir. Ülke, doğuda Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, kuzeyde Moğolistan, kuzeydoğuda Rusya, kuzeybatıda Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan, batı ve güneybatıda Afganistan, Pakistan, Hindistan, Nepal ve Bhutan, güneyde de Myanmar, Laos ve Vietnam ile sınır komşusudur. Doğu ve güneydoğuda ise Kore Cumhuriyeti, Japonya, Filipinler, Brunei, Malezya ve Endonezya ile deniz komşusudur.³⁵

---

³⁴ Sandıklı A., Güllü İ., “Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kısa Analizi”, Geleceğin Süper Gücü Çin, Tasam Yayınları, 2005, sayfa 14.

³⁵ Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği İnternet Sitesi, İnternet Adresi: <http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter1/chapter10101.htm>, (17.07.2011).

3.2. Karasuları ve Adalar

Çin kıtasının deniz kıyıları, kuzeyde Liaoning eyaletindeki Yalu Nehri'nin denize döküldüğü yerden, güneyde Guang Xi'de yer alan Beilun Nehri'nin denize döküldüğü yere kadar uzanır. Toplam uzunluk yaklaşık 18 bin kilometredir. Deniz kıyılarının topografyası yıl boyunca buz tutmayan, iyi limanlardan oluşur. Çin'in yakın denizleri arasında, Bohai Denizi, Sarı Deniz, Doğu Çin Denizi, Güney Çin Denizi ve Tayvan'ın doğusundaki Pasifik Okyanusu deniz bölgesi olmak üzere beş büyük deniz bölgesi sayılabilir. Bunlardan Bohai, Çin'in iç denizidir. Tayvan'ın doğusundaki Pasifik Okyanusu deniz bölgesi, kuzeyde Japonya'nın Ryu Kyu adalarının güneybatısındaki Xiandao adalarından güneyde Bashi Boğazı'na kadar uzanır.

İç sular ve karasularından oluşan Çin'in deniz alanlarının yüzölçümü 380 bin kilometrekareyi aşıyor. Çin Halk Cumhuriyeti'nin karasularının temel hattından kara tarafındaki deniz kıyılarına uzanan deniz alanları Çin'in iç sularıdır. Çin'in karasularının genişliği, 12 deniz milidir. Karasularının temel hattı, düz temel hat çizimiyle belirlenmiş ve sınırdaş olan her temel noktayla arasındaki düz hatla oluşturulmuştur.

Çin'in deniz alanlarında, toplam yüzölçümleri 80 bin kilometrekareyi bulan 5000'den fazla ada bulunuyor. Adaların kıyılarının toplam uzunluğu 14 bin kilometredir. Bunlar arasında en büyük ada Tayvan olup yüzölçümü 36 bin kilometrekaredir. Bunu izleyen Hainan adasının yüzölçümü 34 bin kilometrekaredir. Tayvan adasının kuzeydoğu açıklarında bulunan Diaoyu ve Chiwei, Çin'in en doğusundaki adalardır. Güney Çin Denizi'ne dağılan ada, kayalık ve kumsalların genel adı "Güney Çin Denizi'ndeki adalar"dır. Çin'in en güney ucunda bulunan adalar bulunduğu mevkilere göre Dongsha Takımadaları, Xisha Takımadaları Zhongsha Takımadaları ve Nansha Takımadaları olarak adlandırılırlar.³⁶

---

³⁶ Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği İnternet Sitesi, İnternet Adresi: <http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter1/chapter10103.htm>, (17.07.2011).

3.3. Arazi Şekilleri ve Topografya

Çin, çok geniş dağlık bölgelere sahip olan bir ülkedir. Dağlık bölgelerin yüzölçümü, tüm ülkenin yüzölçümünün üçte ikisini oluşturur. Burada kast edilen dağlık bölgeler, dağlar, tepeler ve yaylaları kapsar. Ülkedeki arazilerin yüzde 33'ünü dağlar, yüzde 26'sını yaylalar, yüzde 19'unu, havzalar, yüzde 12'sini ovalar, yüzde 10'unu da tepeler oluşturuyor.

Milyonlarca yıl önce Qinghai-Tibet Yaylası yükseldi ve yerküre tarihindeki bu önemli yerkabuğu hareketi Çin'in topografyasını oluşturdu. Çin topraklarına kuşbakışıyla bakıldığında, arazilerin merdiven gibi batıdan doğuya doğru inerek gittiği görülür. Hindistan tabakasının Avrasya tabakasıyla çarpışmasından etkilenen Qinghai-Tibet Yaylası yükseldi. Deniz seviyesinden yaklaşık 4000 metre yükseklikte olan yayla "dünyanın çatısı" olarak adlandırılır ve Çin'in arazi şekillerinin birinci basamağını oluşturur. Yayladaki, yüksekliği 8848,13 metre olan Himalaya Dağları'nın ana tepesi-Zhumulangma Tepesi (Everest) dünyanın en yüksek zirvesidir. İkinci basamak ise İç Moğolistan Yaylası, Huangtu Yaylası, Yunnan-Guizhou Yaylası, Tarım Havzası, Çungarya Havzası ve Sichuan Havzası'ndan oluşuyor. Bunların deniz seviyesinden yüksekliği ortalama olarak 1000-2000 metredir.

Üçüncü basamak, Büyük Xingan, Taihang, Wushan ve Xuefeng sıradağları çevresinde çizilen bir hattın başlamakta ve doğuda Pasifik Okyanusu kıyısına doğru uzanmaktadır. Buranın deniz seviyesinden yüksekliği 500-1000 metre civarındadır. Kuzeyden güneye kadar uzanan bölgelerde Kuzeydoğu Ovası, Kuzey Çin Ovası ve Yangtze Orta-Aşağı Havzaları Ovası ve bu ovaların kenarında yer alan alçak dağlar ve tepeler bulunmaktadır. Doğuya doğru olan bölge Çin kıta sahanlığının sığ deniz bölgesi, yani dördüncü basamaktır. Buradaki deniz suyunun derinliği 200 metreden daha azdır.³⁷

---

³⁷ Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği İnternet Sitesi, İnternet Adresi: <http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter1/chapter10104.htm>, (17.07.2011).

3.4. Nehirler ve Göller

Çin'de çok sayıda nehir bulunmaktadır. 6.75 milyon hektarı su ürünleri yetiştirilmesi için uygun olan 17.47 milyon hektarlık tatlı su alanına sahiptir. Çin'deki nehirlerin toplam uzunluğu 220.000 kilometredir ve bunların 1.500'ünün her biri 1.000 kilometre kare veya daha büyük alanları beslemektedir. Bu nehirlerden 2.700 milyar metreküpün üzerinde su akmaktadır. Bu rakam, dünya toplamının yüzde 5,8'ini temsil etmektedir. Nehirlerin çoğu, Qinghai-Tibet Platosundan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Çin, zengin su enerjisi kaynaklarına sahiptir ve 680 milyon kilovat rezervi ile dünyada hidroelektrik enerji potansiyeli açısından lider konumda bulunmaktadır.³⁸

3.5. İklim

Çin, büyük değişkenlik gösteren bir kıtasal muson iklimine sahiptir. Avrasya Kıtasının dünyanın en büyük okyanusu olan Pasifik Okyanusu kıyısındaki güneydoğu bölümünde yer alan Çin'in muson iklimi oldukça belirgindir. Kışın kuzey rüzgârları, yazın da güney rüzgârları hâkimdir. Dört mevsim oldukça belirgindir. Yağışlar sıcak mevsime rastlamaktadır. Soğuk dalgaları, kasırga, "erik yağmurları" (aralıklı çiseleyen yağmurlar) ve tayfunlar sık sık görülen iklim koşullarıdır. Kıtasal iklim kendisini büyük sıcaklık değişiklikleri ile gösterir. Bu durum özellikle, yaz ve kışın ortalarında belirgindir. Çin'deki hava sıcaklıkları kış mevsiminde aynı enlemde yer alan ülkelere göre çok daha düşükken, yazın da çok daha yüksektir.

Ülkenin büyük bölümü ılıman bölümde kalırken bazı güney kesimleri tropikal ve astropikal bölgelere girmekte ve en kuzey kesimi ise hava sıcaklıklarının büyük değişiklik gösterdiği Kutup Bölgesine yaklaşmaktadır. Çin'in kuzeydoğusundaki Heilongjiang Eyaletinde yazlar kısa, kışlar ise soğuk ve uzun geçmektedir. Doğu kıyısı sıcak ve nemlidir ve önemli mevsimsel değişiklikler yaşanmaktadır. Çin'in kuzeybatısının iç kesimlerinde, aşırı sıcak ve soğuk aynı gün içinde yaşanabilir. "Şafakta

---

³⁸ Çin Eğitim Hizmetleri İnternet Sitesi, İnternet Adresi:
http://www.sinoturkish.com/ckm/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=30&limit=1&limitstart=1, (24.07.2011).

kürk kaplı ceket, öğlen ince gömlek" deyimi, bu bölgedeki bir günü doğru bir şekilde yansıtmaktadır. Çin'in güneybatısındaki Qinghai-Tibet Platosu, yüksek rakımı nedeniyle Çin'in en soğuk bölgelerinden biridir ve yıl boyunca oldukça düşük hava sıcaklıkları hüküm sürmektedir. Çin'deki değişiklik iklimler, tarım, ormancılık, hayvancılık ve balıkçılık için mükemmel şartlar oluşturmaktadır.

3.6. Doğal Kaynaklar

Çin'in kara kaynaklarının bileşimi ve dağılımı, üç önemli özelliğe sahiptir:

- a) Tür açısından çeşitlilik-örneğin ekili alanlar, ormanlar, meralar, çöller ve plajlar;
- b) Düzlüklere göre çok daha fazla ormanlık ve tepelik bölgeler ve oldukça fazla yarı kurak bölgeler;
- c) Dengeli olmayan dağılım: tarım alanları büyük ölçüde doğudaki ovalar ve havzalarda; meralar batı ve kuzeydeki ovalar ve dağlık kesimlerde; ormanlar da en dış kuzeydoğu ve güneybatı bölgelerinde bulunmaktadır.

Çin'de bugün, özellikle Kuzeydoğu Ovası, Kuzey Çin Ovası, Orta-Aşağı Yangtze Ovası, İnci Nehri Deltası Ovası ve Sichuan Havzasında 94.97 milyon hektar alan ekilmektedir. Kuzeydoğu Ovasının verimli siyah toprağı özellikle buğday, mısır, süpürgearası, soya fasulyesi, keten ve şeker pancarı gibi ürünlerin yetiştirilmesi için uygundur. Kuzey Çin Ovasının düz, derin humus tabakasında ise buğday, mısır, akdarı, süpürgearası ve pamuk yanısıra elma, armut, üzüm, hurma ve öteki meyveler yetiştirilmektedir.

Orta-Aşağı Yangtze Ovası'nın çok sayıdaki gölü ve nehri, pirinç, mandalina, kolza, fasulye ve tatlı su balığı yetiştirilmesi için uygundur. Bu bölge, halk arasında "balık ve pirinç ülkesi" olarak bilinmektedir. Sichuan Havzasının morumsu toprağında dört mevsim ürün yetiştirilmektedir. Bu önemli pirinç ekim merkezinde ayrıca bol

miktarda yağ üretmek için kullanılan kolza tohumu, şeker kamışı, mandalina, greylift, ipek ve çay elde edilmektedir.

Ormanlar, Çin'in 128,63 milyon hektarlık bölümünü örtmektedir. Kuzeydoğudaki Büyük Hinggan, Küçük Hinggan ve Changboi sıradağları, Çin'in en çok bilinen doğal orman alanlarıdır. Burada bulunan başlıca ağaç çeşitleri arasında Kore çamı ve kara çam gibi kozalaklı ağaçlar ve huş ağacı, meşe, söğüt, karaağaç ve Kuzeydoğu Çin dışbudak ağacı gibi geniş yapraklı ağaçlar yer almaktadır. Güneybatı bölgesinin başlıca ağaç türleri ise ladin, köknar ve Yunnan çamı yanısıra değerli tik ağacı, kırmızı sandal ağacı, kafur ağacı, nanmu ve padauktur. Genellikle "bitki krallığı" olarak adlandırılan güneydeki Yunnan Eyaletinde yer alan Xishuangbanna, Çin'de nadiren rastlanılan bir özelliğe sahiptir ve 5,000'den fazla bitki türüne barındıran bir tropikal geniş yapraklı ormandır.

Çin'in yaklaşık 400 milyon hektarı, doğal çim türü bitkilerle kaplıdır. Buna, güneydoğudan güneybatıya uzanan 3,000 kilometrenin üzerinde uzunluğa sahip 313,33 milyon hektar otlak dâhildir. Hayvancılık merkezleri burada bulunmaktadır. İç Moğolistan meraları, Çin'in en büyük otlaklarını oluşturmaktadır ve Sanhe atı, Sanhe sığırı ve Moğolistan koyunu burada yetiştirilmektedir. Xinjiang'ın kuzey ve güneyindeki tanınmış doğal otlaklar, canlı hayvan yetiştiriciliği için idealdir. Meşhur İli atları ve ince yünlü Xinjiang koyunu burada yetiştirilmektedir.

Çin'in ekili alanları, ormanları ve otlakları, yüzölçümü açısından dünyadaki en büyük örnekleridir. Ancak Çin'in toplam ekili alanları 1,2 milyarın üzerindeki nüfusuna bölündüğünde kişi başına sadece 0.08 hektar düşmektedir ve bu rakam, dünya ortalamasının sadece üçte birini temsil etmektedir.³⁹

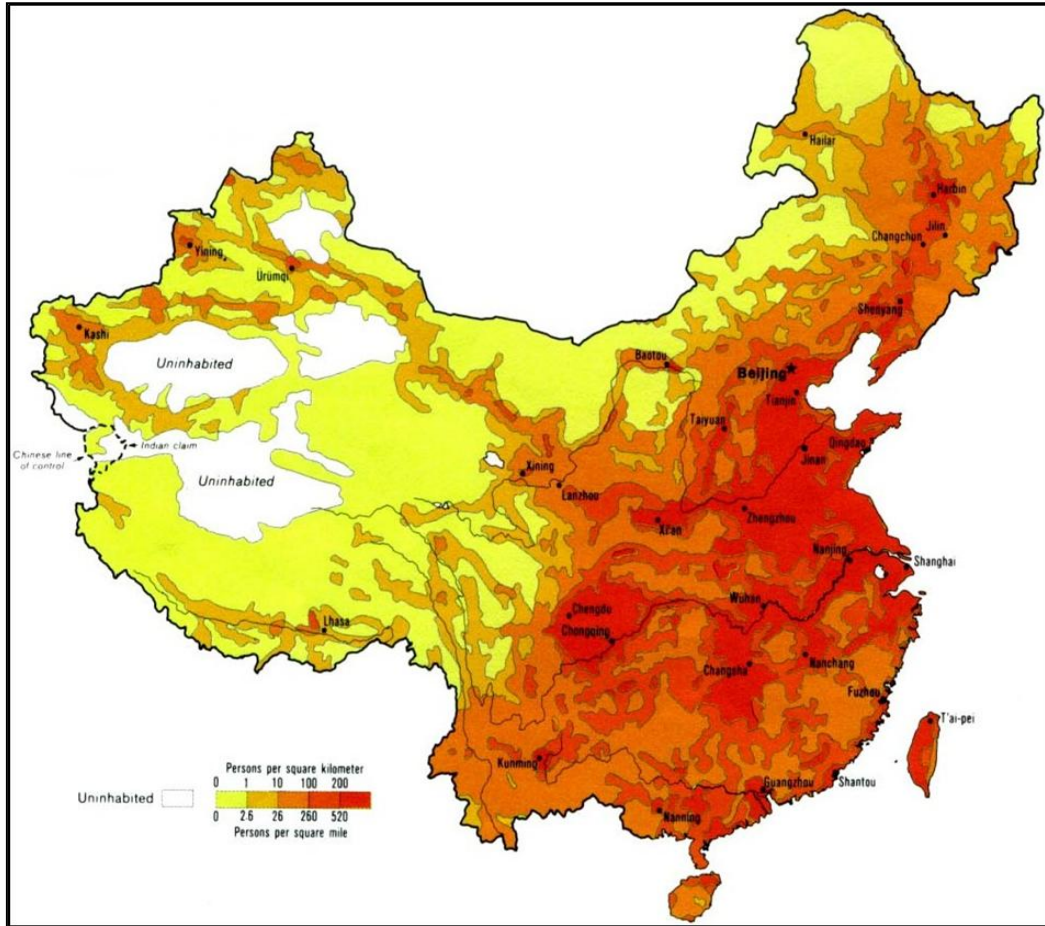
³⁹ Çin Eğitim Hizmetleri İnternet Sitesi, İnternet Adresi:
http://www.sinoturkish.com/ckm/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=30&limit=1&limitstart=2, (24.07.2011).

4. İNSAN GÜCÜ

İnsan gücü tanım olarak, nüfusun millî güce katkı sağlayan kısmıdır. İnsan gücünü; nüfusun miktarı, niteliği, azalma/artma eğilimi, eğitim düzeyi ve yaş grupları belirler. Nüfusun fazlalığı ve azlığı millî gücü etkiler, siyasi ortama olduğu kadar harbin yürütülmesine de personel seferberlik ihtiyaçları bakımından etki eder.⁴⁰

4.1. Nüfus Yapısı

Harita.3. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Nüfus Yoğunluğu Haritası

Kaynak: University of Texas Libraries. (09.08.2011) tarihinde http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/china_population_83.jpg'den alındı.

⁴⁰ Tanyeli, a.g.e., s. 10.

Çin, dünyada en çok nüfusa sahip ülkedir. 1995 sonunda nüfusu 1,21121 milyardı. Bu rakam, dünya toplamının yüzde 22'sini oluşturmaktadır. Ancak buna Tayvan Eyaleti, Hong Kong ve Macao'da yaşayan çok sayıda Çinli dâhil değildir. Çin, dünyadaki en yüksek nüfus yoğunluklarından birine sahiptir. Yapılan son ülke çapındaki nüfus sayımına (1 Temmuz 1990'da yapılan dördüncü ulusal nüfus sayımı) göre kilometre kareye 118 kişi düşmektedir. Ancak bu nüfus, eşit olmayan bir şekilde dağılmıştır. Yoğun bir nüfusa sahip doğu kıyısında kilometre kare başına 360 kişi, orta kesimlerinde 197 düşerken, daha az nüfus yoğunluğu görülen batı bölgelerinde kilometre kareye sadece 13 kişi düşmektedir.

Nüfus Yapısı 1990 yılındaki dördüncü nüfus sayımı Çin ana karasında 1,13368 milyarı göstermiştir. Bu nüfus yapısı, aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır. Cinsiyet Çin nüfusu 584,95 milyon erkek (yüzde 51,6) ve 548,73 milyon kadından (yüzde 48,4) oluşmaktaydı. Kadınların erkeklere oranı 100:106.6 düzeyindeydi. Yaş Çin'in yaş yapısı 25.25 orta değerle yetişkin veya dengeli olarak tanımlanmaktaydı. Nüfusun yüzde 27,7'si 14 yaşında veya altında, yüzde 66.72'si 15 ila 64 yaşları arasında, yüzde 5.58'i de 65 yaş veya üzerindedir.

Kentlerde ve kasabalarda 296,51 milyon (yüzde 26.15), kırsal bölgelerde de 837,17 milyon (yüzde 73.85) Çinli yaşamaktaydı. İstihdam Çin'de istihdam edilen 647,24 milyon kişiden yüzde 5,3'ü uzman teknik personeldi. Yüzde 3,5'u hükümet kuruluşlarında, halk örgütlerinde, işletme ve kuruluşlarda, yüzde 3'ü ticaretle, yüzde 2,4'ü hizmet sanayiinde, yüzde 70,6'sı tarım, hayvancılık ve balıkçılık sektörlerinde, yüzde 15,2'si de sanayi ve taşıma sektörlerinde istihdam edilmekteydi.

Nüfus Artışı ve Nüfus Kontrolü Çin ana karasının 1949'da 541,67 milyon olan nüfusu, 1969'da 806,71 milyona ulaştı. 1970'lerde Çin, bu ciddi nüfus sorununun çözümü için bir aile planlaması ve nüfus kontrolü politikasını uygulamaya başladı. Söz konusu dönemden bu yana doğum oranları giderek düşmüştür. Çin'deki doğum oranı 1969'daki binde 34.11'den 1995 sonunda binde 17.12'ye düşmüştür. Doğal nüfus artış oranı da binde 26.08'den binde 10.55'e inmiştir. Bu şekilde düşük doğum, düşük ölüm ve

düşük nüfus artış oranları ile tanımlanan nüfus artış türüne geçiş, büyük ölçüde gerçekleşmiştir.

Mart 1996'da Sekizinci Ulusal Halk Kongresi'nin Dördüncü Toplantısında onaylanan "Ulusal Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Dokuzuncu Beş Yıllık Planı" ve "2010 Yılı için Uzun Vadeli Hedefler" e göre nüfusun yıllık doğal artış oranının, Dokuzuncu Beş Yıllık Plan döneminde (1996-2000) binde 10.83 düzeyinde kalması hedefi tutturulmuştur. Bu hedefe göre aynı zamanda 20. yüzyılın sonunda toplam nüfusun 1,3 milyarı, 2010 yılında da 1,4 milyarı aşmaması gerekmektedir. Aile planlamasının temel şartları geç evlenme ve geç çocuk sahibi olma ve daha az, ancak daha sağlıklı bebeklere sahip olmaktır. Teşvik edilen bir çocuk politikası çerçevesinde gerçek ve reel güçlüklerle karşılaşan köylü aileleri, bir kaç yıl bekleyip ve ikinci bir çocuğa sahip olabilirler. Bu politika, azınlıkların yaşadığı bölgelerde daha gevşek bir şekilde uygulanmaktadır. Bugün, aile planlaması politikası, temel bir devlet politikası olarak yürütülmektedir ve giderek daha fazla destek kazanmaktadır.⁴¹

4.2.Etnik Yapısı

1935'de yapılan araştırmalara göre Çin'de 400 civarında etnik grubun mevcut olduğu tespit edilmiştir. Ancak "Millet Tanımlama İşlemleri" (grupların hangi etnik gruba bağlı olacağına karar veren yönetim işlemlerine "Millet Tanımlama İşlemleri" denilmektedir) ile birleştirilerek Hanlar ve 55 azınlık grupları olmak üzere 56 etnik grup resmi statü kazanmıştır.

Hanlar dışında 55 etnik gruba kendi grubunun yoğun bir şekilde yaşadığı bölge "Bölgesel Özerklik" alanı olarak ayrılmıştır. Kendi alfabelerini ve kendi dillerini kullanma hakkı, belli ölçüde mülkiyet hakları, belli miktarda emniyet ve milis teşkil etme hakkı, bölgede geçerli olan kanunları çıkarma hakkı ve eğitimde kontenjan hakkı verilmektedir. Çin'deki en büyük etnik grup toplam nüfusun % 91,5'a denk gelen Han

---

⁴¹ Çin Eğitim Hizmetleri İnternet Sitesi, İnternet Adresi:
http://www.sinoturkish.com/ckm/index2.php?option=com_content&task=view&id=23&pop=1&page=0&Itemid=30, (17.07.2011).

Çinlileridir. Geriye kalan % 8,5 ise Zhuang (16 milyon), Manchu (10 milyon), Hui (9 milyon), Miao (8 milyon), Uygur (7 milyon), Yi (7 milyon), Moğol (5 milyon), Tibetli (5 milyon), Buyi (3 milyon), Koreli (2 milyon) ve diğer etnik azınlıklar arasında dağılır.⁴²

4.3.Psiko-Sosyal Güç

Milleti oluşturan insan gücünün niteliklerinin, ahlaki değerlerinin, karakterinin ve kültürünün oluşturduğu bir güçtür. Diğer millî güç unsurlarının oluşumuna hız kazandıran bu güç; inançlar, tutumlar, değer yargıları, kültür özellikleri, aile yapısı, din, dil, genel sağlık durumu ve hayat standardı, öğretim kurumlarının yapısı ve okuma yazma oranı gibi faktörlerle millî karakter, davranış biçimi ve moral gibi hususları kapsar. Ayrıca, bir milletin savaşma azmi ve ordusuyla kenetlenme özelliği psiko-sosyal güce ayrı bir nitelik kazandırır.⁴³ Bu tanımdan yola çıkarak bu bölümde ise Çin Halk Cumhuriyeti'nin kendisinin sahip olduğu psiko-sosyal gücün alt unsurları incelenmiştir.

4.3.1. Eğitim

Han-Tibet dil ailesine bağlı Çincenin en yaygın olanı Hiu-Mançu Çincesidir. Bunların dışındaki diğer 54 etnik grubun kendi dilleri, bazılarının da yazı dili (% 23) vardır. Dr. James YEN ve arkadaşları Çin'de okuma yazma öğretmede en büyük çabayı sarf etmişler, 40.000 simgeden meydana gelen Çinceyi okuyup yazmada zorlanmaları ve halkın cahilleşmesini önlemek için 1000 simgeden meydana gelen temel Çinceyi oluşturmuş ve bu temel Çinceyi öğrenenleri okuma yazma bilmeyen yerlere sevk etmiştir.⁴⁴

---

⁴² Bureau of East Asian and Pacific Affairs "Background Note: China", İnternet Adresi: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/18902.htm>, (17.07.2011).

⁴³ Tanyeli, a.g.e., s. 11.

⁴⁴ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, "Çin Halk Cumhuriyeti Eğitim Sistemi Ülke Raporu", İnternet Sitesi: <http://tkb.meb.gov.tr/yayinlar/china/%C3%87in%20E%C4%9Fitim%20Sistemi.pdf>, sayfa 1., (10.06.2011).

Tablo.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Eğitim Örgütlenmesinin Şematik Yapısı

		Doktora Üstü		
		Doktora (3 yıl)	2	
25		Mezuniyet Çalışması (2-3 yıl)		
24		(Yetişkinler için 3 yıl)	2	
23		Yüksek Eğitim Okulu (Yetişkinler		
22		İçin 5 yıl)	4	
19-21		Yüksek Profesyonel Okulu (Yetişkinler için 3 yıl)	Meslek Yüksek Okulları	3
			Profesyonel	1
16-18	Lise	Meslek Lisesi	Lise Eğitimi	3
13-15		Ortaokul 3 Yıllık Sistem	4 Yıllık Sistem	3
7-12		İlkokul 6 Yıllık Sistem		1
			5 Yıllık Sistem	5
6		Ön Hazırlık Sınıfı		1
3-5		Kreş ve Ana Okulları		3
YAŞ				YIL

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Çin Halk Cumhuriyeti Eğitim Sistemi Ülke Raporu. (10.06.2011) tarihinde <http://tkb.meb.gov.tr/yayinlar/china/%C3%87in%20E%C4%9Fitim%20Sistemi.pdf> den alındı.

4.3.1.1. Okul Öncesi Eğitim

Çin Halk Cumhuriyetinde okul öncesi eğitimi geliştirmek amacıyla Resmi ve Özel kurumlar tarafından okul öncesi eğitim kurumları açılmaktadır. Çin Halk Cumhuriyetinde özel eğitim Türkiye'deki gibi özel okullar kapsamında değil, eğitim programının veya kurumların özel olarak açılmasından kaynaklanmaktadır. Ancak bazı uluslararası okullar da bulunmaktadır.

Okul öncesi eğitim kurumlarını (resmi olarak) Eğitim kuruluşları, halk örgütleri, işletmeler ve diğer resmi kurumlar; (özel olarak) Kentlerdeki mahalle komiteleri, kırsal kesimde köy komiteleri, açabilmektedir. Ayrıca, uluslararası anlaşmalarla yabancılarda çocuklar için anaokulları açmaya yetkilidir.

Okul öncesi eğitimde açılan çocuk yuvaları, gündüz bakımevleri resmi eğitimin bir parçasıdır. Akademik programları olmamakla birlikte sadece çocukların özenli bakımını sağlamaktadır.⁴⁵

Tablo.2. Yaş Gruplarına Göre Verilen Eğitim Hizmetleri

Grup (Sınıf)	Yaş Grubu	Ders Saati	Sabah	Öğleden Sonra	Toplam
Alt Sınıf	3-4 yaş	10-15 dak.	6 saat	8 saat	14 saat
Orta Sınıf	4-5 yaş	20-25 dak.	10 saat	11 saat	21 saat
Üst Sınıf	5-6 yaş	25-30 dak.	12 saat	12 saat	24 saat

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Çin Halk Cumhuriyeti Eğitim Sistemi Ülke Raporu. (10.06.2011) tarihinde <http://tkb.meb.gov.tr/yayinlar/china/%C3%87in%20E%C4%9Fitim%20Sistemi.pdf>’den alındı.

4.3.1.2. Temel Eğitim (Zorunlu Eğitim)

Okula başlama yaşı 7 olan ve 1986 Yılında yürürlüğe giren “Zorunlu Eğitim Yasası” na göre 6 yıl ilkokul (bazı bölgelerde halen ilkokul 5 yıl olarak uygulanmaktadır) ve 3 yıl ortaokul olmak üzere toplam 9 yıldır. Okullar tam gün eğitim yapmaktadır. Çin hükümeti, 1950’lerden bu yana zorunlu ilköğretime yönelik bir politika izlemektedir. Kırsal bölgelerde yedi yaşın üzerindeki çocukların ilkokula gitmeleri gerektiği özellikle vurgulanmaktadır. Okul çağındaki çocukların okula gitmelerini kolaylaştırmak için çeşitli yöntemler uygulanmaktadır. Bunun sonucunda, kayıtlı öğrenci sayısı her yıl artmaktadır.

Az nüfuslu bölgeler, dağınık nüfusa sahip ulusal azınlık bölgeleri, uzak dağlık ilçeler ve ormanlık ve kırsal bölgelerde hizmet veren birçok yatılı okul ve yarım günlük okul açılmıştır. Bazı bölgelerde, özellikle kırsal kesimde 5 yıl zorunlu ve kademeli

⁴⁵ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, a.g.e., s. 2.

olarak sürelerle 9 yıla çıkarılarak uygulanmaktadır. 2002 yılı istatistiklerine göre, 6 yıllık okullaşma oranı %98.58'tir.

Okullaşma oranının yükselmesi için alternatif çözümler bulan ve uygulayan eğitim komisyonunun çabaları yetersiz kalmakta, bazı bölgelerdeki ekonomik problemlerden dolayı, öğrencilerin 5 yıl eğitimden sonra, işe devam etmeleri, zorunlu eğitim oranını düşürmektedir. 1997 yılı ülkenin dışa açılma politikası ekonomik değişime neden olduğundan aileler çocuklarını işe yerleştirmekte bu durumda, eğitim komisyonun okullaşma oranlarındaki hedeflerini olumsuz yönde etkilemektedir. Önemli bir diğer sorun ise kent ve kırsal bölgelerdeki okullarda nicelik ve nitelik yönünden farkın olmasıdır.

4.3.1.3. Ortaöğretim

Dokuz yıl süreli zorunlu eğitimden geçen öğrencileri üç yıl eğitim süresi olan liselere devam etmektedir. Sistem 6+3+3 ve 5+4+3 olarak yapılandırılmıştır. Ülkede bu yapılanma yaygın olmakla birlikte değişik süre ve amaçta yapılandırılmış okullar da bulunmaktadır. Halen beş yıl zorunlu eğitim uygulanan bölgelerde ise, ortaöğretim iki kademeye ayrılmaktadır. Ortaokullar ve lise ayrıca hem ortaokullar hem de liseler, genel ve mesleki olmak üzere tekrar ikiye ayrılmaktadır.

Özel ortaöğretim kurumları iki, üç, dört yıl sürmekte olup süreleri ve giriş koşulları okulların programlarına bağlıdır. Örneğin: beş yıldan itibaren devam edilen özel okullarda, nitelikli işçi veya teknisyen yetiştirilirken dokuz yıldan sonra devam edilen özel ortaöğretim kurumlarında ise, teknik ve idari personel yetiştirilmektedir.

Genel liseler, üniversitelere öğrenci yetiştirmeyi amaçlarken, beş yıl üzerine üç veya dört yıl süren ortaokullar ara eleman yetiştirmeyi hedeflemiştirlerdir. Ülke nüfusunun yoğunluğu, dağınık yerleşim birimleri, 56 etnik grubun gereksinimleri ile devlet politikalarının çatışmaması isteği, eğitim sisteminin tüm kademelerinin özellikle ortaöğretim kademesindeki sorunları artırmaktadır. Devlet bu konuda yerel yönetimleri,

fabrikaları, diğer kuruluşları işbirliğine çağırılmaktadır. Örneğin, okul binası zorluğu çekilen bölgelerde fabrika binalarının bir kısmından yararlanılmaktadır.

İlkokul ve ortaokul programları incelendiğinde, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileri kapsayan eğitim ilkeleri üzerinde önemle durulmaktadır. 1.165.100 ortaokulda bulunan sınıfların 3.221.000'i "**Büyük Sınıf**" (sınıf mevcudu 56-65 arası), 272.400'ü "**Süper Büyük Sınıf**" (sınıf mevcudu 65'den fazla olanlar) kalanları da normal sınıftır (sınıfı mevcudu 56'dan küçük olanlar).⁴⁶

4.3.1.4. Lise Eğitimi

Ortaöğretimde ilginç sayılabilecek etkinlikler ve değerlendirmeler de bulunmaktadır. Örneğin 1989 yılında Yunnan Eyaleti'nde lise bitirme sınavlarında Beden Eğitimi dersinden başarısız olan yüzden fazla öğrenci, lise bitirme diploması alamamışlardır. Çünkü spor yapma ulusal bir ilkedir. Birinci sınıftan on ikinci sınıfa kadar programda yer alan Beden Eğitimi dışında her gün sabah ve öğleden sonra yarım saat müzik eşliğinde spor yapılması eğitim programında bulunmaktadır.

Liselerle ilgili bazı özellikler şunlardır;

a) Genel liselerde: Çin Dili, Matematik, Yabancı Dil (İngilizce), Siyasal Bilgiler, Tarih, Coğrafya, Fizik, Kimya, Biyoloji, Beden Eğitimi, Müzik, Güzel Sanatlar, Psikoloji, Çalışma Becerileri gibi dersler vardır.

b) Tüm orta öğretim kurumlarında mezun olunurken bitirme sınavları uygulanır.

c) Lise Bitirme Sınavları seçilen alana göre: Çin Dili, Matematik, Yabancı Dil (İngilizce) ve Fizik veya Kimya'dan biri; Çin Dili, Matematik, Yabancı Dil (İngilizce) ve Tarih veya Coğrafyadan biri olmak üzere 4 dersten yapılır.

d) Ülkede bulunan azınlıkların kendi dilleri de bu sınava dâhil olmak üzere 5 dersten sınava girerler (56 farklı ulus vardır.).

---

⁴⁶ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, a.g.e., s. 5.

- e) Her eyalet ülke için belirlenen ortak ulusal standart programı takip eder.
- f) Okulların durumuna göre zirai bölge, fabrika stajı ilave edilir.
- g) Sınav sonuçları üniversite girişte etkilidir. İşe alınmada öncelik sağlar.
- h) Liselerde önemli başarı gösteren öğrenciler sınavsız yükseköğrenime devam edebilirler.
- ı) Ayrıca üniversite giriş sınavı vardır.⁴⁷

4.3.1.5. Mesleki Eğitim

Mesleki Eğitim: Meslek Liseleri ve Meslek Eğitimini kapsamaktadır. Çin Halk Cumhuriyetinde Mesleki Eğitim 3 seviyede eğitim vermektedir: Mesleki ortaokul, Mesleki lise ve üçüncü eğitim'dir. İlkokulu bitiren bir öğrenci 9 yıllık zorunlu eğitim kapsamında 3 veya 4 yıllık mesleki ortaokula gidebilirler. Mesleki ortaokul veya mesleki liselere giden öğrenciler işgücü ihtiyacını karşılamak üzere eğitim görür ve istihdam edilirler. Orta düzeyde mesleki eğitim, özel orta, teknik ve mesleki müfredatla verilmektedir.

Öğretim süresi iki veya üç yıla üç veya dört yıla kadar değişiklik göstermekte, tıp bilimi ve mühendislik gibi bazı özel konularda beş yıllık programlar uygulanmaktadır. Özel orta öğrenim okulları, orta düzeyde teknik ve idari personel, teknik okullarda genellikle orta düzeyde nitelikli işçi ve teknisyen yetiştirmektedir. Bu okullardan mezun olanlara devlet tarafından istihdam edilmektedir. Meslek okulları arasında meslek ve tarım okulları bulunmaktadır. Bunlar, temel düzeyde teknik ve idari personeli hazırlamakta, yerel düzeyde çeşitli alanlarda çalışacak işgücünü sağlamaktadır.

En iyi öğrencilerin devlet tarafından istihdam edilmesine karşın bu okulların mezunları genel olarak kendileri iş bulmaktadırlar. Bunlar ayrıca yükseköğrenim kurumlarına giriş sınavlarına katılabilmektedirler. Uzmanlaşmış orta öğretim okulları ve

---

⁴⁷ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, a.g.e., s. 6.

meslek okulları, mühendislik, tarım, ormancılık, tıp, maliye ve ekonomi, eğitim, beden eğitimi, sanat, turizm, aşçılık, uygulamalı sanatlar, siyasal bilimler ve hukuk, kâtiplik, moda tasarımcılığı ve kozmetik alanlarında eğitim vermektedir.

4.3.1.6. Yüksek Öğrenim

Çin'de bugün hemen hemen bütün dalları kapsayan çeşitli düzeylere ve biçimlere sahip bir yükseköğrenim sistemi uygulanmaktadır. 2002 yılında yükseköğrenimde bulunan öğrenci sayısı 5.428.200 dür. Ancak, birçok genç insan, hala üniversiteye gitme imkânına sahip değildir. Açıkça görüldüğü şekilde yoğun bir rekabet bulunmaktadır. Yükseköğrenim kurumları arasında üniversiteler yanı sıra bilim ve mühendislik, tarım, ormancılık, tıp, öğretmenlik, Çince, maliye ve ekonomi, siyasal bilgiler ve hukuk, beden eğitimi, güzel sanatlar ve etnik araştırmalar gibi alanlarda uzmanlaşan kurumlar ve yüksekokullar bulunmaktadır.

1979 ile 1995 arasındaki dönemde toplam fakülte ve daha kısa süreli yüksekokullardan mezun olanların sayısı, bundan önceki 30 yılda (1949-1978) mezun olanların sayısına göre 2,6 kat artarak 7.667.000'e ulaşmıştır. Çin'deki en tanınmış üniversiteler arasında Beijing (Pekin) Üniversitesi, Ojnhua Üniversitesi, Fudan Üniversitesi, Nankai Üniversitesi, Çin Bilim ve Teknoloji Üniversitesi ve Nanjing Üniversitesi bulunmaktadır, üniversitelerdeki lisans öğretimi süresi normal olarak dört yıl olmakla birlikte fen, mühendislik veya tıp dallarındaki öğrenim beş yıl sürmektedir.

Mesleki eğitim veren fakültelerin çoğu üç yıllık, küçük bir bölümü de iki yıllıktır. 1950'lerin başında 215 farklı alanda eğitim verilirken 1960'ların başında bu sayı 627'ye yükselmiştir. 1980'lerden sonra sistem giderek yeniden düzenlenmiş ve ıslah edilmiştir. Maliye ve ekonomi ile ekonomi idaresi alanındaki dersler yanı sıra elektronik teknolojisi, bilgisayar, enerji kaynakları, çevre, malzeme bilimi, biyolojik teknoloji, tıbbi tedavi teknolojisi, hafif sanayi ve gıda ve yabancı dil gibi çok sayıda önem kazanan teknoloji, branşlar arası programlar ve öteki acil ihtiyaç duyulan alanlardaki dersler takviye edilmiştir.

Üniversiteler ve fakülteler, adayları ulusal düzeyde birleştirilmiş giriş sınavları ile seçmektedirler. Öğrenciler, sınav sonuçları ve sağlık durumlarına göre belirli bir okula giriş hakkını kazanmakta, öğrencilerin kişisel tercihleri de dikkate alınmaktadır.⁴⁸ Günümüzde, devlet hala ilke olarak tanımlanan sınırlar içinde üniversite mezunları için iş bulunmasından sorumludur. Devlet, çalışma birimleri ve okulların işgücü arzı ve talebini koordine etmek ve üniversite mezunlarının istihdam edilmesi için uygulanabilir planlar oluşturmak için işbirliği yapmalarını öngören bir politika uygulamaktadır. Çalışma birimleri ve mezunların kendi başlarına istihdam planları yapmaları da genellikle rastlanılan bir durumdur.

Çin, bir sosyalist piyasa ekonomisi sistemi oluştururken, aynı zamanda yükseköğrenim sistemindeki reform sürecini hızlandırmakta, hala makro düzeyde devlet tarafından bir genel plan çerçevesinde idare edilirken yükseköğrenim kurumlarını topluma daha yakın hale getiren, okullara eğitimin idaresinde özerklik veren bir sistemi oluşturmak ve daha mükemmel hale getirmek için gayret göstermektedir. Farklı biçimlerde finanse edilen çeşitlendirilmiş bir üniversite ve fakülte sistemi, aşamalı olarak oluşturulacaktır. Bazı okullar büyük ölçüde devlet tarafından finanse edilecek, ayrıca öğrenim ücretleri ve halk örgütleri tarafından toplanan veya özel bağışlarla sağlanan paralarla desteklenecektir.

Öteki okullar ise bu yöntemi tersine çevirerek gelirlerini esasen öğrenim ücretleri ve halk örgütleri tarafından toplanan paralar ve özel bağışlar yoluyla sağlayacak, bunlara ilave olarak devlet yardımından yararlanacaklardır. Öteki bazı okullar ise yerel olarak idare edilecek ve kendi kendilerini finanse edecek veya yerel işletmeler veya kuruluşlar tarafından veya öteki ülkelerdeki kuruluşlarla işbirliği içinde finanse edilecek ve yönetileceklerdir. Bağış ve kredi sistemi, sürekli olarak iyileştirilecektir. Şu anda Çin, enerjisini 100 büyük üniversite ve çeşitli bölümlerden oluşan bir gruba, 21'inci yüzyılda dünyadaki en iyi üniversite ve bölümler arasına sokmaya yönelik "Proje 211" in uygulanması üzerinde odaklaştırmaktadır.

---

⁴⁸ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, a.g.e., s. 7.

Lisansüstü öğrenciler genellikle çalışmalarını yükseköğrenim kurumları, Çin Bilimler Akademisi, Çin Sosyal Bilimler Akademisi ve öteki araştırma kuruluşlarında sürdürmektedirler. Akademik derece sistemi 1979 yılından bu yana uygulanmaktadır. 1980'de Devlet Konseyi, "Akademik Derece Yönetmeliğini" yayınlamış ve çeşitli alanlardan tanınmış öğretim üyelerinden oluşan "Akademik Derece Komitesi'ni kurmuştur, üniversite diploması ile mastır ve doktora dereceleri, Devlet Konseyi tarafından yetkili kılınan okullar ve bilimsel araştırma kurumları tarafından verilmektedir.

Çin, yabancı öğrencileri kabul ederken öğrenim için yabancı ülkelere öğrenci göndermektedir. Çin, 1978-1995 arasında 250.000 binden fazla öğrenciyi öğrenim görmek üzere 100'ü aşkın ülke ve bölgeye göndermiştir. Bunların 80.000'den fazlası öğrenimlerini tamamladıktan sonra geri dönmüşler ve çeşitli alanlarda istihdam edilmişlerdir.⁴⁹

4.3.2. Kültür Konsepti

Hofstede göre kültür; bir insan grubunu diğerlerinden ayırt etmeye yarayan aklın kolektif programından oluşmaktadır. Bu tanıma göre yalnızca değerler ve normlar değil, insan ve toplum aklının programını belirli yönde gelişmesini sağlayan müesseseler de kültürün bir parçasıdır. Bu anlamda özellikle eğitim kurumları önemli rol oynamaktadır.

Birimlerin yaşadıkları çevreyle uyumlu olmaları gerekli olmakla beraber, bu müesseseler aynı zamanda içinde varlığını sürdürdükleri çevrenin, sosyal ve kurumsal yapıların, diğer bir ifadeyle, toplumsal kültürün bir ürünüdürler. Birimin başındaki yöneticiler, organizasyon kültürünü eski kuşaklardan yeni kuşaklara aktaran aracı konumundadırlar. Bununla beraber, Mao Zedung ve onun yöneticileri, Çin toplumsal yapısının müesseseleri ve ideolojisini, XIX. Yüzyıl Avrupa'sında oluşturulan ideolojik anlayış yönünde, batılı misyonerlerin şaşkın bakışları arasında, çok kısa bir sürede değiştirmiştir.

---

⁴⁹ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, a.g.e., s. 8.

Çin'in bugünkü kurumsal yapısı, 1949 yılı öncesi gelişen yapıdan oldukça farklı olmakla birlikte, eski değerler ve davranış kalıplarının bir jenerasyonda tamamen değişmesini beklemek oldukça naif bir anlayıştır. Son yıllarda, eğitim ve organizasyon çalışmalarına uygulanan kültürel yaklaşım göstermiştir ki, kültürel değerlerin değişmesi uzun zaman gerektirmektedir.⁵⁰

4.3.3. Dini Değerler

Din, ülke kültürünün her zaman önemli bir parçasını oluşturmuştur. Dini değerler, kişinin üzerinde derin tesirler yapmış ise zorlayıcı ideolojik bir anlayışın içine yansıtılabilirler. Ve bunlar özellikle değişim aşamasında belirli bir amaç için rahatlıkla kullanılabilirler. İlk zaman Çin üç farklı din veya felsefenin hâkim olduğu ülke olarak tanımlanmıştır; Konfüçyüzim, Taoizm ve Budizm. Bu dinler Çin'de 2000 yıl boyunca, yan yana yaşayagelmışlerdir. Bunlardan Konfüçyüzim ve Taoizm Çin kaynaklı olmasına rağmen; Budizm Hindistan'dan alınmıştır.

Bütün dinlerin ayrı ayrı destekleyicileri olmakla beraber, Çinlilerin büyük bir çoğunluğunun önceki dönemlerde ruhsal ihtiyaçlarını bu üç dinin tamamından karşılamışlardır. Bir Çin atasözüne göre; “üç dinin tamamı bir ailedir; aynı amaca yönelik farklı yollardır.” Esas olarak pratik problemler üzerine yoğunlaşmış olan Konfüçyüzim, Taoizm'in mistizmi ve Budizm'in metafizik anlayışı için birçok alan bırakmıştır. Bunun için, bu üç din Çin'de bir toplum birliğini sağlamış ve toplumun % 85'i tarafından benimsenmişlerdir. Bu dini veya felsefi görüşlerin birbirleriyle kaynaşması nedeniyle Çin'deki dinlerin oranını tespit etmek oldukça zordur. Yaklaşık olarak nüfusun % 5'nin Müslüman, % 4'ünün Romen Katolik ve % 0,07'sini Protestan olduğu söylenebilir.

Çin dinlerinin en önemli karakteristiklerinden birisi atalara duyulan saygıdır. Hiyerarşik olarak yapılanmış olan Çin ailesi, tarihi Çin'de çok önemli rol oynamış olup,

---

⁵⁰ Kızılık R., “Tarihsel Süreçte Yönetim: Çin Halk Cumhuriyeti Yönetim Sistemi”, Eser, sayfa 532.

bu yapı bugün de Çin'in örgütlenme anlayışında etkisini sürdürmektedir. Yaşlılar ve erkekler en fazla saygı duyulan kesimi oluşturur, kadınlar ise ikinci plandadır.

1949 İhtilali dini anlayışın ürünü olan çok şeyi değiştirmiştir. Konfüçyüzime ait birçok tapınağa devlet tarafından el konulmuş ve Budist din görevlileri çalışma hayatına katılmışlardır. Dini inanışlar gereği yaşlılara duyulan saygı anlayışı ihtilal sonrasında da ısrarla devam ettirilmiştir. Yaşlı ve erkeklerin dominant konumu sürdürülmüştür. Bu ayrımcılık özellikle Çin yönetimi ve Komünist parti hiyerarşisinde kendini hissettirmiştir. Geleneksel değerlerin hala Çin yönetimi anlayışında önemli etkileri olduğunu söyleyebiliriz.⁵¹

---

⁵¹ Kızılıcak, a.g.e., s. 532, 533.

5. EKONOMİK GÜÇ

Ekonomik güç tanım olarak bir ülkenin sahip olduğu ekonomik kaynaklar, bu kaynakların işletilmesi, mal ve hizmet üretme kapasitesi ve bunların millî hedefler doğrultusunda teşkilatlandırılabilmesinden doğan bir güçtür.⁵² Tarihte uzun yıllardır var olabilmiş, köklü bir medeniyet olan Çin Halk Cumhuriyeti, günümüzde dünyada ki önemli güçler arasında yerini almıştır. Ülke politikası olarak benimsenen sosyalist yapılı ekonomi anlayışından sonra yapılan reformlarla otuz yıl sonrasında Çin Halk Cumhuriyeti güçlenerek, özellikle 1990'lardan sonra istikrarlı büyüme oranları ile dünya üzerindeki etkisini arttırmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin yüksek büyüme oranları ile bu hızlı değişimi karşısında, dünya düzeninde etkili olan büyük ekonomik güçler bile yeni arayışlara girmişler ve bu büyük pazardan pay alabilme mücadelesi artmıştır. Günümüzde en çok merak edilen konular arasında; son yıllarda hızla gelişen ülkelerden biri olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin gelişimi, bu gelişimin dünyadaki mevcut düzeni nasıl etkileyeceği ve dünyada ki büyük ekonomik güçlerin bu gelişmelere tepkileri yer almaktadır.

5.1. ÇHC'nin Yükselen Gücü

20'nci yüzyılda özellikle askeri güçleri ile etkili olan Amerika, Rusya gibi ülkelerin yerini 21'nci yüzyılda Asya'dan yükselen güçler almaya başlamıştır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde, gelişen bu ülkeler arasında öne çıkan önemli güçler arasında yerini almıştır. Günümüzde, ülke ekonomilerinde önemli bir yere sahip olan doğrudan yabancı yatırımlarında; Çin Halk Cumhuriyeti, tercih edilen ülkeler sıralamasında üst sıralarda yer almaktadır. Son 15-20 yıllık dönemde Çin Halk Cumhuriyeti'nin yüksek kalkınma hızı, silahlanmaya verdiği önem ve bunlara ek olarak zengin siyasi tarihi, nüfusun

---

⁵² Tanyeli, a.g.e., s. 11.

çokluğu ve dağınıklığı, dış Çin Halk Cumhuriyetliler gibi faktörler düşünüldüğünde, Çin Halk Cumhuriyeti'nin potansiyel gücü daha iyi görülmektedir.⁵³

Ekonomist Albert Keidel, hazırladığı, “Carnegie Endowment for International Peace” adlı raporunda⁵⁴ Çin Halk Cumhuriyeti'nin yükselen gücü üzerinde durmuş ve bu yükselişi istatistiki verilerle açıklamıştır. Yaptığı çalışmada, 2035 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin, ABD'yi geçerek, dünyanın en büyük ekonomisi olacağını belirtmiştir. Keidel, Çin Halk Cumhuriyeti'nin hızlı büyümesinin arkasında yatan etkenin ihracattan değil, iç talepten ileri geldiğini ve 2050 yılında Amerika'nın büyüme hızının %3, Çin Halk Cumhuriyeti'nin büyüme hızının %5,5 olarak gerçekleşeceğini savunmuştur.

Keidel, satın alma gücü paritesine göre GSYİH hesaplamasında 2020 yılında 18 trilyon dolarda, pazar eksenli hesapta ise 2035 yılında, iki ülkenin ekonomilerinin eşitleneceğini belirterek, dünyada ki önemli kuruluşların merkezlerinin de Şanghay, Pekin gibi şehirlere taşınacağını ifade etmiştir.

5.2. Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisine Tarihsel Bakış

Tarihte önemli ülkelerden biri olan Çin Halk Cumhuriyeti'nde 1911 yılında hanedanlık sistemi sona ermiş ve bu tarihten itibaren 1949 yılına kadar geçen dönemde ülkede belirsizlik hâkim olmuştur. Bu belirsizlik ve kargaşa dönemi 11 Ekim 1949 tarihinde Mao Zedong'un kurduğu sosyalist yapıli bir sistem ile son bulmuştur.⁵⁵ Mao Zedong'un kapalı, içe dönük politikaları Çin Halk Cumhuriyeti'ni dünya ticaretinden ayırmıştır. Mao'nun (1957-1960) dönemindeki tarımın endüstrileştirilmesine dayanan “Büyük Hamle” atılımı ülkede yaşanan kıtlık ile 15 milyon kişinin ölümü ile sonuçlanmıştır.

---

⁵³ Kutlu E., Eşkinat R., “Dünya Ekonomisi”, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002, sayfa 201.

⁵⁴ Keidel A., İnternet Sitesi: http://www.carnegieendowment.org/files/pb61_keidel_final.pdf, (25.06.2011).

⁵⁵ Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, “Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu”, İstanbul, 2006, sayfa 6.

Bundan sonraki (1966 -1976) dönemde başlattığı “Kültür Devrimi” adlı çalışması ise 1976 yılında Mao’nun ölmesi ile ülkede ekonomik olarak bir gelişme tamamlanamadan son bulmuştur. Mao’dan sonra gelen Deng Xiaoping, reformcu kişiliği ile öne çıkmış ve bu dönemde ülkenin Amerika ile ilişkilerinde canlanma görülmüştür. 1970’li yılların sonlarına doğru Çin Halk Cumhuriyeti’nde dönüşümler yaşanmış ve dışa açılma çabaları görülmüştür.

Çin Halk Cumhuriyeti, bu dönemden sonra uluslararası ilişkilerinde güçlenmiş, yeni bir ülke oluşumu ile ön plana çıkmıştır. 2000’li yıllarda, özellikle 2001 yılında WTO’ya üyeliği ile Çin Halk Cumhuriyeti, uluslararası piyasalarda etkili hale gelmiştir. Bu gelişme, Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisinde yaşanan önemli değişimlerin başında gelmiş ve Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisinde yeni bir sayfa açılmıştır. Kimilerine göre fırsatlar, kimilerine göre tehditler ülkesi olan Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisindeki tarihsel gelişimi 1978 öncesi ve 1978 sonrası dönem olarak iki başlık altında inceleyebiliriz.

5.2.1. ÇHC’nin 1978 Öncesi Durumu

Genel olarak bu dönemde, sosyalist yapının kuvvetli olmasından dolayı tüm alanlarda devlet hâkimiyeti etkin bir şekilde görülmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti’nde 1953-1980 yılları arasında merkezi fiyatlandırma politikaları uygulanmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisi büyük bir oranda devlet tarafından yönetilmekte, sanayi ve ticaret kuruluşları, devlet mülkiyetinde bulunmaktaydı. Piyasada üretilen ürünler Çin Halk Cumhuriyeti hükümetinin belirlemiş olduğu plan çerçevesinde üretilmekte, yani bir arz-talep ilişkisinden söz edilememektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti dış ticaret rejimi, sosyalist sanayileşmenin ihtiyaçlarına göre tasarlanmakta ve ihracat gelirleri, hammaddelerin ithalatını karşılamak için kullanılmaktaydı. Yıllık yatırım planlarının garantiye alınabilmesi için Çin Halk Cumhuriyeti hükümeti ithalat ve ihracat fiyatlarını ve döviz kuru oranlarını doğrudan

kontrol altında tutan kurumlar belirlemiş ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin uluslararası ödeme pozisyonları kontrol altında tutulabilmiştir.⁵⁶

Bu dönemde faaliyet gösteren kuruluşların sermaye yapıları, üretim teknikleri, üretimde kullanılan girdiler ve kuruluşların üretim sonrası oluşan ürünlerinin fiyatları, devlet tarafından belirlenmekte olup fiyat-maliyet yapısının optimizasyonunu gerçekleştirilemeyen işletmeler ise dönem dönem zarara uğramaktaydı. Bu mevcut sistemde ekonomiyi yönlendiren tüm kara sahip devlet, zarara uğrayan işletmelerin de zararlarını karşılamış, kimi zaman da işletmelere el koymuştur. Elde edilen kar ise yine devlet tarafından ekonomiye aktarılmıştır. Ancak bu uygulamalar düşük üretim verimliliklerine, yavaş ve yetersiz teknolojik gelişmelere, sermaye ve malzeme israflarına yol açmıştır.⁵⁷

5.2.2. ÇHC'de 1978 Sonrası Dönem ve Değişen Uygulamalar

1979 yılına kadar kapalı bir ekonomi anlayışı benimsenmiş ancak bu dönemden sonra devlet tekelli mülkiyet sistemi değişmiş; örneğin işletmelerde kamu, kolektif ve bireysel olmak üzere çok çeşitli mülkiyet sistemleri hâkim olmaya başlamıştır. 1980-1990 yılları arasındaki on senede kolektif, özel ve yabancı sermayeli işletmelerin sayısı yaklaşık % 10 büyüyerek toplam içinde % 54,5 oranında bir pay almıştır. 1979 yılı öncesinde kuruluşların ve fabrikaların karar alma yetkileri bulunmayıp, gerekli olan hammadde, sermaye, işgücü gibi tüm araçlar devlet tarafından tahsis edilirken 1979 sonrasında kuruluşların yetkileri artarak daha çok söz sahibi olmuşlardır. Önceki dönemde merkezi hükümet tahsis, planlama, bütçeleme ve pazarlama konularında merkeziyetçi bir yapı belirlemiştir.⁵⁸

---

⁵⁶ Tatlıdil R., Ventura K., "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ekonomisindeki Yeri ve Dünya Ticaret Örgütü Bağlamında Türkiye-ÇHC İlişkilerinin Geliştirilmesinde Alınması Gereken Tedbirler", Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:6, (Aralık 2005), sayfa 38.

⁵⁷ Çakıroğlu D., "Çin Halk Cumhuriyeti", İstanbul: İgeme Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı, 1996, sayfa 2.

⁵⁸ Çakıroğlu, a.g.e., s. 3.

1990 yılı itibarıyla Çin Halk Cumhuriyeti mallarının % 75 inin üzerindeki fiyat kontrolleri kaldırılmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti yetkilileri hububat, çelik, çimento, yağ, pamuk gibi malları da serbest piyasaya açmışlardır. Şu anda vilayetler ve belediyeler de kendi bütçelerini oluşturabilmektedirler. Ayrıca finans alanında da önemli reformlar yaşanmıştır, Merkez Bankası oluşturulmuş, 1994 yılında tek kur uygulamasına geçilmiştir, ancak halen sağlam bir yapı oluşturulamamıştır.⁵⁹ Tüm alanlarda olduğu gibi bilim ve teknoloji alanında da kontrol merkezi hükümetin elinde iken yaşanan gelişmeler ve patent haklarının transferi ile bu alanlar da serbest piyasaya açılmıştır. Aynı zamanda kuruluşların çalışmalarını ülke çapında göstermeleri amacıyla bir araya gelerek gruplar oluşturulmalarına da izin verilmiştir.

Tablo.3. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Genel Ekonomik Göstergeleri

GSYİH-Dünya Sıralaması	2. Büyük Ekonomi (Dünya Bankası) 5,5 trilyon ABD \$ (2010 EIU tahmini)
Kişi başına GSYİH (Satın Alma Gücü Paritesine göre)	7.690 ABD \$ (2011 EIU tahmini)
GSYİH Büyüme Hızı	% 8,2 (2011 EIU tahmini)
İhracat	1,5 trilyon ABD \$ (2011 EIU tahmini)
İthalat-Dünya Sıralaması	1,2 trilyon ABD \$ (2011 EIU tahmini)
Enflasyon Oranı	% 2,4 (2011 EIU tahmini)
Dış Borç	406,6 milyar ABD \$ (2010 EIU tahmini)
Toplam Rezervler	2,62 trilyon ABD \$ (Aralık 2010 EIU tahmini)
Toplam FDI Stoku	574,3 milyar ABD \$ (2010 EIU tahmini)
Ülkeye Giren Doğrudan Yatırım Tutarı	101,2 milyar ABD \$ (2010 EIU tahmini)
Yurtdışı Doğrudan Yatırım Tutarı	49,3 milyar ABD \$ (2010 EIU tahmini)
Toplam İşgücü	813,5 milyon
İşsizlik Oranı	% 9,3
Para Birimi-Paritesi	Yuan (Renminbi), 1 \$ = 6,8 RMB
Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Sıralaması	89 (2010 Sıralaması) (Hong Kong 3.sırada, Tayvan 46.sırada yer almaktadır.)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı "Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu". (11.08.2011) tarihinde <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/796F5864-D8D3-8566-45207A987767B5D3/chc.pdf> den alındı.

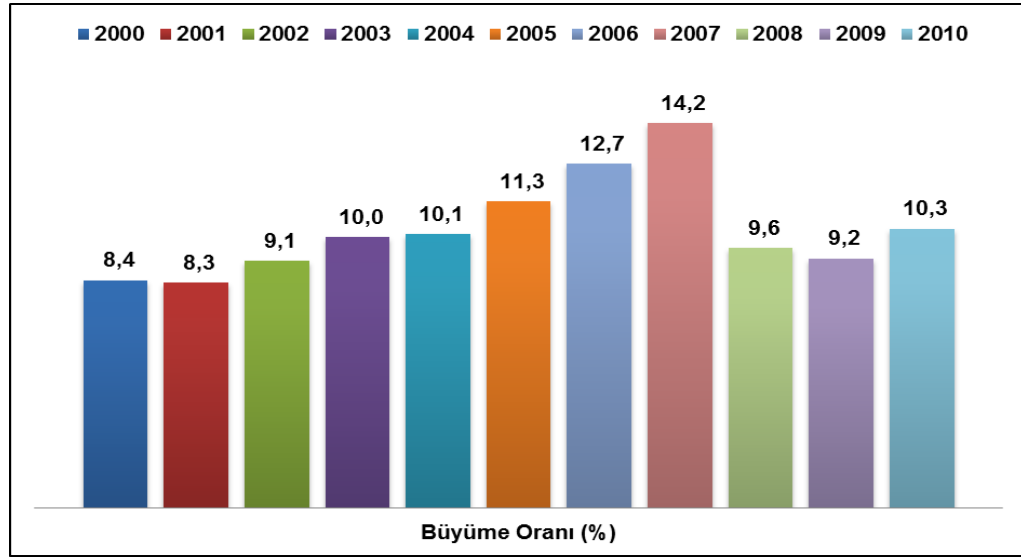
⁵⁹ Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, a.g.e., s. 8.

Tablo.4. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dış Ticaretinde Başlıca Ürünler ve Ülkeler

Başlıca İhraç Ürünleri	Makine ve ulaşım araçları (%47), Diğer tüketim ürünleri (%15), Tekstil ve konfeksiyon (%13), Diğer yarı mamuller (%7), Kimyasallar (%6)
Başlıca İthal Ürünleri	Makine ve ulaşım araçları (%38), Maden cevherleri ve mineral yakıtlar (%25), Kimyasallar (%11)
İhracatında İlk 5 Ülke	AB (%20,5), ABD (%17,7), Hong Kong (%13,4), ASEAN (%8), Japonya (%8)
İthalatında İlk 5 Ülke	Japonya (%13,2), AB (%11,4), ASEAN (%10,4), Güney Kore (%10), Tayvan (%9,4)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı "Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu". (11.08.2011) tarihinde <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/796F5864-D8D3-8566-45207A987767B5D3/chc.pdf> den alındı.

Şekil.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 2000-2010 Yılları Arası Ekonomik Büyüme Hızı Oranları (GSYİH'ya göre)

Kaynak: China Ability. (31.08.2011) tarihinde <http://www.chinability.com/GDP.htm> den alındı.

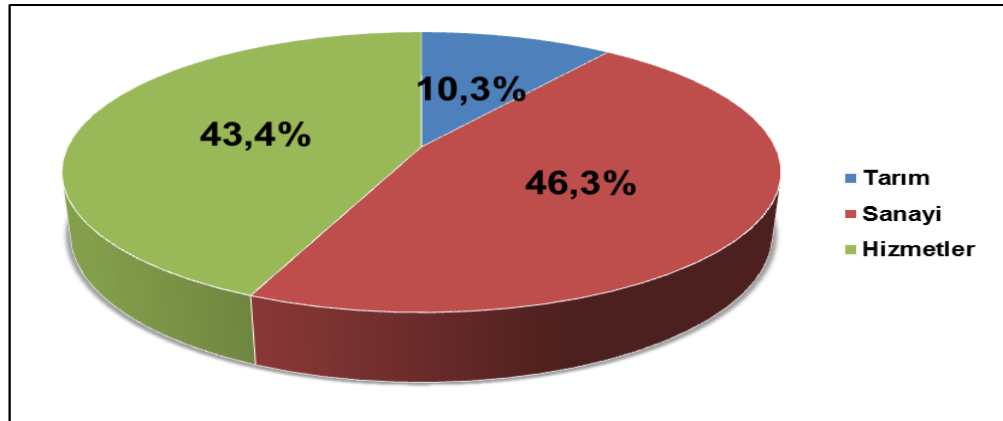
Şekil.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1980-2010 Yılları Arası Dünya Ortalaması ve Diğer Üç Büyük Ekonomiyle (Amerika, Japonya, Almanya) Karşılaştırmalı Yıllık Ekonomik Büyüme Hızı Oranları (GSYİH'ya göre)

Kaynak: International Monetary Fund (IMF). (31.08.2011) tarihinde <http://www.imf.org/external/datamapper/index.php>'den alındı.

5.3. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sektörel Yapı

Şekil.3. Çin Halk Cumhuriyeti'nin GSMH'ya Göre Sektörel Dağılımı

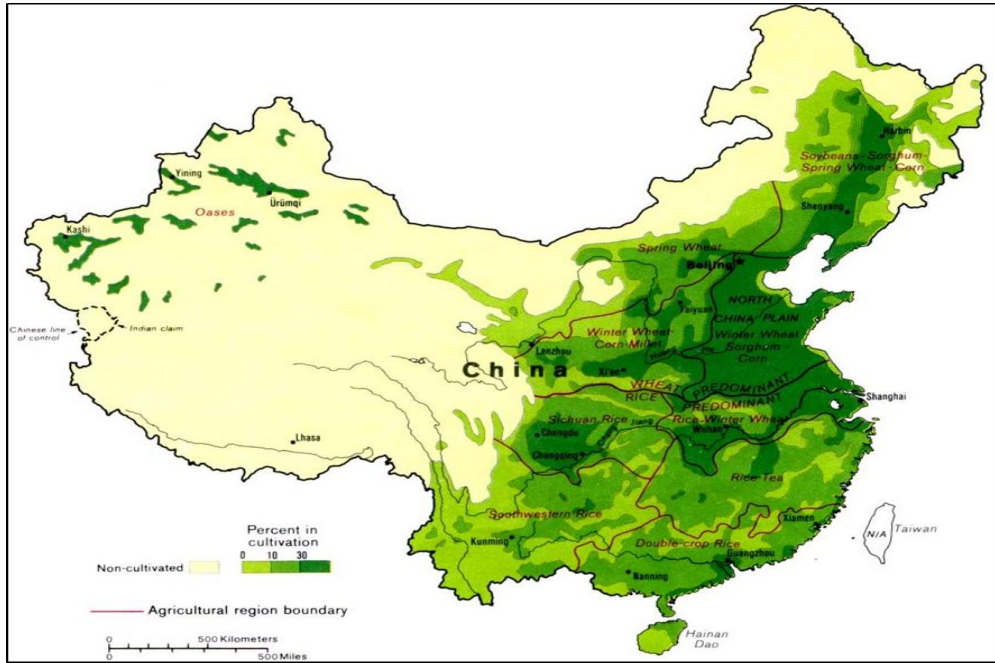

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı "Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu". (11.08.2011) tarihinde <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/796F5864-D8D3-8566-45207A987767B5D3/chc.pdf>'den alındı.

Çin Halk Cumhuriyeti kurulduğu 1949 yılından bu yana ülkedeki sektör yapısı toplam üç aşamadan geçmiştir. İlk aşama olarak 1950'li yılların başı ve 70'li yılların sonu arasında, Çin'de yarı sömürge ekonomisinin temel özellikleri hızla yok edilirken ilk sanayileşmenin de temelleri atılmıştır. İkinci aşamada, 1979 yılından 1990'lı yılların başına kadar Çin'de reform ve dışa açılma politikasının uygulanması yoluyla sektörel yapı sürekli olarak ayarlanmıştır ve Çin'in sanayileşmesi orta dönemine gelmiştir. Üçüncü aşama olarak, 1990'lı yılların başlarında Çin'de sosyalist piyasa ekonomisi sisteminin kurulmasının ve geliştirilmesinin ardından 2020 yılına kadar sanayileşmenin tamamlanması ve bilgi toplumuna geçiş öngörülmektedir.⁶⁰ Aşağıda Çin'deki mevcut ekonomik sektörlerin yapısı sırasıyla incelenecektir.

5.3.1. Tarım ve Hayvancılık

Harita.4. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tarım Bölgeleri Haritası

Kaynak: University of Texas Libraries. (09.08.2011) tarihinde http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/china_agricultural_86.jpg'den alındı.

⁶⁰ Çin Ekonomisi ve Çin Ekonomisinin Genel Görünümü, İnternet Adresi: http://www.ekodialog.com/Konular/cin_ekonomi_sektor.html, (25.06.2011).

Tarım, Çin'in toplumsal yapısını şekillendirmede en önemli faktör olmuş ve merkezi otoritenin devamlılığının dayanağı olarak günümüze kadar hâkimiyetini sürdürmüştür. Dolayısıyla merkezi otoritenin kurulması ve devamlılığı hep Çin'in tarımsal yapısıyla doğrudan bağlantılı olmuştur. Tarih boyunca nüfus artışının yaratacağı ilave tarımsal ürün talebini karşılamak, Çin liderlerinin hep öncelikli konuları arasında yer almıştır. Bu nedendir ki, çoğu üçüncü Dünya ülkesinden farklı olarak, Çin'de sanayileşmeden ziyade kırsal gelişme ve kalkınma stratejisinin merkezi bir unsuru olmuştur.

9.561.000 km² yüzölçümü ve yoğun nüfusundan dolayı, Çin için ekonomik açıdan en önemli sektörlerin başında tarım gelmektedir. Çin'de yüzölçümünün ancak % 10'u ekilebilmektedir. Bu % 10 Dünya tarım alanlarının % 7'sine denk gelerek, Dünya nüfusunun % 22'sini beslemektedir. Son ekonomik reformlarla Çin'in tarım anlayışı yüksek üretim, yüksek kalite ve yüksek verimlilik hedefleri çerçevesinde yeni bir yola girmiştir. Bu dönemle birlikte tarımsal getiri 1979 yılına oranla % 5 oranında artmıştır. 1994 yılında yaşanan kuraklıkla beraber ilk defa hububat, pirinç ve buğday ithal edilmek zorunda kalınmıştır.

Çin'in 2010 yılından sonraki dönemde tüm ihtiyacını ithal etmek istediği düşünülürse Dünya tarım üretiminin Çin'in ihtiyacını karşılayamayacağı açıktır. Bu durumun küresel bir gıda krizine yol açması da mümkün gözükmektedir. Normal şartlarda ithal edilecek hububatın toplam tüketimin % 5'ini geçmeyeceği, kendisine yeterlilik konusunda endişeye gerek olmayacağı belirtilmektedir.⁶¹

Çin'de 1970 sonrası önemli yer tutan reformlardan en önemlisi ve en başarılısı tarım reformudur. Bu reform, toprakların kişilere terk edilmesi yerine, kiralanması şeklinde ortaya çıkmıştır. Resmi anlamda köylüler toprak sahibi olmayıp kiracı durumundadırlar. 1953-1957 dönemine rastlayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında tarım açısından başarılı politikalar uygulanmış ve yıllık ortalama % 4,5 oranında büyüme sağlanmıştır.

---

⁶¹ Karaca, a.g.e., s. 58.

1958-1978 döneminde ise uygulanan kömür üretim ve paylaşım politikaları neticesinde üretim etkinliği ve arzusu düşmüş ve kıtlık baş göstermiştir. 1978’de kömür üretim sistemi değiştirilerek üretimi teşvik edici politikalar uygulanmaya başlamıştır. 1985’de gerçekleştirilen yeni bir reformla da piyasa merkezli üretim ve şartları getirilmesi amaçlanmıştır. Son yirmi yılda tarımsal üretim ortalama % 6,5 büyüyerek, yüzyıllardır Çin halkı için bir tehdit oluşturan kıtlık tehlikesi ortadan kaldırılmıştır.

Çin’de yetişen önemli tarım ürünlerinden pirinç, mısır, arpa, darı, soya fasulyesi, susam, fıstık, ceviz, şeker kamışı, tütün başta gelmektedir. Her çeşit meyvenin yetiştirildiği ülkede pamuk, kenevir, kayda değer tarım ürünlerindedir. Ayrıca Çin’in son yıllarda hızla artan kimyasal gübre, böcek ilacı ve tarım ilaçları ihtiyacı ithalat politikalarını derinden etkilemesine rağmen, devletin koyduğu kotalar hala devam etmektedir. 1979’dan sonra hayvancılık sektörü hızlı bir gelişme göstermiştir. 400 türden fazla hayvan çeşidi ve 313 milyon 330 bin hektar doğal otlak alanlarıyla Çin, hayvan ihraç eden ülke konumuna gelmiştir. Çin’de tarımın milli hasıladaki payı % 11 civarındadır. Sanayileşmiş ülkelerde tarımın milli hasıladaki payı % 3’ü geçmemektedir. Ülkemizde dâhil olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde tarımın hala milli hasıladaki payının yüksek olduğu görülmektedir.⁶²

Tarım, Çin ekonomisi için önemli bir sektördür. Ülkede toplam istihdamın % 40’tan fazlası tarım sektöründe çalışmakta ve çiftçilik, ormancılık, besicilik ve balıkçılık ile geçinmektedir. Çin’de tarımsal üretim teknikleri gelişmiştir. Özellikle seracılık bütün ülke genelinde oldukça yaygın olup, güney bölgelerinde hububat tarımı yılda iki mahsul alacak şekilde gerçekleştirilmektedir. Ülkede hayvancılık, özellikle balıkçılık yaygındır. Tarımsal üretim tekniklerinde ve tarımda kullanılan makinelerin teknolojik seviyelerinde önemli iyileştirmeler sağlanmıştır.⁶³

Çin Halk Cumhuriyeti kurulduğundan beri, sanayileşmeyi sağlayabilmek ve hızla artan nüfusunu besleyebilmek için aşması gereken çok önemli bir engel bulunmaktadır. Tarımsal çıktıda büyük bir artış olmaksızın sınai üretiminde büyük artışlar

---

⁶² Karaca, a.g.e., s. 60.

⁶³ Çakıroğlu D., “Çin Ülke Profili”, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 2008, sayfa 5.

gerçekleştirilememekte, öte yandan, tarımsal ürün, ancak ona yapılan yatırım büyük ölçüde arttırılabilirse artabilmektedir ki bu da sınai çıktıda çok büyük bir artışı gerektirmektedir.⁶⁴

Diğer taraftan, tarım sektöründe halen korumacı politikaların rolü önemlidir. Uzun yıllardır uygulanan korumacı politikalar sonucunda tarımsal üretimin dağılımı verimsiz alanlara kaymaktadır. Ayrıca kişi başına düşen ekili alan miktarının düşük ve su kaynaklarının, yetersiz olması da tarımsal gelişmeyi sınırlayan etkenlerdir. Özellikle küçük ölçekli üretim birimleri, yüksek maliyet ve düşük pazarlama ile ÇHC tarım sektörünün uluslararası rekabet gücü zayıftır. Bu çerçevede, uzun vadede tarım sektörünün rekabetten doğacak faydayı sağlayabilmesi için öncelikle tarımsal üretimin yönetimi, dağıtım sistemi ve destekleme politikalarında gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

5.3.2. Sanayi

Harita.5. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sanayi Sektörü Haritası

Kaynak: University of Texas Libraries. (09.08.2011) tarihinde http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/china_industry_83.jpg’den alındı.

⁶⁴ Karaca, a.g.e., s. 61.

Çin 1940'ların sonuna kötü bir ekonomi ve altyapı ile girmiştir. Sovyetler Birliği ile ilişkilerin de kesilmesi teknoloji alışverişini ortadan kaldırmıştır. O dönemde toplam demir çelik üretimi Japonya'da 4.000 kişilik bir fabrikaninkine denktir. 1978'den sonra merkezi planlar giderek yol gösterici bir özellik kazanmıştır. 1978'e kadar devlet mülkiyetli kuruluşlar ağır basarken bu tarihten itibaren yerel hükümetlerin himayesindeki "kolektif şirketler", giderek özel müteşebbisler ya da yabancı sermayeli kuruluşlar ve ortak teşebbüsler olarak üretimden pay almaya başlamıştır.⁶⁵

1994 yılında yayımlanan Devlet Sanayi Politikaları Programına göre makine, elektronik, petro-kimya, otomotiv ve inşaat olmak üzere 5 ana sektör belirlenmiş ve desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Sanayileşme politikalarının desteklenmesi için aynı yıl Devlet Kalkınma Bankası, Eximbank ve Tarımsal Kalkınma Bankası kurulmuştur. Bu bankalar devletçe desteklenen sektörlerle tercihli krediler sağlamaktadır. Buna karşın serbest pazar uygulamalarının ülke genelinde değil, doğuda yani kıyı kesimlerde başlatılması sonucunda bu bölgelerde dış etkileşim daha kolay olmuş ve alt yapı gelişmiştir. Buna karşın iç ve batı kesimlerde aynı gelişmenin gözlenmemesi nedeni ile sanayileşmede bölgesel dengesizlikler önemli boyutlara varmıştır. İşgücünün ucuz olması ÇHC'ne Dünya pazarlarında rekabet gücü kazandıran en önemli faktördür. Bununla beraber, yüksek koruma ve sübvansiyonlardan yararlanmakta olan sektörler uluslararası rekabete karşı hassas durumdadırlar.⁶⁶

ÇHC ekonomisi son yıllara gelindiğinde endüstriyel bir görünüm sunmaktadır. Dünya bankası verilerine göre, Ülkede toplam katma değer yaklaşık % 50'si sanayi sektöründen elde edilmektedir. Ayrıca ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırımların % 90'ı yine sanayi sektörüne yönelik yatırımlardır. Çin'de imalat sektöründe yaşanan hızlı gelişme, sektörün dış dünyaya erken açılımı ile yakından ilgilidir. Yabancı yatırımcılarla yapılan işbirliği ile edinilen tecrübe, sektörde rekabet ve kaliteyi artırmış, nihai ürünlerin toplam ihracattaki oranı % 90'a ulaşmıştır. Bu da ülkenin sanayileşme yolunda kaydettiği ilerlemenin bir göstergesidir.

---

⁶⁵ Sönmez A., "Doğu Asya Mucizesi ve Bunalımı", Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001, sayfa 206.

⁶⁶ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Raporu, "Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkileri", 2003, sayfa 4.

ÇHC’de imalat sektörü üç temel kategoride incelenebilir;⁶⁷

a) Göreceli olarak güçlü rekabet yapısına sahip olan birinci kategoride, orta ve uzun vadede avantajlı, gelişme kapasitesi yüksek ve emek/kaynak yoğun olan tekstil, deri ve kürk, plastik, metal, motosiklet, elektrikli makineler ve ekipman gibi sektörler yer almaktadır.

b) İkinci kategoride, güçlü rekabetten yoksun, ancak potansiyel rekabet avantajıyla, orta ve uzun vadede gelişme olanağı yüksek endüstriler yer almaktadır. Gıda ve içecek imalatı, tütün, kimyasal materyal ve ürünler, kimyasal lif, kauçuk endüstrisi, ulaşım ekipmanı (otomobil ve motosiklet hariç), kâğıt yapım ve kâğıt ürünleri endüstrisi, ofis makineleri imalat endüstrisi bu sektörler arasında değerlendirilebilir.

c) Üçüncü kategoride ise, gerçekçi rekabet gücünden yoksun, ancak orta ve uzun vadede gelişme ve rekabet alanı oldukça geniş olan otomobil endüstrisi, kimyasal ilaç, petrol işleme ve petrokimya endüstrisi yer almaktadır.

Çin ekonomisi pek çok sanayi alanında yetkinliğe ulaşmış durumdadır. Modern metalürji, madencilik ve enerji ekipmanları, uçak yapımı, otomobil üretimi, büyük makine parçaları, döküm, uzay sanayi, büyük enerji devreleri, elektronik, iletişim ekipmanları, ölçüm araçları gibi alanlar, son dönemde Çin ekonomisinin faaliyet gösterdiği başlıca alanlar arasında sayılmaktadır. Çin, halen madencilik, enerji santrali, metalürji, akaryakıt, kimyasallar, otomotiv ve gemi yapımı konularında tamamen kendi teknik imkânlarına dayanmaktadır. Ayrıca demir çelik, kömür, makine üretimi, silah üretimi, tekstil, petrol ürünleri, kimyasallar, ayakkabı, oyuncak araba, elektronik aletler, telekomünikasyon gibi ürünler de ana sanayi ürünleri arasında yer almaktadır. Devlet sanayi firmaları genelde, demir çelik, makine sanayi, kömür, ışık sanayi ürünleri, askeri sanayi ve tekstil sektöründe faaliyet göstermektedir.⁶⁸

---

⁶⁷ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Raporu, a.g.e., s. 5.

⁶⁸ Çakıroğlu, a.g.e., s. 6.

5.3.3. Turizm

5000 yıllık tarihi, değişik kültür yapısı, çekici örf ve adetleri, Dünyaca meşhur mutfağı ve muhteşem doğa manzaraları ile Çin turistlerin ilgi kaynağı olmaktadır. 2008 Olimpiyatlarının şehri başkent Pekin, Çin'in turizm merkezidir ve Olimpiyatlarla birlikte 2,5 milyon turist şehre gelmiştir. Son yıllarda otellerin ve turizm tesislerinin yeniden inşası, mevcutların yenilenmesi ve genişletilmesi için merkezi ve yerel hükümetlerce yatırımlar yapılmış, yabancı yatırım istekleri de kabul edilmiştir. Çin'e turist olarak genellikle yurt dışında yaşayan Çinliler; yani Hong Kong, Tayland ve Makao'da yaşayan turistler gelmektedir. Bu gelen turistler gelen toplam turist sayısının % 97'sini oluşturmaktadır. Hükümet Çinlilerin dışında ülkeye turist çekebilmek için birtakım kararlar alsa da bunlar ülkenin insan hakları konusunda sahip olduğu kötü izlenim yüzünden, yabancı turistlerin Hong Kong, Tayland ve Japonya'ya yönelmesine neden olmaktadır.⁶⁹

Asya-Pasifik Turizm Birliği Başkan Yardımcısı Michael Yates, Çin'i ziyaret eden turist sayısının 2010 yılından sonra her yıl yüzde 6,8 oranında artacağı tahmininde bulunmuştur. Michael Yates, Çin'in Zhengzhou şehrinde 10 Nisan'da düzenlenen 2008 Dünya Turistik Şehirler Belediye Başkanları Forumu'nda yaptığı konuşmada, Çin'i ziyaret eden turist sayısının 2004-2008 yılları arasında her yıl ortalama yüzde 8 oranında arttığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra Asya-Pasifik bölgesine gelen turist sayısının da önümüzdeki üç yılda, yıllık ortalama yüzde 7,5'lik hızla artacağını belirten Yates, bölgede ağırlanan turist sayısının 2010 yılında 500 milyona yaklaştığını söylemiştir. Çin'in turizm gelirinin 2008 yılında, ilk kez 1 trilyon yuani geçerek 1 trilyon 90 milyar Yuan'a ulaştığı bildirilmiştir.

Pekin'de 18 Ocak'ta düzenlenen Ulusal Turizm Çalışmaları Toplantısı'ndan yapılan açıklamada, geçen yıl Çin'i ziyaret eden yabancı turistlerin sayısının 132 milyonu bulunduğu belirtilmiştir. Çin, Dünyanın en çok turist çeken dördüncü lkesi

---

⁶⁹ Karaca, a.g.e., s. 61.

konumunu sürdürürken, geçen yıl yurt dışına 40 milyon 950 bin turist göndererek en çok turist gönderen Asya ülkesi olmaya devam etmiştir.⁷⁰

Çin turizminin, önümüzdeki 10 yıl içinde 40 milyonluk istihdam yaratması beklenmektedir. Çin Ulusal Turizm Yönetimi'ne (CNTA) göre, 1996-2000 yılları arasında turizm endüstrisinde çalışan kişi sayısı her yıl 500.000 kişi artmıştır. Devlet Planlama Komisyonu Başkanı Yardımcısı Yu Guangzhou ve CNTA başkanı He Guangwei'nin 21 Ekim 2002'deki "turizm sektöründe istihdamı artırmak" forumunda açıkladıkları gibi önümüzdeki 10 yıl içinde Çin'in turizm endüstrisi GSMH'dan biraz daha hızlı büyüyecektir. Bu durum, toplam 40 milyonluk bir istihdam yaratılması ve doğrudan olarak istihdam edilecek kişi sayısının her yıl 70.000 ve dolaylı olarak yaratılacak istihdamın da 3,5 milyon kişi artması anlamına gelmektedir. Bu yolla, turizm endüstrisi, ulusal ekonomi içinde daha fazla iş fırsatı bulmanın yanında kaliteli, çok karlı, büyük ve önemli bir sektör haline gelecektir.⁷¹

5.3.4. Ulaşım ve Telekomünikasyon

Harita.6. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ulaşım Haritası

Kaynak: Economist Intelligence Unit (EIU). (10.08.2011) tarihinde http://country.eiu.com/asset_images/CR_CRCN_MAIN_20111001T000000_007.gif den alındı.

⁷⁰ "Çin'de Kaydedilen Ekonomik ve Ticari Gelişmeler", İnternet Adresi:

<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHC/Mart%202008.doc>, Mart 2008, sayfa 7, (26.06.2011).

⁷¹ Karaca, a.g.e., s. 62.

Çin'in geniş toprakları gibi karayolları da ülkenin çeşitli yerlerine uzanmaktadır. Çin'in doğusunu batısına ve güneyini kuzeyine bağlayan 12 yüksek kaliteli devlet ana karayolunun çoğunluğu tamamlanmış ve karayolunun genel uzunluğu 35.000 km'ye ulaşmıştır. Çin karayollarının inşalarının hızlandırılmasını önemli altyapı tesisi projelerine sıralamaktadır. 1998 ve 2001 yılları arasında Çin'in karayollarının inşasına ayırdığı bütçe 200 milyar yuanı aşmıştır.

2002 yılında karayollarının inşasında gerçekleştirilen yatırım 300 milyar yuan ve yeni inşa edilen karayollarının uzunluğu 67.000 km olmuştur. 2008 yılında Çin'de ana karayolu olan devlet karayollarının inşası tümüyle tamamlanmıştır. Aynı zamanda Pekin, Şanghai, merkeze doğrudan bağlı kentler ile eyaletler ve özerk bölgelerin başkentleri gibi büyük kentler yüksek kaliteli otoyollarla birbirlerine bağlanmıştır. Otoyollar 200'den fazla kenti birbirine bağlamış bulunmaktadır.⁷²

Ulaşımında en fazla yolcu taşıma görevini üstlenen demiryollarının toplam uzunluğu, 2003 yılının sonuna dek 73.000 kilometreye ulaşmıştır. Bunların 20.000 kilometreden fazla kısmı çift hatlı, yaklaşık 18.000 kilometrelik kısmı da elektrikli demiryoludur. Çin'in deniz üzerinden geçen ilk demiryolu hattı olan Guangdong-Hainan hattı, 7 Temmuz 2003'te hizmete girmiştir. Toplam uzunluğu 1.142 kilometre olan, Dünyada rakımı en yüksek demiryolu hattı Qinghai-Tibet demiryolunun 2006 yılında tamamlanmıştır. Bugün Çin, Dünyada demiryolları taşımacılık kapasitesi en yüksek ülke olmakla birlikte taşıma kapasitesinin en hızla arttığı ve taşımacılık tesislerinin en verimli kullanıldığı bir ülke haline gelmiştir.

Çin'in sahil bölgelerinde sürdürülen liman çalışmaları, kömür, konteyner, ithal demir madeni ve tahıl maddelerinin boşaltımı ve yüklemesi ile derin deniz hatlarıyla ilgili ulaşım sistemleri üzerine yoğunlaşmıştır. Özellikle konteyner nakliyatı ile ilgili altyapı tesislerinin inşasına ağırlık verilmiştir. Dalian, Tianjin, Qingdao, Şanghai, Ningbo, Xiamen ve Shenzhen limanlarında derin konteyner rıhtımları inşa edilmiş, böylece Çin'in uluslararası konteyner taşımacılığı merkezi olmasına zemin hazırlanmıştır. Kömür taşımacılığı sisteminin güçlendirilmesiyle birlikte kömür

⁷² Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği İnternet Sitesi, "Alt Yapı Tesislerinin İnşası", İnternet Adresi: <http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter3/chapter30501.htm>, sayfa 1, (26.06.2011).

boşaltımı ve yüklemesi için bir dizi yeni rıhtım inşa edilmiş ve bununla birlikte ithal petrol ve demir madeni için bir dizi rıhtım restore edilerek genişletilmiştir.

Çin'in sivil hava taşımacılığı hatları, Dünyanın bütün kıtalarına ulaşmış durumdadır. Turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte, turizm ulaşımında Çin'e olan mesafeler düşünüldüğünde havayolları en önemli ulaşım vasıtası olmuştur. Çin havayolları devamlı olarak kendini yenilemekte, bu da hava yolu ile ulaşım kapasitesini her yıl arttırmaktadır.⁷³

Çin'de Telekomünikasyon sektörü en fazla büyüyen sektörlerdendir. Ülkenin Dünya Ticaret Örgütü'ne girmesiyle yabancı yatırımlara da açmak zorunda olduğu telekomünikasyon sektörü, hali hazırda uygulanan politikalar çerçevesinde yalnızca devlet sektörü ile faaliyet sürdürmektedir. Çin hükümeti birden fazla kamu kuruluşuna lisans vererek rekabet ortamı oluşturmaya çalışmaktadır.

Çin'deki internet abonelerinin sayısı, bugün 80 milyona yaklaşmıştır. Yapılan istatistiklere göre Çin, ortalama haftada en az bir saat internete bağlanan vatandaşlarının sayısı bakımından ABD ve Japonya'dan sonra Dünyanın üçüncü sırasında yer almaktadır. Tüm ülkeyi kapsayan, fiber optik kablo sistemine dayanan, uydu ve dijital mikrodalganın da içinde yer aldığı büyük hacimli hızlı temel veri iletişim şebekesi kurulmuştur. Çin'deki gelişmiş bölgelerde fiber optik kablolar, bugün nahiyelere, kasabalara, konut sitelerine ve binalara ulaşmış ve bilgi iletişiminin başlıca teknik yöntemi haline gelmiştir. Gruplara ayrılan veri değişim şebekesi, dijital haberleşme şebekesi, internet, multimedya haberleşme şebekesine dayalı kamu bilgi iletişim şebekesi, belirli bir boyuta ulaşarak ülkedeki ilçe ve şehirlerin yüzde 90'ından fazlasına ulaşmıştır. 610.000 abonenin aynı anda bağlanabileceği bu şebeke, Dünyanın en büyük kamu bilgi iletişim şebekelerinden biri haline gelmiştir.⁷⁴

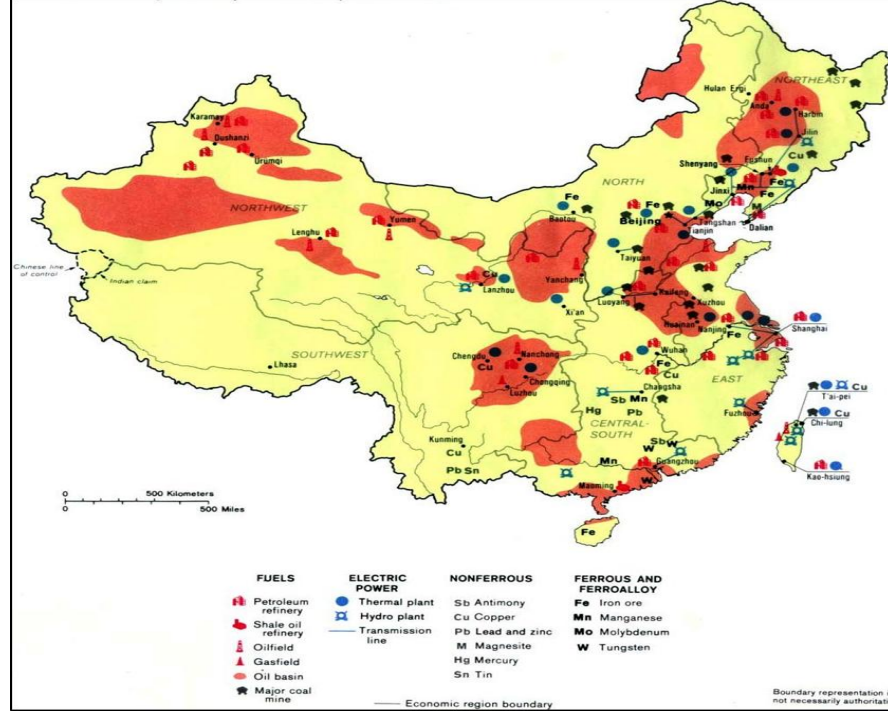
---

⁷³ Karaca, a.g.e., s. 64.

⁷⁴ Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği İnternet Sitesi, a.g.e., s. 1.

5.3.5. Enerji

Harita.7. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Enerji Kaynakları Haritası

Kaynak: University of Texas Libraries. (09.08.2011) tarihinde http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/china_fuels_83.jpg'den alındı.

Petrol açısından dışa bağımlı durumda olan ÇHC, Dünyadaki en büyük kömür üreticisidir. Enerji üretiminin % 72'si kömür ile çalışan termik santrallerde yapılırken, hidroelektrik santrallerde ise toplam enerji üretiminin % 7,1'i gerçekleştirilmektedir. Enerji kaynakları ülke geneline dengeli bir biçimde dağılmamıştır. Ekonomik gelişmenin, dolayısıyla enerji tüketiminin büyük olduğu doğu bölgelerinde enerji kaynakları kısıtlı iken, enerji kaynaklarının zengin olduğu batı ve kuzey eyaletlerde tüketim azdır. Bu çerçevede doğudan batıya enerji nakline ilişkin alt yapı projeleri gündemdedir. Bunlardan en önemlisi Uygur Otonom Bölgesinden boru hattı ile Şangay başta olmak üzere doğu eyaletlerine doğal gaz getirilmesi projesidir.⁷⁵

⁷⁵ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Raporu, a.g.e., s. 6.

Çin Dünyanın en çok enerji üreten birinci, en fazla enerji tüketen ikinci ülkesidir. Bu tüketimin kişi başına düşen miktarı hala Dünya sıralamasının altındadır. Bu veriler Çin'in gelişen ekonomisinin bir göstergesidir. Son yıllarda petrol fiyatlarının yükselmesi ve özellikle de 2004'te iyice fırlaması, Çin'i Dünya sahnesinin önüne iyice itmiştir. Çin ekonomi kalkınmasını (mucizesini) sürdürebilmek için enerji alanındaki büyümesini devam ettirmek zorundadır. Bu da gerek Çin'de, gerek Dünyada giderek daha fazla baskı yaratmaktadır. Çin'de kömür kullanımına bağlı yerel kirlenme ve özellikle hidrokarbona enerji temin güvenliği, uzun vadeli gelişme planında (2006-2010) yürütülen tartışmaların merkezinde yer almıştır.

Son olarak, Çin büyük boyutlu bir nükleer programı gerçekleştirmek için Fransız modelinden esinlenerek endüstriyel bir atılım gerçekleştirmeyi ummaktadır. Böylece Çin çok hızlı bir şekilde Dünyanın birinci nükleer endüstri merkezi haline gelecektir. Ayrıca bu süreçle kendisine destek olan Fransız endüstrisinin, uzun dönemli imtiyazlı bir ortak olarak yerini alacağı anlaşılmaktadır.⁷⁶

5.3.6. Bankacılık ve Finans

ÇHC'de 1993 yılından bu yana bankacılık sistemi üzerindeki reform çalışmaları hız kazanmıştır. Reform çalışmalarının odak noktasını, Çin Merkez Bankası'nın sosyalist sistemin tekel bankası olma statüsünden kurtarılması oluşturmaktadır. Bu bankanın işlemlerinin daha açık hale getirilmesi çalışmaları, diğer kamu bankalarının yeniden yapılanmasını da beraberinde getirecektir. Bugün için ülkede hem uzman bankalar, hem de geniş kapsamlı işlemler yürüten genel nitelikli bankalar faaliyet göstermektedir. Özel projelerin finansmanı söz konusu uzmanlık bankalarınca sağlanmaktadır. Bankacılık sektörünün gelişimi Çin ekonomisinin dışa açılma çabalarının bel kemiği durumuna gelmiştir.⁷⁷

---

⁷⁶ SEDAŞ Elektrik Üretim A.Ş., "Çin'in Enerji Sorunları Üzerine", İnternet Adresi: http://www.sedasenerji.com/ans_read.asp?id=8, sayfa 1., (26.06.2011).

⁷⁷ Çakıroğlu, a.g.e., s. 19.

Çin hükümeti, Dünya Ticaret Örgütü üyeliğinin başlaması ile diğer sektörlerde olduğu gibi bankacılık ve finans sektöründe de yapısal reformları hızlandırmış ve 2007 sonrasında Çin’de yabancı bankalarla yerel bankalar arasında ortaya çıkması beklenen rekabeti eşit koşullara getirmeye önem vermiştir. Çin hükümeti 15 Kasım 2006 tarihinde yabancı bankaların Çin’deki faaliyetlerini düzenleyen genelgeyi açıklamıştır. 11 Aralık 2006 tarihinden itibaren yürürlüğe giren “Yabancı Bankalar Yönetim Genelgesi” Çin’de kayıt ettirilecek tamamı yabancı sermayeli bankalar, ortak teşebbüslü bankalar ve yabancı bankaların Çin’de açacakları banka şubelerinin faaliyetlerini düzenlemektedir. Genelgeyi takiben “Uygulama Esasları Yönetmeliği” de yayınlanmıştır. Yeni düzenlemede yabancı bankaların şube düzeyinden ziyade Çin’de banka kurmaları teşvik edilmekte, yabancı banka şubelerinin işlem alanı kontrol altında tutulmak istenmektedir.⁷⁸

Çin’de faaliyet gösteren yabancı bankaların Yuan ve döviz olarak toplam aktifleri 105,1 milyar Dolar civarında olup, Çin bankacılık sektöründe ancak % 1,9 oranında paya sahiptir. Yabancı bankalardaki mevduat toplamı 33,4 milyar Dolar, verilen krediler toplamı da 54,9 milyar Dolardır. Çin bankalarının, yabancı bankalarla rekabette başarılı olmaları halinde bu oranın % 10 oranına kadar yükselmesinin mümkün olacağı tahmin edilmektedir. Halen Çin’de kayıt ettirilmiş yabancı banka ve ortak teşebbüs statüsünde 14 banka, 17 şube olarak faaliyettedir. 22 ülkeden 73 banka ise Çin’in 24 şehrinde 191 şube ve 41 alt-şube halinde faaliyet göstermektedir. Bunun dışında, 41 ülkeden 183 yabancı banka da temsilcilik düzeyinde Çin bankacılık sektöründe yer almaktadır.

Son yıllarda Çin finans sektörünün dışa açılması konusunda büyük bir ilerleme kaydedilmiştir. Şangay, Tianjin, Dalian ve Guangzhou gibi bazı kıyı kentleri ve özel ekonomik bölgelerin yanı sıra iç kesimlerdeki büyük kentlerde yabancı sermaye ve Çin yabancı ortak girişim mali kuruluşları oluşturulmuştur. 2007-2009 yılları arasında

---

⁷⁸ Çin Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler, İnternet Adresi:
<http://www.noyanrona.com/PDF/Cin%20Bankacilik%20Sistemindeki%20gelismeler%20capital%20ocak%202006.pdf>, sayfa 1, (26.06.2011).

bankacılık reformlarının ulusal çapta yaygınlaşması; finans sektörünün daha ticari bir altyapıya kavuşmuş, yabancı bankaların payları artış göstermiştir.⁷⁹

5.4. Asya-Pasifik'te Ekonomik ve Siyasi Örgütlenme

Dünya; 1970'li yıllarda petrol ve kaynak kullanım sıkıntılarını, 1980'li yıllarda kamu finansmanına bağlı borç problemleri ile çevre sorunlarını, 1990'lı yıllarda küreselleşmeyle artan ekonomik bağımlılığın, Dünyada daha geniş işbirliklerine veya bölgesel çatışmalar yol açıp açmayacağı endişelerini yaşamaktadır. Siyasi, sosyal ve ekonomik platformlarda yaşanan tüm bu gelişmeler; gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinin birbirlerine bağlı olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Uluslararası ilişkiler literatürünün Avrupa-Amerika merkezli geliştirilmesi genel bir eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak karşılıklı bağımlılığın gittikçe daha belirgin hale geldiği ve tüm ulusal ekonomilerin, küresel kapitalist ilişkiler ağına entegre olduğu bir dönemde, belli alanların göz ardı edilmesi ekonomik ve siyasal analiz ve öngörülerini yetersiz kılabilir. Teknolojik gelişmeler ve küresel pazar devletlerin üretim kapasitelerine ne denli olumlu etki ederse etsin, yalnızca bireysel yeteneklerle tam rekabetçi bir pazarda varlıklarını sürdürebilmeleri mümkün olamamaktadır. Böylece küreselleşmiş Dünyanın en belirgin özelliği, paradoksal bir biçimde bölgeselleşmiş ekonomiler olarak ortaya çıkmaktadır.⁸⁰

Soğuk savaş düzeninin çöküşüyle ideolojik sınırları ortadan kalkan Dünya ekonomik sisteminde, yeni güç dengeleri ortaya çıkmıştır. Çok kutuplu bu yeni Dünya düzeninde, ABD-Japonya-AB küresel ekonominin kaptanlığını yaparken, Üçüncü Dünya Ülkeleri olarak adlandırdığımız, Çin'in başını çektiği blok, içe dönük kalkınma hamleleri ile hızla sanayileşmeye başlamıştır. Bu durum sadece ekonomik dengeleri değil, tüm jeostratejik hesapların da gözden geçirilmesine neden olabilecektir.

---

⁷⁹ Sakarya S., "Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu", T.C. DTM Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, Eylül 2007, sayfa 51.

⁸⁰ Karaca, a.g.e., s. 93.

Küresel gelişim süreci içerisinde, 1970’li yıllarda uygulamaya başlanan reformlar ve 1980’ler itibariyle yakalanan istikrarlı büyüme rakamları ile ÇHC bölgesel alanda hem ekonomik hem de siyasi bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Bu yıllardan itibaren Çin’in de içinde yer almaya başladığı bölgesel örgütlenmeler şu şekilde özetlenebilir:

5.4.1. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)

Uzakdoğu’da önemli bir işbirliği örgütlenmesi olan ASEAN, 8 Ağustos 1967’de Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland’ın bir araya gelerek yayınladığı Bangkok Deklarasyonu ile kurulmuştur. ASEAN’ın kuruluş amaçlarının başında sosyal ve kültürel işbirliğinin sağlanması ve bölgede barış ve adaletin yaygınlaştırılması gelmektedir. Nihai hedef ise ekonomik ve siyasal alanda işbirliği sağlamaktır. Ocak 1992’de Singapur’da yapılan dördüncü ASEAN zirvesi, 15 yıl içinde ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi (AFTA)’nın kurulması kararlaştırılmıştır. Bu zirvede karara varılan konulardan biri ASEAN ekonomik işbirliğini geliştirmeye yönelik çerçeve anlaşması, diğeri ise ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi için Ortak Efektif Tercihli Tarife (CEPT) Şeması Anlaşması olmuştur.⁸¹

Tüm bunlarla birlikte, ASEAN, oluşturduğu ASEAN serbest ticaret bölgesi ile Avrupa Birliği ya da NAFTA’ya (Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Antlaşması) alternatif bir oluşum düzenlemek amacıyla görünmemektedir. Alternatif ekonomik bölge olmanın alt yapısına da sahip olmadığından bu çerçevedeki faaliyetlerini APEC içerisinde, yani daha geniş bir bölgede, daha gelişmiş ekonomiye sahip üyelerle yürütmekte ve aralarındaki ekonomik ilişkileri de 1998 yılının sonuna kadar Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ilkeleri ile uyumlu duruma getirme çabası göstermektedirler.

Çin’in ekonomik reformları tam olarak uygulamaya başladığı 1991 yılından itibaren, ASEAN ülkeleri ile sıcak ilişkiler kurması ABD ve Japonya tarafından dikkat ve endişe ile izlenmiştir. Çin’in bu devletlere karşı uygulamaya koyduğu barışçı yaklaşımlara rağmen, özellikle Çin denizindeki adalar üstünde hak iddia etmesi ASEAN

---

⁸¹ Karaca, a.g.e., s. 100.

lkeleri için ekonomik olarak çok büyük öneme sahip olan Çin'i hala bir tehdit olarak görmelerini sağlamaktadır. Çin için ise ASEAN lkeleri ile siyasi ve ekonomik işbirliği kurabilmek, bölgedeki Amerikan siyasi ve askeri gücünü kırabilmek anlamına gelmektedir.⁸²

2004 yılında Vientiane'de yapılan ASEAN zirvesinde 34 anlaşma imzalanmıştır. Bunların 20 tanesi ASEAN lkeleri arasında yapılan anlaşmalardır. ASEAN, ayrıca Çin ile 4, Güney Kore ile 3, Hindistan, Japonya ve Rusya ile 2'şer, Avustralya ve Yeni Zelanda ile 1 anlaşmaya imza koymuştur. Bu anlaşmaların en önemlisi ASEAN ile Çin arasında imzalanan ticaret anlaşmasıdır. Bu anlaşmaya göre 2005 yılından itibaren imalat ve tarım ürünlerinde tarifeler kademeli olarak kaldırılmaya başlanmış ve 2010 yılında bir serbest ticaret alanı oluşturulmuştur.

şu anda Çin ile ASEAN arasındaki ticaret hacmi yıllık 100 milyar dolar seviyesindedir. 1,4 trilyon dolarlık Çin ekonomisi ile toplam 1 milyar dolarlık ASEAN ekonomilerini bir araya getirecek olan bu anlaşma, toplam 2 milyara yakın nüfusa sahip dev bir pazar oluşması anlamına gelecektir. Japonya, Güney Kore, Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın katılması durumunda ise 3 milyarın üzerinde bir nüfus ve yaklaşık 9 trilyon dolarlık bir pazar söz konusu olacaktır.⁸³

5.4.2. Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)

Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği 1989'da Asya-Pasifik ekonomilerinde oluşan karşılıklı bağımlılığa cevap vermek üzere kurulmuştur. Bilgi grubu olarak kurulan APEC, günümüzde bölgenin bütün ekonomilerini kapsamaktadır. APEC'e ye lkeler Avustralya, Brunei, Kanada, Sili, Çin Halk Cumhuriyeti, Hong-Kong, Endonezya,

---

⁸² Karaca, a.g.e., s. 102.

⁸³ Atlı A., "Yeni Bir Dünya Gücü Olarak Doğu Asya-ASEAN", NTV-MSNBC, Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Hareketi, 2004, sayfa 1.

Japonya, Kore, Malezya, Meksika, Yeni Zelanda, Papua Yeni Gine, Peru, Filipinler, Rusya, Singapur, Milliyetçi Çin, Tayland, ABD, Vietnam'dır.⁸⁴

APEC üye ülkeler arasında ekonomik ve teknolojik işbirliğini geliştirmek amacıyla ticaret ve yatırım özgürlüğü ve desteklenmesi konularında geniş çalışmalarda bulunmaktadır. APEC'in kendisine temel hedef (Bogor Hedefleri), Asya Pasifik bölgesinde endüstrileşmiş ekonomiler için 2010, gelişmekte olan ekonomiler için ise 2020 yılında serbest ve açık ticaret ve yatırımı gerçekleştirmektir. Örgüt bu hedefine ulaşmak için malların, hizmetlerin ve insanların emniyetle dolaşabileceği bir çevreye ihtiyacı olduğunu öngörmüş ve bununla ilgili olarak politik, ekonomik ve teknolojik işbirliği üzerinde de çalışmaktadır. Örgüt çalışmalarını, ticaret ve yatırımın serbestleşmesi, ticaretin desteklenmesi ve ekonomik ve teknolojik işbirliği olmak üzere üç temel hedef doğrultusunda yürütmektedir.⁸⁵

1997 yılında Asya Ekonomik Krizinin ortaya çıkması, Kasım 1997 yılında Vancouver'de yapılan toplantının gündemini oluşturmuştur. Bu toplantıda birlik üyelerinin krize karşı ortak çaba göstermesi karara bağlanmıştır. Toplantının en önemli ve dikkat çekici boyutu ise IMF'nin otoritesinin kabul edilmesi ile IMF ve Dünya Bankasının uygun gördüğü kurtarma programlarına tam olarak uyulması kararı olmuştur.⁸⁶

APEC'in pasif kaldığı Asya Ekonomik Krizi Tayland'da başlamış ve kısa sürede önce Filipinler ve Endonezya'ya sonra da Malezya'ya yayılmıştır. Yaşanan finansal kriz bu ülkelerin ve Dünyadaki birçok ülkenin ekonomik aktivitelerini ciddi bir şekilde etkilemiştir. Firmaların işletme sermayesini finanse edememeleri, iflaslara ve GSYİH'larda ciddi düşüslere neden olmuştur. Finansal sistemde devlet garantisi, yetersiz gözetleme ve yönelimlerden kaynaklanan yetersizlik devalüasyonun zamanında olmasını etkilemiş, bu da ihracatçı firmaların Dünya piyasalarında dezavantajlı olmasına

---

⁸⁴ Arıboğan D. Ü., "Asya Pasifikte Örgütlenme Çabalarına Bir Örnek, APEC", Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001, sayfa 144.

⁸⁵ Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), İnternet Adresi: http://www.ekodialog.com/ekonomi_kurumlari/apec_asya_pasifik_ekonomik_isbirligi.html, s.1, (26.06.2011).

⁸⁶ Karaca, a.g.e., s. 97.

neden olmuştur. Bu krizde birçok etken olmasına rağmen banka kredilerinin ağırlığı çok daha fazladır. Krize kadar yurtdışındaki banka ve finans kurumları yüksek miktarda kredi vermişler, bankalarda yurt içindeki kuruluşlara yeterli inceleme yapılmadan kredi dağıtmışlardır.

Herkes yüksek büyüme hızının ve karların sonsuza kadar devam edeceğini varsaymıştır. Tayland'da başlayan devalüasyon ise şaşkıncu bir biçimde diğer ülkelere yayılmıştır. Tayland, Endonezya, Filipinler ve Malezya'daki para birimleri 1997 yılının ikinci yarısı ve 1998 Ocak ayında oldukça önemli bir biçimde değer kaybetmiştir.

Japonya'nın bunalım boyunca tek başına karar alamaması ve IMF politikalarına bağlı bir anlayışı uygulaması, Çin'in bölgesel lider olma düşüncesinin hayata geçmesini sağlamıştır. Asya Ekonomik Krizi, ekonomik açıdan zayıflayan ve güç kaybına uğrayan ASEAN ülkeleri arasındaki hareket serbestisi dengesi içerisinde, ekonomisi giderek güçlenen Çin'i, daha da avantajlı olarak ön plana çıkarmıştır.⁸⁷

5.4.3.Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)

Şangay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) kurulması süreci, 25 Nisan 1996'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin Şangay şehrinde, ÇHC ile ona sınırdaş olan dört eski Sovyet Cumhuriyeti; Rusya Federasyonu (Rusya), Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan devlet başkanlarının eski Çin-Sovyet sınırının güvenli hâle getirilmesine ilişkin anlaşma imzalamasıyla başlamıştır. Bundan sonra “Şangay Beşlisi” olarak adlandırılan bu süreçte, devlet başkanları düzenli olarak her yıl bir ülkenin başkentinde toplanmışlar ve kat edilen mesafe ölçüsünde işbirliği konuları giderek genişletilmiştir.

Haziran 2000'de Tacikistan'ın başkenti Duşanbe'de yapılan zirvede “Şangay Beşlisi” adı diğer ülkelerin katılımının önünü açmak üzere “Şangay Forumu” olarak değiştirilmiştir. Ocak 2001'de Özbekistan bu foruma katılmak için başvuruda bulunmuştur. Beş üye ülkenin bu başvuruyu uygun bulması ile “Şangay Beşlisi”nin

---

⁸⁷ Karaca, a.g.e., s. 100.

oluşumunun beşinci yıl dönümünde Haziran 2001’de Şangay’da altı ülke arasında “Şangay İşbirliği Örgütü” kurulmuştur. Bir yıl sonra 7 Haziran 2002’de Saint-Petersburg’da yapılan devlet başkanları zirvesinde örgütün tüzüğü imzalanmış ve Birleşmiş Milletler’e kaydı için resmen başvuruda bulunulması kararlaştırılmıştır.⁸⁸

ŞİÖ’nün önemi, örgütün kapsadığı coğrafya ve örgüte dâhil üye ülkelerin sahip olduğu siyasî, askerî ve ekonomik potansiyel dikkate alındığında açıkça göze çarpmaktadır. Dünya nüfusunun dörtte birinin (1,5 milyar) yaşadığı ve Avrupa’dan Pasifik Okyanusu’na kadar uzanan geniş bir coğrafyayı kapsayan bu örgütte, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan’ın yanı sıra BM Güvenlik Konseyi’nin beş daimi üyesinden ikisi; Rusya ve Çin de yer almaktadır.

ŞİÖ, ayrıca gelişme ve genişleme perspektifine sahiptir. Pakistan, Hindistan, Moğolistan, İran ve Türkmenistan’ın örgüte üyeliği değerlendirildiği belirtilmektedir. Rusya Savunma Bakanı Sergei İvanov, ABD’nin de bu gruba dâhil olmak istediğini, ancak coğrafi nedenlerle bunun mümkün olmayacağını belirtmiştir. Örgüte üye devlet başkanlarının tamamı ŞİÖ’nün 21. yüzyılda sadece bölgede değil tüm Dünyada önemli bir siyasi rol oynayacak ve adil çok kutuplu Dünya sisteminin oluşumuna büyük katkı sağlayacağını” dile getirmektedirler.

“Şangay Beşlisi” ortaya çıktığı andan itibaren dikkatleri üzerine çekmiştir. Rusya ve Çin’in stratejik işbirliği sonucunda gelişen bu oluşumun Amerikan hegemonyasına karşı ve Batı bloğunu hedef alan bir ittifak niteliği taşıdığı iddia edilmiştir. Şangay İşbirliği Örgütü üyeleri arasındaki işbirliği, artık askeri alanın yanı sıra ekonomiye de yansımaktadır. Hatta örgütün planları arasında bir “Serbest Ticaret Bölgesi” kurulması projesi bulunmaktadır. Rusya ve Çin’in Orta Asya’nın jandarmalığını üstlendiği ve örgütün Asya’nın NATO’su olduğu savunulabilir.

---

⁸⁸ Purtaş F., “Şangay Beşlisi’nden Şanghay İşbirliği Örgütüne: Orta Asya’da Rus-Çin Stratejik Ortaklığı”, 2023 Dergisi, Ocak 2004, sayfa 1.

5.4.4. BOAO Asya Forumu (BAF)

Bu kurum, Asya ülkelerinin ekonomik ve toplumsal problemlerini müzakere etmek ve Asya'nın bölgesel ticareti, karşılıklı yatırım ve teknolojisini ilerletmek amacıyla kurulmuştur. Forum 26-27 Şubat 2001'de Hainan Eyaletinin Boao kentinde, Çin, Güney Kore, Japonya, Moğolistan, Filipinler, Malezya, Endonezya, Singapur, Bruney, Tayland, Kamboçya, Vietnam, Laos, Pakistan, Hindistan, Nepal, Sri Lanka, Brimanya, İran, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Asyalı olmayan Avustralya olmak üzere toplam 26 ülke Boao Asya Forumu (BAF) adı altında oluşturulmuştur.

BAF'nin sekreteryasının Çin'de oluşumunun nedenleri ise, Çin'in etkisinin büyük olması, Asya'daki ekonomisi en hızlı gelişen ve Dünyanın en büyük pazarının biri olması, Çin'in Dünyadaki ülkeler ve bölgeler ile olan ticari ve yatırım ilişkisinin hızla artması şeklinde sıralanabilir. Asya-Pasifik bölgesinde birçok siyasi ve ekonomik bölgesel örgütleri bulunmasına rağmen, 1997'deki Asya finansal krizinin Pasifik ülkelerini değil, daha çok Asya ülkelerini zarara uğratması, Asya ülkelerinin ekonomik krizlere karşı ekonomi politikalarını yönlendirmede yetersiz olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden Asya ülkeleri, aralarındaki farklılıklara rağmen ekonomik krize karşı ortak bir güç mekanizmanın kurulması amacıyla bir araya gelmişlerdir.

Ayrıca Asya ülkelerinin Dünya ekonomik sisteminde fazla etkisi olmaması hem uluslararası alanda hem de bölgede kendilerinin ortak menfaatlerini sağlayamamasına neden olmuştur. Bu nedenle özellikle Doğu Asya ülkeleri Asya bayrağı altında bir örgüt kurmaya karar vermişlerdir. Bu örgütün liderlik görevini ise hem siyasi, hem ekonomik hem de güvenlik açısından askeri gücü temsil eden konumuyla ÇHC üstlenmiştir. ÇHC'nin temel amacı, bu forumlardan yararlanarak kendi ekonomisini canlandırmak ve geleceğe yönelik stratejik yatırım için zemin hazırlamaktır.⁸⁹

---

⁸⁹ Ekrem E., "Çin'in Asya Pasifik Stratejisi ve BAOA Asya Forumu", Stratejik Analiz Dergisi, Cilt 2, Sayı 13, Mayıs 2001, sayfa 53-54.

6. SİYASAL/POLİTİK VE İDARİ GÜÇ

Politik güç tanım olarak millî hedeflerin elde edilmesini sağlamak için karşılaşılan iç ve dış sorunlarla, uluslararası ilişkilerde millî gücün etkili olarak kullanılmasıdır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde anayasa, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin işçi sınıfın önderliğindeki halkın demokratik diktatörlüğü altında yönetilen ve işçiler ve köylülerin ittifakına dayalı bir sosyalist devlet olduğunu" belirtmektedir. Bu ifade, devletin özelliğini ve devlet sistemini tamamlamaktadır. Halkın demokratik diktatörlüğünün iki özelliği bulunmaktadır: Demokrasi halkın içinde uygulanmaktadır; diktatörlük ise halkın düşmanlarına uygulanmaktadır. Bu iki özellik, birbirleri ile yakından bağlantılıdır ve birlikte önemli bir bütün oluşturmaktadırlar.

Halkın demokratik diktatörlüğü, proletaryanın Çin özelliklerini taşıyan diktatörlüğüdür. Çin'in özel koşulları üzerinde yükselen bu kurum, Yeni Çin'in siyasi iktidarının işçiler, köylüler ve ulusal burjuvazi tarafından ÇKP "Çin Komünist Partisi" önderliğindeki yeni demokratik devrimle oluşturulan halkın siyasi iktidarı olduğunu yansıtmaktadır. Bu siyasi iktidarın geniş bir sınıf tabanına sahip olduğunu ve halkın, ülkenin efendisi olduğunu belirtmektedir.

Yukarıda belirtilen temel haklara ilave olarak kitleler, farklı düzeylerdeki halk kongrelerine gönderdikleri temsilcileri ve diğer kanallara yönetime ve devlet işlerinin denetimine katılmaktadır. Temel birimlerin demokratik biçimde yönetilmesi ve kitlelerin kendi kendine yönetmesi de Anayasada tanımlanmaktadır. Bu durum, halkın, ekonomik, kültürel ve toplumsal işleri doğrudan yönetmesine imkân vermektedir. Örneğin, devlete ait işletmeler ve kolektif ekonomik birimler, işçiler ve personelin veya bunların kongrelerinin toplantıları yoluyla demokratik yönetim uygulamaktadır.

Kentlerde ve kırsal kesimde yaşayanların oluşturduğu kentliler komiteleri ve köylüler komiteleri, kendi kendilerini yöneten kitle örgütleridir. Bunlar, kendi bölgelerindeki kamu işlerini ve sosyal hizmetleri idare ederler ve bölgede oturanların görüşlerini, isteklerini ve önerilerini halk hükümetine iletirler.

Devlet, sadece çok az sayıda vatan haini, karşı devrimci ve öteki azıtlı suçlara karşı çoğunluğun demokratik haklarının sağlanması ve sosyalist yapılanmanın pürüzsüz bir şekilde ilerlemesi için diktatörlük uygulamaktadır. Halkın korunması ve düşmanın batırılmasına ilave olarak devlet erkinin temel görevi, Çin'in güçlü, müreffeh, demokratik ve çok uygar bir sosyalist ülke haline getirilmesi için ekonomik ve kültürel yapılanmayı örgütlemek ve öncülük etmektir.⁹⁰

6.1. Anayasanın Sistematiği

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana 1954, 1975, 1978 ve 1982 yıllarında dört anayasa yürürlüğe konmuştur. Bütün Çin halkının katıldığı tartışmalardan sonra hazırlanan bugünkü anayasa, 4 Aralık 1982'de Beşinci Ulusal Halk Kongresi Beşinci Toplantısında onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu anayasa; 1954 tarihli ilk anayasada yer alan temel ilkeleri sürdürürken, mevcut gerçekleri ve kalkınmanın sürdürülmesi koşullarını değerlendirmekte, Çin'in sosyalist kalkınma sürecinde elde ettiği deneyimleri etkin bir şekilde özümsemekte ve öteki ülkelerin ilgili deneyimlerini benimsemektedir.

Bu nedenle, 1979'da başlatılan yeni reform ve dışa açılma döneminde ülkenin siyasi, ekonomik ve kültürel olarak daha ileri düzeye çıkarılmasına uygun ve Çin'in özelliklerini yansıtan bir anayasadır. Anayasa, devletin temel görevinin bütün çabaları sosyalist modernleşmenin uygulanması üzerinde odaklaştırılması olduğunu açıkça belirtmektedir. Dört temel ilkenin (sosyalist yola bağlılık, halkın demokratik diktatörlüğüne bağlılık ve Marksizm-Leninizm ve Mao Zedong öğretisine bağlılık) ülkenin temeli olduğunu vurgulamakta ve reform ve dışa açılmanın, ulusal refaha ulaşma yolu olduğunu öngörmektedir. Bu nedenle, Çin halkının uyacağı açık bir çizgi vardır.

Anayasa ayrıca Çin'in siyasi yapısı ve kurumlarını, devlet organlarının teşkilatlanmasını ve bunların birbirleri ile ilişkilerini sistematik olarak açıklamaktadır.

---

⁹⁰ Kızılıçık, a.g.e., s. 534.

Anayasada öngörülen demokrasi ve özgürlükler ve medeni haklar, var olma hakkı, gerçek kişi hakları ve siyasi haklardan ekonomik, kültürel ve sosyal haklara kadar uzanmaktadır.

1993 yılının Mart ayındaki Sekizinci Ulusal Halk Kongresi Birinci Toplantısı, Anayasanın değişiklik yapılmış metnini onaylamıştır. Özellikle eklenen önemli ifade ve fikirler arasında “Çin’in hala sosyalizmin ilk aşamasında bulunduğu, “reform ve dış dünyaya açılmaya bağlılık”, “çok partili işbirliği ve siyasi danışma”, “devlet tarafından bir sosyalist pazar ekonomisi oluşturulması” ve “gelirin üretime bağlandığı köy ailesi sözleşme sistemi” bulunmaktadır. Uygulamada kanıtlanmış ve halk tarafından yaygın olarak benimsenen bu politikaların yasal biçimde teyidi ve uzun dönemli politikalar olarak kabule edilmeleri, Çin’in gelecekteki kalkınması için büyük önem taşımaktadırlar.

Anayasa, giriş bölümüne ilave olarak dört bölüme ayrılmıştır: Genel İlkeler; Temel Haklar ve Vatandaşların Görevleri; Devletin Yapısı ve Ulusal Bayrak, Ulusal Sembol ve Başkent. Bunlar da 138 maddeyi içermektedir. Anayasa, seçme ve seçilme, ifade, basın, toplantı, dernek kurma, gösteri ve inanç özgürlükleri gibi temel hakları garanti altına almaktadır. Kişisel özgürlüklerinin yanı sıra vatandaşların kişisel şereflerinin ve evlerinin mukaddesiyatının haksız müdahalelere karşı korunması da anayasal teminat altındadır.

Haberleşme özgürlüğü ve mahremiyeti ise yasa ile korunmaktadır. Vatandaşlar herhangi bir devlet organı veya görevlisini eleştirme veya tavsiyede bulunma hakkına ve bunları denetleme olanağına sahiptir. Vatandaşlara çalışma ve dinlenme hakkı ve yaşlı, hasta veya özürlü olmaları halinde devlet ve toplumdan maddi yardım alma hakkı tanınmıştır. Vatandaşlar, eğitim görme hakkına ve bilimsel araştırma, edebi ve sanatsal faaliyetler ve öteki kültürel faaliyetlerle uğraşma özgürlüğüne sahiptir.⁹¹

---

⁹¹ Kızılıcak, a.g.e., s. 535.

6.2. Halk Kongresi Sistemi

Çin’de bütün iktidar halka aittir. Halk, devlet erkini, Ulusal Halk Kongresi ve farklı düzeylerdeki yerel halk kongreleri aracılığı ile kullanmaktadır. Bu çerçevede, halk kongresi sistemi, Çin’in temel siyasi ve idari sistemi haline gelmiştir. Bu sistem, geniş biçimde temsile dayanmaktadır ve devlet işlerinin halk tarafından idare edilmesi için temel aracı oluşturmaktadır. Demokratik merkezîyetçiliğin uygulanmasına imkân verirken, halkın kapsamlı demokrasi ve haklardan yararlanmasını ve devlet erkinin kullanılması için gerekli merkezîyetçilik ve birliği garanti altına almaktadır.

Devlet erki halk kongreleri tarafından birlikte kullanılırken devletin idari, adli ve denetleyici yetkileri ve silahlı kuvvetler üzerindeki liderliğinin sınırları açık bir şekilde belirlenmiştir. Bu düzenleme, devlet erki organlarının, devletin idari, adli, denetleyici ve öteki organları ile etkin bir koordinasyon yapmasına izin vermektedir.

Ulusal Halk Kongresi ve yerel halk kongreleri, demokratik yollardan seçilmektedir. Bu kongrelerin üyeleri halka karşı sorumludur ve halkın denetimine tabidir. Kongre üyeleri, toplumun bütün kesimlerden, bölgelerden, etnik gruplardan, sınıflardan ve tabakalardan gelen insanlar dâhil olmak üzere geniş biçimde toplumu temsil etmektedir.

Mart 1993’te yapılan Sekizinci Halk Kongresi’nde seçilen 2.978 temsilci arasında (görev süreleri 1998’de dolmaktadır) 332 işçi (% 11.15), 280 köylü (% 9.4), 649 aydın (% 21.79), 842 kamu görevlisi (% 28.27), 572 bağımsız demokrat ve çeşitli demokrat partilerin temsilcileri (% 19.21), 267 Halk Kurtuluş Ordusu askeri (% 8.97) ve yabancı ülkelerden dönen 36 Çinli (% 1.21) bulunmaktadır. Kongre’de 626 kadın temsilci (% 21.02) vardır. Çin’deki 55 etnik azınlık grubun tamamı 439 azınlık temsilcisi (% 14.74) tarafından temsil edilmektedir.

Ulusal Seçim Yasası, Ulusal Halk Kongresi ve eyaletler, özerk bölgeler, merkezi hükümet yönetimindeki belediyeler, ilçeli kentler ve özerk vilayetlerin kongrelerinin üyelerinin, bir alt düzeydeki halk kongreleri tarafından dolayı seçimle seçilmesini öngörmektedir. İlçeli olmayan kentlerin, ilçe belediyelerinin, ilçelerin, özerk ilçelerin,

kasabaların ve nahiyelerin halk kongresi temsilcileri, doğrudan seçmenler tarafından seçilmektedir. Oylama genellikle, seçim yapılacak sandalyelerin sayısından fazla adayın katılımı ile ve gizli oyla yapılmaktadır. Seçmenler, adaylar lehine ve bunlara karşı oy kullanmakta, oy pusulasında belirtilmeyen adayları yazmakta ve çekimser kalmakta özgürdür. Bir adayın seçilebilmesi için kullanılan oyların yarısından fazlasını alması gereklidir.

Halk kongrelerine seçilen temsilciler, halkın içinden gelmektedir. Bunlar, kendilerini seçmiş olan seçmenler ve seçim bölgeleri ile yakın ilişki içinde buldukları için düşünce ve ihtiyaçlarını bilmektedirler. Bu nedenle kongrelerde seçmenlerin görüşlerini tam olarak duyurabilirler. Ayrıca yerel yönetim ve bağlı çalışma birimlerine soru yöneltebilirler. Bu soruların yanıtlanması zorunludur. Bu şekilde, halkın görüşleri birleştirilebilir ve halk, halk kongresi aracılığı ile devlet işlerini yönetme hakkını kullanabilir. Temsilciler, Anayasa ve yasalara uyulması konusunda örnek bir rol oynamalı, halkın idaresine uymalı ve halkın çıkarı için çalışmalıdırlar. Seçmenler ve seçim birimleri, yasada öngörülen usule göre temsilcileri azletme hakkına sahiptir.⁹²

6.3. Çok Partili İşbirliği ve Siyasi Dayanışma

Esas olarak tek partili sosyalist bir ülkede, devlet yönetim sistemi, ülkenin karar alma ve idare gücünü gösteren resmin sadece bir kısmını ifade eder. Çin'deki komünist parti bireylerin ve kurumların nerdeyse bütün hayatını etkileyen bir konuma sahiptir. Komünist partinin önemi 1949 İhtilalinden bu yana büyük oranda değişmiş olmasına rağmen hala dominant bir güç konumundadır.

Kültürel İhtilal döneminde, Ocak 1975'de kabul edilen Devlet Anayasasının 2. Maddesinde; "Komünist Parti, bütün Çinlilerin liderliğinde önder konumundadır. Çalışan sınıf, devlet üzerindeki liderliğini Çin Komünist Partisi vasıtasıyla kullanırlar. Marksizm-Leninizm-Mao Tsetung düşüncesi, milletimizin düşüncesine yol gösteren teorik temeli oluşturmaktadır." Hükmü mevcuttur.

---

⁹² Kızılıçık, a.g.e., s. 535, 536.

Buna karşılık, Aralık 1982’de kabul edilen yeni anayasanın genel prensiplerinde komünist parti zikredilmemiştir. Birinci maddenin genişletilmesi yoluyla bir şekilde, dolaylı olarak partiye atıf yapılmıştır. Şöyle ki; Çin Halk Cumhuriyeti, çalışan sınıf tarafından yönetilen halkın demokratik diktatörlüğü altında işçiler ile köylülerin işbirliğine dayanan sosyalist bir devlettir. Sosyalist sistem, Çin Halk Cumhuriyeti sisteminin temelini oluşturur.

Bugün, Çin’de ÇKP dışında sekiz demokratik parti vardır ve her biri, sosyalist emekçi ve sosyalizmi destekleyen vatanseverler olan üyelerinin siyasi ittifakını temsil etmektedir. Demokratik partiler, ÇKP ile sıkı ilişkiler sürdürmekte, sosyalizmin kurulması için ÇKP ile uyum içinde çalışmaktadırlar. Bunlar muhalefet partileri değildir, yönetime katılan dost partilerdir. ÇKP ve demokratik partiler, faaliyetlerini Anayasada belirtilen standartlara göre yürütmektedirler. Ortak görevleri, Anayasa’nın mukaddesiyatının korunması ve etkinliğinin sağlanmasıdır.⁹³

6.4. Anayasal Organlar

Çin’in devlet organları aşağıdaki gibi sayılabilecektir:

Devlet erki organları; Ulusal Halk Kongresi ve yerel halk kongreleri;

Devletin Cumhurbaşkanı;

Devletin idari organları; Devlet konseyi ve yerel halk yönetimleri;

Devletin ana askeri organı; Merkezi Askeri Komisyon;

Devletin adli organları; Yüksek Halk Mahkemesi, yerel halk mahkemeleri ve özel halk mahkemeleri;

---

⁹³ Kızılıçık, a.g.e., s. 536, 537.

Devletin denetim organları; Yüksek Halk Savcılığı, yerel halk savcılıkları ve özel halk savcılıkları.⁹⁴

6.4.1. Ulusal Halk Kongresi

Ulusal Halk Kongresi (UHK); Çin Halk Cumhuriyeti'nde en yüksek devlet erki organıdır. Yasama erki görevini görür ve ülkenin siyasi yaşamına ilişkin önemli konularda kara alır. Başlıca görev ve yetkileri şöyledir: Anayasada değişiklik yapılması ve uygulanmasını denetlenmesi; temel yasalarının hazırlanması ve değişiklik yapılması; UHK Daimi Komitesi'nin uygun görülmeyen kararlarında değişiklik yapılması veya iptal edilmesi; ulusal ekonomik ve sosyal kalkınma planlarının ve bunların uygulanmasına ilişkin raporların incelenmesi ve onaylanması, devlet bütçelerinin ve bunların uygulanmasına ilişkin raporların incelenmesi ve onaylanması; bunların görevden alınması; eyaletlerin, özerk bölgelerin, doğrudan Merkezi Hükümetin idaresi altındaki belediyelerin, özel idari belgelerin ve bu bölgelerdeki kullanılacak kurumların oluşturulmasının onaylanması; savaş ve barış konularında kara alınması.

UHK, beş yıllık bir dönem için seçilir. Genellikle yılda bir kez toplanır ve Daimi Komitesi tarafından toplantıya çağrılır. UHK'nin resmen açılmasından önce başkanlık divanı ve genel sekreteri seçmek ve resmi toplantı gündemini belirlemek üzere hazırlık toplantısı yapar. UHK toplantılarına, birkaç üyesini idareci başkan olarak görev yapmak üzere atayan bir başkanlık divanı başkanlık eder.

Başkanlık divanı, UHK Daimi Komitesi, çeşitli UHK Özel komiteleri, Devlet Konseyi, Merkezi Askeri Komisyon Yüksek Halk Mahkemesi, Yüksek Halk Savcılığı veya 30'dan fazla temsilcinin sunduğu bir teklif, başkanlık divanı tarafından incelenmek üzere çeşitli heyetlere veya aynı zamanda ilgili komitelere gönderilir. Bu komiteler,

---

⁹⁴ Kızılıçık, a.g.e., s. 538.

incelemelerinden sonra başkanlık divanına bir rapor sunarlar ve divan, bu teklifin oylama için Kongre'ye sunulup sunulmayacağı konusunda karar verir.⁹⁵

6.4.2. Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, UHK tarafından seçilir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin seçme seçilme hakkına sahip 45 yaş üzerindeki vatandaşları, cumhurbaşkanı veya cumhurbaşkanı yardımcısı olarak seçilebilirler. Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, UHK veya Daimi Komitesi'nin kararlarına uygun olarak yasaları yürürlüğe koyar, Devlet Konseyi üyelerini atar ve görevden alır, kararnameleri yayınlar, Çin Halk Cumhuriyeti adına yabancı diplomatik temsilcileri kabul eder, yabancı ülkelere tam yetkili temsilci atar ve geri çağırır, yabancı devletlerle yapılan antlaşmaları ve önemli antlaşmaları onaylar ve iptal eder. Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Cumhurbaşkanı'na yardım eder ve Cumhurbaşkanı tarafından kendisine verilen cumhurbaşkanlığı görevlerini ve yetkilerini ifa edebilir.

6.4.3. Devlet Konseyi

Merkezi Halk Hükümeti olan Devlet Konseyi, en yüksek devlet idari organıdır. Bu Konsey; UHK ve Daimi Komitesi tarafından kabul edilen yasaları ve kararları uygular. Devlet Konseyi, UHK ve Daimi Komitesi'ne karşı sorumludur. Ve çalışmalarını konusunda onlara bilgi verir.

Devlet Konseyi'nin görevleri ve yetkileri şunlardır: Anayasa ve yasalara uygun olarak idari önlemleri belirlemek, idari kuralları ve yönetmelikleri uygulamaya koymak, karar ve kararnameleri yayınlamak, bakanlık ve komisyonlara yetkisi altındaki kurumların bütün ülkede farklı düzeylerdeki yerel devlet idari organlarının çalışmalarını yönlendirmek, ulusal ekonomik ve sosyal kalkınma planlarını ve devlet bütçesini

---

⁹⁵ Kızılıık, a.g.e., s. 538, 539.

hazırlamak ve uygulamak, ekonomik faaliyetleri gerçekleştirmek, kentsel ve kırsal kalkınma, eğitim; bilim, kültür sağlık, beden eğitimi, aile planlaması, vatandaşlık işleri, kamu güvenliği, adli idare ve denetim, ulusal savunma alanlarındaki çalışmaları yönlendirmek ve idare etmek, dış ilişkileri yönetmek, yabancı ülkelerle antlaşmalar imzalamak; yasaya uygun olarak idari yetkilileri atamak, görevden almak ve eğitmek, çalışmalarını değerlendirerek bunları ödüllendirmek veya cezalandırmak.

Devlet Konseyi, başbakan yardımcıları, devlet konseyi üyeleri, çeşitli bakanlıkların ve komisyonların başkanları, Genel Denetçi ve Genel Sekreterden oluşur. Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından aday gösterilmesinden sonra UHK tarafından seçilir. Başbakan yardımcıları, devlet konseyi üyeleri, bakanlık ve komisyon başkanları, Genel Denetçi ve Genel Sekreter, Başbakan tarafından aday gösterilmelerinden sonra UHK tarafından seçilir.

Devlet Konseyi'nin geçici ve ticari toplantıları (Başbakan, başbakan yardımcıları, devlet konseyi üyeleri ve Genel Sekreter katılmaktadır) Başbakanın toplantı çağrısı üzerine gerçekleştirilir ve Onun başkanlığında yapılır. Devlet Konseyi çalışmalarına ilişkin önemli, konular, icra veya genel toplantılarda görüşülerek karara bağlanır.

6.4.4. Merkezi Askeri Komisyon

Merkezi Askeri Komisyon, ülkenin ana askeri organıdır ve silahlı kuvvetlerin komutanıdır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin silahlı kuvvetleri, Çin Halk Kurtuluş Ordusu, Çin Halk Silahlı Polis Gücü ve Milislerden oluşmaktadır. Halk Kurtuluş Ordusu'nun başlıca görevleri arasında ulusal savunmayı güçlendirmek, yabancı saldırılara karşı koymak, anavatanı savunmak ve kalkındırmak ve halka hizmet etmek için çok çalışmak bulunmaktadır. Silahlı Polis Gücü'nün başlıca görevleri ise sınırların korunması, koruma görevlerinin ifa edilmesi ve kamu güvenliğinin sürdürülmesidir. Milis gücü, normal üretim faaliyetlerini sürdüren kitlelerin silahlı gücüdür.

Merkezi Askeri Komisyon, bir başkan, başkan yardımcıları ve öteki üyelerden oluşmaktadır. Başkan, UHK tarafından seçilmektedir ve UHK ve Daimi Komitesi'ne

karşı sorumludur. Başkan yardımcıları ve öteki üyeler ise başkan tarafından aday gösterildikten sonra UHK tarafından seçilmektedir.⁹⁶

6.4.5. Yerel Halk Kongreleri ve Yerel Halk Yönetimleri

Halk Kongreleri (ilçe düzeyinde ve üzerindeki daimi komiteleri dâhil) ve halk yönetimleri, ülkenin mevcut idari bölünmesine uygun olarak oluşturulmakta, farklı düzeylerdeki yerel halk kongreleri, devlet erkinin yerel organları olmaktadır. Bunlar, Anayasa, yasalar ve idari kurallar ve yönetmeliklere kendi İdari bölgelerinde utulmasını ve uygulanmasını sağlar. Yasal olarak öngörülen yetki sınırları içinde yerel ekonomik ve kültürel gelişme ve kamu hizmetlerinin gelişmesine ilişkin kararlar alırlar, yayınlar ve planların inceleyerek karara bağlarlar.

Yerel halk kongreleri, ilgili düzeylerdeki yerel halk yönetimleri yöneticilerinin seçerler ve bunları görevden alma yetkisine sahiptirler. İlçe düzeyindeki ve üzerindeki halk kongreleri, kendi bölgeleri için ekonomik ve sosyal kalkınma planları ve bütçeleri ve bunların uygulanmasına ilişkin raporları inceler ve onaylarlar. Kendi daimi komitelerinin aldığı uygun olmayan kararlarda değişiklik yapmak veya iptal etme yetkisine sahiptirler. İlgili düzeydeki halk mahkemeleri başkanlarını ve halk savcılıkları başsavcılarını seçerler ve bunları görevden alabilirler. Eyaletlerin, özerk bölgelerin ve doğrudan Merkezi Hükümetin idaresi altında bulunana belediyelerin halk kongreleri, Anayasa, yasalar ve idari kural ve yönetmeliklere aykırı olmaması koşulu ile yerel yasaları kabul edebilirler.

Yerel Halk yönetimleri, devlet erki yerel organlarının idare organlarını ve farklı düzeylerde devlet idaresinin yerel organlarını oluşturmaktadırlar. Devlet Konseyi'nin idaresinde kendi yetki alanları içindeki bütün idari ileri yürüten yerel halk yönetimleri, ilgili düzeylerdeki halk kongreleri ve bunların daimi komiteleri ile bir üst düzeydeki devlet idari organlarına karşı sorumludur ve çalışmaları konusunda bunlara bilgi verirler.

---

⁹⁶ Kızılcık, a.g.e., s. 539.

6.4.6. Halk Mahkemeleri

Halk mahkemeleri; Yüksek Halk Mahkemesi, yerel halk mahkemeleri ve askeri mahkemeler gibi özel halk mahkemelerinden oluşan devletin adli organıdır. Yüksek Halk Mahkemesi, adli işlerin yerel halk mahkemeleri, askeri mahkemeler ve farklı düzeylerdeki öteki halk mahkemeleri tarafından idare edilmesini denetleyen en yüksek devlet adli organıdır. UHK ve Daimi Komitesi'ne karşı sorumludur.

Yerel halk mahkemeleri, bütün eyaletlerde, Özerk bölgelerde ve doğrudan Merkezi Hükümetin idaresi altında bulunan belediyelerde kurulu olan yüksek halk mahkemeleridir. Orta düzeydeki halk mahkemeleri, bütün eyaletlerde, özerk bölgelerde ve doğrudan Merkezi Hükümetin idaresi altında bulunan belediyelerde kurulu olan yüksek halk mahkemeleridir. Orta düzeydeki halk mahkemeleri, genellikle vilayetlerde ve idari kurumlara sahip özerk vilayetlerde, doğrudan merkezi Hükümetin idaresi altında bulunana belediyelerde ve eyaletler veya özerk bölgelerin yetki alanı içindeki büyük kentlerde bulunmaktadır.

Alt düzeydeki halk mahkemeleri ise ilçelerde, kentlerde, özerk ilçelerde ve belediye ilçelerinde kurulmuştur. Her düzeydeki halk mahkemeleri, bunları kurulmuş olan devlet erki organlarına karşı sorumludur. Daha yüksek düzeydeki halk mahkemeleri, adli işlerin daha alt düzeydeki mahkemeler tarafından idare edilmesini denetler. Devlet sırları, mahremiyete tecavüz ve çocuklar tarafından işlenene suçlar dışında halk mahkemelerinde görülen bütün davaları kamuya açıktır. Sanık, kendisi, kendi seçtiği bir avukat, yakın akrabaları ve varisi aracılığı ile savunma yapma hakkına sahiptir.

6.4.7. Halk Savcılıkları

Halk savcılıkları, hukuki denetimden sorumlu devlet organlarıdır. Bunların teşkilatlanmaları, halk mahkemelerinin teşkilatlanmasına uygundur. Halk Savcıları görevlerini, denetim yetkilerini kullanarak yaparlar. Denetim yetkileri, vatan hainliği, ülkeyi bölme girişimleri ve öteki ciddi suçları; kamu güvenliği organları tarafından yapılan soruşturmalardan sonra dosyaların incelenmesi ve bir zanlının tutuklanmasının gerekip gerekmediği ve bir dosya konusunda takibat yapılmasının gerekip gerekmediği konusunda kara verilmesini; ceza davalarında kamu davasının açılması ve desteklenmesini ve kamu güvenliği organları, halk mahkemeleri, tevkifhanelerin ve çalışma yoluyla ıslah kurumlarının faaliyetlerinin meşruluğunun denetlenmesini kapsamaktadır. Bütün vatandaşlarının yasa önünde eşit olduğu Çin’de; halk savcılıkları ve halk mahkemeleri, kendi yetkilerini herhangi bir idari organ, halk örgütü veya kişinin etkisinden bağımsız olarak yasaya göre kullanmaktadır.⁹⁷

---

⁹⁷ Kızılıçık, a.g.e., s. 540, 541.

6.5. Bölgesel ve Yerel Yönetimler

Harita.8. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Bölgesel, Yerel Yönetimler ve Başkentleri Haritası

Kaynak: Map of China. (02.12.2011) tarihinde <http://www.map-of-china.org/china-map-800.jpg>'den alındı.

Çin bölgesel yönetim yapısı; iller, otonom bölgeler, belediyeler veya doğrudan Bakanlar Kurulu'na bağlı olan Pekin, Şangay gibi büyükşehir belediyelerinden oluşur. Otonom bölgeler, içinde yaşayanların çoğunlukla azınlıklardan oluşması dışında çoğunlukla illere benzerler, illere bağlı olan prefecturat'lar ise Çin'deki eski bir geleneği temsil ederler.

İl yönetimi, geleneksel olarak Çin'deki devlet yönetiminin belkemiğini oluşturmaktadır. İllerin altındaki yapılanma ki aşırı durumlarda dört kademedir oluşur, derin ve hiyerarşik bir yapı arz eder. Farklı seviyelerdeki bölgesel örgütlenme kademelerin organizasyonel yapısı büyük oranda merkezi hükümet yapılanmasına

benzer. Hiyerarşik kademelerden aŖađıya doğru inildiğinde daha az uzmanlaŖmıŖ birim olduğundan yapı da daha az karmaŖıktır.

İl düzeyindeki yönetim kademesi ile onun altındaki yönetim kademeleri arasındaki önemli örgütlenme farklılıklarından birisi il halk kongresi olup, biçimsel olarak idari anlamda en yüksek kara organı olan bu kongrenin üyeleri bir alt seviyedeki yönetim kademesinin halk kongresine seçilir. Aynı kural kasabalara ayrılan büyük şehirler içinde geçerlidir. Daha alt kademedeki yönetim kademelerinde, köylüler komitesi ve bölgede yaşayanlar komitesinde olduğu gibi yerel halk kongresine seçilen üyeler kendi seçmenleri tarafından seçilirler. Diğer önemli farklılık da, illerde, doğrudan Bakanlar kuruluna bağlı belediyelerde ve kasabalara ayrılmıŖ olan büyük şehirlerde halk kongresi ve halkı yönetmek için seçilen üyeler 5 yıllığına seçilirken, bölgeler ve diğer benzer daha alt eviyedeki organlara seçilenlerin görev süresi 3 yıldır.

Merkezi hükümette olduğu gibi, Daimi Komite, her düzeydeki yönetimlerde, halk kongresinin aldığı yanlış kararları iptal etme ve yönetimlerin yaptığı karaları denetleme yetkisine sahiptir. Halk kongresinin toplantıda olmadığı zamanlarda, Daimi komite bireysel görevlileri, halk kongresindeki boş üyeliklere seçme yetkisine haizdir. Bütün düzeylerin yönetim kademelerindeki yerel halk yönetimleri, ekonomi, eğitim, kültür, kamu sağlığı ve yerel alanla ilgili her ihtiyaçla ilgili akanda idari görev icra etmekle yükümlüdürler. Ayrıca özel fonksiyonlarla ilgili işleri yürütmek üzere uzmanlaŖmıŖ departmanlar vardır.

Köy ve kasabalarda köylülerin ve mukimlerin komiteleri; kamu sağlığı, güvenliği ve kendi bölgelerindeki diğer hizmetleri yürütmek üzere komiteler oluştururlar. Bölge ve daha yüksek seviyedeki yerel halk yönetimleri daha alt kademedekilerin işlerini yönetme ve onların aldığı yanlış kararları değiştirme yetkisine sahiptir. Bunun için, Çin yönetim sisteminde hiyerarşik düzen oldukça serttir. Güç, merkezi hükümete doğru yönelmektedir. Çünkü Çin Halk Cumhuriyeti Devletinin organları demokratik merkezîyetçilik prensibini uygulamaktadır (1982 Anayasa, Madde 3). Bunun anlamı azınlık, çoğunluğa tabidir. Daha üst seviyedeki yönetim organları daha alt düzeydeki

birimleri denetledikleri için, hatta çok az olsalar da, zirvedeki grubu oluşturan çoğunluk ülkeyi yönelir. Aynı kural, Komünist Parti yönetiminde de uygulanmaktadır.⁹⁸

---

⁹⁸ Kızılcık, a.g.e., s. 543, 544.

7.TEKNOLOJİK GÜÇ

Teknolojik güç tanım olarak bir ülkenin sahip olduğu efektif ve potansiyel teknik imkânlar toplamına (makinelere, tesisler vb.) ve o teknik imkânları icat, organize ve idare etmeye yarayan bilginin ilavesi ile oluşan toplam güce denir. Teknolojik güç iki esas temele dayanır: **1)** Maddi, teknik imkânlar toplamı; **2)** Bu imkânları yaratmak, idare etmek ve nihayet faydalanmak için lüzumlu olan bilgi, kabiliyettir.⁹⁹

7.1. Genel

Çin'in esasen 1990'a kadar modern teknolojiye sahip olduğunu söylemek güçtür. Gerçi 1950'li yılların ortalarından itibaren bilim ve teknolojiyi geliştirmeye yönelik planları söz konusu olmuştur. Çin'in 1956-67 dönemini kapsayan birinci uzun erimli programı ile ülkedeki araştırma kuruluşu ve araştırmacı sayısı üç katına çıkmıştır. Program hedeflerine 5 yıl önce ulaşılması nedeniyle 1962'de 374 öncelikli anahtar programı, 3205 projeyi kapsayan yeni bilim ve teknolojik gelişme programı belirlenmiştir.

1980'lerin başlarından itibaren kapılarını yabancı yatırımcılara açan Çin, ileri teknoloji yoğun sanayinin ve altyapının gelişiminde yabancı yatırımı teşvik eden; ihracata yönelik ve ithal ikameci projeler lehine bir sanayi ve ticaret politikası izlemeye başlamıştır. Bu dönemde açık kapı politikası ile küresel ekonomiye entegre olmaya başlayan Çin, yeni teknolojileri içeren donanımların ithali, yurtdışında bilim-teknoloji personelinin eğitimi, yerli Ar-Ge faaliyetleri, doğrudan yabancı yatırım ile ileri teknoloji sanayilerini canlandırmaya çalışmıştır. Çin hükümeti yabancı şirketlerin yeni teknolojiler getirmelerini desteklemiş ve bir yandan da kendi Ar-Ge faaliyetlerini geliştirmeye özen göstermiştir.

1982'de Stratejik Bilim ve Teknoloji Programı'nı hazırlayan Çin, 1986'dan itibaren 863 programı içeren İleri Teknoloji Ar-Ge Programı'nı yürütmeye

---

⁹⁹ Ferman C., Siyasal Bilgiler Fakültesi, İstanbul Milli Savunma Akademisi, 27 Ekim 1954 tarihli verilen konferans metni, sayfa 18.

başlamıştır.¹⁰⁰ 1988’de ileri teknoloji araştırmalarının ticarileşmesi, sonuçların sanayiye aktarılması ve kendi yüksek teknoloji sanayilerini kurmak amacıyla Torch Program’ını yürütmeye başlamış, 1991-95 arası 180 stratejik projeyi planlamıştır. 1996’da ise rekabet gücünü ve inovasyon yeteneğini artırmak için Ulusal Teknik İnovasyon Programı’nı ilan etmiş ve 1997’de devlet 528 teknik inovasyon projesinin yürütülmesini ve 1420 yeni ürünün ulusal düzeyde deneme üretimini organize etmiştir.

1991’de 27 olan Yüksek Teknoloji Geliştirme Merkezi, 1997’de 53’e, İleri Teknoloji Girişimleri ise 2,587’den 16,097’e çıkmıştır. Nisan 2001’de Çin Hükümeti 10. Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde ulusal bilim ve teknoloji programını uygulamaya koymuştur. Programın amacı; ileri teknoloji sektörlerinde inovasyon kapasitesini geliştirmek, endüstriyel rekabet gücünü artırmak olarak belirlenmiş ve 863 programa dünya teknolojisine yetişme amacıyla devam edilmesi öngörölmüştür. Bu amaçla bilişim teknolojileri, biyoteknoloji, yeni malzeme ve imalat teknolojileri gibi anahtar teknolojilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Bilim ve Teknoloji Kalkınma programları ilk kez 1982 yılında ulusal ekonomik ve sosyal kalkınma için 5 yıllık süreler için planlanmaya başlanmıştır. Program her beş yılda bir güncellenir ve ulusal halk kongresi tarafından Çin Parlamentosuna onay için sunulur. Programın amacı, ulusal ekonomik ve sosyal kalkınmada bilimsel ve teknolojik dar boğazlara çözüm bulabilmektir. Program merkezi ve yerel yönetimler tarafından desteklenirken, çok sayıda endüstriyel sektör tarafından finansal olarak da desteklenmiştir. Programda devlet yatırımı üç şekilde yer almaktadır. Tamamen ücretsiz destek, kısmen ücretsiz destek ve kredilerdir.

---

¹⁰⁰ Rongping M., “Development of Science & Technology Policy in China”, İnternet Adresi: http://www.nistep.go.jp/IC/ic040913/pdf/30_04ftx.pdf, (24.07.2011).

7.2. Spark (Kıvılcım) Programı

1986 yılında Çin hükümeti tarafından onaylanmış, Spark Programı bilim ve teknoloji aracılığı ile kırsal ekonomiyi geliştirmek için tasarlanmış olan ilk güdümlü kalkınma programıdır. Kırsal ekonominin hızlı sürdürülebilir ve sağlıklı gelişimini sağlayabilmek için 800 milyon Çinli çiftçinin dâhil olduğu tarımsal üretim odaklı işletmelerde bilimsel ve teknolojik kazanımların tarımsal üretimde kullanılması amaçlanmıştır. Program kapsamında yer verilen bazı sektörlerde ve ürünlerde kamunun desteği ile uygun banka kredileri ve vergi politikaları ile finansman sağlanmıştır. Program ile kırsal alanlardaki küçük kent ve kasabalarda bölgesel sanayiye geliştirmek ve kıvılcım alanları kurmak hedeflenmektedir.

7.3. Ulusal İleri Teknoloji Ar-Ge Programı

Dört ünlü Çinli bilim adamı Mart 1986 tarihinde yeni bir ulusal yüksek teknoloji programı başlatılması konusunda çağrıda bulundu. Çin hükümeti tarafından onaylanan yüksek uzmanlık gerektiren, Ulusal Teknoloji Araştırma ve Geliştirme Programı değerlendirildi. Programın amacı Çin ile dünyadaki diğer ülkeler arasındaki farkı kapatılmak için pek çok kritik alanda Çin'deki bütün teknolojik kaynaklar kullanılarak yüksek teknoloji içeren programlar uygulanarak teknolojinin ticarileştirilmesi neticesinde ülkenin ulusal savunması ve ekonomik kalkınmasının gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Programın finansmanı için devletin destek paketleri kullanılmıştır.

7.4. Torch (Meşale) Programı

Çin Hükümeti tarafından onaylanan, Torch Programı (yüksek teknoloji ve sanayi geliştirme programı) 1988 yılında başlatılmıştır. Programın amacı yüksek teknoloji projelerinin ticarileştirilip sanayide kullanılması ve piyasa mekanizmasını sayesinde küreselleşmeyi teşvik etmesidir. Programın finansmanı özellikle programda yer alan

projelerin devlet tarafından kamu fonları ve vergi politikaları ile desteklenmesi, devlet desteği yanı sıra belirli süreler için ucuz banka kredilerinin temini ile sağlanacaktır.

7.5. Ulusal Sanayi ve Teknoloji Başarı Dağıtım Programı

Ulusal sanayi ve Teknoloji Başarı Dağıtım Programı 1990 yılında başlatılmıştır. Programın amacı, ülkenin ekonomik ve sosyal kalınmasını sağlayabilmek için gelişmiş bilim ve teknoloji politikalarının iyi organize edilerek planlı şekilde bilim adamları ve mühendisler tarafından kırsal alanlarda çok sayıda işletmede uygulanması ulusal ekonominin genel performansının artırılması hedeflenmiştir.

İşletmeler, kırsal ve geleneksel sanayi ve teknolojik gereksinimleri olan daha az yatırımla daha yüksek ekonomik döner hedefleyen, kısa yatırım döngüsüdür. Programın finansmanı hükümet tarafından sağlanacaktır. Yatırımların kredileri kamu fonlarından sağlanacak olup gerekli koşul programda teşvik edilen kamu işletmelerinin desteklediği sektörlerde çalışılması gerekmektedir.

7.6. Ulusal Yüksek Teknoloji Ar-Ge Programı (863 Program)

Program Çin'in küresel rekabetle başa çıkabilmesi ve yüksek teknoloji gelişimini hızlandırabilmesi için uygulamaya alınmıştır. 1986 yılında, dört Çinli bilim adamları, Wang Daheng, Wang Ganchang, Yang Jiachi ve Chen Fangyun ortaklaşa önerilen küresel rekabet sorunuyla başa çıkabilmek için Çin'in yüksek teknoloji gelişimi hızlandırmak amacıyla program uygulamaya alınmıştır. Programın hedefi stratejik yüksek teknoloji alanları başta olmak üzere, yüksek teknoloji sektörlerinde yenilikçilik kapasitesini artırmasıdır. Seçilen alanlar, Çin'in yüksek teknoloji yenilikçilik kapasitesini geliştirecek ve büyük endüstrilerin uluslararası rekabet gücünü artıracaktır. Ayrıca yüksek teknoloji ve Ar-Ge sanayileşme için yenilikçi ve girişimci yetenekleri geliştirecektir.

- a) Çin'in bilgi altyapısının inşası için anahtar teknolojileri geliştirilmesi,
- b) Çin halkının refahı artırmak için anahtar, tarımsal biyolojik ve ilaç teknolojileri geliştirilmesi,
- c) Master yeni malzemeler ve ileri üretim teknolojileri endüstriyel rekabet gücünü artırmak,
- d) Toplumun sürdürülebilir kalkınmasına hizmet ederken çevre koruma, enerji kaynakları ve gelişimi için tedbirler almaktır.¹⁰¹

---

¹⁰¹ Development of Science and Technology Policy in China, İnternet Adresi:
http://www.nistep.go.jp/IC/ic040913/pdf/30_04ftx.pdf, (24.07.2011).

8. POLİS VE ASKERİ GÜÇ

Askerî güç tanım olarak millî siyasetin uygulanmasında ve millî hedeflere ulaşılmasında fiziki olarak kullanılmak üzere geliştirilen ve millî gücün kullanıma hazır en dinamik unsurunu oluşturan güçtür. Bu güç, ülkenin silahlı kuvvetleri ve bunu destekleyen unsurlarla seferberlik yoluyla harekete geçirilen potansiyelini kapsar.¹⁰²

8.1. İç Güvenlik Yapısı

Çin Halk Cumhuriyeti polis örgütlenmesi Marksist-Leninist ilkelere gerçekleştirilmiş ve 1957 yılında çıkarılan bir yasayla bugünkü statüsüne kavuşmuştur. Bu statüye göre, Çin Halk Cumhuriyeti Silahlı Polis Kuvvetleri Komutanlığı; Çin Halk Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin önemli bir parçası olup, sosyalist çağdaşlaşmanın teminatıdır. Başta gelen sorumlulukları; Sosyalist Sistemin ve Çin Komünist Partisi'nin liderliğini savunmak, ulusal güvenliği savunmak, ulusal güvenliği korumak ve sosyal iktidarı sürdürmektir.

Bu kuvvet; kendi yapısal özelliklerinin yanı sıra Çin Halk Kurtuluş Ordusunun kuruluş yapısına, ideolojisine, amaçlarına ve prensiplerine bağlı olarak yasa, tüzük ve yönetmelikler çerçevesinde görevini icra etmektedir. Çin Halk Silahlı Polis Kuvvetleri, Devlet Konseyi ve Askeri Merkez Komitesinin oluşturduğu ikili yöntem altında kamu düzeni ve sosyal istikrarı sağlamada önemli bir rol oynamaktadır.

8.2. Silahlı Polis Kuvvetleri Komutanlığı

8.2.1. Kuruluşu

Polis, Halk Güvenlik Bakanlığının kuruluşunda olup, doğrudan Başbakan ve ÇKP ile de ilişkisi mevcuttur. Çin polisi, 750 kişiye bir polis düşecek şekilde örgütlendiğinden, bu ülkede halen 1.000.000'un üzerinde polis bulunmaktadır.

---

¹⁰² Tanyeli, a.g.e., s. 11.

Silahlı Polis Kuvvetinin karagah yapısı; Genel Karargâh, İl Karargâhları ve Müstakil Karargâhlar olarak üç kademededen oluşur. Genel Karargâhta; Komutan, Kamu Güvenliği Bakanlığı'nca görevlendirilen Siyasi Baş komiser, Bir Siyasi Komiser, Komutan Yardımcıları ve Siyasi Komiser Yardımcıları Bulunmaktadır. İllerin, özerk bölgelerin ve merkezden idare edilen belediyelerin her birinde kolordu seviyesinde bir Çin Halk Silahlı Polis Kuvvetleri Birliği vardır. İl Karargâhları altında ise Alay seviyesinde bir Çin Halk Silahlı Polis Kuvvetleri Birliği vardır. İl Karargâhları altında ise Alay seviyesinde birlikler bulunmaktadır. İl Silahlı Polis Birliklerinin her birinin bir Temel Komuta Okulu mevcuttur.

Çin'in idari yapılanmasını oluşturulan; eyalet "sheng", bölge, ilçe "xiang", kasaba ve köyler, Halk Silahlı Polisi için örgütlenme alanlarıdır. Her idari bölge iki yıl için seçilen komiteler aracılığıyla yönetilirken, polis bu komitelere bağlı olarak emniyet ve asayişin sağlanması ve iş yerlerinin güvenliği işlevlerini yerine getirmektedir. Polis amiri, aynı zamanda partinin faal elemanı statüsünde olup, doğrudan parti ile de haberleşebilmektedir. Polis amir ve memurları Halk Güvenliği Bakanlığı'nca atanmaktadır.

8.2.2. Görevleri

Çin Halk Silahlı Polis Kuvvetleri görev alanlarına göre iki şekilde sınıflandırılabilir. Bunlar; Ülke İçi Hizmet Birlikleri ve İç Güvenlik Birlikleridir. Ülke İçi Hizmet Birlikleri; Çin Halk Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerine doğrudan bağlı olarak stratejik tesislerin inşası, altın çıkarılması, yangınla mücadele, sınırların korunması ve olağanüstü hal ve beklenmedik olaylara müdahale ile görevli birliklerdir. Bu birlikler; Altın Madenciliği Birlikleri ve Seyyar Silahlı Polis Birlikleri şeklinde sayılabilir.

İç Güvenlik Birlikleri ise, Kamu Güvenliği Bakanlığına bağlı olarak mülki teslimat esasına göre bölge, il ve ilçelerde konuşlanmışlardır. Bu birliklerin görevleri: Emniyet ve asayişin sağlanması, yerli ve yabancı devlet büyüklerinin, kritik tesis, bina, cezaevi ve gözaltı merkezlerinin korunmasıdır.

8.2.3. Personel ve Eğitim Durumu

Çin Halk Silahlı Polis Kuvvetleri, bir milyon kişilik bir askeri güçtür. 45 adet Tüme “14 adedi dört alaylı olup, diğerlerinin ise standart bir organizasyonu yoktur” sahiptir. İç Güvenlik Birliklerinde 730.000 kişi, ülke içi hizmet birliklerinde ise 270.000 kişi görev yapmaktadır.

Polis Kuvvetleri personelinin eğitimi, Eğitimden Sorumlu Devlet Bakanlığının oluşturduğu standartlar çerçevesinde, Silahlı Polis Kuvveti Genel Karargâhınca planlanıp icra edilmektedir. Eğitim birimleri; yükseköğrenim veren Enstitüler de dâhil olmak üzere Kolej, Akademi, Özel Polis Okulu, Temel Komuta Akademisi ve Astsubay Okulundan oluşmaktadır.

8.3. İç Güvenlik Reformları ve Dışa Açılım

Görev ifası, ihtiyaç ve özellikler esasa alınarak, Silahlı Polis Kuvvetleri teçhizatını modernleştirmektedir. Amaç; koruma, ani saldırı, keşif, muhabere, lojistik destek ve hareket kabiliyetlerinin geliştirilmesidir. Teçhizat modernizasyonu son aşamaya gelmiş olup, çalışmalarda; planlama, temin ve tedarik, bakım-onarım ve bilimsel araştırmaları bir araya getiren bir sistem uygulanmaktadır.

Öte yandan, dış dünyaya açılma politikası doğrultusunda, Çin Silahlı Polis Kuvvetleri diğer ülkelerdeki eşdeğer kurum ve kuruluşlarla işbirliğine dayalı dostluk münasebetlerini geliştirmektedir. Bu cümleden olmak üzere; yaklaşık 30 ülkenin polis ya da jandarmasıyla dostluk münasebetleri başlatılmıştır.¹⁰³

---

¹⁰³ Kızılcık, a.g.e., s. 546, 547.

8.4. Askeri Güç (Çin Halk Kurtuluş Ordusu)

8.4.1. Kuruluşu

Dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin askeri yapısı hakkında zaman zaman tahminler yapılmış ve farklı görüşler ortaya atılmıştır. Çin'in bütün kara, deniz ve hava kuvvetlerini bünyesinde bulunduran “Çin Halk Kurtuluş Ordusu” dur. Bu ordu 01.08.1927 tarihindeki Nanchang ayaklanması ile kurulmuştur ve “Merkezi Askeri Komite”nin idaresi altında bulunmaktadır.

Çin Ordusu M.Ö. 3000 yıllarına kadar giden uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir. Yapılan tarihi araştırmalar, toplumsal yapının bünyesinde Tibet ve Güneyden göç edenlerin köylü ve işçi sınıfını, Orta Asya steplerinden gelenlerin de idareci, yönetici ve nüfuzlu sınıfı oluşturduğunu ortaya çıkarmıştır. Toplumsal idari mekanizma ise, savaşçı ve avcılar, asiller (Şe'ler) ve köylüler (Nong) olarak üçe ayrılan bir görünüm içerisinde oluşmuştur. Devlet birbirinin hâkimiyetine son veren birkaç sülale tarafından yönetilmiştir.¹⁰⁴

8.4.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Ordunun Yeri ve Rolü

Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) yasama organlarını Ulusal Halk Kongresi, Halk Kongreleri ve Cumhurbaşkanı temsil etmektedir. Ülke yönetiminde ciddi bir ağırlığı olan Ulusal Halk Kongresi'nin 2978 üyesinin % 9'u, yani yaklaşık 270 kişi kadar önemli bir kesimi, Ordu mensuplarından oluşmaktadır. ÇHC Merkezi Askeri Merkezi Komisyonu, Çin Komünist Partisi (ÇKP) liderliğindeki en yüksek askeri organdır ve Çin Silahlı Kuvvetlerini yönetir. ÇHC Merkezi Askeri Komisyonu'nun Başkanı, Ulusal Halk Meclisi (UHM) tarafından seçilir ve UHM'ye karşı sorumludur.

ÇHC Merkezi Askeri Komisyonu'nun görev süresi beş yıldır, ancak üyelerin üst üste seçilmesinde bir sakınca yoktur. ÇHC'de ordu gerçekten önemli bir kurum

---

¹⁰⁴ Özer S., “Çin Halk Cumhuriyeti Tarihi Kurulması-Gelişmesi, Türkiye ve Diğer Devletlerle Olan İlişkileri”, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, Harp Akademileri Basımevi, Yeni Levent-İstanbul, Mayıs 2000, sayfa 85.

olmakla birlikte rolü karar verme sürecinin dışında uygulayıcı konumda olmaktadır. Çin’de batılı anlamda bir ordu-politika ilişkisi aramak mümkün değildir.

Çin toplumunda önemli değişimler olurken bu dinamiklerin Orduya etkisi özellikle yeni müteşebbüs sınıf ile ordu arasındaki ilişkinin geleceği merak konusudur. Çin ordusu bir yandan modernizasyon yönünde önemli gelişmeler sağlarken profesyonelleşme partiden daha çok askeri amaçlara hizmet edecek şekilde gelişmektedir. PLA’nın ekonomik faaliyetlere doğrudan katılımı ise ekstra bütçe almasını kolaylaştırmaktadır. Mühimmattan dondurma fabrikalarına kadar 20.000 fabrika sahibi olan Ordu, Çin’deki önde gelen ticari yapılardan biridir.¹⁰⁵

8.5. Çin Silahlı Kuvvetleri

Çin Silahlı Kuvvetleri; Çin Halk Kurtuluş Ordusu (ÇHKO), Çin Silahlı Polis Birliği ve Halk Milislerinden oluşur. ÇHKO, ülkenin daimi ordusudur. Çin Halk Polis Birliği, güvenlik ve toplumsal düzeni sağlamakla yükümlüdür. Halk Milisleri ise, üretimden ayrılmayan kitlesel silahlı örgüttür ve doğrudan ÇKP’nin kontrolü altındadır. Çin’in askeri potansiyelini geliştirme stratejisi ABD gibi bir süper güç ile baş etmeyi hedefleyen bir eğilim içindedir. Çin’in deniz aşırı kuvvetleri küçük unsurlar halinde; Burundi, Fildişi Sahili, Kongo, Etiyopya, Liberya, Ortadoğu, Karadağ, Sierra Leone, Sudan ve Batı Sahara’da bulunmaktadır. Çin, 2006 yılına kadar 140 ülke ile askeri ilişki geliştirmiştir.

2006 yılı rakamlarına göre 2.225.000 aktif ve 800.000 ihtiyat kuvveti ile dünyanın en büyük silahlı kuvvetlerine sahip olan Çin’in Silahlı Kuvvetleri (ÇHKO) dört kuvvetten meydana gelmektedir; Kara Kuvvetleri (PLA), Deniz Kuvvetleri (PLAN: Deniz Piyade ve Deniz Havacılığı dâhil), Hava Kuvvetleri (PLAAF: Hava İndirme dâhil) ve Stratejik Füze Kuvvetleridir (İkinci Topçu Kolordusu). Bunlar paramiliter Silahlı Polis Kuvvetleri (PAP) ve ihtiyat kuvvetleri de ilave edilmelidir. Ülke çapında 10 milyon kişilik bir milis kuvveti bulunmaktadır. Kara Kuvvetleri 1.600.000 kişi olup,

---

¹⁰⁵ Yılmaz S., Ulusal Savunma, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2009, sayfa 307.

zorunlu asker mevcudu 800.000'e indirilmiştir. 215.000 mevcudu olan Deniz Kuvvetleri 69 denizaltı ve 69 su üstü muharebe gemisine (21 destroyer ve 42 muharip) sahiptir. Tayvan nedeni ile amfibi kuvvetlere önem veren Çin, 50 adet amfibi araca sahiptir.

1990'ların ortasından itibaren hızlanan modernizasyon özellikle Tayvan'a ilişkin senaryolara yönelik askeri kabiliyetleri geliştirmeyi hedefledi. Kısa vadeli Çin politikası Tayvan'ı bağımsızlıktan vazgeçirmeyi ve Çin'in istediği şartlarda bir çözüme zorlamayı amaçlamaktadır. İkinci ulusal hedef kategorisi ise deniz yollarına müdahale ederek krize yol açma potansiyeli olan ABD gibi üçüncü tarafa karşı tedbirleri öngörmektedir. Bu amaçla kısa ve uzun menzilli balistik füzeler, cruise füzeleri, denizaltılar, gelişmiş uçak ve diğer modern sistemlere sahip olarak Tayvan ile birleşmesine set çekebilecek aktörlere karşı koyacak bir kuvvet yapısı geliştirmektedir. Ülke içinde artan ve yerel polis ve yetkilileri hedef alan (mülkiyet hakkı, zorla yer değiştirme, işçi hakları, yolsuzluklar, vb. nedenler ile) protestolar ise iç güvenlik kuvvetlerinin arttırılmasına neden olmaktadır.

Bugüne kadar Çin, kuvvet kullanımını telaffuz etmemekle beraber uzun dönemde mevcut trendler devam ederse bölgesinde diğer güçlere önemli bir tehdit teşkil edebilir. Çin, yeni modern savaş doktrini kapsamında içeriden ve dışarıdan silah sistemleri edinmekte, askeri kurumlarını reforma tabi tutmakta, personel gelişim ve profesyonelleşme kapsamında tatbikat ve eğitim standartlarını geliştirmektedir. Bununla beraber Çin'in askeri gücü kendi çevresi dışında henüz sınırlı düzeydedir. Çin deniz gücü projeksiyonu yakın denizlerin ötesinde oldukça kısıtlıdır. Hava kuvvetlerinde ise uçuş eğitiminin yetersiz olduğu bilinmektedir. Bu nedenle yakın zamana kadar Çin Silahlı Kuvvetleri kendi topraklarında veya sınırın hemen ötesindeki muhtemel bir kara savaşına odaklanmıştır. Deniz Kuvvetleri sahilden ancak 200 deniz mili öteye ulaşabilir, bunun ötesinde Amerikan varlığı ile baş edemezdi.¹⁰⁶

---

¹⁰⁶ Yılmaz, a.g.e., s. 724, 725.

Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun Görevleri:

- a) Çin Komünist Partisi ve rejimini korumak,
- b) Ülke topraklarını savunmak,
- c) İç güvenliğin korunmasını sağlamak,
- d) Ülke kalkınmasına katkıda bulunmak,
- e) Devletin dış politika hedeflerini desteklemek olarak şekillendirilmiştir.

Askeri stratejisinin esasları;

- a) Çin'in kara, deniz ve hava sınırlarını güvenlik altına almak ve korumak,
- b) Çin'in dış politika hedeflerini desteklemek,
- c) Herhangi bir ülkeden Çin'e yapılacak fiili girişimleri başlangıçta caydırmak, durdurmak ve sonucu Çin'in lehine çevirmek,
- d) Ülke içinde huzur ve güvenliği sağlamak olarak belirlenmiştir.

8.5.1. Kara Kuvvetleri

Kara Kuvvetleri'nde Çin Halk Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanı yardımcılarında en kıdemlisi Kara Kuvvetlerine emir ve komuta etmektedir. Kara Kuvvetlerinde mevcut birlikler olarak Askeri Bölge Komutanlığı, Ordu Grubu, Piyade Tümeni, Tank Tümeni, Mekanize Tümen, Topçu Tümeni, Hava İndirme Tümeni bulunmakta ve belli başlı harp silah ve araçlar olarak da Tank, Zırhlı Muharebe Aracı, Top-Obüs-Havan, Çok Namlulu Roket, Tas Roket, SAM ve SSM'ler bulunmaktadır.

Harita.9. ÇHKO Kara Kuvvetlerine Ait Birliklerin Kuvvet Yapılanması ve Konuşlanma Yerleri

Kaynak: University of Texas Libraries. (09.10.2011) tarihinde http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/china_major_ground_units-2011.png den alındı.

Çin'in Kara gücünü oluşturan ÇHKO birliklerinin herhangi bir ihtiyaç anında kat etmesi gereken alan ve mesafe büyük olmakla beraber, bu görevde kullanabileceği birlik sayısı da epey fazladır. Ancak bunların kapasite yönünden bazı eksiklikleri vardır. 1979 yılında Vietnam'a karşı girişilen harekâтта, beş yüz bin asker iki cepheden hareket ettirilmişti. Bu harekâтта, hava taarruzuna maruz kalmayan Çin birlikleri oldukça fazla zayıat vermişler ve başarılı olamamışlardı. Daha önceleri 1960 yılında Sovyet birlikleri karşısında da pek başarılı değildiler. Tabii ki bu sonuçlarda mevcut teçhizat ile araçların oldukça eski olmasının rolü de çok olmuştur. Çin Kara Gücünü meydana getiren

unsurların nitelik yönünden farklı bulunmasına karşın bazı iyi donanımlı birliklere de sahiptir.¹⁰⁷

8.5.2. Hava Kuvvetleri

Çin, Hava Kuvvetlerini geliştirme bakımından önemli adımları atamamıştır. Av bombardıman filosunun etki yarıçapı 280 deniz mili civarındadır. Çin'in av ve diğer tip uçak sanayii kurma yolundaki çabaları başlangıçta pek istendiği gibi yürütülememiştir. Sistemin entegre edilmesi, motor tasarımı ve imalat teknolojisi konularında istenen uzmanlık eksik kalmıştır. Her türlü hava şartlarında görev yapabilen uçak geliştirme projesi, Tiananmen olayları sonra durma noktasına gelmiştir.

1991'den bu yana 1000'in üzerinde Rus uzman, Çin'in savunma sanayine yardımcı olmuştur. 1991 yılında Çin'in, Rusya'dan aldığı silah için verdiği para 1,8 milyar dolardır. Çin fabrikaları, Sovyet tarzında kurulmuş olup, tasarım ve imalat da bu teknoloji ile yapılmıştır. Çin Hava Kuvvetleri envanterinde başlıca bombardıman, muharip, keşif, ulaştırma, eğitim uçağı olmak üzere helikopter, uçaksavar topu, kıtalararası balistik füze, orta menzilli balistik füze, kısa menzilli balistik füze gibi hava silah araç ve gereçleri bulunmaktadır.¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ Özer, a.g.k., s. 88.

¹⁰⁸ Özer, a.g.k., s. 91.

Harita.10. ÇHKO Hava Kuvvetlerine Ait Birliklerin Kuvvet Yapılanması ve Konuşlanma Yerleri

Kaynak: University of Texas Libraries. (09.10.2011) tarihinde http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/china_major_air_units-2011.png'den alındı.

8.5.2.1. Son Gelişmeler

Çin'in yeni nesil hayalet savaş uçağı J-20'nin 2017'den önce devreye girmesi beklenmiyordu. Ancak Çin Hava Kuvvetleri'nde görevli bir komutan, 2009 yılında söz konusu jetlerin test uçuşlarına çok daha erken bir tarihte başlanabileceğini belirtmişti. Bilinmeyen kaynaklar tarafından internete konulan fotoğraflarda, Çin'in güneybatısındaki bir hava üssünde bulunan uçaklar görülüyor. Pentagon sözcüsü Albay Dave Lapan, "Çin'in beşinci nesil savaş jetleri üretme planlarından haberimiz var. Kısa süre önce yayımlanan bu görüntüler muhtemelen bazı deneme uçuşlarına ait" dedi.

Çin ordu çalışmaları uzmanı ve yazar Richard Fisher, Pekin'in ortaya çıkan görüntülerin önüne geçmemesini, görüntülerin J-20'ye ait olduğunun ve hükümetin resimlerin internette dolanmasını istediğinin kanıtı olduğunu belirtti. Fisher, "Çin ordusu ve polisi hava üssünün etrafını kolayca denetleyebilirdi. Tersine cep telefonlarıyla uçakların görüntülerinin çekilmesine izin verdiler. Resimlerin düşük çözünürlükte olması, uçaklar hakkında çok detaylı bilgi vermiyor" dedi. Fisher, resimlerin Çin'de "son derece olumlu karşılandığını ve ulusal gururu inanılmaz boyutlara taşıdığını" ifade etti.

Pentagon, kamuoyuna yansıyan resimlere çok fazla ilgi göstermedi ancak Çin'in elindeki en üst düzey savaş uçağının motor sorunu olduğunu ve yeni uçaklarının yıllar sonra filoya dâhil olabileceğini ifade etti. Fisher ise, Çin'in kendi motorunu üretmek yerine Rusya'dan motor alması halinde bu arayışı kapatabileceğini belirtmiştir. Lapan, "Görüntülerdeki uçak, beşinci nesil savaş jeti olarak halen tasarım aşamasında görünüyor. Daha önce de belirttiğim gibi Çinliler halen dördüncü nesil uçaklarında sorun yaşıyor" dedi. Lapan, Ağustos ayında Kongre'ye gönderilen, Çin'in askeri alandaki gelişmelerine ait yıllık raporda J-20'ye ait bilgilerin bulunmadığını ancak Savunma Bakanlığı'nda bu konuda değerlendirmeler yapıldığını belirtti. Lapan, "Beşinci nesil savaş jeti geliştirmek istediklerini biliyoruz. Ancak bu durum bizi kaygılandırmıyor" dedi.

Öte yandan, Çin'in itiş gücü ve süpersonik (sesten hızlı) hızda F-22'leri geride bırakma olasılığının endişe verici bir husus oluşturabileceğini söyleyen Fisher, "F-22 programında yaşanan sorunların yanında, F-35'lerin bile üzerinden geçilmesi bekleniyor. F-35'lerin F-22'ye rakip olacak hale getirilmesi gerekiyor" dedi. F-22'lerin üretimi 2009'da geriye çekildi. Geliştirme ve deneme aşamasında olan F-35'lerin üretiminin ise bütçe kesintisi planı altında ileri bir tarihe atılması söz konusu olabilir.

Gates, Çin'in ancak 2025 yılında ABD'ye rakip olacak "bir avuç" savaş jetine sahip olabileceğini söylemişti. Ancak Fisher tersini düşünüyor: "İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ABD hava desteği olmadan savaşa girmedi. Çin, ABD'nin küresel

alandaki konumuna rakip olmaya kararlı. J-20 bunu askeri anlamda yapabilir. Bu ABD için kabul edilemez bir şeydir.”¹⁰⁹

8.5.3. Deniz Kuvvetleri ve ÇHC'nin Yükselen Deniz Gücü

Askeri gücünü artırmak isteyen Çin'in deniz gücüne özellikle eğildiği görülmektedir. Üçte birden fazla bir miktarla askeri bütçeden en fazla pay donanmaya ayrılmaktadır. 2006 yılında yayımlanmış olan beşinci Beyaz Kitap'ta başkan Hu Jintao « Deniz kuvvetleri güçlendirilip modernize edilerek her an çatışmaya hazır durumda olmalıdır. » ifadesi ile donanmaya verilen önemi vurgulamıştır.¹¹⁰ 2009 yılında Çin Konseyi tarafından yayınlanan ve silahlı kuvvetlerin bilgiye dayalı hale getirilmesi ile 21. yüzyılın ortasına kadar olan süreçte bilgiye dayalı savaşları kazanmasını öngören yeni Beyaz Kitap ise savunma konusunda iki öncelik belirtmiştir: uzay ve deniz.¹¹¹ Ayrıca 2008 yılında Çin Savunma Bakanı, 2015 yılına kadar uçak gemisi yapmak istediklerini açıklamış, 2009 yılında güçlü bir donanma geliştirmeyi « öğrenmek » amacıyla Brezilya ile anlaşma imzalanmıştır.¹¹² Tüm bu bilgiler Çin'in deniz kuvvetlerine verdiği önemi kanıtlar niteliktedir.

---

¹⁰⁹ Rizzo J., Keyes C., CNN International, “Is China closer than thought to matching U.S. fighter jet prowess?”, January 6, 2011, İnternet Adresi: <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/01/05/china.us.fighter.jets/index.html?hpt=C2>, (07.08.2011).

¹¹⁰ White Paper on China's National Defense, 2006, İnternet Adresi: <http://www.china.org.cn/english/features/book/194421.htm>, (30.07.2011).

¹¹¹ White Paper on China's National Defense, İnternet Adresi: http://www.china.org.cn/government/central_government/2009-01/20/content_17155577.htm, (30.07.2011).

¹¹² “La Chine puissance maritime du XXIeme siecle”, Compte rendu de la conférence, Université de Rouen, 2009.

Harita.11. ÇHKO Deniz Kuvvetlerine Ait Birliklerin Kuvvet Yapılanması ve Konuşlanma Yerleri

Kaynak: University of Texas Libraries. (09.10.2011) tarihinde http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/china_major Naval_units-2011.png'den alındı.

8.5.3.1. Deniz Gücünün Önemi

Çin'in deniz gücünü artırmaya çalışmasının ve stratejisini değiştirmesinin farklı sebepleri bulunmaktadır: öncelikle günümüzde uluslararası ticaretin % 70'i deniz yolu ile yapılmaktadır.¹¹³ 2009'da Çin'in ihracat-ithalat hacmi toplam 2,2 trilyon dolara ulaşmıştır. Aynı yılın rakamlarına göre, Çin limanında 110 milyon ton konteynır mal giriş-çıkış yapmış olup, bu miktar dünyanın toplam dengesinin % 30'unu oluşturmaktadır; aynı yılda Çin'in maden ithalatı 600 milyon ton olup dünyadaki toplam

¹¹³ Bertonnier C., "Vers une puissance navale chinoise", College Interarmées de Défense, Ekim 2006.

miktarın % 47'sini teşkil etmektedir.¹¹⁴ 2009'da Çin'deki petrol tüketimi 400,5 milyar tondur; 189 milyar ton petrolü Çin kendisi üretmiş, 200,4 milyar ton ise ithal etmiştir, yani petrol bağımlılığı oransal olarak % 50'dir.

Çin'in uzmanlara göre aynı zaman da 2010 yılında petrol ithalatı 210 milyar ton olmuş ve 6,6 milyar metreküp doğalgaz ithal etmiştir. Dolayısıyla Çin, bu ekonomikticari çıkarlarını, enerji ithalatının güvenliğini ve deniz menfaat bölgelerini koruyabilmek için güçlü bir deniz kuvvetine ihtiyaç duymaktadır. Bu deniz yollarının güvenliği bugün büyük ölçüde dünyanın en büyük ve güçlü donanmasına sahip ABD'ye bağlıdır. Ancak Çin, bu konuda zaman zaman çıkarlarının çatıştığı ABD'ye bağımlı olmak istememektedir. Bu bağımlılıktan kurtulmanın tek yolu da güçlü bir donanmaya sahip olmak ve Pasifik Okyanusu'na özgürce çıkışı sağlamaktır.

Ayrıca Çin, yakın çevresinin güvenliğini sağlamak ve bu bölgedeki çıkarlarını koruyacak dominant bir güç olmak istemektedir. Bunun önündeki en büyük engel ise Güney Kore, Japonya, Tayvan, Singapur ve Filipinler gibi bölge ülkeleri ile askeri antlaşmalar imzalayarak bölgede etkin hale gelen ABD'dir. ABD'nin bölgeye yönelik bu politikası Çin'in kendini çevrelenmiş hissetmesine neden olmaktadır.¹¹⁵

Temel sebeplerden bir diğeri Tayvan sorunudur. Komünist Parti'nin Çin Halk Cumhuriyeti'ni ilan etmesiyle Tayvan'a geçen iktidardaki Milliyetçi Parti, adada 1912 yılında kurulmuş olan Çin Cumhuriyeti'nin devam ettiğini ilan etmiştir. Ancak Pekin Hükümeti, Tayvan'ı kendi yönetimi altındaki bir eyalet olarak görmeye ve o topraklar üzerinde hak iddiasında bulunmaya devam etmiştir. Dolayısıyla 1949 yılından itibaren Çin anakarasında ve Tayvan adasında ortaya çıkan iki siyasal otorite günümüze kadar gelen Tayvan sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Günümüzde Çin'in Tayvan sorunuyla ilgili politikası "barışçıl bir şekilde yeniden bir araya gelmek" ve "bir ülke, iki sistem"dir. Bunun anlamı, "bir ülke, iki sistem" formülüyle, barışçıl bir şekilde yeniden bir araya gelebilmektir. Ancak,

---

¹¹⁴ Ekrem E., "Japonya-Çin Gerginliği: Yükselen Çin'e Karşı Arayışlar", Stratejik Düşünce Enstitüsü, 28 Nisan 2010.

¹¹⁵ Schaeffer D., "Le theatre maritime indo-pacifique dans la stratégie navale globale de la Chine", Revue Defense de l'IHEDN, Nisan 2009.

ABD'nin 1950'lerden beri Tayvan sorunuyla ilgilenmesi durumu karmaşık bir hale getirmiştir. Çin, ABD'nin Tayvan'a silah satışını arttırmasını ve askeri ilişkiler geliştirmesini tepkiyle karşılamaktadır. Öte yandan Güney ve Doğu Çin Denizi, Maldivler ve Kuzey Kore Boğazı'na hâkim konumu adayı Çin için oldukça önemli hale getirmektedir. Zira Ada'nın hâkimiyeti, özellikle doğusunda bulunan limanlardan yararlanılarak, Pasifik'e tam anlamıyla geçişi sağlayacaktır.

Bir başka neden ise Japonya ile yaşanan Doğu Çin Denizi'nin egemenlik sorunudur. Doğalgaz bakımından zengin olduğu düşünülen deniz yatağı nedeniyle iki ülke münhasır ekonomi alanının belirlenmesinde anlaşmaya varamamaktadır. Japonya'nın 2005 yılında Doğu Çin Denizi'ndeki gaz yatağının, gerektiğinde tek taraflı olarak işletilmesini kabul etmesi Çin'i önlem almaya itmiştir. Güney Çin Denizi'nde de aynı sorun Filipinler ve Vietnam ile yaşanmaktadır.

8.5.3.2. Çin'in Yeni Deniz Gücü

Çin'in değişen deniz gücü stratejisine vurgu yapan Doğu Denizi Filosunun komutan yardımcısı Zhang Huachen, "Deniz stratejimizdeki son değişikliklerle birlikte, kıyı savunmasından uzak deniz savunmasına doğru bir geçiş yaşıyoruz" demiş ve eklemiştir: "Ülkenin ekonomik çıkarlarının genişlemesiyle birlikte donanma, ülkenin ulaştırma yollarını daha iyi korumayı ve büyük deniz yollarının güvenliğini daha iyi sağlamayı istiyor. Bunu gerçekleştirmek için ise Çin donanmasının büyük gemiler inşa etmesi ve daha kapsamlı yeteneklere erişmesi gerekmektedir."¹¹⁶

Günümüzde Vietnam yakınlarındaki Hainan Adası çevresinde konuşlanmış üç büyük donanmaya sahip Çin'in denizlerdeki yükselişi özellikle iki sektörde kendini göstermektedir: destroyer ağırlıklı yüzey gemileri ve 8000 km menzilli JL-2 füzesi fırlatma kapasiteli nükleer denizaltılar.¹¹⁷ 2009'da Pentagon tarafından yayımlanan raporda Çin deniz gücünün 260 gemiden oluştuğu, bunların 75 tanesinin büyük savaş

¹¹⁶ Wong E., "China asserts role as a naval power", International Herald Tribune, 23 Nisan 2010.

¹¹⁷ Holtzinger J.-M., "La nouvelle doctrine chinoise en mer de Chine méridionale", Strategic Road, 28 Ağustos 2008.

gemisi, 55 tanesinin amfibi gemi, 70 tanesinin füzeli hücum bot ve 60'tan fazlasının da deniz altı olduğu ifade edilmektedir.¹¹⁸ Ayrıca yüksek teknoloji ürünü Sky Wave ve Surface Wave OHT radarları kullanılarak daha isabetli ve daha yüksek menzilli füzeler geliştirildiği belirtilmektedir. Raporda uçak gemisinin yapılmakta olduğu da vurgulanmaktadır.

Şüphesiz başta ABD olmak üzere büyük deniz güçleri ile Çin deniz gücü arasında başta teknolojik olmak üzere önemli farklar bulunmaktadır. Bu farkların kapanması ancak uzun vadede gerekli yatırım ve modernizasyonların yapılması ile mümkündür. Zira gelişmekte olan ülkeler arasında en eski silah sanayine sahip olan Çin, hafif silahlardan, zırhlı silahlara, savaş gemilerine, denizaltılara, nükleer silah ve kıtalararası balistik füzelere kadar uzanan bir üretim yelpazesine sahip olmakla birlikte teknolojik açıdan hala ileri konumda değildir.

AB ve ABD'nin, 1989 yılında demokrasi talebiyle Tiananmen Meydanı'nı dolduran öğrencilerin direnişinin kanlı bir şekilde bastırılmasının ardından Çin'e karşı başlatmış olduğu silah ambargosu Çin'in elini kolunu bağlamaktadır. Fakat günümüzde ABD'nin tüm karşı çıkışlarına karşın AB'nin önemli ülkeleri Almanya ve Fransa, Çin'e ileri silah teknolojisi satma konusunda istekli görünmektedirler. Ancak Çin'e verilecek ileri teknolojinin kendine yönelik kullanılmasından çekinen ve bu durumun Tayvan boğazının iki tarafından da mevcut durumu değiştireceğini savunan ABD ambargonun kaldırılmasına karşı çıkmaktadır.

Çin'in deniz gücünü artırmak amaçlı bir diğer önemli manevrası, Pakistan, Sri Lanka, Myanmar, Bangladeş ve Tayland gibi ülkelerle sıkı politik ve ticari ilişkiler kurma yoluna girmiştir. Fakat asıl önemlisi, son yıllarda Hint Okyanusu'na kıyısı olan bu ülkelerde ticari amaçlı limanlar inşa ettirmesidir. Zira bu limanların ileride askeri üs olarak kullanılabilmesi mümkündür. String of pearls (inci dizisi) adı verilen bu politika kapsamında yer alan limanlar; Pakistan Gwadar limanı, Maldiv Adaları Marao limanı, Sri Lanka Hambantota limanı, Bangladeş Chittagong limanı ve Myanmar Koko limanıdır.

---

¹¹⁸ Military Power of the People's Republic of China, Annual Report to Congress, Department of Defense, 2008, İnternet Adresi: http://www.defense.gov/pubs/pdfs/China_Military_Report_08.pdf, (30.07.2011).

Bir diğere husus, Çin donanmasının bu yeni görevle, açık denizlerde ulusal çıkarlarını tehdit eden durumlarda askeri harekât düzenleme meşruyetini dolaylı bir şekilde ilan etmiş olması ve gelecekteki olası deniz aşırı harekâtlar için bir örnek oluşturmasıdır.¹¹⁹ Ancak filo komutanı Tuğamiral Du Jingcheng de, Çin'in herhangi bir ülkenin egemenlik haklarını tehdit etmek ya da bölgedeki güç dengesini bozmak gibi bir amacı bulunmadığını özellikle vurgulamıştır.¹²⁰ Kısaca, modern Çin tarihinin ilk deniz aşırı deniz misyonu, gerek Çin Deniz Kuvvetleri'nin operasyonel kabiliyeti gerekse Çin dış politikası açısından önem taşımaktadır.

Sonuç olarak Çin, geleceğe dönük kendi deniz sahasındaki çıkarları ve deniz trafiğinin güvenliğini korumak, Tayvan'ın bağımsızlık hareketini engellemek ve Tayvan'ı ana kıtaya katmak, nihayetinde Asya-Pasifik'te en güçlü deniz gücüne sahip olarak ABD'ye karşı denge gücü oluşturmak hedeflerine sahiptir. Bu bağlamda deniz gücünü artırmaya ve modernize etmeye yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Amiral Dumontet'e göre, Çin hala bir kıyı gücüdür; çünkü küresel gücün temel özelliklerinden açık denizlerde sürekli harekât kabiliyetine henüz sahip değildir. Fakat bu durum ileride dengelerin Çin lehine değişmeyeceği anlamına gelmemektedir. Zira ABD'nin serbest bırakması durumunda 2025 yılına kadar Çin deniz gücünün Pasifik'te dominant güç olması muhtemel görülmektedir.¹²¹

8.5.3.3. Enerji Güvenliği

ÇHC, enerji taşımacılığının büyük bir bölümünü deniz yoluyla yapmaktadır. Bu taşıma rotası, Güney Çin denizi üzerinden Tayvan boğazı ardından Hint okyanusu ve Malaka boğazından geçerek, Hürmüz boğazından Basra körfezine gelmektedir. (Harita.12.'ye bakınız). Tüm bu rota üzerinde, ÇHC'ye meydan okuyan güçler, ABD ve Hint donanmalarıdır. Güvenli geçiş, bir anlamda bu ülkelerin iyi niyetiyle

¹¹⁹ Ersoy E., "Çin Donanması Aden Körfezi'nde: Modern Çin Tarihinin İlk Deniz Aşırı Deniz Misyonu", Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 29 Ocak 2009.

¹²⁰ Hao Y., Bairuixue, "China Focus: Chinese Fleet to Escort Ships off Somalia," China View, 26 Aralık 2008, İnternet Adresi: http://www.news.xinhuanet.com/english/2008-12/26/content_10564363.htm, (30.07.2011).

¹²¹ Hamadouche A., "La Chine: future deuxième puissance militaire mondiale", La Tribune, 2000.

sağlanmaktadır. Buna karşılık ÇHC, donanmasını hızlı bir biçimde geliştirme, havada ikmal yapabilme kabiliyetini artırma ve uçak gemisi inşa etme çalışmalarında bulunmaktadır. İran'dan aldığı petrole karşılık olarak karadan denize fırlatılabilen orta menzilli füze bataryaları vermektedir.¹²² Sadece bu bataryaları vermekle kalmayıp, İran'ın nükleer silâh programına destek sağlayarak ABD donanmasına gözdağı vermektedir.

Bütün bunlar, ABD'nin Basra körfezindeki varlığını tehdit altına sokmaktadır. Bunlardan dolayı, ABD, ÇHC'nin NORINCO [China North Industries Group (Çin Kuzey Endüstrileri Örgütü)] adlı firmasına, İran'a nükleer teknoloji transferinde bulunduğu gerekçesiyle yaptırım uygulamaya başlamıştır.¹²³ ÇHC ise, Hürmüz boğazının girişinde Pakistan'a ait Gwadar askerî üssünü inşa ederek elini kuvvetlendirmektedir.

Harita.12. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Enerji Rotası Haritası

Kaynak: (27.12.2011) tarihinde Office of the Secretary of Defense (Department of Defense, U.S.A.), “Annual Report to Congress The Military Power of the People’s Republic of China 2005” adlı rapordan alındı.

¹²² Gill B., “Chinese Arms Exports to Iran”, Middle East Review of International Affairs, Vol. II, No. 2, 1998, sayfa 58-60.

¹²³ Dinmore G., “US imposes new sanctions on China”, Financial Times, 22 Mayıs 2003.

Bütün bu siyasetler, Çinli yöneticileri pek fazla tatmin etmemiştir. Çinliler, Hazar ve Orta Asya enerji kaynaklarına yönelmişlerdir. ÇHC, böylelikle karasal bağı olan bu coğrafyada, ABD tehdidi olmadan enerji transferi yapabilmeyi hedeflemiştir. İlk aşamada, Hazar enerjilerini boru hattı ile Sincan Uygur Özerk Bölgesi üzerinden ÇHC'nin güneydoğu bölgesine götürmek amaçlanmıştır. Bu hatta ek olarak, Kazakistan üzerinden bir başka hattı devreye sokma çalışmaları sürdürülmektedir. Tarım havzasında keşfedilen zengin enerji kaynakları da ÇHC'nin enerji ihtiyacı için önemlidir.

ÇHC'nin enerji ihtiyacını karşılamak üzere hazırladığı üç ana projesi bulunmaktadır. Bunlardan biri, Hazar enerjilerini boru hattıyla ÇHC'nin kuzeybatısından; yani Doğu Türkistan'dan sanayileşmiş güney bölgelerine transfer etmek; ikincisi, yine Kazakistan'dan boru hattı aracılığıyla petrolü güneye indirmek; üçüncüsü ise, Doğu Sibirya'da bulunan Angarsk şehrinden ÇHC'nin Daqing şehrine uzanan 2400 kilometrelik enerji boru hattıdır. Bu proje için ÇHC ve Japonya rekabet etmektedir.

Japonya, bu boru hattının kendi limanı olan Nadhodka'ya yönlendirilmesi için RF'ye oldukça yüklü bir para teklif etmiştir.¹²⁴ Öte yandan RF, bu projenin hayata geçirilmesini geciktirmektedir. RF, enerji açlığı çeken Japonya'yla enerji anlaşması yaparak en üst düzeyde fayda elde etmek istemektedir.¹²⁵ Bu ikili siyasetlere bir son vermek için St. Petersburg'un 300'ncü Kuruluş Yılı Dönümü kutlamaları için Moskova'da bulunan ÇHC Devlet Başkanı Hu Jintao, Vladimir Putin'le bu konuyu görüşmüştür.

ÇHC için stratejik çevre, merkez için hayatî olan enerji kaynaklarını barındırmaktadır. O hâlde, onu korumak ve kollamak bölgenin istikrarsız ve zayıf ülkelerine bırakılmayacak kadar pahalı ve değerlidir. Güvenli enerji transferi için bölgenin istikrarlı, güvenli ve kontrol altında olması gerekmektedir.

---

¹²⁴ Korchagina V., Sradzhyan S., "Hu Visits Putin on First Trip Abroad", The Moscow Times, 27 Mayıs 2003.

¹²⁵ China Daily, "Oil Pipeline Compromise Likely", 3 Mart 2003.

8.5.4. Stratejik Füze Kapasitesi

1956'da füze programlarını geliştirmeye başlayan Çin'in özellikle 1981'den sonra uzun menzilli füzelere geliştirmede başarılı olduğu görülmektedir. Katı yakıtlı füze sistemlerinin hareket edebilirliği nedeniyle düşman tarafından vurulmasının güç olması ve bunların kısa sürede ateşe hazır duruma getirilebilmesi Çin teknokratlarının katı yakıt konusuna daha fazla eğilip başarı kazanmalarını sağlamıştır. Çin Silahlı Kuvvetleri Füze Sistemleri:

- a) DF-5 (15.000 km menzilli)
- b) DF-31 (8.000 km menzilli)
- c) DF-41 (12.000 km menzilli)
- d) DF-21/DF-21A (katı yakıtlı, 1.800-2.400 km menzilli)
- e) M-9/DF-15 (katı yakıtlı, 600 km menzilli)
- f) M-18/MI-B (katı yakıtlı, 400 km menzilli)
- g) DF-15 (600 km menzilli) ve
- h) DF-11 (300 km menzilli) kısa menzilli S-CUD tipi füzeleri olan Çin'in ayrıca;
- i) XW-41 Tipi 1.800 km menzilli
- j) CAS-1 Kraken (J-6, JY-611) 90 km menzilli yine gemilere karşı füzeleri,
- k) SLBM (JL-1) 1700 km., SLBM (JL-2) 8000 km, menzilli denizaltı füzeleri,
- l) CAA-2 İsrail Python-3 benzeri, enfrarujlu, balistik havadan havaya ve CSA-4 ve CSA-5 Tipi CROTALE benzeri karadan havaya katı yakıtlı SAM füzeleri vardır.

Çin'in halen Rusya'dan sağladığı KH-59ME TV güdümlü ve KH-31P anti radyasyonlu, havadan karaya, POPEYE füzelerinin benzerlerini yapmak üzere çalıştığı söylenmektedir. Hassas güdümlü, lazer güdümlü ve anti-radyasyon hedefli bu füzelerin gemilere karşı olan tipleri üzerinde de çalışıldığı da tahmin ediliyor. Çin, yoğun çalışmalarını sürdürürken, özellikle sofistike Amerikan Patriot ve Rus S-300 füzesarar sistemlerinin benzerleri üzerinde de çalışmaktadır. Bu bağlamda Hongqi-9 (HQ-9) tipi

hava savunma sistemlerinin geliştirilmesinde ciddi aşamalar kaydedilmiştir. Rusya'dan satın almış olduğu S-300P'lerin ve her ne kadar İsrail yalanlasa da, İsrail'den temin ettiği iddia edilen Patriot füzesinin teknolojilerini kendi geliştirdiği HQ-9'a uygulamıştır. Yüksek irtifa ve uzun menzil kapasiteli bu platformun özellikle gemiden havaya türünü de başarıyla gerçekleştirdiği söylenmektedir.

SCUD füzelerinin Halep ve Hama'daki iki yeraltı tesisinde üretildiği bilinmektedir. Bu tesislerin, İran, Çin ve Kuzey Kore yardımıyla yapılmış oldukları ve yakın gelecekte de Çin yapısı, M-9/DF-15'lerin de üretileceği iddia edilmektedir. Bu füzeler 600 kilometre kadar bir menzile sahip olup, 500 kilogramlık savaş başlığı taşıyabilir ve GPS Sistemiyle yol alabilirler.¹²⁶

8.6. Siber Savaş

The Asia Times'da yayımlanan bir araştırma Çin'in asimetrik güç biriktirme sürecinin salt ekonomik alanla sınırlı kalmadığını da düşündürüyor. Araştırmaya göre, Rusya ve Çin gibi büyük güçler, askeri stratejilerini, şimdilik ABD ile bir parite oluşturmak üzerine değil, adeta bir judo güreşçisi gibi onun zaafalarını istismar etmek üzerine kuruyorlar. Rusya ve Çin'in ağırlık verdiği yeni silah sistemleri, internet üzerinden savaş (Cyber War) çalışmaları, enerji alanında oluşan ittifaklar hep bunu gösteriyor.

Joseph Stroupe'nin araştırmasında ise dünyanın en parlak bilgisayar korsanlarını yetiştiren Rusya ve Çin'in, ABD ekonomisinin, mali sisteminin ve savunmasının yumuşak karnının "bilişim ağları" olduğunu bilerek bu alandan saldırı yöntemleri üzerinde çalıştıkları, her iki ülkenin de ABD'nin askeri platformuyla rekabet

---

¹²⁶ Külebi A., "Türkiye'nin Kafkaslardaki Gücü", Cumhuriyet Strateji Dergisi, sayı: 59, sayfa 6-7.

edemeyeceklerini bilerek, bunu dengelemek yerine etkisizleştirecek silah sistemleri geliştirdiği görülüyor.¹²⁷

8.7. Çin Ordusunun Modernizasyonu ve Dördüncü Modernizasyon Evresi

35 yıl önce Deng Xiaoping Halk Kurtuluş Ordusunu (PLA, HKO) şişmişlik, ihmalcilik, kendini beğenmişlik, savurganlık ve tembellikle suçlamıştı. Üç yıl sonra bile Halk Kurtuluş Ordusunu reformlar arasında tarım, sanayileşme ve bilimden sonraki sıraya koydu ve 1982’de Donanma Komutanı Çin’in dünya çapında deniz gücü olması için planlar hazırlarken, o bile 2040 yılından önce bu amacın gerçekleşeceğini ummuyordu.

Daha sonra geçirilecek olan askeri modernizasyon dönemi Halk Kurtuluş Ordusunu öncelikli bir konuma getirdi ki bu Amerika’nın sergilemiş olduğu iki ateş gücü gösterisi sayesinde olmuştur. Birincisi, Birinci Körfez Savaşı sırasındaki “Çöl Fırtınası” operasyonunda Amerikan’ın önemli silahlarını kullanması artık sayı fazlalığının askeri açıdan temel teşkil etmediğini göstermesidir. İkincisi ise, Halk Kurtuluş Ordusunun 1996 yılında Tayvan’ı etkisi altına alabilecek füze testlerini gerçekleştirdiğinde olmuştur. O zaman ki Amerikan Başkanı Bill Clinton, vurucu iki uçak gemisi gücünün bölgeye gitmesinin emrini vermiş ve yol alan bu gemilerden birinin isminin “USS Independence”, adını taşıması da imalı olmuş, Çin geri adım atmak zorunda kalmıştır.

Sovyetler Birliğinin çöküşü Çin yetkililerini dünyanın tek süper gücü olarak kalan Amerika’yla silah yarışına girmeye ikna etmeye yetmişti. Ancak, Amerika’ya meydan okumada başı çekmek mantıklı değildi. Bunun yerine ilgisini ve çabalarını asimetrik silahlara yönlendirmiştir.

---

¹²⁷ Kopp, C-Goon, P.A. “Inquiry into Australia’s Relationship with China: China’s Rise as a Regional Superpower”, Air Power Australia, 10.04.2005, İnternet Adresi: <http://www.aph.gov.au/senate/committee/fadtctte/china/submissions/sub39.pdf>, (07.08.2011).

Böylece Halk Kurtuluş Ordusunun üç modernizasyon safhası başlamış oldu. Birincisi, Pentagonun tanımlamış olduğu “dünyanın en etkin karaya konuşlu balistik ve deniz seyrişer füze programını” Çin başlatmış oldu. İkinci Topçu Kolordusu Tayvan’la yüzleşmek için 1.100 adet civarında kısa menzilli füzeyle sahipti ve bunların menzili ve isabet oranı da sürekli geliştiriliyordu. İkinci Füze Kolordusu orta menzilli balistik füzeleri de geliştirdi ve her birine konvansiyonel ya da nükleer savaş başlıkları ekledi. Ulusal Halk Kurtuluş Ordusu birkaç havadan ve karadan ateşlenen uzun menzilli seyrişer füzeleri de konuşlandırdı ve dünyanın ilk gemileri hedef alabilen balistik füzelerini geliştirdi.

İkincisi, Çin denizaltı filosunu dönüşüme uğrattı ve geliştirdi ve de bu filoyu Çin’in sadece güney kıyısına uzaklığı olan Hainan adasına konuşlandırdı. 2002’ye kadar olan sekiz yıllık süre içerisinde Çin, 12 tane Rus Rilo sınıfı denizaltısı satın aldı. Bu, kendisinin sahip olduğu gürültülü çalışan Ming ve Romeo sınıfı gemilere göre büyük bir gelişmeydi. Ulusal Halk Kurtuluş Ordusu donanmasını nükleer enerjiyle çalışan Jin sınıfı dâhil çoğu denizaltısı uzun menzilli olacak şekilde düşünülen ve gizli tutulan tasarımlarla tanışmıştı.

Shang sınıfı denizaltıları da nükleer enerjiyle çalışan denizaltı olmasının yanında balistik füzeleri de taşıyabilen denizaltı olarak kendi bünyesine kattı. Amerika’nın denizaltı üstünlüğü olmasına rağmen Çin’in Amerika’nın 71 denizaltısına karşın 66 civarında denizaltısı bulunmaktadır. Bir Avustralyalı düşünce kuruluşu olan Kokoda Vakfına göre ise 2030 yılında Çin 85 ile 100 arasında denizaltıya sahip olabilir. Çin’in şu anda ilerde Güney Pasifikte neler olabileceği ile ilgili iyi düşünceleri de bulunmaktadır. Bunlar, bütünleşik uydular, ufuk ötesi radarlar, orta menzilli yeryüzü dalga radarları, insansız haber alma hava araçları ve su altı erken uyarı dizilim sistemleridir.

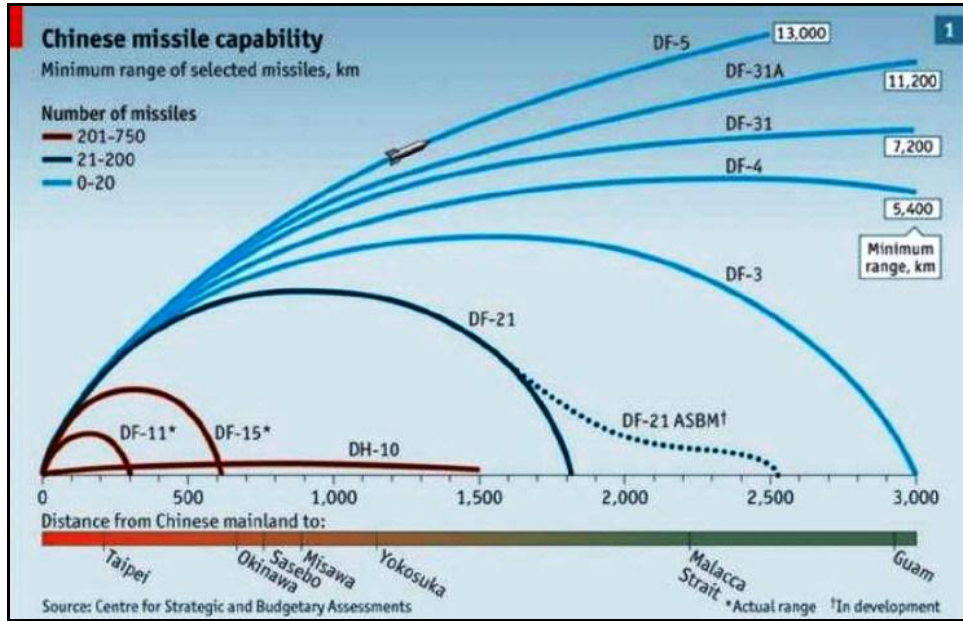
Çin, anti-uydu silahlar üzerine de çalışmalarına devam etmektedir. Bunların amacı da yerden lazerle ateşlenerek Amerikan uydularını şaşkına çevirmektir. 2007 yılında Sichuan da Xichang uzay merkezinden ateşlenen balistik füze çalışır durumda olmayan hava durumu tahmin uydusunu imha etmiştir.

Çinli hackerler da çok meşgul durumda gözükmeaktelerdir. 2009 yılının Mart ayında Kanadalı araştırmacılar çoğu Çin de bulunan 1300 bilgisayarla oluşturulan casus ağının ve bunların çoğunun devletin sistemlerinin içine sızdığını keşfettiler. Bununla birlikte 2009'a kadar olan on yıllık süre zarfı içerisinde Tayvan ve Batı'ya karşı Çin'in 35 kez ciddi siber saldırıları olduğu belirtilmektedir.¹²⁸

Bir Amerikan Araştırma Enstitüsü olan Strateji ve Bütçe Değerlendirme Merkezine göre, Çin'in ateş gücü Amerika'nın Asya'daki Amerikan üslerini tehdit etmektedir. Şu ana kadar bu üsler güvendediydi. Ancak herhangi bir nükleer saldırı karşısında aynısı olmayabilir. İkinci Topçu Kolordusu füzeleri bu üslerin savunma sistemini, büyük oranda savaş uçağını ve gemisini de alaşağı edebilir. Japonya zaten Çin füzelerinin menzili içinde ve bunların çoğu da Tayvan'ı hedef almaktadır. Guam da yakında bu menzilin içine girmiş olacak (Şekil.4'deki resime bakınız).

Şekil.4. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Füze Kapasitesi

Kaynak: (30.07.2011) tarihinde 4 Aralık 2010 tarihli The Economist Dergisinden alındı.

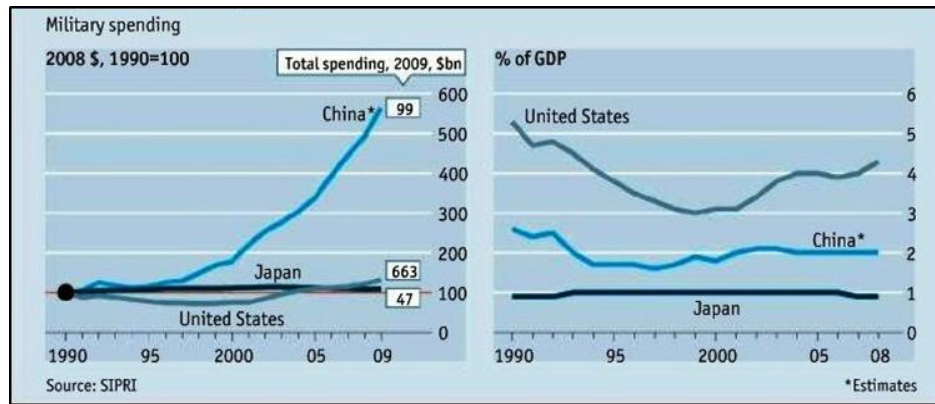
¹²⁸ Zhimin C., "A special report on China's place in the World", The Economist, "The dangers of a rising China", December 4th 2010., sayfa 6.

Özetle, Çin'in vuruş kabiliyetleri gelecek herhangi bir zamanda ana vatanla tartışan Tayvan'a müdahale edebilecek Amerika'yı hedef alıyor. Bugün Çin, kendi kıyısından öteye 12 mil (19 km) sınırından daha fazla güç projeksiyonu uygulayabilir.

Eleştirmenler soğuk savaş dönemi rakiplerinin “düşman yokluğu sendromu” gibi kötü bir durumdan dolayı zorluk çektiklerini söylüyorlar. Bir bakıma bu da Çin'in savunma harcamalarını yanlış yönde etkiliyor. Halk Kurtuluş Ordusuna geçmiş on yıl içerisinde ayrılan bütçe genelde toplam yurt içi hasılayla eş değer de gidiyordu. 20 yıldan sonrasında ise bu harcama, yurt içi hasılanın düşmesiyle payını azaltmış olacak (Şekil.5'deki grafiğe bakınız).

Çin savunma bütçesiyle ilgili çok az bilgi yer almasından dolayı uzmanlar Çin'in savunma bütçesi hakkında farklı görüşler dile getirmektedirler. Stockholm Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsünden Sam Parlo-Freeman'a göre Çin'in 2009'daki toplam savunma harcaması 99 milyar dolardır. Bazı tahminlere göre de resmi rakam ise toplam da 70 milyar dolar civarındadır. Amerika Birleşik Devletleri ise bütçesinden ortalama yıllık 663 milyar doları savunmaya harcamayı planlamaktadır. Çin'in bu rakam karşısında savunmaya harcamış olduğu para ise Amerika'nın 1990'ların başındaki savunma harcamalarından bile daha az miktardadır.¹²⁹

Şekil.5. Yıllara Göre Çin'in ABD ve Japonya ile Karşılaştırmalı Askeri Harcamaları

Kaynak: (30.07.2011) tarihinde 4 Aralık 2010 tarihli The Economist Dergisinden alındı.

¹²⁹ Zhimin, a.g.m., s. 7.

Sonuç olarak, Çin'in güç projeksiyon kabiliyeti sürekli geliyor. Deniz altıları, savaş uçakları, füzeleri ve siber ve elektronik savaş durumu bir zamanlar yokluklar içindeydi. Şu anda ise bir tehdit oluşturuyor. Gelecekte Çin, silahlarını ve askeri tecrübesini mutlaka geliştirme çabası içinde olacaktır. Eğer ekonomisi inişe geçmez, bütçesi büyümeye devam ederse kesinlikle savunma harcamaları bundan payını alacaktır. Sahip olduğu diğer unsurlarla da eşitlenmeye başladığında Çin, Amerika'nın Pasifik Okyanusu boyunca gücünü yansıtabilmesinden daha kolay bir şekilde kendi gücünü arka bahçesine yansıtabilecektir.¹³⁰

---

¹³⁰ Zhimin, a.g.m., s. 8.

II. BÖLÜM

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN GÜVENLİK SORUNLARI, DIŞ İLİŞKİLERİ VE SAVUNMA POLİTİKALARI

1. ÇİN'İN GÜVENLİK SORUNLARI VE ÇİN DIŞ POLİTİKASI

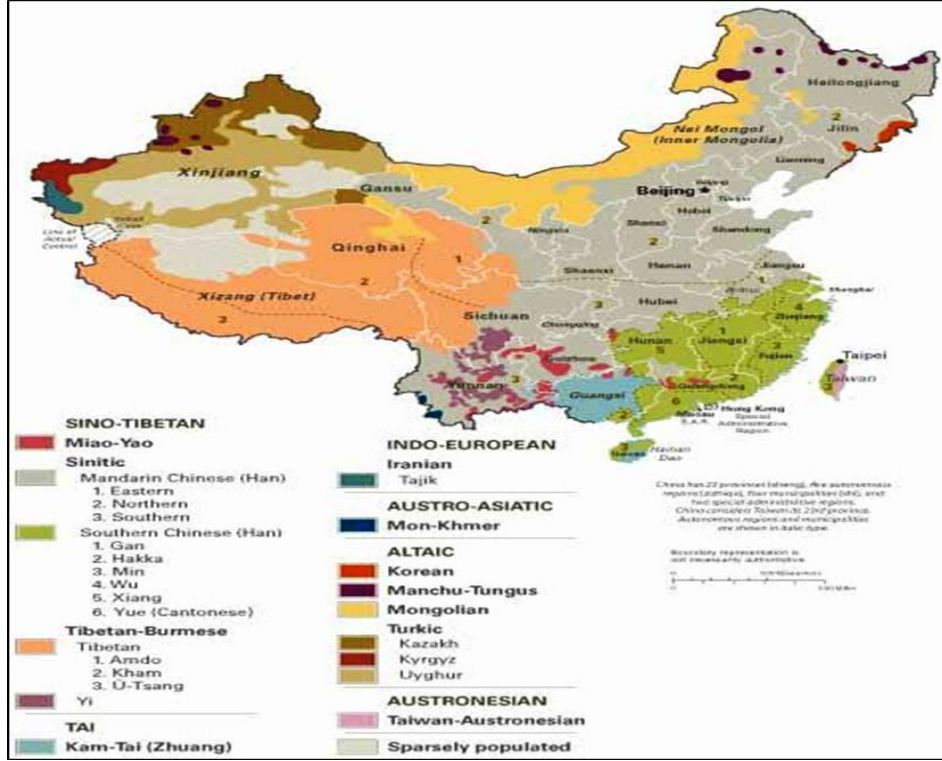
1.1. İhtilaflı Bölgeler ve Azınlık Politikası

Günümüzde etnik kimliğin nasıl şekillendiği konusunda çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Bu konuda ilkçi (primordialist) ve yapısalcı (konstrüktivist) yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır. İlkçi yaklaşım milletleri antik geçmişine göre şekillendirmektedir. Clifford Geertz ilkçi bağımlılığı; birinci derecede akrabalık bağlantısına sahip olmak, belirli bir dinsel topluluk içerisinde doğmak, belirli bir dili konuşmak ve belirli bir sosyal dayanışmanın içinde olmak olarak tarif etmektedir. Geertz; etnisiteyi oluşturan öğeleri de; doğruluğu kabul edilmiş kan bağları, ırk, dil, bölge, din ve gelenek olarak belirtmektedir.¹³¹

---

¹³¹ Öztoprak S. M., Akıllı H. S., “Etnisite Kuramları ve Eleştirisi”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2004, C 28, No. 1, sayfa 9. daha detaylı bilgi için bkz: C. Geertz, “Primordial and Civic Ties”, Nationalism, Der. A. D. Smith ve J. Hutchinson, Oxford Yayınları, 1994, sayfa 29-34.

Harita.13. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Etnik-Dil Toplulukları Haritası

Kaynak: Central Intelligence Agency (CIA). (15.07.2011) tarihinde <https://www.cia.gov/library/publications/cia-maps-publications/maps/791363.jpg>'den alındı.

Bu bakış açısında, bir etnik grup bireylerin doğduğu ve üyesi olmaya başladığı grupla akrabalık bağlarını devam ettirmekte, bu sayede diğer grup üyeleri ile bağı sonucunda etnik grubun dil, ırk, din, gelenek, adetler, yemekler, giyim ve müzik gibi gerçek kültürel kazanımları ile belirli bir bölgesel alanları olmaktadır. Çinlilerin tarih boyunca bu yaklaşıma göre politika izlemedikleri, azınlıkları; dil, din, bölge ve gelenek olarak ayırmadıkları görülmektedir. Yapısalıcılar ise; etnik kimliğin toplumsal olarak yaratıldığı ve insan davranışları ve tercihleri arasında yaratılan bir üretim süreci olduğu üzerinde durmaktadırlar. Yapısalıcılar için; gerçek konu insanların kendisini kültürel ve fiziksel olarak diğerlerinden nasıl ayrı tanımladığıdır. Ortak bir soy paylaşımından daha

ziyade, bir grup içindeki etnik faktörlerin siyasi olarak harekete geçirilmesi daha uygundur.¹³²

Bu yaklaşım Çinlilerin tarih boyunca izlediği azınlık politikalarıyla uyumla birlikte Çinlilerin Marksist ve yapısalcı yaklaşımlardan bir karışım yaptığı da görülmektedir. Dünyanın % 7'sini kapsayan ama % 22 nüfusunu doyurmayı başaran ÇHC; ülkenin kendine ait tarihsel ve milli niteliğini zedelemeyecek, bu niteliklere uygun koşulları taşıyacak bir demokrasi ve insan hakları politikalarından yana olduğunu açıklamaktadır. Bu bağlamda “Üç Temsil Teorisi” ortaya atılmıştır. Bu teori; gelişmiş üretici güçlerin ilerlemesini, gelişmiş kültüre yönelimini teşvik etmeyi ve Çin halkının çoğunluğunun temel çıkarlarını gözetmeyi amaçlamaktadır.¹³³

Bu teori temelde Marksizm'in günümüzde ÇHC'de uygulanışını ve ÇHC'de ulaştığı durumu göstermektedir. Teoride ortaya atılan çoğunluğun temel çıkarlarını gözetme prensibi Han etnik kökenli Çinlileri kapsamaktadır. Dolayısıyla iç istikrarı yani Han kökenlilerin yaşayışını etkileyecek her türlü girişim engellenecektir. Bu noktada ülkenin bütünlüğünü tehdit eden ve iç istikrarı etkileyecek her türlü faaliyet çoğunluğa karşı yapılmış sayılacak ve bu eylemler Çin usulü demokrasi anlayışına uymayacağından terörist eylemler olarak adlandırılacaktır.

Çin Komünist Partisi'nin milliyetçilik anlayışı etnik unsurların istekleri gündeme geldiğinde belirginleşmiş, Soğuk Savaş sonrasında ise daha sesli ifade edilir hale gelmiştir. Bu ifade uluslararası sistemin ÇHC'de ki demokratik gelişmeleri ve insan haklarını ön plana çıkaran tutumu nedeniyle daha da sertleşmiş ve milliyetçi anlayışta tırmanma görülmüştür. ÇHC'nin milliyetçilik anlayışı etnik grupları kendine benzetme üzerine kurulmuştur. Bu noktada ÇHC'nin milliyetçilik anlayışını ırk kavramına bağlamadığını ve kendine benzetmeyi çabuklaştırma adına ortak kültürü ön plana çıkarma gayreti içerisinde olduğunu görmekteyiz. Bu anlayış “Çinli kimliği”ni ortaya

---

¹³² Bhattachary A., “Conceptualising Uyghur Separatism in Chinese Nationalism”, Institute for Defence Studies and Analyses, Strategic Analysis, Vol. 27, No. 3, Temmuz-Eylül 2003, sayfa 359.

¹³³ “China's Human Rights Progress: Eight Historic Changes”, İnternet Adresi: <http://www.china-embassy.org/eng/zt/zgrq/t36672.htm>, (04.08.2011).

koyma gayreti göstermektedir. Bu tutum tarih boyunca kurulan Çin imparatorluklarının izlediği politikalarla benzeşmektedir.

Azınlıklar konusundaki Çin devlet politikasının merkez doktrini olan benzetme politikası, Çin imparatorluk politikasının devamı niteliğindedir. Çin imparatorluk politikası, Çin devletinin bir ulus olarak değil bir uygarlık olarak kavramlaştırılmasına dayanmıştır.¹³⁴ Avrupa ulusallaşma sürecini yurttaşlıkla bir tutarken Çin’de bu tarihsel kültürel bir kavram anlamına gelmektedir. Bundan dolayı azınlık terimi Çin’de ayrılıkçı bir siyasi kimliği değil bir kültürel kimliği ifade etmektedir.¹³⁵

ÇHC’de Uygarlaşmış devlet kavramı, böylece, kendi kaderini tayin sorunundan söz edilmeden tüm milletlerin uzlaşabileceğinin altını çizmektedir. Bu ÇHC’nin Uygurları neden Çin uygarlığının ve bundan dolayı Çin ulus başlığının ayrılmaz bir parçası olarak gördüğünü göstermektedir. Köklü Çin ulus ve ulusalcılık kavramı Çin’in azınlıklara karşı uyguladığı mevcut politikasıdır. Milliyetçilere göre ÇHC’nin mevcut resmi politikası üç bakış açısına sahiptir. Bunlar: etnik sınış andırma projesi, özerkliği ve baskı politikalarını sınırlandırmadır.¹³⁶

Günümüzde Çin milliyetçiliği güçlü bir millet yaratma fikrine ve buna güçlü bir statü ekleme idealine dayanmaktadır. ÇHC “Küresel Güç” olma parçasını tarihten gelen “Büyük Çin” projesiyle birleştirmek istemektedir. Bu projede Doğu Türkistan Batı’ya açılımın kapısı durumundadır. Böylelikle Büyük Okyanustan Hazar’a kadar uzanacak bir ülke yaratılacaktır. Tarihsel olarak baktığımızda da bu fikirlerin çok eskilere dayandığını görmekteyiz. Han ve T’ang hanedanlarının en kuvvetli dönemlerinde ele geçirilen bölgelerin planlarının ortaya konduğu harita bunun en güzel örneklerinden birini oluşturmaktadır.

---

¹³⁴ Tu W. M., “The Living Tree: The Changing Meaning of being Chinese Today”, Stanford University Press, Stanford, 1994, sayfa 2.

¹³⁵ Bhattachary, a.g.m., s. 363-364.

¹³⁶ Bhattachary, a.g.m., s. 364.

Çinli Sosyolog Fei Xiaotong azınlık grupları tanımlamaya çalışmış,¹³⁷ hükümet bu detaylı çalışmayı devam ettirmiş ve 1953'te bu grupları ortaya çıkarmak için bir alan araştırması yapmıştır. Böylece, Han ulusundan (% 91.96) geri kalan 56 etnik grubunda azınlık ulusunu oluşturduğu görülmüştür. Bu azınlıkların günümüzde nüfusa oranı ise % 8,4'dür. Çin'deki milliyetçiliği tanımlama da, ÇHC hükümeti Stalin'in bir ulus için gerekli olan dört temel tanımlamasını kullanmaktadır. Stalin'e göre bir ulus dört zorunlu elemente sahip olmak zorundadır: ortak dil, ortak coğrafi yaşam alanı, ortak ekonomik hayat ve ortak kültüre dayalı bir ortak ruh.¹³⁸

Bu kavrama yakın olarak Sun Yat Sen'in beş Çinli savı dikkat çekmektedir: Han, Mançu, Mongol, Tibetli ve Hui (Tüm Müslümanlar). Fikir, Çin'in tüm insanların bir ulusal devrim yapmak, son Çin hükümlerini yıkmak ve böylece modern bir ulus yaratmak amacını desteklemesine ihtiyacı olduğu şeklindedir. Yat Sen beş Çinli tipini tanımlarken onun nihai hedefi tüm ulusları benzetmek ve Çin'i "Çin ırkı" adı altında birleştirmektir. Bu benzetme politikası 1939 yılında Chiang Kai-Shek tarafından daha da geliştirilmiştir.

Chiang Kai-Shek'in Çin'in Kaderi kitabı açıkça şuna dikkat çekmektedir. Çin'deki beş insan ırksal ya da kan farklılıklarına bağlı olarak değil dinsel ve coğrafi farklılıklarına göre dizayn edilmişlerdi. Kısacası, Çin'deki bu beş insan tipi arasındaki fark bölgesel ve dinsel farklılıklardır, ırksal ya da soyla ilgili değildir. Milliyetçiler gibi Komünistler de Japonya ve Milliyetçi Partiyle (Guomintang) savaşmak için benzer benzetme ilkeleri izlemişlerdir. Aslında azınlık nüfusunu göstermek için sadece ulus kelimesinin önüne, bir "küçük" öneki getirilerek bu teknik fark sağlanmıştır. Komünistler 1949 sonrası ulusların sayısını beşten elli altıya çıkarmıştır.¹³⁹

Sun Yat Sen ve onun varisi Chiang Kai-Shek'in Çinli yaklaşımında azınlık olarak Uygurların veya daha geniş ifadeyle Doğu Türkistan Türklerinin yer almadığı, bu unsurların etnik olarak Han olan Çinli Müslümanların içine yerleştirildiği görülmektedir.

---

¹³⁷ Xiaotong F., "Plurality and Unity in the Configuration of the Chinese People", Hong Kong Çin Üniversitesi Yayını, Kasım 1988, sayfa 167-221.

¹³⁸ Bhattachary, a.g.m., s. 364.

¹³⁹ Bhattachary, a.g.m., s. 365.

Günümüzde ÇKP'nin izlediği politikalarında bu düşünceden fazla bir değişim göstermediği de açıktır. ÇHC'nin 1954, 1975, 1978 ve 1982 tarihli Anayasaları bölgesel otonominin nasıl birleştirileceğinin prensiplerini göstermektedir. 1975 anayasası konuyu sadece bir maddede ele alırken, 1982 anayasası 11 maddede bölgesel otonomi alanlarını ele almaktadır. 1982 anayasasının önsözü "Bölgesel özerkliğin azınlık milletlerinin yoğun olarak yaşadığı alanlarda olabileceğini ve buradakilerin bu hakkı elde edebilecekleri şartını koymaktadır.¹⁴⁰ Özerk bölgeler ÇHC'nin ayrılmaz parçaları olarak görülmektedirler. Otonomi sistemi görünüşte daha derin etnik kimlik kaynakları olan, din ve geleneklerden ziyade dil ve folklorla dayandırılmaktadır. ÇHC aslında sınırlı bir özerklik ilkesi benimsemiş ve devasa askeri yapısı ile bölge üzerinde güçlü bir kontrol meydana getirmiştir.

1.1.1. Tibet Sorunu

Tibet tarihsel kaynaklara göre 7. yüzyılda ortaya çıkan bağımsız bir krallıktır. Kurulmasının ardından Orta Asya'da önemli bir güç merkezi haline gelmiş olan Tibet, 13. ve 18. yüzyıllarda Moğol etkisi altına girmiştir. 1904 yılında, askeri bir güç tarafından korunan İngiliz Diplomatik Heyeti başkent Lhasa'ya zorla girmiştir. İngilizler bölgeye müdahale etme nedenlerini Rusya'nın Tibet'i kontrol altına almaya çalıştığı ve Tibet ordusuna silah sağladığı şeklinde açıklamışlardır. İngilizler Tibet hükümetinin yanı sıra üç büyük manastır temsilcisiyle bir antlaşma imzalamışlardır. İmzalanan Lhasa Antlaşmasıyla İngiltere, Sikkim ve Tibet arasında kalan bölgede serbest ticaret hakkı elde etmiştir.

1906 yılında İngilizler, Çin hükümeti ile de bir antlaşma yaparak Lhasa Antlaşmasıyla elde etmiş olduğu hakları sağlamlaştırır. Bu antlaşmayla İngilizler Tibet'in yönetimine karışmayacaklarını ve Çin'in Tibet üzerinde hakkı olduğunu kabul ederler. Tibet 1907 yılında Çin ile olan ilişkilerini, dış politikada merkeze bağımlı

---

¹⁴⁰ "China Constitution 1982 Section VI: Self-Government of National Autonomous Areas", ÇHC Anayasası 1982, İnternet Adresi: http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/ch00000_.html, (04.08.2011).

özerklik olarak tanımlamıştır. Ancak Çin'deki imparatorluğun çöküşüyle beraber Tibet, 1913 yılında Dalai Lama'nın yayınladığı bir beyannameyle bağımsızlığını ilan etmiştir.

1949 yılında 2000 yıllık Çin imparatorluğu yıkılmış yerine Komünist Parti ve Mao'nun önderliğinde Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Çin'de Mao'nun iktidara gelmesiyle beraber din kavramı da sorgulanır hale gelmiştir. Mao'ya göre din, insanları uyuşturmakta ve çalışmaktan alıkoymaktadır. Bu fikir dolayısıyla da Budizm'in merkezi olan Tibet, Çin yönetimi için büyük bir sorun haline dönüşmüştür.

24 Ekim 1950 yılında Çin, ulusal savunmasını güçlendirmek adı altında Tibet'i işgal etti. İşgal sırasında direnişle karşılaşmayan Mao, Tibet yönetimine dokunmadı, ancak ibadethaneleri yerle bir edip, Budist rahipleri tutukladı. 1951 yılında Çin, Tibet'e özerlik statüsü verdi ancak bu durum Çin'in bölgeye müdahalesinin sistematik bir biçimde artmasına engel olamadı. Bundan sonraki yıllarda Tibetliler, Çin yönetiminin kültürel soykırım yaptığını ve pek çok kişinin toplama kamplarında ölümüne sebep olduklarını iddia ederek defalarca ayaklandılar. Tibet'in dini ve siyasi lideri Dalai Lama 1959 yılında Çin Halk Cumhuriyetine karşı bir ayaklanma başlattı. Olaylara müdahale etmek isteyen Çin askerleri binlerce Tibetlinin ölümüne sebep oldular. Tibetli keşişlerin Çin'e karşı başlattıkları bu isyan Dalai Lama'nın Hindistan'a sürgüne gönderilmesine neden oldu.

1989 yılında Tiananmen Meydanında gerçekleşen öğrenciler ve polis arasındaki olaylar ÇHC yönetimi tarafından kanlı bir şekilde bastırıldı. Kesin ölü sayısı hakkında hala bir bilgi bulunmamaktadır. Olaylar sonunda Çin yönetimi tüm dünya tarafından şiddetle kınanmış ve hala geçerliliğini koruyan Avrupa Birliği silah ambargosu uygulamaya konulmuştur. Aynı yıl içinde Lhasa Meydanı'nda Tibetli göstericileri kuşatan Çin Silahlı Polis Kuvvetleri (PAP), yüzlerce savunmasız öğrenciyi katletti. Tıpkı Tiananmen'de olduğu gibi kesin ölü sayısı öğrenilemedi.

Çin Hükümeti'nin "ayrılıkçı hareket" olarak algıladığı Tibetlilerin "özgürlük hareketleri," bir yandan sürgündeki ruhani lider Dalai Lama'nın etkisi altında varlığını sürdürürken diğer yandan Çin merkezi hükümetinin ekonomi öncelikli yönetimi altında

eski gücünü yitirmiş gözüküyordu. 2002 yılından itibaren Dalai Lama'nın temsilcileri ile diyalog kuran Çin Hükümeti, 2006 yılında 4,1 milyar dolar tutarında yatırım yaparak Tibet bölgesini Çin'in diğer bölgelerine bağlayan demiryolları inşa etmiş, bugüne kadar geri bırakılan Tibet ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.¹⁴¹

Tibet, Çin Halk Cumhuriyeti içerisinde özerk bir bölgedir, ancak Tibetliler yaşadıkları özerkliğin sadece teoride kaldığını, bölgenin yönetimine Çin komünist partisinin müdahale ettiğini belirtmektedirler. Çin yönetimin bölgeye Han Çinlilerini yerleştirmesinden rahatsız olan Tibetliler, 2008 Mart ayında yeniden bir ayaklanma başlatmışlardır. Olaylar sonunda bölgeyle iletişim kuran Batı medyası ölü sayısının 100 civarında olduğunu belirtmekteyse de Çinli yetkililer ölü sayısının 16 olduğunu bildirmiştir. Olimpiyat oyunları sebebiyle dikkatlerin Çin üzerinde olduğu bir dönemde gerçekleşen bu olaylar, Çin'deki insan hakları konusunun tekrar dünya gündemine oturmasına sebep olmuştur.

Çin yönetimi, Tibet'i dini aristokrasinin egemen olduğu bir toplum, Dalai Lamayı ise Batı dünyasının bir kuklası olarak görmektedir. Tibetliler en büyük desteğini Batılı ülkelerden almaktadır. Batılı ülkeler Tibet sorununu Çin'e karşı kullanabilecekleri bir koz olarak değerlendirmektedirler. Ancak günümüz konjonktüründe hiçbir devlet, BM Güvenlik Konseyinin veto yetkisine sahip 5 ülkesinden biri olan Çin yönetimi ile ters düşmek istememektedir.

Özellikle de son günlerde yaşamakta olduğu ekonomik kriz nedeniyle zor bir dönem geçiren ABD, ekonomi konusunda Çin yönetimiyle kader ortaklığı içerisinde bulunmaktadır. ABD hazinesinde yer alan büyük miktardaki Çin yatırımlarının varlığı Amerika'nın Tibet konusundaki tavrını belirleyen önemli bir faktör olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı da gittiği her yerde sempati toplayan Dalai Lama, beklediği desteği hiçbir ülkeden bulamamaktadır. Devletler Tibet'i Çin yönetiminin bir parçası olarak görmekte, yönetimi insan hakları konusunda uyarmakla yetinmektedir. Devletlerin bütünlüğünden yana olan Çin yönetimi, Irak'ın kuzeyinde yaşananlar konusundaki

---

¹⁴¹ Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, İnternet Adresi:

desteğini de Türk Hükümeti lehinde kullanmakta ve Türk devletinin bütünlüğünden yana olduğunu belirtmektedir. Bu durum Türkiye'nin de Tibet konusunda Çin karşıtı bir söyleme girmemesine yol açmaktadır.

Dalai Lama, Pekin yönetimi tarafından Çin'i bölmekle suçlanmakta, Tibet yönetimi ise bağımsızlık değil, kapsamlı özerklik istediklerini belirtmektedir. İki yönetim arasındaki sorunun çözümü ancak hükümetler arasında görüşmelerin yapılmasıyla mümkün olacaktır. Özgürlük ve demokrasi söylemlerini ağızından düşürmeyen Batılı yetkililer Tibet sorununda Çin pazarını kaybetmemek için sessizliğini korumaktadır. Ancak uluslararası toplumun bu noktada yapması gereken barışçıl görüşmelerin sürdürülmesine katkı sağlamak, Tibet'te yaşananları milli çıkarlarından önce insan hakları doğrultusunda değerlendirmek olacaktır.

1.1.2. Tayvan Sorunu

Tayvan'ın statüsü ile ilgili söylenebilecek en önemli şey, 1980'lere gelindiğinde adanın Çin'in bir parçası olduğu konusunda oluşmaya başlayan uluslararası oйдаşmadır. Soğuk Savaş koşullarıyla belirginleşen bu durum Çin iç politikası tarafından da desteklenmektedir. Yani, 1980'lerin sonlarına kadar hem Çin Halk Cumhuriyeti hem de Çin Cumhuriyeti, Tayvan'ın Çin'in bir parçası olduğunu savunmuşlardır. Ancak aralarında var olan temsil sorunu yüzünden bu iki otorite 1950'lerden beri fiili olmayan bir savaş halindedirler. Başka bir deyişle, 1950-1990 arası dönemde Çin fiili olarak yaşamasa da bir iç savaş ortamında kalmıştır. Bu dönemde iki siyasal otoritenin birbirlerine karşı izlediği katı politikalar 'üç hayır' (three nos) kavramıyla açıklanmaktadır: 'ilişkiye hayır, uzlaşmaya hayır, müzakereye hayır' (no contact, no compromise, no negotiations).¹⁴²

Ayrıca bu dönem, daha önce de belirtildiği gibi, Tayvan'ın milliyetçi ve otoriter KTM partisi tarafından yönetildiği yıllardır. Soğuk Savaş koşullarında adanın stratejik

---

¹⁴² Yahuda M., "The International Politics of the Asia-Pacific", 1945-1995, (London: Routledge, 1996), sayfa 1321.

konumunu sebebiyle Tayvan'ın üstlendiği rol, KTM'nin otoriter yönetimini meşrulaştıran en önemli etken olmuştur.¹⁴³ Ancak, özellikle 1987 yılından itibaren hızlı bir demokratikleşme sürecine giren Tayvan'da meydana gelen değişimler hem adanın anakarayla olan ilişkilerini hem de Tayvan sorununun niteliğini büyük bir dönüşüme uğratmıştır. Böylece, hem KTM'nin baskı rejimi hem de izlediği 'Tek Çin' politikası meşruiyet zeminini yitirmeye başlamış ve adada bağımsızlık sesleri daha güçlü bir şekilde yükselmeye başlamıştır.

Öte yandan, bahsedilen gelişmeler Çin Halk Cumhuriyeti içinde Tayvan konusunda sorunlu bir dönemin kapısını aralamıştır. Her ne kadar ideolojik nedenlerle o zamana kadar Tayvan'daki yönetimle anlaşamasa da, Çin Halk Cumhuriyeti adanın Çin'in bir parçası olduğu konusunda herhangi bir zorlukla karşılaşmamıştır. Bunun en önemli nedeni, yukarıda bahsedildiği gibi, her iki siyasal otoritenin de 'Tek Çin' politikasını temel alan bir Çin devleti tasarlamış olmalarıdır. Ancak, özellikle 1980'lerin sonlarıyla birlikte Tayvan adasında dönüşmeye başlayan siyasal hava Çin Halk Cumhuriyeti içinde yeni bir dönemin başladığının habercisi olmuştur. Bu noktada, adada gerçekleşen bu dönüşümlerin değerlendirilmesi, sorunun anlaşılması için önemli bir yerde durmaktadır.

Baskıcı KTM rejimi üzerinde 1980'lerin ikinci yarısıyla birlikte yoğunlaşan baskılar 1987'de yapılan seçimlere çok partili bir siyasal yapıda girilmesine yol açmıştır. Böylece demokratikleşme sürecine giren Tayvan hem iç politikasında radikal dönüşümler yaşamış hem de Tayvan'ın statüsü sorunu 1990'larla birlikte bağımsızlık yanlısı partilerin başa geçmesiyle daha önemli hale gelmiştir. Öncelikle, 1987'den sonra kurulan DPP (Democratic Progressive Party) 1991 seçimlerinden lider parti olarak çıkmıştır. KTM'ye göre çok daha radikal bir çizgide duran parti, Tayvan'ın bağımsızlık taleplerinin uluslararası arenada dile getirilmesi yolunda önemli adımlar atmaya başlamıştır. DPP, bağımsızlık konusundaki taleplerini ilk olarak Tayvan'ın uluslararası ilişkilerinde kullandığı adında değişiklikler yaparak dile getirmeye çalışmıştır. O zamana kadar Republic of China adını kullanmış olan Tayvan, özellikle 1990'ların başından

---

¹⁴³ Cook M., "Taiwan's Identity Challenge", SAIS Review, Vol. XXV, no. 2, Yaz-Sonbahar 2005, sayfa 87.

itibaren Republic of China on Taiwan veya Chinese Taipei gibi isimleri kullanmaya başlamıştır.

Böylece politika değişikliğinin en önemli sonucu ortaya çıkmış ve Tayvan, Çin Halk Cumhuriyeti'nden ayrı ve bağımsız bir devlet olduğu tezini dış politikasının temeli haline getirmiştir. Nitekim 1991'de dönemin Tayvan Cumhurbaşkanı Lee Teng-hui, anakarayla olan iç savaş döneminin sona erdiğini ilan etmiş ve Çin sınırları içinde iki farklı toprak üzerinde egemenlik yetkilerini kullanan iki farklı devletin olduğunu ve bunların ayrı ayrı tanınması gerektiğini ileri sürmüştür.

Bu tarihten sonra bağımsızlık yönünde daha net politikalar izlemeye başlayan Tayvan, Çin Halk Cumhuriyeti'nin sert tepkileriyle karşılaşmaya başlamıştır. O zamana kadar 'Tek Çin' politikası Tayvan tarafından tehdit edilmeyen Çin Halk Cumhuriyeti, bu konunun 1990'lar ve 2000'ler boyunca gündeme gelmesini gerektiğinde askeri tedbirler olarak önlemeye çalışmıştır. Bunlardan en önemlisi ve Tayvan sorununu savaşın eşiğine getiren olay 1995-1996 Tayvan Boğazı krizidir. Aslında kriz 1992'den beri değişmeye başlayan ABD'nin Tayvan politikasından kaynaklanmıştır.

1982'deki antlaşmanın aksine bu tarihten sonra Tayvan'a silah satışını arttıran ABD, 1995 yılında Tayvan Cumhurbaşkanı'na vize sağlayarak ülkeye girişine izin vermiştir. Gelişen olaylara Çin'in tepkisi çok sert olmuş ve Tayvan Boğazı'nın kendi yakasında kalan kısmına füzeler yerleştirerek Tayvan'ı askeri bir saldırı tehdidinde maruz bırakmıştır. Zamanla ABD'nin de devreye girmesiyle daha da büyüyen kriz Tayvan'ın siyasal statüsü sorununun ne kadar hassas olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır.

Öte yandan, Çin Halk Cumhuriyeti, Tayvan sorununun barışçıl yollarla bir çözüme kavuşturulması için 1997 ve 1999'da Macau ve Hong Kong bölgelerine uygulanan 'Tek Ülke-İki Sistem' (One Country-Two Systems) formülünün Tayvan adasına da uygulanmasını amaçlamaktadır. Bu formül, 1980'lerde dönemin Çin Halk Cumhuriyeti lideri Deng Xiaoping tarafından, Çin devletinin topraksal bütünlüğünün yeniden sağlanması için ileri sürülmüştür. Bu formül ile Hong Kong, Macau ve Tayvan bölgelerinin 1990'larda Çin'e yeniden katılmalarını amaçlanmıştır.

‘Tek Ülke-İki Sistem’ formülüne göre, bu üç bölge kendi içlerinde çok geniş özyönetim haklarına sahip olarak kapitalist sistemi devam ettirecekler; ancak dış işlerinde Çin’in özel bir bölgesi statüsüyle bu ülkeye bağlı olacaklardır. Yani, Çin’de bulunan komünist sistem bu ülkelere uygulanmayacak; ancak bölgeler Çin’in egemenliği altında kalacaklardır. Bu amaçla oluşturulacak çözüme ‘Tek Ülke-İki Sistem’, ve bölgelere de ‘Özel Yönetim Bölgeleri’ (Special Administrative Regions, SARs) adı verilmiştir.¹⁴⁴ Sonuç olarak, Hong Kong özel yönetim bölgesi 1 Temmuz 1997’de ve Macau özel yönetim bölgesi 20 Aralık 1999’da yukarıda anlatılan ilkeler temelinde İngiliz ve Portekiz sömürge yönetimlerinden çıkarak Çin egemenliğine geçmişlerdir. Ancak, aynı formül Tayvan için de uygulanmak istenmişse de başarılı olamamıştır. Bunun en önemli nedeni özellikle 1990’arda Tayvan’da yükselen bağımsızlık taleplerinin Çin’in önerdiği formülle uyuşmamasıdır.

Çin’in Tayvan’ın bağımsızlığı konusundaki sert politikasının en son örneği ise 14 Mart 2005’te Çin Ulusal Halk Kongresi tarafından kabul edilen ve Tayvan’ın bağımsızlığına tamamen karşı çıkan Anti-secession Law’dır. Bu yasanın içeriğine bakıldığında, Çin devleti Tayvan sorununun barışçıl yollarla çözülmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Ancak, Tayvan’ın Çin’in bir parçası olduğunu yineleyen yasa, Tayvan’ın bağımsızlığıyla sonuçlanabilecek herhangi bir ayrılıkçı harekette Çin devletinin sorunu’ barışçıl olmayan’ yollarla çözebileceğini dile getirmekte ve Tayvan sorununu çözmek için gerektiğinde askeri güce başvurmaktan kaçınmayacağını ima etmektedir.¹⁴⁵

Yukarıda kısaca anlatılan tarihsel koşullarda gelişen Tayvan’ın statüsü sorunu, günümüzde adeta içinden çıkılmaz hale gelmiştir. Bir yandan, Çin devleti herhangi bir bağımsızlık olasılığına yanaşmamakta ve bunu engellemek için gerektiğinde askeri önlemler alacağını açıkça dile getirmektedir. Diğer taraftan The Republic of China on Tayvan adıyla uluslararası meşruiyet arayışı içinde olan Tayvan hükümeti bu yönde politikalar geliştirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Tayvan hükümetinin geliştirdiği

---

¹⁴⁴ Ross R. S., “The 1995-96 Tayvan Strait Confrontation: Coercion, Credibility and the Use of Force”, *International Security*, Vol. 25, No. 2, sayfa 87-88.

¹⁴⁵ Keyuan Z., “Governing the Tayvan Issue in Accordance with Law: An Essay on China’s Anti-Secession Law”, *Chinese Journal of International Law*, Vol. 4, No. 2, sayfa 457.

politikalar yakından bakmak sorunun günümüzdeki konumu anlamakta tamamlayıcı olacaktır.

Daha önce de belirtildiği gibi, Tayvan hükümeti, Tayvan'ın egemen bir devlet olmak için uluslararası hukukun gerektirdiği bütün kriterleri yerine getirdiğini ileri sürmektedir. Belli bir toprak parçası üzerinde yaklaşık 25 milyonluk nüfusa sahip olduğunu ve etkili bir hükümetle yönetim işlevini yerine getirdiğini, sosyo-ekonomik anlamda dünyanın gelişmiş ülkeleri arasında yer aldığını ileri süren Tayvan hükümeti uluslararası topluma egemen bir devlet olarak tanınması için baskı uygulamaktadır.¹⁴⁶

Bu amaçla, dış ilişkilerinde bağımsız politikalar izleyen Tayvan (The Republic of China on Taiwan), bazı Üçüncü Dünya ülkeleri tarafından tanınmasına rağmen aralarında büyük devletlerinde bulunduğu uluslararası toplum tarafından bağımsız bir devlet olarak tanınmamaktadır. Tayvan'ı sadece Üçüncü Dünya ülkelerinin tanımamasının sebebi, Tayvan'ın 'dolar diplomasisi'ni kullanarak ekonomik yardım karşılığında bu ülkelerle diplomatik ilişkiler kurmasıdır. Böylece aralarında El Salvador, Dominik Cumhuriyeti, Kosta Rica, Paraguay gibi ülkelerin bulunduğu 24 ülke Tayvan'ı bir devlet olarak tanımaktadır.

Öte yandan, özellikle büyük ülkelerin Tayvan'ı tanımama politikasını değerlendiren bazı uzmanlar, Çin'in yükselen gücünün birçok devleti ikilemde bıraktığını ve Tayvan'a göre karşılaştırılmaz önemde olan Çin ile ilişkileri bozmamak için bu politikayı izledikleri görüşünü savunmaktadır. Nitekim Çin de Tayvan ile resmi diplomatik ilişkiler kuran ülkelerle diplomatik ilişkiler kurmama politikası izlemektedir.¹⁴⁷ Bu durum da açıkça göstermektedir ki, Tayvan adasının siyasal statüsü sorunu, bu adanın coğrafi konumunu stratejik açıdan kendi çıkarları doğrultusunda okuyan değişik aktörlerin politikaları sonucunda varlığını devam ettiren bir sorun olarak durmaktadır.

---

¹⁴⁶ Yahuda, a.g.e., s. 1323-1325.

¹⁴⁷ The China Post, Editorial, "Taipei Faces Challenge in Seeking Foreign Recognition", İnternet Adresi: <http://www.chinapost.com.tw/editorial/detail.asp?onNews=&GRP=i&id=87517>, (05.08.2011).

Öte yandan, BM gibi ‘üyelik için bağımsız bir devlet olma’ şartı aranan uluslararası örgütlere üye olamayan Tayvan, bunun yanında birçok hükümetler arası kuruluşu üye olmuştur. Bu kuruluşlar arasında Asya Kalkınma Bankası (Asian Development Bank) gibi iktisadi amaçlarla kurulan hükümetler arası örgütler bulunmaktadır. Ancak, bu kuruluşlarla ilgili vurgulanması gereken en önemli nokta, Yahuda’nın da dikkat çektiği gibi, Tayvan’ın bu kuruluşların hepsine 1971’de BM’den çıkartılmadan önce Çin Cumhuriyeti adıyla üye olmasıdır; ancak üyeliği halen devam etmektedir.¹⁴⁸ Bunlardan başka, Ocak 2002’den beri Tayvan Chinese Taipei adıyla Dünya Ticaret Örgütü üyesi olarak bulunmaktadır. Ayrıca, ülke Dünya Sağlık Örgütü’ne katılmak için yoğun bir çaba sarf etmektedir.

Tayvan adasının siyasal statüsü sorunu genel anlamda ikinci dünya savaşından sonra Çin’de ortaya çıkan iç siyasal gelişmelerle ortaya çıkmıştır. Ancak, adanın coğrafi konumu nedeniyle uluslararası aktörlerin stratejik hesapları Tayvan sorununun tarihsel gelişiminde ve bugünkü durumunda göz ardı edilemeyecek bir etkiye sahip olmuştur. Tayvan’ın coğrafi konumunun stratejik okunması sadece ‘çevreleme politikası’ mantığı güdülen Soğuk Savaş yıllarıyla sınırlı kalmamış; özellikle ABD gibi ülkelerin yükselen Çin ‘tehdidine’ karşı kullanabilecekleri bir koz olarak var olmaya devam etmiştir.

Bu uluslararası stratejik dengelerde tanımlanmış olan Tayvan ise özellikle son dönemde gerçekleştirdiği iktisadi büyümeyi uluslararası tanınma sağlama amacıyla kullanmaya başlamış ve özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinden destek görmüştür. Tüm bunlarla tam bağımsızlık yönünde politikalar izleyen Tayvan, Çin’in hala devam eden ‘Tek Çin’ politikasının yansımalarıyla daha sert bir şekilde karşı karşıya gelmeye başlamıştır. Sonuç olarak, değişik aktörlerin rol aldığı stratejik denge oyununda şekillenen Tayvan sorunu günümüzde Çin ve Tayvan arasında bir çeşit çıkmaza dönüşmüştür.

---

¹⁴⁸ Yahuda, a.g.e., s. 1328.

1.1.3. Hong Kong ve Macau Sorunu

2003 yazında, Çin Halk Cumhuriyeti'ne bağlı Hong Kong Özel İdare Bölgesi, 1989 Tiananmen olaylarından bu yana yaşanan en büyük çaptaki gösterilere sahne oldu. Yarım milyondan fazla kişinin katıldığı gösterilerin odak noktası çıkartılması düşünülen yeni "ulusal güvenlik" yasasıydı. Yasa ÇHC aleyhine işlenecek suçlar için ömür boyu hapis cezası öngörüyor ve "vatana ihanet, devleti yıkmaya teşebbüs, bölücülük ve bu suçlara yataklık" suçlarını teşkil edecek faaliyetleri de oldukça geniş tanımlıyordu.

Göstericiler, bu yasanın Hong Kongluların yaşam tarzını değiştireceği, temel hak ve özgürlüklerini sınırlayacağı haklı endişesini dile getirdi. Çin medyasında günlerce yer almayan, Batı medyasındaysa geniş yankı bulup "tek ülke, iki sistem modelinin çöküşü" vb. aceleci sonuçlar eşliğinde sunulan bu olayların arka planına bakarken Hong Kong ekonomisine ağır darbe vuran 1997 Asya Krizi'nden ve 2003'te yaşanan SARS salgınından bahsetmek gerekir. Zira Vali Tung Chee Hwa'nın Hong Konglular nezdinde popülaritesini yitirme nedenlerinden birisi de SARS krizine geç ve yetersiz müdahalesiydi. ÇHC açısından güvenilir bir otorite olan Tung'un eleştirilerin odak noktası haline gelmesi ve göstericilerin 2007'deki seçimlerde valinin halk tarafından seçilmesi talebini dile getirmesi Pekin açısından tedirgin edici bir gelişme olmuştur. Zira ÇHC de tepki İngiltere'nin yüz elli yıl boyunca yapmış olduğu gibiydi.¹⁴⁹

Hong Kong'u kendi atadığı yöneticiler aracılığıyla ve Temel Yasa adı verilen mini anayasayla idare etmek istemiştir. Temel Yasa'da yapılacak en ufak bir değişiklik söz konusu olduğunda ise -ister yeni bir yasa çıkartılması, ister mevcut bir yasanın değiştirilmesi olsun- sorumluluğu ÇHC Ulusal Halk Kongresi üstlenmiştir.¹⁵⁰

2003 yazında yaşanan gelişmeler ÇHC'nin Hong Kong'da 1997, Macau'da 1999 yılından beri uyguladığı "tek ülke, iki sistem" politikasının kırılma noktasını bir anlamda gözler önüne sermiş oldu ama bunu bu politikanın iflası olarak görmek de yanlış olacaktır. Batı'nın Hong Kong'un geleceği konusunda, kentin Çin'e devrinin yaklaşmakta

¹⁴⁹ Nathan A., "China's Transition", New York, Columbia University Press, 1997, sayfa 131.

¹⁵⁰ Sin-Por S., "The Case of the Right of Abode and the Implementation of One Country Two Systems", Tek Ülke İki Sistem Araştırma Merkezi Web Sitesi, İnternet Adresi: <http://www.octs.org.hk>, (05.08.2011).

olduğu 1980'lerden beri taşıdığı endişe o zamanlar Deng Xiaoping'in de dile getirdiği gibi aslında örtük olarak Çinlilerin bu işte İngilizler kadar başarılı olamayacağı varsayımına dayanıyordu: Hong Kong'un Çinliler tarafından iyi bir şekilde idare edilemeyeceği fikri, eski sömürge döneminden kalma bir anlayıştır.

Afyon Savaşı'ndan itibaren yüz yıl boyunca Çinliler yabancılar tarafından küçümsenmiş ve aşağılanmış. Ama Çin'in imajı Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra değişmiştir. Çin'in modern imajı ne Qing Hanedanlığı tarafından, ne kuzeydeki savaş ağaları, ne de Jiang Kai Shek ve onun oğlu tarafından yaratılmıştır. Çin'in imajını değiştiren Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Hong Kong Çinlileri de bu ulusal gururu paylaşıyor. Hong Kong'u gayet iyi idare edebilecek yetenekleri vardır ve bundan emin olmaları gerekirdi.

Hong Kong'un refahı çoğu Çinli olan Hong Konglular tarafından başarılmıştır. Çinliler yabancıardan daha az zeki ya da yetenekli değillerdi. Sadece yabancıların iyi idareci olabilecekleri doğru değildir.¹⁵¹ Gerçekten de Hong Kongluların ÇHC'nin üst yönetimindekilere Hong Konglu yöneticilerden daha çok sempati duydukları; kültürel açıdan bağlı hissettikleri kıta Çin'iyle ilişkileri geliştirmek istedikleri bu konuda yapılan anketlerde şüpheye yer vermeksizin doğrulanmıştır.¹⁵²

Özellikle Hong Kong iş çevrelerinin kentin ÇHC'ye devrini uzun vadedeki avantajları açısından değerlendirdikleri ve İngiliz yönetimine kıyasla mevcut durumdan daha hoşnut oldukları biliniyor.¹⁵³ Emek yoğun sanayisini kıta Çin'ine kaydıran Hong Kong iş piyasası giderek hizmet sektörünün ağır bastığı bir yapılanmaya doğru gitti. Ayrıca Hong Kong'un Tayvan'la ÇHC ticaret akışı için dolaylı bir köprü niteliği olduğunu da unutmamak gerek. Hong Kong Özel idare Bölgesi'nin resmi internet sitesi kentin geçmişteki ve günümüzdeki başarısını dört ana etmende özetliyor: bağımsız bir

---

¹⁵¹ Xiaoping D., "One Country Two Systems" Selected Works of Deng Xiaoping, People's Daily Online Edition Beijing: 22-23 Haziran 1984, İnternet Adresi: <http://english.peopledaily.com.cn/dengxp/vol3/text/c1210.html>, (05.08.2011).

¹⁵² "The Promise of Democratization in Hong Kong: The Impact of July's Protest Demonstrations on the November 23 District Council Elections -A pre-election Report", NDI Hong Kong Report, No: 8 Nov. 17, 2003, sayfa 22, National Democratic Institute Web Site, İnternet Sitesi: <http://www.ndi.org>, (05.08.2011).

¹⁵³ Patten C., "East and West: China, Power, and the Future of Asia", New York, Times Books, 1999, sayfa 74.

yargı, sürekli bilgi akışı/haber alma özgürlüğü, iş dünyası için serbest bir alan olması ve aksamayan kamu hizmetleridir.

Gerçekten de Hong Kong'u yıllarca dış yatırımcıların çekim alanına sokan, ticaretin başkenti olmasını sağlayan esas neden yasalarının güvenilir ve işlevsel olmasıdır. ÇHC de Hong Kong'un bu özelliklerini henüz 1984'te İngiltere'yle imzaladığı İkili Anlaşma (Joint Declaration) ile garanti altına almıştı. İngiltere'nin dönem başbakanı Margaret Thatcher'in Pekin ziyaretinde iş adamlarının Hong Kong'un geleceğiyle ilgili tedirginliği konusunda yapılan görüşmeler sonucunda Hong Kong kıta Çin'inin egemenliği altına girmekle beraber, savunma ve dış politika haricindeki tüm konularda elli yıl geçerli olacak "ileri ölçekte özerklik" bahşediliyordu. Antlaşmaya göre:

- a) 1 Temmuz 1997 tarihi itibariyle Hong Kong Çin Halk Cumhuriyeti'nin bir parçası oluyor,
- b) ÇHC Anayasası'nın 31. maddesi uyarınca Hong Kong'un Özel idare Bölgesi olması ve yapısal özerkliği karara bağlanıyor,
- c) Hong Kong yasalarının değiştirilemeyeceği,
- d) Hong Kong'un toplumsal, iktisadi yapısının ve yaşam tarzının değişmeyeceği,
- e) Özel idare Bölgesi olarak diğer uluslar, örgütler ve kurumlarla ikili antlaşmalar yapabileceği konularında uzlaşmaya varılıyordu.¹⁵⁴

Bugün Hong Kong Özel İdare Bölgesi on dördüncü yılında. ÇHC ile imzalanan ve yakın geçmişte yürürlüğe giren "Yakınlaştırmacı İktisadi Ortaklık Düzenlemesi" (Closer Economic Partnership Arrangement-CEPA) ile iki yüzün üzerindeki ürünün Çin pazarına girmesi için artık gümrük uygulanmayacak. Bu antlaşma konusunda da görüşler birbirinden farklı: ÇHC bunu Hong Kong'la yakınlaşma/bütünleşme sürecinin bir parçası, kentin mevcut önemini daha da arttıracak bir hamle gibi görürken, Batı, Hong

---

¹⁵⁴ Gungwu W., "China and the World since 1949: The Impact of Independence, Modernity and Revolution", New York, St. Martin's Press, 1977, sayfa 193.

Kong'un "ekonomik dev"e feda edileceğini ve bunun kenti merkez siyasi otoriteye daha bağımlı hale getireceğinden endişe ediyor.¹⁵⁵

Dört yüz yıllık Portekiz egemenliğinden sonra 1999'da sessiz sedasız Çin'e devredilen Macau da kendi temel yasasıyla idare edilen bir ÖİB. Ticari önemi -Hong Kong'la mukayese edilemese de- azımsanamayacak düzeyde. Çin'in Hong Kong ve Macau'ya yakın bölgelerle ilgili ciddi projelerinden biri de "Özel Ekonomik Alan" (Special Economic Zone) adı da verilen, bu iki kentin hinterlandını oluşturan Shenzhen, Zhuzhai ve genel olarak Guangdong (eski adıyla Kanton) eyaletini kapsayan "Güney Çin" projesidir.

Çin, bu bölgeler aracılığıyla bu iki eski sömürge toprağıyla "anavatan" arasındaki gelir dağılımını ve ekonomik farklılaşmayı gidermeyi hedeflemektedir. Çin'in "tampon bölgeleri" olarak da adlandırabileceğimiz bu yerleşim birimlerine göç sıkı bir denetim altındadır. Çin, buralardan elde ettiği gelir sayesinde ülkenin "sosyalizmin hüküm sürdüğü" kısımlarındaki istihdamı arttırmayı ve gelişmeyi sağlamayı hedeflemektedir.

Bütün bu gelişmeler, ÇHC'nin % 9'luk bir büyüme hızını yakalamış olduğu son on sene için anlamlıdır. Fakat Hong Kong'daki deflasyon, demokratikleşme hareketi ya da "atanmış" yerel yönetimden duyulan rahatsızlık, yeni bir ekonomik kriz durumunda ya da SARS gibi, turizme de iş hayatına da büyük darbe indirebilecek beklenmedik olaylardan etkilenecek. Her şekilde "tek ülke, iki sistem" politikasının işleme ÇHC'nin bu bölgelerde gerektiğinden daha fazla müdahaleci olmayan ve toplumsal barışı gözeten uygulamalarına ve kendi iktisadi gelişmesini sürdürebilmesine bağlıdır.

1.1.4. Doğu Türkistan Sorunu

1884 yılında işgal edilen Doğu Türkistan'ın "Xinjiang" adıyla Çin'in iç sömürge bölge hâline dönüşmesiyle, 200 yıldan bu yana Doğu Türkistanlılar bağımsız olmak için sürekli mücadele etmişler, bağımsız devletleri kurmalarına rağmen (Yakup Bey Devleti, 1933'teki Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti, 1944'teki Doğu Türkistan Cumhuriyeti)

---

¹⁵⁵ Lap Lam W.-W., "One country, two systems under pressure", CNN Web Site, İnternet Adresi: <http://www.cnn.com/>, (05.08.2011).

bu devletler kısa ömürlü olmuş ve nihaî başarı kazanamamışlardır. Tarihte Doğu Türkistan'da meydana gelen olaylar dolaylı ve dolaysız hep uluslararası güç dengelerin değişimi ile alakalı olduğu için Çin hükümetleri Doğu Türkistan'ın bağımsızlık faaliyetlerini şiddetle bastırmıştır. Çin'in uyguladığı bu baskı ve şiddet politikasının arkasında Doğu Türkistan coğrafyasının jeopolitik ve stratejik önemi yatmaktadır.¹⁵⁶

Doğu Türkistan geçmişte tarihi İpek Yolu'nun merkezinde yer almış günümüzde ise doğu-batı enerji kaynaklarının ulaştırılması açısından stratejik bir öneme sahip olmuştur. İpek Yolundan günümüze kadar Doğu Türkistan, Doğu ile Batı arasında hem kültürel hem ekonomik köprü rolü üstlenmiştir. Bir başka ifadeyle Doğu Türkistan Uzak Doğu ile Avrupa'yı ve Asya'yı, Sibiryaya ile Güney Asya'yı bağlayan yolların kavşağında bulunmaktadır. Dolayısıyla Doğu Türkistan jeopolitik konumu ve sahip olduğu yeraltı kaynakları ile hem bölgesel hem de küresel politikada önemli bir yere sahiptir.

Uygur etnik adı Bilge Kağan yazıtında ilk defa 716 yılındaki olaylar sırasında, Uygur İlteberi'nin ismi vasıtasıyla zikredilmiştir. Bunun dışında da birçok yazıtta (Karabalgasun, Şine Usu, Tez II, Suci, İyme ve Şivet-Ulan) Uygur adına rastlanmaktadır. Çin kaynakları Uygurların Hunların neslinden olduğunu iddia etmektedirler. Çinliler Kök Türkler gibi onların da kurttan türediğini söylemektedirler. Uygurlara ait en eski kayıtların M.Ö. 176 ve 43 yıllarında Issık-Köl (Kırgızistan'daki Issık Göl) civarlarındaki kalıntılarda bulunduğu söylenmektedir.¹⁵⁷

840 tarihinde bazı Uygur komutanlarının Kırgız Türkleriyle iş birliği yaparak Ötüken Uygur Kağanlığının sonunu hazırlamışlardır. Uygurlar bu karmaşa sonrası Ötüken'i terk ederek dağılmışlardır.¹⁵⁸ Uygurların Ötüken'deki hâkimiyetleri sona erince bir kısmı Kara-Hanlıların hâkimiyetinde olan Beş-Balık ve Turfan yöresine gelmişlerdir. 1218 yılında Cengiz'in Türkistan'ı ele geçirmesinden sonra Uygurlar da tamamen Türk-Moğol kağanlığının tabiiyeti altına girmişlerdir. 15 nci asrın sonları, 16 ncı asrın başlarında Timur'un etki sahasına giren Doğu Türkistan, 1606 yılında Çağatay

---

¹⁵⁶ Ekrem N. H., "Türkiye-Çin İlişkilerinde Doğu Türkistan", İnternet Adresi: <http://www.turksam.org/tr/a35.html>, (11.07.2011).

¹⁵⁷ Gömeç S., "Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü", Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 10, Ankara 1997, sayfa 11-14.

¹⁵⁸ Gömeç S., "Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi", Akçağ Yayınları, 1999, sayfa 253-254.

Hanedanlığından Emir İsmail'in eline geçmiş ve böylece Hocalar Hanedanı başlamıştır.¹⁵⁹

Amursan'ın idaresindeki bir kısım Cungarların, 1755 tarihinde Çin ile ittifakı, Doğu Türkistan'ın Çinliler tarafından istilasını hızlandırmıştır. Çinliler Cungarların bağımsızlığını ortadan kaldırdıktan ve İli Bölgesi'ni kendi hâkimiyetleri altına aldıktan sonra 1755 yılından itibaren Doğu Türkistan'ı istila etme çabalarını artırmışlardır.¹⁶⁰ Çin askerlerinin Doğu Türkistan'a girdiği 1755 tarihinden Yakup Bey'in iktidara geldiği 1865 yılına kadar süren 110 yıllık zaman "Birinci Çin İstilasası" olarak geçmektedir. Bu dönemde çıkan isyanlar¹⁶¹ nedeniyle Çinliler istilayı tam olarak gerçekleştirememiştir.¹⁶²

Yakup Bey (Muhammed Yakup Kuşbeyi) Türkistan'daki hocaların 500 yıllık soy ve nüfusuna son vermiştir. 1870 yılında Turfan ve Urumçi'yi ele geçirmiş ve Doğu Türkistan'ı birleştirmiştir. Rusların Batı Türkistan'ı istilasını sırasında ortaya çıkan Yakup Bey Devleti İngilizler tarafından da desteklenmiştir.¹⁶³ İngilizler bu devleti hem Rusya'ya, hem de Çin'e karşı bir tampon bölge olarak kullanmayı düşünmüşlerdir.¹⁶⁴

Yakup Bey güçlenebilmek amacıyla Osmanlı Devleti'nden de yardım istemiştir. Osmanlı bütün alet edevatıyla birlikte 6 adet Krupp topu, bin adedi kullanılmış, bin adedi ise yeni olmak üzere 2 bin tüfek ile kapsül ve barut imaline mahsus tezgâh ve sair aletler göndermiştir. Bu yardımların yanında Kaşgar ordusunu eğitmek ve bu teçhizatın kullanılmasını öğretmek maksadıyla Enderunlu Murad Efendi'nin başkanlığında dört muvazzaf, dörtte emekli subay Hindistan üzerinden Kaşgar'a varmışlardır.¹⁶⁵

Bu kişiler Yakup Bey'in ordusunu yetiştirmesinde çok büyük katkı yapmışlardır. Ancak devletin ömrü Yakup Bey'in ömründen öteye gidememiştir. Yakup Bey'in

¹⁵⁹ Gömeç, "Uygur Türkleri Tarihi...", a.g.e., s. 67-68.

¹⁶⁰ Baymirza H., "Türkistan; Rusya ile Çin Arasında", Almanca'dan çeviri A. Sadak, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, No. 37, Nisan 1975, sayfa 135.

¹⁶¹ Bu dönemdeki isyanlar: "Büyük-Küçük Hocalar İsyanı (1757-59); Üçturfan İsyanı (1765); Ziyavdin Hoca İsyanı (1815); Cihangir Hoca İsyanı (1854-28); Yusuf Hoca İsyanı (1830); Yedi Hoca İsyanı (1847); Velihan Töre İsyanı (1857); Kuçar ve Döngerler İsyanı (1864); İklil K., Doğu Türkistan İçin Savaş, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995, sayfa 71.

¹⁶² İklil K., "Doğu Türkistan İçin Savaş", Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995, sayfa 71.

¹⁶³ İklil, a.g.e., s. 83-85.

¹⁶⁴ Gömeç, "Uygur Türkleri Tarihi...", s. 72.

¹⁶⁵ Armağan M., "Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı", Ufuk Kitap, İstanbul, 2007, sayfa 149-150.

1877’de ölmesiyle beraber Zo Zung Tang komutasındaki Çin ordusu tüm bölgeyi işgal etmiştir. 18 Kasım 1884 yılında Çin İmparatorunun emriyle bölgeye “yeni toprak” anlamına gelen “Şin Cang” ismi verilmiştir. Bundan böyle 1944 yılına kadar sürecek olan “İkinci Çin İstilasası” devri başlamıştır.¹⁶⁶

Tarih boyunca çok sayıda Türk devletinin kurulduğu bu bölge, çeşitli dönemlerde Çin işgaline uğramış, 1933 ve 1944 yıllarındaki iki bağımsızlık girişiminin başarısızlığa uğramasından sonra Sinkiang (yeni toprak) adı altına ve otonom statü verilerek Çin devletinin bir bölgesi haline dönüştürülmüştür. Bölgedeki 16 milyonluk nüfusun büyük bir kısmını Uygurlar oluşturmaktadır. Ayrıca 1 milyon civarında Kazak, 140 bin dolaylarında Kırgız, 35 bin civarında Tacik ve 15 bin dolaylarında Özbek nüfus bulunmaktadır.¹⁶⁷ Çin açısından bu iki ülke arasında meydana gelecek herhangi bir sorun karşısında enerji yollarının kesilme riski hayli yüksektir.

Bölgenin öneminin farkında olan Pekin yönetimi demografik yapıyı değiştirmek üzere bölgeye Han Çinlilerini iskân politikası uygulamaktadır. Çin’in uyguladığı bu politika bölgenin etnik merkezli çatışmalarının artmasına sebep olmuştur. Bugün neredeyse Uygur Türkleri ile Han Çinlilerinin nüfusları birbirine yakın hale gelmiştir. Han nüfusu Çinlilerinin sayısı her yıl ortalama % 8’lik bir artış göstermektedir. Artış oranı 1980’lerde yirmi altı kat gibi inanılmaz bir rakama ulaşmıştır.¹⁶⁸ Bu durum Doğu Türkistan’da yaşanan etnik gerilimlerin nedenleri hakkında net bir fikir vermektedir.

Uygur kimliğini asimile etmeye yönelik bu çabaların yanı sıra tıpkı Sovyetler Birliği döneminde Moskova’nın Orta Asya’ya yönelik uyguladığı bir politikanın benzeri olarak kolonizasyon politikası uygulanmakta ve bölgeye Çinli nüfus yerleştirilerek Uygurların demografik üstünlüğüne son verilmeye çalışılmaktadır. Diğer önemli bir nokta da, bölge uzmanlarının da sıklıkla işaret ettiği üzere Çin’in kapitalistleşme sürecinde yaşadığı ekonomik kalkınma Doğu Türkistan’da da görülmekte, ancak Uygurlar bu değişimden hiç yararlanamamaktadır. Bölgedeki bütün büyük işletmeler Çinlilere aittir ve büyük çoğunluğu çiftçilik ve pazarcılıkla geçinen Uygurlar toplumun

---

¹⁶⁶ İklil, a.g.e., s. 84-85.

¹⁶⁷ Andican, a.g.m., s. 15-16.

¹⁶⁸ Şen, a.g.m., s. 125.

kenarında yaşamaya itilmektedir. Bu açıdan, kapitalistleşme sürecinin bölgede sosyo-ekonomik tabakalaşmayı etnik temelli olarak artırdığına şahit oluyoruz.¹⁶⁹

Doğu Türkistan'ın Orta Doğu ve Orta Asya'nın istikrarsız bölgeleriyle, Çin'in yoğun nüfuslu iç bölgeleri arasında bir tampon görevi gördüğünü söylemek mümkündür. Bugün Doğu Türkistan'ın Çin için önemi iki noktada özetlenebilir: nüfus ve doğal kaynaklar. Dünya karasının % 7'sini kaplayan ancak dünya nüfusunun ise % 22'sini doyurmak zorunda olan Çin için Doğu Türkistan'daki Tarım ve Turfan bölgelerinin tarımsal üretimlerine ihtiyacı vardır.

Çin'in kırsal kesimdeki işsizlik sorununun (kırsal kesimlerde işsizlik oranı % 20'lerdeyken, bu oran şehirlerde % 4,3'tür) sonucu olarak 2020 yılına kadar kırsal kesimden şehirlere 300 milyon kişinin göç etmesi beklenmektedir. Bu durum Pekin yönetiminin 2020 yılına kadar her dört ayda bir New York büyüklüğünde bir kenti kurmaları anlamına gelmektedir. Pekin hükümeti kırsal bölgelerdeki bu işsiz nüfusu Doğu Türkistan'a yerleştirmekte ve bu durum Uygurlar ile Han Çinlileri arasında etnik gerilimlere neden olmaktadır.¹⁷⁰

Çin günümüzde Doğu Türkistan'ın, eski çağlardan beri Çin anavatanının vazgeçilmez bir parçası olduğu propagandası yapmaktadır. Ancak Çin sınırları tarihi uzmanı Owen Lattimore'un belirttiği gibi Çinliler Orta Asya'da varlıklarını hiçbir zaman aralıksız sürdürememiş 2000 yıllık tarihlerinin sadece 425 yılında, dönem dönem kontrolü ellerinde tutmuşlardır. Çin'in bölgeyi işgali aşamalar halinde gerçekleşmiştir. İlk dalga 1755 yılında başlamış, Çin ile Cungar ittifakı Doğu Türkistan'ın işgalini hızlandırmıştır.

Çinliler Cungarların bağımsızlığını ortadan kaldırmış ve İli bölgesini kendi hâkimiyetleri altına almıştır. 18 Kasım 1844 yılında Çin İmparatoru'nun emriyle bölgeye “yeni toprak” anlamına gelen “Sincan” ismi verilmiştir. Böylece 1944 yılına kadar sürecek olan “İkinci Çin İstilasası” dönemi başlamıştır. Rusların Batı Türkistan'ı

---

¹⁶⁹ Demirtepe T., “Doğu Türkistan Sorunu”, USAK Stratejik Gündem, İnternet Adresi: <http://www.usakgundem.com>, (11.07.2011).

¹⁷⁰ Şen, a.g.m., s. 126-127.

istilasını sırasında durumdan faydalanarak ortaya çıkan Yakup Bey Devleti İngilizler tarafından desteklenmiştir. Bu desteğin altındaki temel faktör İngilizler için bu devletin hem Rusya hem Çin'e karşı bir tampon bölge olarak kullanılması düşüncesidir. Ayrıca bu devlete Osmanlı da silah ve askeri teçhizat yardımıyla bulunmuştur.¹⁷¹

İkinci Çin istilasını da Çinliler için bölgede tam bir istikrar oluşturamamış, 1933 ve 1944 yılında çıkan isyanlar sonrası 10 yıl arayla iki milli devlet kurulmuştur. Sovyetler Birliği kendi hâkimiyeti altındaki Batı Türkistan'da, İngiltere Hindistan'daki Müslümanlar arasında bağımsızlık hareketlerine örnek olmaması için Doğu Türkistan'ın işgal edilmesi noktasında Çin hükümetlerine yardımcı olmuşlardır.¹⁷²

1938 yılında Çin Komünist Partisi'nin altıncı kurultayında "Çin'deki azınlık milletler Çinlilerle eşit haklara sahip olacak" ifadesi bölge halkını komünist güçler yanında yer almaya itmiş ve komünistlerle birlikte Çan Kay Şek kuvvetlerini mağlup ettikten sonra Çin hâkimiyetini kabul etmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Orta Asya'yı bütünüyle Rus egemenliğine bırakmak istemeyen Çin kuvvetleri 29 Eylül 1949 yılında Urumçi'yi işgal etmiş 1951 yılına geldiğinde ise tüm Doğu Türkistan'ı kontrolleri altına almıştır. Bu işgale karşı Osman Batur liderliğinde başlatılan direniş hareketi bastırılmış ve 1953 yılına kadar 100.000'den fazla Doğu Türkistanlı öldürülmüştür.¹⁷³

1 Ekim 1955 tarihinde ise Çin yönetimi, Doğu Türkistan Otonom Bölgesi'nin kuruluşunu ilan etmiştir. Bu işgal Çin'in günümüze kadar hâkimiyetinin sürmesini sağlamıştır. Ancak süreç içinde giderek hak ve özgürlüklerin adım adım geri alınmasıyla Uygur Türk kimliğini ortadan kaldırma amaçlı sistematik bir asimilasyon politikası izlemiştir. Bu çerçevede halen Uygur kimliğinin tarihsel sürekliliğini sağlayan başat unsurlardan dil ve din üzerinde ciddi baskı politikaları uygulanmaktadır. Benzeri amaçla, Kaşgar ve Turfan gibi kadim Türkistan şehirlerindeki Türk-İslam eserleri ve

---

¹⁷¹ Şen, a.g.m., s. 125.

¹⁷² Çolakoğlu S., "Çin'in Ev Ödevleri", USAK Stratejik Gündem, İnternet Adresi: <http://www.usakgundem.com/>, (11.03.2010).

¹⁷³ Şen, a.g.m., s. 126.

tarihsel doku sistematik olarak tahrip edilerek bölgedeki Türk izleri silinmeye çalışılmaktadır.¹⁷⁴

Çin'in 1949 yılında Doğu Türkistan'da hâkimiyeti sağlanmasından sonra bölgede yaşayan Uygurlara ve Kazaklara geniş vaatlerde bulunulmuştur. Bu politikanın bir yansıması olarak 1955 yılında Şincang Uygur Özerk Bölgesi kurulmuş, bölgede Uygurca resmi dil olarak kabul edilmiş ve Uygurca eğitim ve yayın konusunda geniş özgürlükler tanınmıştır. Ancak Pekin 1955'ten günümüze kadar bu hakların kullanılması noktasında sınırlamalar getirmeye, hatta bazılarını geri almaya başlamıştır. 1955 özerklik ilanı, Uygurların Çin devleti çatısı altında yaşama noktasında yaptıkları bir sözleşme olarak kabul edilirse, Pekin günümüze kadar bu sözleşmeyi sürekli ihlal eden taraf olmuştur.

Çin'in 1949'dan 2009'a kadar Şincang bölgesinde uyguladığı politikalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Uygurların siyasal, toplumsal ve ekonomik açıdan bir ayrımcılığa tabi tutulduğu ve eşit vatandaşlar olarak görülmediği anlaşılmaktadır.¹⁷⁵ Bu noktada yerine getirilmeyen taahhütler tek tek irdelemek faydalı olacaktır.

a) Uygurca eğitim veren okulların kapatılması: 1993'te kabul edilen ve 2003'te yürürlüğe konan yeni eğitim politikasına göre Şincang bölgesinde 2011 yılına kadar anasınıfından üniversiteye kadar tüm eğitimin sadece Çince yapılması planlanmaktadır. Uygur okullarında görev yapan ve Çince bilmeyen öğretmenler ise Çince seviye tespit sınavında başarılı olamamaları halinde işten atılmaktadır.

b) Din ve ibadet özgürlüğünün kısıtlanması: Doğu Türkistan genelinde cami girişlerine devlet memuru, öğrenci, Çin Komünist Partisi üyeleri ile emekli memurların camiye giremeyecekleri yönünde ilanlar asılmakta ve camiye gidiş gelişler istihbarat elemanlarınca sıkı bir şekilde denetlenmektedir. Yine Ramazan ayında devlet memuru ve şirket çalışanı Uygurların oruç tutup tutmadıklarını

---

¹⁷⁴ Demirtepe, a.g.m.

¹⁷⁵ Çolakoğlu, a.g.m.

kontrol etmek için su ikram edilmektedir. Ayrıca Kuran eğitimi başta olmak üzere her türlü dini eğitim vermek yasaklanmıştır.

c) Türk-İslam eserlerinin tahrip edilmesi: Uygurların yoğun olarak yaşadığı geleneksel ve tarihi semtler, cadde yapımı veya daha modern binalar inşa etmek bahanesiyle yıkılmakta, buralarda meskûn Uygurlar göçe zorlanırken yıkılan tarihi evlerin yerine dikilen apartmanlara Han Çinlileri yerleştirilmektedir. Bu politikalar Kaşgar, Turfan ve Hoten gibi tarihi şehirlerde uygulanmaktadır.

d) Ekonomik ayrımcılık: Doğu Türkistan'daki ekonomik kalkınmadan Uygurlar hiç pay alamadıkları gibi, burada yapılan yatırımlar ve yaratılan istihdam bölgeye Çinli göçünü hızlandırmaktadır. Pekin'in 1949'dan beri uyguladığı bu ayrımcı politikalar yüzünden Uygurlar ve Han Çinlileri arasındaki etnik farklılık bugün sınıfsal bir farklılığa da dönüşmüş durumdadır.¹⁷⁶

Çin, ülke geleceği açısından hayati-stratejik öneme sahip Doğu Türkistan'ı insan hakları, demokrasi gibi uluslararası düzeyde kabul gören söylemlerin ihlali pahasına da olsa, elden çıkarma isteğinde değildir. Belki de bu yüzden Çin Hükümetinin gerçekleştirdiği en korkunç insan hakları ihlalleri Doğu Türkistan'da görülmektedir. İnsan hakları ihlallerinin odaklandığı esas unsur ise, “self-determinasyon” hareketleridir. Çin'in Doğu Türkistan bölgesindeki asıl endişesi, “Uygur milliyetçiliğinin gelişmesi ve bağımsızlık yanlısı akımların güçlenmesidir.” Amnesty International'ın 1999'da açıkladığı rapora göre, Çin Hükümeti 1997 ve 1998'de 210 Uygur'u idam cezasına mahkûm etmiştir; siyasi idam cezaları ve işkence, bölgede artık rutin hale gelmiştir. Doğu Türkistan'da yaratılan ekonomik refaktan yeterince pay alamayan Uygurların, Han Çinlilerine yönelik saldırıları 1997'den itibaren bölgesel olmaktan çıkarak tüm Çin'i hedef alan bir nitelik kazanmıştır. Bu dönemde Doğu Türkistan'da hükümet güçleri tarafından 162.000 tutuklama gerçekleştirilmiştir. Tutuklamayı izleyen haftada ise binden fazla kişi idam edilmiştir.¹⁷⁷

---

¹⁷⁶ Çolakoğlu, a.g.m.

¹⁷⁷ Amanov Ş., “ABD'nin İnsan Hakları Politikası ve Çin: Doğu Türkistan Örneği”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Avrasya Dosyası (Türk Dünyası-Çin Özel sayısı), cilt 12, sayı 1, 2006, sayfa 90.

1.1.5. Nepal Sorunu

Nepal Himalayalar üzerinde kurulmuş, Çin ile Hindistan arasında bir ülkedir. İki dev arasına sıkışıp kalan bu ülke Asya'daki üstünlük çekişmelerinin de odağında bulunmaktadır. 1990 yılında “kansız” bir devrimde çok partili hayata geçilene kadar, Nepal’de mutlak monarşi yaşanmıştır. 1 Haziran 2001’de eş seçimi konusunda ailesiyle çıkan tartışma sonucunda veliaht prens Dipendra’nın 9 kişiyi öldürmesi ve ardından da intihar etmesi bütün dünyada şok etkisi yaratmıştır. Bu saray katliamının sırrı hala çözülebilmemiş değildir.¹⁷⁸

Ancak bu olayın sonucuna bakınca her şey yeni Kral Gyanendera lehine işlemiş izlenimi uyanmaktadır. Çünkü kendisinin önündeki tüm veliahtlar “temizlenmiş” ve tahta çıkma sırası adeta gökten inmiştir. Ölen kralın “komünizme karşı kararlı mücadele etmemesi”, mutlak monarşiyi kaldırıp yerine anayasal monarşi getirmesi, 1994’te kısa da olsa komünistlerin (Nepal Komünist Partisi-Birleşik Marksist Leninist) hükümet kurması Hindistan ve ABD’yi rahatsız etmiştir. Kral Gyanendera Maocu gerillalarla sert bir mücadeleye girişeceğinin işaretlerini verince bu rahatsızlıklarda giderilmiştir.

Ülkede farklı rejim taleplerinden kaynaklanan bir sorun yaşanmaktadır. Nepal sorunu Maocu Nepal Komünist Partisi’nin 1996’da başlattığı bir hareket üzerine ortaya çıkmış gibi görünse de bu hareketin bir altyapısı olmaksızın gelişmiş olması düşünülemez. Günümüzde de devam etmekte olan çatışmalarda belirleyici olan bu yasadışı parti ve onun gerilla hareketleri olmuştur.

Maocu gerillaların saldırıları sonucu birçok bölgede resmi güvenlik güçlerinin kontrolü bulunmuyor. Nepal, Çin’in gerillalara destek verdiğini savunuyor. Amerika Nepal yönetimine terörle mücadele amacıyla 20 milyon dolar yatırım yaptı. Hindistan, İngilizlerden döneminden kalma ayrıcalıklı konumlarını korumaya çalışıyor. Nepal’in geleceği bir anlamda Asya’daki Çin-Hindistan rekabetinin de seyrini ortaya koyacaktır.¹⁷⁹ Nepal Asya’nın iki rakip gücü olan Çin ve Hindistan arasında sıkışmış bir

---

¹⁷⁸ Hançer T., “Nepal: Gelenek ile Modernizmin Çatışması”, Derleyen: K. İnat, B. Duran, M. Ataman, sayfa 591.

¹⁷⁹ Adıbelli B., “Nepal Sorunu”, Cumhuriyet Strateji Dergisi, Sayı: 73, sayfa 20.

ülke olduğundan jeopolitik konumu onu dış müdahale ve iç çatışmalara açık hale getirmektedir. Kraliyet ailesindeki faciasından sonra ABD ve Hindistan'ın Nepal politikasında sıcak gelişmeler olurken Çin bunlardan rahatsızlık duydu.

Asya'nın Golan tepeleri olarak da adlandırılan Nepal'in stratejik konumu Çin ile Hindistan için yaşamsal önem taşımaktadır. Nepal'e hâkim olan Himalaya Dağlarının her iki yakasına da hâkim olacaktır. Eğer, Çin burada bir askeri üs edinebilir de füze bataryaları kurabilirse Hindistan üzerinde oldukça avantajlı bir stratejik konum elde etmiş olacaktır. Hindistan'da aynı politikayı takip etmektedir.

ABD'nin Nepal'e yaptığı sözü edilen 20 milyon dolarlık yardım altında Nepal'in Çin'in komşusu olmasından dolayı ABD için stratejik önemini yattığı ileri sürüldü. ABD'nin 1970'lerden beri Tibetli bağımsızlıkçılara maddi yardımda bulunup insan haklarını ihlallerini bahane ederek Çin için rahatsızlık yarattığı iddia edildi. Şu anda Nepal'de binlerce Tibetli yaşamaktadır ve ABD'nin Nepal'i Tibet için bir köprü olarak kullanıp Çin'i çevrelemeyi düşündüğü ileri sürülmüştür.

1.1.6. Diğer Bölgesel Sorunlar

Harita.14. Çin Halk Cumhuriyeti'nin İdari Bölümler ve Bölgesel İhtilaflar Haritası

Kaynak: (15.07.2011) tarihinde 4 Aralık 2010 tarihli The Economist Dergisinden alındı.

1.1.6.1. Spratly Adaları Sorunu

Vietnam ile Çin arasında yaşanan Paracel Adaları sorunu 1975'teki Çin işgaliyle farklı bir boyut kazanmıştır. Söz konusu adaların Spratly Adaları'na göre Çin'e daha yakın olması ve tarafların çok daha az olması¹⁸⁰ nedeniyle Paracel Adaları sorunu daha az tartışma konusu olmaktadır. Ancak, bazı yazarlar, sorunları tamamen Çin'in çıkardığını ve Paracel Adaları'nı 1975'te işgal eden Çin için sıranın Spratly Adaları'na geldiğini belirterek, sorunu Çin'in Güney Çin Denizi'ne yönelik politikası olarak yorumlamaktadır.¹⁸¹ Spratly Adaları sorununun dikkati çeken özelliği ise Çin (ve Tayvan) dışındaki taraf ülkelerin Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) üyeleri; Çin'in ise BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olmasıdır.

1.1.6.2. Paracel Adaları Sorunu

Güney Çin Denizi'nde Spratly Adaları'nın hemen kuzeyinde ve Çin'in güneyinde yer alan Paracel Adaları, 15 ada ve birçok adacık, kumul, kayacık, resif ve atolden oluşmaktadır. Çin'in Hainan Adası'na 150 deniz milinden biraz daha yakın mesafededir. Vietnam ise bu adalara yaklaşık 240 deniz mili uzaklıktadır. Güney Çin Denizi'nde bulunan Spratly ve Paracel Adaları sorununun en önemli tarafı hiç kuşkusuz Çin'dir.

Çin; günümüzde Vietnam'ın daha önce adaların Çin'e ait olduğunu kabul etmiş olduğunu; Çin'in egemenliğinin uluslararası kamuoyunca da kabul edilmiş olduğunu; Vietnam'ın bazı tarihsel metinlere dayanarak hak iddia ettiği adaların Nansha (Spratly) ve Xisha (Paracel) Adaları olmadığı ve çeşitli dönemlerde yayınlanan haritalarda her iki adanın da Çin toprakları olarak belirtildiği gibi savlarla adaların Çin'e ait olduğunu iddia etmektedir.¹⁸²

---

¹⁸⁰ Paracel adaları sorununun tarafları: Çin, Tayvan ve Vietnam'dır. Spratly adaları sorununun tarafları: Çin, Malezya, Vietnam, Filipinler, Endonezya ve Tayvan.

¹⁸¹ Singh S., "China's Shadow Over the South China Sea", Strategic Analysis, Cilt XVII, No: 8, (Kasım 1994), sayfa 959-960.

¹⁸² Synder S., "The South China Sea Disputes: Prospects for Preventive Diplomacy", United States Institute of Peace, (August 1996), 5-6. ; "China's Indisputable sovereignty Over the Xisha and Nansha Island", Beijing Review, No: 28 18, (February 1980), sayfa 15-24.

Çin; Spratly ve Paracel Adaları sorununda Vietnam dışındaki diğer iddia sahibi ülkelere karşı daha “yumuşak” davranırken Vietnam’a karşı daha sert olmuştur.¹⁸³ 1995 yılında Filipinler ile Çin arasında Xiehu adası yüzünden yaşanan çatışma, Çin’in bu adaya asker göndermesi ile sonuçlanmıştır. Sonuç olarak altı devlet arasında Paracel ve Spratly Adaları sorunu günümüze kadar çözüme kavuşmamıştır ve bölge ülkeleri arasında bu adalar yüzünden anlaşmazlıkların çıkması her zaman mümkündür.

1.1.6.3. Diaoyu (Senkaku) Adaları Sorunu

Doğu Çin Denizi’nde yer alan Diaoyu (Senkaku) Adaları; Çin, Tayvan ve Japonya üçgeninde stratejik öneme sahiptir. Diaoyu adaları, toplam 5 küçük volkanik ada ve üç kayalıktan oluşmaktadır.¹⁸⁴ Adalar, Tayvan’dan 120 deniz mili, Çin’den 200 deniz mili ve Okinawa Adaları’ndan da 200 deniz mili uzaklıktadır.

Japonya, 1893’e kadar sahipsiz toprak (terra nullius) niteliğinde olan Senkaku Adaları’nı kendilerinin keşfettiğini, 14 Ocak 1895’de alınan bir hükümet kararıyla da bu adaları Japonya topraklarına kattıklarını, bu karara Çin’den herhangi bir tepki gelmediğini ve adaların her zaman için hemen doğu ve kuzeydoğuda uzanan Okinawa Adaları’nın bir parçası olduğunu iddia etmektedir.¹⁸⁵

Çin ise Diaoyu Adaları’nı 1372’de bulduklarını ve adaların Çinliler tarafından ulaşım amaçlı olarak kullanıldığını savunmaktadır. Ayrıca 1894-1895 Birinci Çin-Japon Savaşı’nı bitiren Shimonoseki Anlaşması’nda geçen Tayvan ve bu adaya ait olan adaların (Senkaku adaları) Japonya egemenliğine geçtiği ve o zamana kadar Japon haritalarında bile “Diaoyu Adaları” olarak adlandırılan bu adaların isminin “Senkaku

---

¹⁸³ Bunun nedenleri şöyle sıralanabilir: 1- Vietnam, sahip olduğu fazla nüfus, küçük yüzölçümü ve fakir doğal kaynaklar nedeniyle Spratly Adaları’na diğer taraflara göre daha fazla ihtiyaç duymaktadır. 2- Diğer ülkelere göre denetiminde (Çin aleyhine) en fazla coğrafi oluşum bulunduran ülke, Vietnam’dır. 3- Çin’in eli en çok Vietnam’a karşı sağlamdır; çünkü Vietnam, 1975’e kadar Çin’in ilk çağlara uzanan tarihsel egemenliğini kabul etmiştir. Chen J., “China’s Spratly Policy”, Asian Survey, Volume 34, No. 10, (October 1994), sayfa 893-894.

¹⁸⁴ Dzurek D., “The Senkaku/Diaoyu Islands Dispute”, İnternet Adresi: <http://www.ibru.dur.ac.uk/docs/senkaku.html>, (09.02.2011).

¹⁸⁵ Egami T., ”Politics in Okinawa Since the Reversion of Sovereignty”, Asian Survey, Volume XXXIV, No: 9, (September 1994), sayfa 829-830.

Adaları” olarak değiştirildiği iddia edilmektedir. Adanın, çevresinde balık çok olmakla birlikte, asıl önemi petrolün bulunmasından kaynaklanmaktadır. Ada, Japonya için ulaşımdaki öneminin yanında bu açıdan da büyük önem taşımaktadır. Çin için ise askeri güvenlik açısından önemlidir.

1.2. Çin Dış Politikasının Temel Dinamikleri

Dış politika en geniş anlamıyla devletlerin, belirli hedefler ve ilkeler doğrultusunda diğer devletlerle kurduğu ilişki olarak tarif edilir. Dış politikada hâkim ya da öne çıkan temalar, yaklaşımlar ya da tercihler, uluslararası ilişkilerin dünya çapında aldığı biçimlere, uluslararası sisteme bağlı olarak dönemsel farklılıklar göstermiştir. Bu alanda ilkelerin/doktrinlerin ya da pragmatizmin, ideoloji ya da ulusal çıkarların öne çıktığı tercihler söz konusu olabilmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti de kurulduğu 1949 yılından bu yana önceliklerini farklı dönemlerde değişen dünya koşullarına uygulayarak ve değiştirerek dış politikasında uygulamıştır.¹⁸⁶

Çin dış politikasının kökleri, tarihsel miras, dünya görüşü, milliyetçilik ve Marksizm, Leninizm ve Maoizm faktörlerine dayanmaktadır. Bu faktörler Çin’in ekonomik ve askeri kabiliyeti, yönetsel yapısı ve karar verme süreciyle birleşerek güvenlik, bağımsızlık, egemenlik, toprak bütünlüğü ve ekonomik gelişme gibi önemli dış politikalarını oluşturmaktadır.¹⁸⁷ Çin dış politikasının gayesi, dünya barışını korumak ve ülkesinin modernleşmesine yardımcı barışçı bir uluslararası ortamı yaratmaktır. Çin egemenlik ve toprak bütünlüğüne, karşılıklı saygı, karşılıklı saldırmazlık, iç işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı çıkar ve barış içinde bir arada yaşamayı oluşturan beş ilke temelinde her ülke ile ilişkilerini geliştirmek istemektedir.¹⁸⁸

---

¹⁸⁶ Güler E. Z., “Çin Dış Politikası: Değişim ve Süreklilik”, Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya, Bağlam Yayınları, I. Baskı, Hazırlayan: D. Ü. Arıboğan, sayfa 283.

¹⁸⁷ Evolution of Foreign Policy, MERIA (Middle East Review of International Affairs), Journal Vol. 3, No.1, March 1999, İnternet Adresi: <http://www.countrystudies.us/china/>, (01.08.2011).

¹⁸⁸ Ekrem N. H., “Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası (1950-2000)” Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2003, sayfa 33.

1.3. Karar Alma Süreci ve Uygulama

Bilinen bir gerçektir ki kararlar kişiler tarafından verilir ve kişiler kararlarını verirken gördükleri olayları ne şekilde algıladıkları onları etkiler. Çinli liderlerde kendilerini adanmış oldukları Marks, Lenin ve Mao fikirlerini her zaman devam ettirmişler ve aralarındaki farklı politik ideolojileri farklı politik kimliklerinin tamamlayıcısı olarak görmüşlerdir.¹⁸⁹ Pekin'in belli başlı ana dış politika kararları Çin politik hiyerarşisinin en üstünde bulunan lider tarafından bireysel olarak verildi. Bu liderlerin yaradılışsal yapısı ve kişisel referansları, Çin'in dış politikadaki davranışlarını etkilerdi. Bu model Mao döneminde uygulanan ve 1990'lara kadar devam eden bir süreçtir.¹⁹⁰

Çin'in Birleşmiş Milletlere, uluslararası, yerel politik ve ekonomik organizasyonlara dâhil olması, ticaretini ve ekonomik ilişkilerini geliştirmesi, Çin Komünist Partisi'nin diğer partilerle yakınlaşması gibi değişimler 1980'lerin sonunda Çin dış politikasını önemli ölçüde etkilemiştir. Bundan sonraki süreçte birçok bakanlık ve kurum Çin dış işlerindeki karar alma sürecine dâhil edilmiş ve karar vericiler dış dünya hakkında daha tecrübeli ve daha bilgili hale gelmişlerdir.

1980'lerin ortasında kritik dış politika kararları üst düzey liderler tarafından alınırdı. Fakat son sözü söyleme hakkı yine en üst düzey lidere aitti. Devlet Konsülü dış politikanın rutin işleri hakkında kararlar alıp, ana meseleleri ise sadece ÇKP'si sekreterliğine sunmakla yetkiliydi. Polit Büro'nun etkileri azalmış olmakla birlikte bireysel etkiler devam etmekteydi. 1980'lerdeki ÇKP ve hükümet fonksiyonları arasındaki bu bölüşüm aslında tüm politik kararlarda ve bunların denetlenmesinde ÇKP'nin üstünlüğü olarak özetlenebilir.

---

¹⁸⁹ Quinn M. N., "The Analytic Study of Chinese Foreign Policy" Chinese Foreign Policy in Transition, Aldine De Gruyter, New York, 2004, sayfa 27.

¹⁹⁰ Zhan E., "A Bureaucratic Politics Model of China's Decisions in Taiwan Strait: From Individual Supremacy to Institutionalized Decision-Making", İnternet Adresi: <http://www.icassecretariat.org/index.php?q=node/375>, (21.07.2011).

1980'lerin sonunda dış politikadaki karar alma süreci adilane bir hiyerarşik yapıya dönüşmüştür. Örneğin bir bakanlık dış işleriyle ilgili olarak bir konu üzerinde karar vermekte yetersiz kalıyorsa, meselenin çözümü için önce bir interagency (hükümeti temsil eden iki veya ikiden fazla kuruluş) grupta sorunu tartışır ve burada başarı sağlanamıyor ya da daha üst düzey bir görüşe ihtiyaç duyuluyorsa, sorun dış işleri koordinasyon merkezine aksettirilir. Kesin karar parti sekreterliğinden önce dış işleri üst grubu tarafından gözden geçirilir ve konu aşırı derecede tartışmalı veya önemli ise son karar en yüksek düzeydeki lider tarafından verilir.¹⁹¹

Günümüz Çin dış politikasındaki karar alma süreci yukarıdaki örnekte olduğu gibi kurumsal bir hiyerarşik düzen içerisinde oluşmaktadır. Gelişen ekonomik yapısıyla küreselleşen, dünyaya entegrasyonunu sağlayan Çin, uluslararası alanda tek bir kişinin yaradılışsal veya kişisel algılamalarıyla dış politikasına yön veremeyecek kadar önemli bir devlet haline gelmiştir.

---

¹⁹¹ Foreign Policy Decision Making and Implementation, İnternet Adresi:
<http://www.countrystudies.com/china/foreign-policy-decision-making-and-implementation.html>,
(21.07.2011).

2. ÇİN GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARI

2.1. Çin'in Çok Yönlü Dış Politikası

Çin, refah toplumunun yaygın bir şekilde inşasının devletin temel politikası olmasını kararlaştırdığından beri ekonominin inşasına hizmet etmek ve refah toplumunun geniş inşasının ortaya çıkarılması için gerekli uluslararası şartların yaratılması, Çin dış politikasının prensibi haline gelmiştir. Bir zamanların sosyalist birlik cephesinden yola çıkarak, devrim ve mücadele ideolojilerine ve felsefesine dayalı dış politikanın yerini, çok yönlü, daha az ideolojik, realist ve işbirlikçi bir dış politika almıştır. Yıllardan beri Çin, yeni idealler aramış ve yeni bir pratik geliştirmeye çalışmaktadır. Böylece, mesela güvenlik konusunda, karşılıklı güven, birbirinden yararlanmak (ilişkilerde), eşitlik ve işbirliği, barışın geliştirilmesi, çok yönlü dış politika ve hep birlikte kazanmak gibi yeni fikirlerin propagandası yapılmaktadır.¹⁹²

Her yıl askeri ve ekonomik alanda şaşırtıcı ilerlemeler kaydeden Çin, bugün ABD'nin en büyük rakiplerinden ve geleceğin egemen güçlerinden biri olarak görünmektedir. Son 30 yıldır reform çabaları içinde Çin'in sahip olduğu güçlü imajın, geçmişe göre farklı bir yol izlemesinden ve son on yıldır başarıyla devam ettirdiği dış politikasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Mao Zedong döneminde uygulanan radikal ve sert dış politikaların ardından bugün "İyi Komşu Politikası" ilkesi temelinde daha ılımlı ve dostane politikalar yürütme çabasında olan Çin, özellikle gelişmekte olan ülkeler arasında ABD yerine tercih edilebilecek alternatif bir güç veya müttefik olarak gösterilmektedir.

Çin, bir yandan askeri alanda güçlenmeye devam ederken, diğer yandan kültürel, ekonomik ve diplomatik araçlarla etkisini dünyaya yayma çabası içerisinde. Çin'in başvurduğu ikna edici yöntemler, özellikle Afrika, Güney Doğu Asya ve Latin Amerika gibi dünyanın gelişmekte olan bölgelerinde etkisini arttırmasına imkân sağlamaktadır. Çin tarafından yapılan ekonomik yardımlar, gönderilen doktorlar, öğretmenler,

---

¹⁹² Jinbo L., "Çin'in İttifakları", Çin Uluslararası Araştırmalar Enstitüsü, Çeviren: S. Selçuk, İnternet Adresi: <http://derkenar.wordpress.com/2006/12/08/cinin-ittifaklari-prof-lin-jinbo/>, (01.07.2011).

mühendisler, yani kalifiye elemanlar ve bazen de hükümetlere hediye edilen bakanlık binaları, Çin'in bu bölgedeki manivela gücünü arttırmaktadır.¹⁹³

2.1.1. Çin-ABD İlişkileri

Asya-Pasifik bölgesinde iki büyük bölgesel ve küresel güç olan ABD ve Çin ilişkilerinin temeli; düşük yoğunluklu gizli çatışmanın yanı sıra ekonomiye dayalı işbirliğine dayanmaktadır. İlişkilerin temeli imzalanan üç bildirge üzerine inşa edilmiştir. 28 Şubat 1972 tarihli iki ülkenin siyasi ilişkilerinin temelini oluşturan Şangay Deklarasyonu'nu 26 Haziran 1978 tarihinde ABD'nin Tayvan ile ilişkilerini kesen ve Tayvan'daki ABD askeri üssünün geri çekilmesini düzenleyen Çin-ABD Diplomasi Deklarasyonu takip etmiş; ardından da 17 Ağustos 1982 tarihinde ABD'nin Tayvan'a silah satışı meselesine çözüm getiren bildirge gelmiştir.¹⁹⁴

Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'ne karşı ortak hareket eden Çin ve ABD, soğuk savaşın sona ermesinin ardından yollarını ayırmışlardır. O dönemde ABD'deki temel beklenti Çin'deki komünist rejimin de çökmesiydi; ancak Çin, daha önce uygulamaya koyduğu reformlarla Sovyetler Birliği'nin düştüğü birçok hatadan kurtulmayı başarmıştır. Yeni döneme iyi uyum sağlayan Çin ayakta kalmayı başarmıştır. Ancak Clinton döneminde, 1995-1996 Tayvan Boğazı Krizi'nin dışında, Çin ile olan ilişkiler oldukça iyi gitmiştir. Kuşkusuz Clinton döneminin sağlamış olduğu nispeten istikrarlı süreç Çin açısından atılım dönemi olmuştur. Hiçbir zaman hegonomik ihtiraslarının olmadığını vurgulayan Çin, önce bölgesel güç statüsünü kazanmış, ardından da küresel güce terfi etmiştir. 1960'larda Çin dış politikasının en önemli hedeflerinden biri olan Üçüncü Dünya liderliği, 2000'lerden itibaren Çin'in gündemine tekrar gelmiştir. Bu aşamadan itibaren ABD'nin kimi çıkarları Çin'le çatışmaya başlamıştır.

---

¹⁹³ Lee S., "Çin'in Yumuşak Gücü ve Sınırları" Stratejik Analiz Dergisi, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi, Cilt 8, sayı 96, Nisan 2008.

¹⁹⁴ "Uzak Doğudaki İki Büyük Devlin Kapanması", Ulusal Güvenlik Stratejileri Araştırma Merkezi, İnternet Adresi: <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=34&sayfa=67>, (10.06.2011).

Çin hızlı bir şekilde ittifaklar kurmaya başlamıştır. Rusya, İran ve Pakistan gibi bölgenin önemli ülkeleriyle stratejik ortaklıklar ve güvenlik paylaşım ağları kurmuştur. İran'ı ABD'nin Basra Körfezindeki varlığına karşı silahlandırmıştır. Pakistan aracılığıyla da Hindistan'ı dengelemiştir. ABD'nin Afganistan ve Irak'a yerleşmesi Çin'i rahatsız etmiş, ancak bununla birlikte ABD'nin terörizmle mücadele politikasını da kendi içindeki bir takım ayrılıkçı hareketleri bastırmada kullanmıştır. Fakat NATO'nun, Afganistan'da faaliyet sahasını giderek genişletmesi ve ABD'nin Pakistan'ın kuzeyinde dinleme ve izleme istasyonu kurması Pekin'i rahatsız etmiştir.

Çin ve ABD arasında bir takım görünmeyen dinamiklerde mevcuttur. Çin ve ABD son yıllarda ekonomik ilişkilerini oldukça geliştirmiş iki ülkedir. Çin çok büyük miktardaki Amerikan hazine kâğıdını elinde tutmaktadır. Bu döviz rezervinin bir kısmı Amerikan ekonomisinin finansmanı için kullanılmaktadır. Genel kabul görmüş ilkelere göre, aralarında karşılıklı bağımlılık bulunan ülkelerin birbiriyle çatışmaları oldukça güçtür. Bu nedenle, Çin ve ABD birbirleriyle, üçüncü ülkeler ve bölgeler üzerinden mücadele etmektedirler. Hızla büyüyen ekonomisi ve müreffeh bir Çin toplumu idealiyle yola çıkan Çinli lider Hu Jintao, uluslararası istikrarı bozabilecek gereksiz her türlü çatışmadan kaçınmaktadır.¹⁹⁵

Sonuç olarak, bugüne kadar Amerika ve Çin arasındaki olan çoğu şey kayda değer şekilde iyi gitmiştir. Çin kendini ekonomik büyümesine adarken Amerikan güvenliği İslami terörizm, Irak ve Afganistan'daki savaflara odaklanmıştır. Ancak iki ülke de birbirine hiç güvenmedi. Çin, Amerika'yı eninde sonunda kendi yükselişini engellemeyi gözleyen bir güç olarak görüyorken Amerika da, ekonomik ve askeri gücünü yeniden keşfeden Çin'in milliyetçilikle kendini nasıl ifade edeceğinden endişe etmektedir.¹⁹⁶

---

¹⁹⁵ Adıbelli B., "Asya-Pasifik'te 11 Eylül Sonrası Dönemde Çin-ABD İlişkileri" Stratejik Analiz Dergisi, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi, Cilt 8, sayı 93, Ocak 2008, sayfa 85-86.

¹⁹⁶ Zhimin C., "The Dangers of A Rising China-China A-14 Report", The Economist, December 4th 2010, sayfa 15.

2.1.2. Çin-Rusya İlişkileri

İki ülke arasındaki stratejik ortaklık arayışları Soğuk Savaş döneminin ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. ÇHC'nin kuruluşunu takip eden yıllarda, stratejik ve ideolojik ortak durumunda bulunan bu iki ülke, hemen her alanda yoğun bir işbirliğine girişmiştir. Ancak 1950'lerin sonlarında özellikle ortak sınır sorunu nedeniyle iki ülke arasında ilişkiler gerginleşmeye başlamış ve 1949'dan itibaren geçen on yıllık bir bahar havasını ardından, çıkarların ayrışımı sonucu, Çin-SSCB cepheleşmesi 1985'e kadar devam etmiştir. 1980'li yıllarda yaşanan üç gelişme, Çin-Rusya ilişkilerinin önündeki engellerin aşılmasında önemli rol oynamıştır:

a) Sovyetlerin Afganistan'dan çekilmesi;

b) Kamboçya'yı işgal eden Vietnam'a Sovyet desteğinin kesilmesi;

c) Çin-Sovyet sınırındaki silahlı kuvvetlerin sayısının yüzde 80 oranında azaltılarak, 1969 öncesi seviyesine çekilmesi. 1991 yılında iki ülke arasında imzalanan "Sınırların Belirlenmesi ve Çizilmesi Anlaşması" ile ikili ilişkilerin geleceği açısından tam bir dönüm noktası yaşanmıştır. 1996 yılındaki "stratejik işbirliği" deklarasyonu ile her iki ülke birbirlerini ABD'nin süper gücünün etkinliğini sınırlamaya yönelik birer stratejik karşı kanat olarak görmeye başlamıştır.¹⁹⁷

XXI. yüzyılda Süper Güç olmaya yönelen Çin, zorunlu da olsa kuzey komşusu Rusya ile stratejik ortaklık kurmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda iki ülke de birbirine egemenlik ve toprak bütünlüğü konusunda destek vermekte ve yüzyılımızda yeni bir düzenin kurulması sürecini hızlandırmaya çaba göstermektedirler. Rusya Çin'in Tayvan'la birleşme davasını desteklemekte, Çin de Çeçenistan sorununu Rusya'nın iç işi olarak nitelendirmektedir. Ne var ki iki ülke İran, Irak ve Kuzey Kore sorunlarında Batı ve ABD'ye karşı ayrı kutupta yer almaktadırlar. Peki, Çin-Rusya ilişkisinin gelişmesini

---

¹⁹⁷ Kamalov İ., Seyfettin E. M., "Rusya-Çin: Mişka ve Dragon'un "Enerji"k Aşkı", ASAM, İnternet Adresi: <http://www.asam.org.tr/temp/temp110.pdf>, (11.07.2011).

sağlayan faktörler nelerdir?¹⁹⁸ İki ülkeyi birbirine yaklaştıran en az dört nedenin olduğu görülmektedir. Birinci ve en temel neden; stratejik ortamın büyük değişime uğraması, yani SSCB'nin çökmüş olmasıdır. İkinci sebep; tarafların en üst kademelerinde oluşan siyasi iradedir. Her iki ülkenin liderliği, Çin-Rusya ilişkilerinin gelişmesinde birer itici güç olmuştur. Stratejik ortaklığa hız veren üçüncü etken, silah satışları ve savunma işbirliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Dördüncü ve sonuncu neden ise, en iyi şekilde “içten gelen bir dürtü” olarak açıklanabilir. Bu noktada hem Rusya'nın hem de Çin'in büyük devlet ihtirasına sahip olması, bu dürtünün en somut ifadesidir.¹⁹⁹

İki ülke arasında son yıllarda ticaret, ekonomik işbirliği, enerji, güvenlik ve kültür konularında yaklaşık iki yüzden fazla anlaşma yapılmıştır. Özellikle 2005 yılında düzenlenen ortak askeri tatbikat, iki ülkenin Asya-Pasifik'te söz sahibi oldukları konusunda ABD'ye bir mesaj verme girişimi olarak algılanmıştır.²⁰⁰

2.1.3. Çin-Avrupa Birliği İlişkileri

Çin-Avrupa Birliği diplomatik ilişkileri Mayıs 1975'de başlamıştır. Brüksel'de 1970'lerin sonlarında Çin ve Avrupa Topluluğu arasında birçok önemli etkinliği içeren bir ticaret anlaşmasının yapılmasının ardından, dönemin Avrupa Komisyonu ve Avrupa parlamentosu Başkanları Çin'e bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

1980'lerde Çin ve AB arasında bilimsel programlar, gelişme, ticaret, akademik ve kültürel değişimler gibi konuları kapsayan karşılıklı işbirliği geliştirilmiştir. Yine bu dönemde kayda değer bir gelişme ise, 1988'de Avrupa Komisyonu Delegasyonunun Pekinde açılmasıydı.

1989'daki Tiananmen olaylarında Çin hükümetinin protestocu öğrencilere uyguladığı baskı sonucu Avrupa Topluluğu ve Çin arasındaki karşılıklı ilişkiler dondurulmuştu. Bundan sonra, AB Çin'e karşı silah ambargosunun da içinde bulunduğu

---

¹⁹⁸ Ekrem N. H., “Rus-Çin Sınır Sorunu Çözülüyor”, İnternet Adresi: <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=53&sayfa=32>, (10.03.2011).

¹⁹⁹ Kamalov, Seyfettin, a.g.m.

²⁰⁰ Ekrem, a.g.m.

bir takım yaptırımlar uygulamıştır. Fakat Çin pazarının doğrudan yabancı yatırımlar için cazip hale gelecek kadar önemli ölçüde büyümesi ve ABD, Japon ve AB ekonomileri arasındaki küresel rekabet, Çin-AB arasındaki ilişkilerdeki buzlanma döneminin kısa sürmesine neden olmuştur. Tiananmen olaylarından üç yıl sonra, Avrupa'nın silah ambargosunun devam etmesine karşın AB-Çin ilişkileri normalleşmiş ve AB 1995'de Çin'e karşı ilk stratejisini "Çin ve AB İlişkileri İçin Uzun Vadeli Politika" olarak benimsemişti.

Günümüzde Avrupa'nın politik karar alma sürecinde, Çin'in büyük bir öneme sahip olduğuna hiç şüphe yoktur. Aynı şekilde Pekin'e karşı Avrupa Birliği'nin de önemi artmaktadır. Zaman zaman iki taraf arasında muhtemel anlaşmazlıklar meydana gelse de, AB-Çin ilişkileri en yüksek düzeyde iki taraftan da ilgi görmektedir.²⁰¹ Çin ile AB arasındaki ilişkilere genel olarak bakıldığında bunların ticaret ve insan hakları çerçevesinde iki çizgide geliştiği görülmektedir. Çin ve AB arasında ticaret konusunda işbirliği ve ortaklık ilişkileri gelişirken, insan hakları konusunda gerginlik yaşanmaktadır. Yaklaşık on yıldır süre gelen AB-Çin arasındaki insan hakları diyalogu pek başarılı olamamıştır. 11 Eylül sonrası ABD'nin güvenlik ve dış politikasında değişiklikleri ortaya çıkması ile AB-Çin ilişkileri yeni bir boyut kazanmıştır.²⁰²

2.1.4. Çin-Japonya İlişkileri

ABD Başkanı Richard Nixon'ın Şubat 1970 tarihinde yaptığı Çin ziyaretinden önce, Japonya hep Batı cephesinde kalarak Çin'i karşısına almıştır. Temmuz 1972'de, Japonya Başbakanı olarak seçilen K. Tanaka, 25-29 Eylül 1972'de sürpriz bir şekilde Çin'i ziyaret etmiştir. Böylece 29 Eylül 1972'de iki ülke diplomatik ilişki tesis etmiştir. Bu tarihten Soğuk Savaşın bitişine kadar, Çin-Japonya ilişkisi düzeyli bir şekilde gelişmiştir. Üst düzey ziyaretler ve sivil kuruluşların karşılıklı ziyaretleri ve bundan

---

²⁰¹ Dai X., "Understanding EU-China Relations: An Uncertain Partnership in the Making", The University of Hull, Centre For European Union Studies, Research Paper, İnternet Adresi: http://www.hull.ac.uk/ceus/CEUS%20paper_Dai_2006.pdf, (04.05.2011).

²⁰² Ekrem N. H., "Çin-AB İlişkileri Gelişiyor", İnternet Adresi: <http://asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=8&ID=365>, (11.05.2011).

dolayı gelişen ikili sıcak ilişkiler her alana yansımaya başlamıştır. Özellikle Japonya'nın Çin ekonomik kalkınmasındaki desteği oldukça fazla olmuştur ve 1994-1999 yılları arasında Japonya Çin'in en büyük ticaret ortağı olmuştur.

Japonya, Pekin'de Haziran 1989'da meydana gelen Tiananmen olaylarından sonra, Batı ülkelerince uygulana ambargoyu ilk delen ülke olarak Çin'in takdirini kazanmıştır. 1992'de Japon imparatoru ile İmparatoriçenin Çin ziyaretinden sonra iki ülke siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri hızla gelişmiştir. Bununla birlikte Çin liderleri her fırsatta, Japonya'nın Çin'i işgali sırasındaki mütecaviz tutumundan dolayı özür dilemesini istemektedirler. Özellikle Japonya'nın sağ kesiminin, Japonca ders kitaplarındaki Çin tecavüzü olayını aslında Çin'i kurtarmak için yapılan bir hareket şeklinde değiştirmeleri, İkinci Dünya Savaşı'nda ölen Japon askerlerin mezarını ziyaret faaliyetleri, Diaoyu Dao (Senkaku) adasının egemenlik konusundaki karasu tartışmaları iki ülke ilişkilerini zedeleyen faktörler olmuştur.²⁰³

Mayıs 2008 tarihinde Çin Devlet Başkanı Hu Jintao'nun Japonya'yı ziyaretindeki verdiği mesajlarla iki ülke arasındaki ilişkiler tarihinde hiç olmadığı kadar birbirine yaklaşmıştır. Öyle ki, Jintao, bu ziyaret esnasında “geçmiş her zaman hatırlamalıyız ama geçmişte olanları kesinlikle nefrete dönüştürmeden geleceğe daha olumlu ve dostça bakmalıyız”²⁰⁴ diyerek Çin-Japon ilişkilerinde geleceğe yönelik bir projeksiyon da ortaya koymuştur.

Tablo ne kadar olumlu olsa da gelecekte ikili ilişkilerde engel teşkil edebilecek birçok sorun halen varlığını sürdürmektedir. Örneğin, her ne kadar Tek-Çin politikasına destek veriyor olsa da, ABD'nin Uzak Doğu'da en yakın müttefiki olan Japonya'nın Tayvan konusunda Çin'e vereceği destek garanti edilemez. Nitekim Japon Dışişleri Bakanlığı'nın Tayvan'a arada sırada da olsa ılımlı yaklaşımı, Çin'i son derece rahatsız etmektedir. İkili ilişkilerdeki en büyük engel ise, Doğu Çin Denizi'nin doğal gaz sahaları konusunda yaşanan anlaşmazlıklar oluşturmaktadır.

---

²⁰³ Ekrem, a.g.e., s. 81-82.

²⁰⁴ Karlova U. R., “Çin-Japon İlişkilerinde Yeni Açılımlar”, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi, İnternet Adresi: <http://www.turksam.org/tr/a1420.html>, (15.06.2011).

Zengin doğal gaz ve petrol rezervleri barındıran Doğu Çin Denizi üzerindeki Münhasır Ekonomik Bölge (EEZ) sınırları konusunda bir süre önce yaşanan tartışmalar, ikili diplomatik ilişkilere ciddi hasar vermiştir. Çin Devlet Başkanı Hu'nun Japonya'ya yaptığı son ziyaret her ne kadar tarihi bir uzlaşma olarak değerlendiriliyor olsa da henüz çözümlenmeyen birçok sorunu da gözler önüne sermiştir. Tarih boyunca birbirlerine düşmanlık duyguları besleyen halkların yakınlaşabilmesi için her iki ülke liderlerine de önemli görevler düşmektedir.²⁰⁵

2.1.5. Çin-Latin Amerika İlişkileri

Çin'in Latin Amerika'ya karşı olan ilgisi, son yedi-sekiz yıl içerisinde gelişen oldukça yeni bir durumdur. Nisan 2001'de Başkan Jiang Zemin'in 13 günlük Latin Amerika ziyareti, Kasım 2004'te yeni başkan Hu Jintao ve Mart 2005'de başkan yardımcısı Zeng Qinghong'un gerçekleştirdiği üst düzey ziyaretler takip etmiştir. Pekin'in bölgeye ilgisi genel olarak ekonomik alanda olsa da, politik ve diplomatik boyutlarda göz önünde bulundurulmaktadır.

Latin Amerika'daki Çin ilgisi - özellikle Güney Amerika'da - ekonomik alanda motive olmuştur. Pekin, Çin'in gelişen ekonomisinin gereksinimlerini karşılamak için bölgede öncelikli olarak demir ve diğer cevherler, soya fasulyesi ve soya yağı, entegre devreler ve diğer elektrikli makineler, gümüş, çelik ve petrol gibi ürünlerle ilgilenmektedir. Çin'in Latin Amerika'dan yaptığı ihracat 5 yıl içinde yüzde 600'den fazla artarak, 1999'daki 3 milyar dolar seviyesinden 2004 yılındaki 21,7 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır.

Çin-Latin Amerika arasındaki ilişkilerde enerji kaynakları da önemli bir rol oynamaktadır. Çin, Kasım 2004'te Brezilya'da 10 milyar dolarlık bir enerji anlaşmasının olduğunu duyurmuştu. Brezilya devlet petrol şirketi, Petrobras ve Çin Milli Kıyı Petrol (National Offshore Oil) şirketi, tüm dünyadaki petrol arama, rafine etme ve boru hattı

---

²⁰⁵ Lee S., "Çin-Japonya Arasında Tarihi Uzlaşma", Stratejik Analiz Dergisi, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi, cilt 9, Sayı 98, Haziran 2008, sayfa 11.

inşa etme operasyonlarına katılmak için bir fizibilite çalışması yapmaktadır. Aynı zamanda, Çin Halk Cumhuriyeti Ekvator, Bolivya, Peru ve Kolombiya’da enerji ile ilgili çalışmalarını sürdürmektedir.

Çin’in Latin Amerika ile olan ekonomik ve ticari ilişkilerin yanı sıra, politik açıdan Tayvan meselesi ilişkileri etkilemektedir. Çünkü bölgedeki 25 ülkenin 12’si hala Tayvan ile resmi diplomatik ilişkilerini sürdürmektedir. Tayvan on yıllardır Latin Amerika’ya yapmış olduğu finansal destek ve yardımlar sayesinde, Çin’in bölgedeki ekonomik ve politik gelişimine karşı bir baskı oluşturmaktadır. Mayıs 2004’te Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) nün almış olduğu bir kararla-ki bu örgüt ABD ve Tayvan ile diplomatik ilişkilerini devam ettiren on iki ülkeyi de kapsıyor-Çin bu organizasyonda resmi gözlemci statüsünü kazanmıştır. Pekin bu örgütteki gözlemci statüsünü Tayvan meselesi üzerinde yoğunlaştırmaktadır.

Bazı gözlemcilere göre, eğer Çin, Tayvan’ın Latin Amerika üzerindeki ilişkilerini sonlandırabilirse, Tayvan’ın dünyadaki hareket kabiliyeti azalacak ve Tayvan’ın uluslararası statüsü ciddi şekilde etkilenecektir. Çin’in Latin Amerika’yla olan politik ve ekonomik bağlarının, ileriki dönemlerde Amerika Birleşik Devletleri’nin bölgedeki çıkarları ve nüfuzu bakımından ABD’ye karşı önemli bir tehdit oluşturacağına inanılmaktadır. Devamında ise, Çin’in Latin Amerika ülkelerini kullanarak bölgedeki ABD üstünlüğüne karşı bir “Üçüncü Dünya Ülkeleri Koalisyonu” kurmak istediği de savunulmaktadır.²⁰⁶

2.1.6. Çin-Afrika İlişkileri

Çin lideri Mao, Soğuk Savaş’ın kızıştığı 1960-1970’li yıllarda, iki kutup arasında bir üçüncü kutbun bulunduğunu keşfederek, arada dengeleyici rol oynayan üçüncü dünya ülkeleri ile sıkı ilişkiler kurmaya başlamıştı. Çin, bu dönemde Afrika ülkelerine, özellikle komünist ideolojisini benimseyen ülkelere karşı yaptığı dış yardımı da

---

²⁰⁶ Dumbaugh K., Sullivan M. P., “China’s Growing Interest in Latin America, CRS Report for Congress, İnternet Adresi: <http://italy.usembassy.gov/pdf/other/RS22119.pdf>, (09.03.2011).

artırmıştır. Fakat bu durum Mao'nun 1976'da ölümünden sonra değişmeye başlamıştır. Mao'dan sonra yönetime gelen ikinci kuşak liderlerden Deng Xiaoping'in başlatmış olduğu dışa açılım ve ekonomide reform hareketi ile birlikte Çin, ideolojiye değil, ekonomik kalkınmaya önem vermeye başlamıştır. Böylece Afrika ülkelerine yapılan yardım da azalmıştır. Nisan 1987'de, Deng, "Çin'in şu andaki gücü sınırlıdır, üstelik modernleşme faaliyetlerini aktif bir şekilde yürütmektedir. Gelecekte Çin'in ekonomisi belli bir düzeye geldikten sonra, ancak o zaman Afrika halkları için daha fazla hizmet edelim" diyerek Afrika politikasının hattını çizmiştir.

1999'da Çin Devlet Başkan Yardımcısı ve Çin Devlet Merkezi Askeri Komite Başkan Yardımcısı olarak görev yapan ve devlet başkanı olacağı daha o yıllarda netleşen Hu Jintao'nun 1999 yılındaki Afrika ziyareti, Çin'in Afrika ülkeleriyle işbirliği içine girmesi, Çin'in bu ülkelere çok önem verdiğini göstermektedir. Bu ziyaretler yeni yüzyıla girerken uzun vadeli, güvenli ve her alanda işbirliği ilişkisinin tesis edilmesi konusunda büyük önem taşımaktadır. Çin'in Afrika ülkeleri ile geliştirdiği bu ilişkiler sonucunda, Afrika ülkelerinden bazıları (örneğin Güney Afrika), Tayvan'ın Afrika ülkelerine yaptığı dış yardım yoluyla geliştirdiği diplomatik ilişkileri keserek Çin ile ilişki kurmuştur.²⁰⁷

2000 yılında Çin ve Afrika ülkeleri arasında kurulan Çin Afrika İşbirliği Formu, iki taraf arasında işbirliği, kolektif hareket etme, koordinasyon ve danışmanlık gibi alanlarda bir platform görevi görmüştür. Aynı zamanda, bu forum, Geleneksel Çin Afrika dostluğunun pekişmesinde büyük başarı sağlamış olmakla birlikte, gelecekteki işbirlikleri için de pratik ve etkili araçlar sağlamıştır.²⁰⁸ 21. yüzyılda, Çin'in Afrika ülkeleriyle geliştirdiği ilişkiler hem yöntem hem de içerik olarak uluslararası gündemin en önemli başlıklarından birini oluşturmaktadır. Çin-Afrika ilişkileri, Çin'in kıtayla 2000'li yılların başında derinleşen ekonomik, siyasi ve sosyal bağlarıyla dikkat çekmeye devam etmekte ve bu sürecin dinamikleri farklı perspektiflerden değerlendirilmektedir.

---

²⁰⁷ Ekrem N. H., "Çin'in Afrika'ya Yönelik Stratejik Amaçları", TÜRKSAM, İnternet Adresi: <http://www.turksam.org/tr/a896.html>, (10.02.2011).

²⁰⁸ Qiang Z., "Sino-Afrikan Relations at a New Stage of Development", İnternet Adresi: http://www.ide.go.jp/Japanese/Publish/Report/pdf/2007_03_03_3_zeng_eo.pdf, (10.02.2011).

Bazı araştırmacılar bu ilişkinin meşruiyetini “Çin’in artan enerji ve hammadde ihtiyacını karşılamak için Afrika kıtasında geliştirdiği neo-kolonyal bir sömürü” olarak açıklarken; diğer bir grup araştırmacıya göre iki taraf arasında ilişki, yarım yüzyıldan fazladır süregelen bağların hem Afrika lkeleri hem Çin’in yaşadığı kalkınma atağının yanı sıra uluslararası değişkenlerin de etkisiyle artan yoğunlukta bir işbirliğine dönüşmüştür.

Afrika lkeleri ve Çin arasındaki en dikkat çekici boyut, Çin’in bu ülkelerden yaptığı petrol ithalatıdır. 2001 ve 2006 yılları arasında Afrika lkelerinden Çin’e yapılan ihracat her yıl yüzde 40 oranında artarken, ihracat mallarının ana maddesini başta petrol olmak üzere enerji kaynakları oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Afrika lkelerinden Çin’e yapılan ihracatın yüzde 85’i petrol zengini lkeler Angola, Ekvator, Gine, Nijerya, Kongo Cumhuriyeti ve Sudan tarafından gerçekleştirilmektedir. İhracatta petrolü bakır ve elmas ile işlenmiş yiyecek ve tüketim malzemeleri gibi katma değerli olan ürünler izlemektedir.²⁰⁹

2.1.7. Çin-Orta Asya İlişkileri

Soğuk Savaş sonrası SSCB’nin çökmesi ve Çin-Rusya ilişkilerinin normalleşmesi, Çin’in Orta Asya’ya karşı olan politikasını belirlemiştir. Soğuk Savaş sonrası gelişmelerde bölgede yeni devletler kurulmuş, Moskova’nın bölgedeki etkisi azalmış ve Çin çıkarları için yeni genişleme alanları açılmıştı. Diğer taraftan SSCB’nin çökmesiyle de oluşan g boşluğu, Çin’in güvenliği açısından sorunlar meydana getirmiştir. Bu durum Çinli yetkilileri, Orta Asya’da yeni kurulan bağımsız devletlerle yüksek düzeyde ilişki kurmaya ve sınır güvenliği konusunda çalışmalar yapmaya itmiştir. şanghay Beşlisi gibi bölgesel oluşumlarla Çin, bölge ülkeleriyle daha fazla etkileşim içine girmiştir. Ardından 2001’de kurulan şanghay İşbirliği rgt (şİ) ile Çin, Rusya ve Orta Asya lkelerinin arasındaki işbirliği geliştirilerek, ABD uzakta tutulmaya ve Batı etkisi engellenmeye çalışılmıştır.

---

²⁰⁹ Ata İ., “Çin-Afrika İlişkileri: nc Dünyanın İşbirliği”, Stratejik Analiz Dergisi, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayinevi, Cilt 9, Sayı 99, Temmuz 2008, sayfa 61,64.

2001 yılında ABD'nin küresel teröre karşı savaşa başlaması ve Afganistan'a konuşlanması, Çin'in bölgedeki nüfuzuna karşı ciddi bir tehdit olarak algılanmıştır. Kendinden daha güçlü bir Amerikan ordusunun bölgedeki varlığı ve stratejik etkisi, Çin'e bölgedeki etkisinin Rusya ve ABD ye göre daha ikincil olduğunu hatırlatmıştır. Bu durum Çin'in bölgeye karşı daha fazla ilgi göstermesine ve ilişkilerini geliştirmek istemesine neden olmuştur. ŞİÖ benzeri bölgesel örgütlerdeki ikili ve çok yönlü ilişkilerdeki etkili Çin diplomasisi, Orta Asya'da petrol ve doğal gaz temeline dayanan Çin çıkarlarını ve ticari ilişkilerini geliştirmiştir.

Çin'in bölgedeki çıkar ve hedefleri şunlardır:

- a) **Sınır ve güvenlik:** Çin Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile askerden arındırılmış sabit bir sınır çekmek istemektedir. Sınırların sabitleşmesi Çin'in gelişme planlarında ve dış politikasında önceliklidir. Çin ayrıca, ayrılıkçı Xinjiang eyaletine dış yardımların kesilmesini istemektedir.
- b) **Ekonomi:** Çin'in bölgedeki en önemli ilgisi enerjiye karşıdır. Çin, Orta Asya'dan yaptığı petrol ve gaz ithalatını arttırmak istemektedir (özellikle gelecekte kendine bir partner olarak gördüğü Kazakistan'dan).
- c) **Bölgesel pozisyon:** Çin'in Orta Asya ve özellikle ŞİÖ ile olan ilişkileri Çin'in kendi çevresinde üretken ve istikrarlı bir uluslararası alan oluşması ve yine Çin'in bölgede daha güçlü bir liderlik rolü üstlenmesine yöneliktir. Pekin, aynı zamanda, Orta Asya ile olan ilişkilerini, Çin'in uluslararası alandaki önemli konularında meşruluk kazanmasını sağlamak amacıyla kullanmak istemektedir.²¹⁰

Hem bölgesel, hem ikili ortak çıkarlar açısından en etkin örgüt durumunda olan ŞİÖ nezdinde Çin, Orta Asya'daki nüfuzunu her geçen gün artırmaktadır. Gelecek dönemde Çin'in Rusya ile işbirliği çerçevesinde enerji yollarının güvenliği ve bölgenin istikrarı için ŞİÖ faaliyetlerine ve başta enerji olmak üzere ikili ilişkilere daha da fazla

---

²¹⁰ Sutter R., "Durability in China's Strategy Toward Central Asia-Reasons for Optimisim", China and Eurasia Forum Quarterly, Volume 6, No.1 (2008) sayfa 6-7., İnternet Adresi: <http://www.isdp.eu/files/publications/cefq/08/rs08durabilitychina.pdf>, (21.04.2011).

ağırlık vermesi beklenmektedir. Artan enerji ihtiyacı nedeniyle Orta Asya enerji kaynaklarına yakın olma zorunluluğu duyan Çin, ulusal güvenlik kuşağının da Orta Asya bölgesinden başladığına inanmaktadır.²¹¹

2.1.8. Çin-Ortadoğu İlişkileri

Çin'in Sovyetler Birliği'ne paralel bir Ortadoğu politikası ile başlayan süreç, 1955 Bandung Konferansı ile yine Sovyetler Birliğine bağlı, ancak kendi özel politikalarına olanak veren bir safhaya girmiştir. Ardından 1962 Çin-Hint sınır çatışmasında Sovyetler Birliği'nin Hindistan'ı destekleyen tutumu ile kırılma noktasına varan Çin-Sovyet ilişkileri, Çin'in Ortadoğu politikasını tümüyle Sovyet şemsiyesi dışında seçenekler çerçevesinde oluşturmaya itmiştir.

Kültür Devriminin dış politikada yarattığı etkinlik kaybı, 1972 yılında ABD ile yapılan stratejik anti-Sovyet anlaşma çerçevesinde hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. 1970'lerin başından günümüze kadar süren dönemde pragmatizmin temel ilke edildiği bir dış siyaset, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ortadoğu politikasının da temel eksenini oluşturmuştur.²¹² Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ortadoğu'ya ilişkin siyasetini belirleyen üç ana etkenin ilki enerji, dar anlamıyla petrol konusudur. 1993'te petrol konusunda kendi kendine yeterli bir ülke olmaktan çıkan Çin, bugün Ortadoğu petrolünün en büyük müşterilerinden biridir. İkinci konu, Çin'in bölgeye yaptığı silah satışları ile ilgilidir.

Çin 1980'lerden sonra Batı teknolojisini (hem ideolojik hem de ekonomik nedenlerle) satın alamayan İran ve Suriye gibi ülkeler için, önemli bir tedarikçi durumundadır. Çin'in ulusal stratejisi bölgenin silah pazarındaki payını ABD ile ters düşmeksizin elinde tutmayı başarabilmesinden geçmektedir. Üçüncü ve son bağlam ise, Çin'in kuzeybatı eyaleti olan Sincan'da yine 1990'larda başlayan ayrılıkçı şiddetle ilgilidir. Nüfusunun yarısı Uygur Müslümanlarından oluşan Sincan bölgesinde

---

²¹¹ Oğan G., "Çin'in Orta Asya'da Nüfuzu Artıyor" Stratejik Analiz Dergisi, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi, Cilt 6, Sayı 66, Ekim 2005, sayfa 17.

²¹² Güneş H., "Çin'in Orta Doğu Politikası", Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya", Bağlam Yayınları, I. Baskı, Kasım 2001, Yayına Hazırlayan: Deniz Ülke Arıboğan, sayfa 299.

uyguladığı politikalar nedeniyle Çin, hem Arap ülkeleri nezdinde “İslam karşıtı” bir ülke konumuna düşmemek için çaba sarf etmek, hem de Sincan’daki ayrılıkçı harekete Ortadoğu’dan gelecek finansal ve ideolojik desteği engellemek durumundadır.²¹³

Çin’in bölgede enerji yatırımlarına ilgisi “iki ithalat, bir ihracat” şeklinde formüle edilmektedir. “2 ithalat” bölgeden Çin’e akacak petrol ve petrol sektörüne çekilecek olan sermayedir. Bu çerçevede, Çin bir yandan uzun dönemli büyük ölçekli kontratlar imzalayarak gelecekteki enerji ihtiyacını garanti altına almaya çalışmakta, diğer taraftan başta Körfez sermayesi olmak üzere bölge sermayesini rafineri ve diğer petrol alt yapısını yenilemeye kullanmaya çalışmaktadır. Böylece sadece Çin risk almamakta, aynı zamanda bölge sermayesi Çin’e gelerek karşılıklı bağımlılık oluşturulmaktadır. Formüldeki “1 İhracat” ise, bölgede petrol arama ve geliştirme ihalelerinden yararlanmaktadır. Çin bölgedeki önemli ihalelerin hemen hepsine katılmaktadır ve son dönemde ciddi başarılar da elde etmektedir. Çin bölgeye ne kadar yatırım yapar ise bunun karşılığında bölgeye olan ihracatının da artacağını bilmektedir.

Çin ve Ortadoğu ülkeleri arasındaki bu ilişkinin ve işbirliğinin siyasi alana yansması da kaçınılmazdır. Şu ana kadar Çin, bölgede ABD ve diğer Batılı ülkelere açıktan meydan okumamaya özen göstermiştir. Hatta Körfez Savaşı’nda BM kararlarına uymuş, Irak Savaşı öncesinde de ABD’ye muhalefette Fransa ve Rusya’dan daha az muhalefet göstermiştir. Yine de BM’de veto yetkisi olan bir ülke olarak Çin bölgede alternatif bir güç olarak görülmektedir.

Çin açıktan meydan okumasa da Batı politikalarının sorgusuz izleyicisi de değildir. Bu açıdan Japonya’dan çok farklı bir güç olarak algılanmaktadır. İran ve Sudan ile geliştirdiği stratejik ekonomik ilişkiler, Çin’in eninde sonunda bölgede Batı ile çıkar çatışması içinde olacağını açık göstergesidir. Nitekim ABD çeşitli defalar Çin’in bölgeye olan ilgisinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Bugün Ortadoğu’da ABD’nin en yakın müttefikleri bile 11 Eylül sonrası ABD politikalarından endişe duymaktadırlar ve dengeleyici bir gücün eksikliği yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Çin bu boşluğu doldurmaya aday en önemli ülke konumundadır. Nitekim Suriye’nin

---

²¹³ Üngör Ç., “Çin’in Ortadoğu Politikası: Geleceğin süper Gücü Çin”, I. Baskı, Tasam Yayınları, İstanbul 2005, sayfa 154.

Lübnan'dan çekilmesini isteyen 1559 Sayılı BM Güvenlik Konseyi kararını desteklememesi örneğinde görüldüğü üzere, Çin farklı olduğunu her fırsatta hissettirmekte ve bu sayede ekonomik alanda da sempati toplamaktadır.²¹⁴

2.1.9. Çin-Türkiye İlişkileri

Kökleri Orta Asya'ya dayanan Türk-Çin ilişkileri XXI. yüzyılın başlarında iki devlet, Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye arasında devam etmektedir. Şanghai'daki büyükelçiliğini 1949 yılında kapatmak zorunda kalan Türkiye, Pekin'e büyükelçi atayarak 5 Ağustos 1971'de Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanımıştır. Türkiye bu tarihten itibaren Tayvan ile olan diplomatik ilişkilerini kesmiş ve o günden beri "Tek Çin" politikası izlemektedir. Türkiye'nin Tayvan ile ticari, kültürel ve ekonomik mahiyetteki ilişkileri ise resmi çerçeveye girmeksizin Tayvan'ın Ankara ve İstanbul'da bulunan iki bürosu aracılığı ile sürdürülmektedir.²¹⁵

ABD-Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki yumuşamaya rağmen diplomatik ilişkilerin tesisi 1979 yılına kadar gecikmiştir. Türkiye ise H. Kissinger'ın ÇHC'ne gidişinden hemen sonra Pekin ile diplomatik ilişki tesis ederek Pekin'in uluslararası sahneye çıkışına destek olmuştur. Ancak, iki ülke arasındaki ilişkiler 1980'li yıllardan itibaren gelişmeye başlamış ve bu tarihten itibaren de ikili ilişkilerde bir artış gözlenmiştir.²¹⁶ 1985'de T.C. Başbakanı Turgut Özal'ın Pekin'i ziyareti sonrası, karşılıklı ziyaretler yapılmıştır. Bu resmi ziyaretlerin de bir sonucu olarak karşılıklı ticaret 1985'de 98 milyon dolardan, 1995'de 429 milyon dolara, 1997'de ise 700 milyon dolara yükselmiştir.²¹⁷

---

²¹⁴ Gülcan N., "Ortadoğu Petrollerinde Yeni Bir Aktör: ÇİN", USAK (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu), İnternet Adresi: <http://www.harp-is.org.tr/media%5Csubat7.doc>, (01.05.2011).

²¹⁵ Sandıklı A., Güllü İ., "Gelişen Çin Ekonomisi ve Türk Dış Ticaretine Etkiler." Geleceğin Süper Gücü Çin, Tasam Yayınları, İstanbul, 2005, sayfa 310.

²¹⁶ Karaca, a.g.e., s. 182.

²¹⁷ Arıboğan D. Ü., "Uzakdoğu'da Değişen Dengeler ve Türkiye", Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya, Yayına Hazırlayan: D.Ü. Arıboğan, Bağlam Yayınları, I. Baskı, Kasım 2001, İstanbul, sayfa 94.

Nisan 2002’de Çin başbakanı Zhu Rongji Türkiye’yi, Mayıs 2002’de başbakan yardımcımız Devlet Bahçeli Çin’e ziyarette bulunmuştur. Başbakan yardımcımız, Şangay’ın 12 yıl gibi kısa sürede çok modern bir yapıya kavuşturulmasına dikkat çekerek, Çin ekonomisinin tamamen kendine özgün bir yapıya sahip olduğunu ve ekonomistlerimizin gelişmekte olan ülkemiz için iyi analiz etmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Son birkaç yıl içinde iki ülke askeri makamları arasında üst düzey ziyaretlerin daha yoğunlaştığı görülmektedir. Çin-Türkiye askeri işbirliği diğer alanlardaki ilişkilerin artması için de lokomotif görevini yerine getirirken, bu ilişkiler çerçevesinde Türkiye Batı dünyasından transfer edemediği askeri teknolojileri Çin’den transfer etmektedir.²¹⁸

Çin’in Türkiye’ye bakışında tedirginliğe sebep olan konu şüphesiz Uygur Türklerinin yaşadığı Doğu Türkistan’dır. Doğu Türkistan meselesinin dış destekçisi olarak Pekin hep Türkiye’yi görmüştür. 1990-1994 yılları arasında Doğu Türkistan problemini de içeren ve Çin Milli Sosyal Bilimler Fondu tarafından yürütülen “Panislamizm ve Pan-Türkizm’in Doğu Türkistan’daki yayılmaları ve buna karşılık uygulanacak tedbirler” adlı raporda, Doğu Türkistan ayrılıkçı hareketinin menşeinin Türkiye olduğu ileri sürülmüştür.

Rusya’nın yanı sıra Kazakistan ve Kırgızistan’ın da dâhil olduğu “Şangay Beşlisi” olarak adlandırılan işbirliği anlaşması çerçevesinde, Çin’in Türk Cumhuriyetleriyle girdiği güvenlik ve ticari eksenli bir birliktelik, Türkiye ile Çin arasındaki ilişkileri etkileyebilecek bir diğer konudur. Her ne kadar bu anlaşmanın temelinde Çin’in Doğu Türkistan’daki özgürlük hareketlerini engellemek ve batı bölgesini güvenlik altına almak yatıyorsa da, enerji gibi Çin için çok önemli bir konuda da bu anlaşma çerçevesinde işbirliğine gidilmektedir.

Çin, Kıbrıs konusunda da BM kararlarının uygulanması ve tek bir Kıbrıs devletinin kabulünden yana olmasına rağmen, Kıbrıs Rum kesimi ile son yıllarda sıklaştırılan ilişkilerde hep Türkiye aleyhine sonuçlar çıkmasına neden olmuştur. Çin PKK terör örgütüne de sıcak yaklaşımlar sergilemiştir. Du Ren’in “Kürtle, Türkiye ve

---

²¹⁸ Karaca, a.g.e., sayfa 183.

Çin'in Çıkarları” adlı yazısında Pekin hükümetinin Kürt meselesinde yeterince dış politika uygulayamadığını dile getirerek “insanlar düşünürler, tek başına sığınak bulmaya çalışan Öcalan’ı koruyan Yunanistan Pekin hükümetinden destek istedi mi? Pekin nasıl cevap verdi? Türkiye gizlice Doğu Türkistan bölücülerini korumaya devam ederken, Çin, Öcalan olayına karışsa idi, sadece Türkiye’ye karşılık vermekle kalmayacak, aynı zamanda Türkiye’ye karşı kullanılacak bir siyasi koz olacaktır” diye kaydetmektedir.

Tüm bu olumsuzluklar, Çin-Türkiye siyasi ilişkilerinin yanı sıra ticari ve ekonomik ilişkileri de olumsuz yönde etkilemektedir.²¹⁹ Bunun yanında, iki ülkenin coğrafi uzaklığı ve yeniden yapılanma süreci içinde bulunan Çin ekonomisinin geçirdiği değişimlerin birçok açıdan oldukça karmaşık bir yapı sergilemesi ve bunların Türkiye’den yeterince izlenememesi, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerdeki diğer sorunlardır.²²⁰

Çin-Türkiye ticari ilişkilerinde son yıllarda bir artış olmakla beraber, ticaret Türkiye aleyhine gelişmiştir. İthalatta uygulanan gümrüklerin ortalama olarak yüzde 10’un altına inmesi ve kotaların kalkması, Çin’i Türkiye için önemli bir tehdit konumuna getirmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti, Türkiye’nin en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında 19. sırada yer alırken, en çok ithalat yaptığı ülkeler arasında ise 8. sıradadır.²²¹

Genel olarak bir değerlendirme yaparsak, Türkiye-Çin ilişkileri, son yıllarda yapılan birçok üst düzey ziyaret, iki ülkenin imza attığı onlarca protokol, yapılan işbirliği çağrıları ve vaatlere rağmen istenen noktaya gelememiştir. Bunun temel nedeni ise Türkiye’nin Batı benzeri görünüşünden kurtulamaması, kısaca Çin’in devam eden şüpheleridir. Türkiye, Çin ile ilişkilerinin ekonomik boyutundan daha çok siyasi ve güvenlik yönüne odaklanmalıdır. Çin kartının, ABD’nin yumuşak karnı olduğu kesindir. Türkiye, Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)’nün kurucu ve aktör ülkesi Çin Halk Cumhuriyeti’nin Kafkaslar yolu ile Avrupa’ya bağlanma stratejisini destekleyebilir.

---

²¹⁹ Karaca, a.g.e., sayfa 185,186.

²²⁰ Bir Dünya Devi Çin, İnternet Adresi:

<http://www.phaselisconsulting.com/Bir%20dunya%20devi%20Cin.doc>, (01.05.2011).

²²¹ Sandıllı, Güllü, a.g.e., sayfa 311.

Türkiye uzun yıllar ihmal ederek bir politika geliştiremediği Kafkaslar, Orta ve Güney Asya'da ancak gerçekçi ve çıkar endeksli politikalar ile kazanım elde edebilir.

Türkiye için Çin ile ilişkiler, hep savunduğumuz 'Sıvı Güvenlik' konseptinin stratejik güç projeksiyonunun gelişmesinde önemli bir havuzdur. Yeter ki artık Amerika'nın değil, kendi oyunumuzun aktörü olmaya karar verelim. Türkiye, ŞİÖ ile ilişkilerini sürekli geliştirebilmek için olası olumsuzluklara müdahale edebilecek ve çözümlenebilecek acil durum senaryoları geliştirmeli ve bu senaryoları ekonomik, siyasi ve güvenlik yönelimleri ve yaklaşımları ile gerektiğinde destekleyebilmelidir.²²²

---

²²² Yılmaz S., "Türkiye-Çin Askeri Tatbikatı", Makale, BÜSAM (Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi), Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ekim 2010, sayfa 4, İnternet Adresi: <http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/tukiye-cin-askeri-tatbikati.pdf>, (01.09.2011).

III. BÖLÜM

ÇİN HALK CUMHURİYETİ İÇİN MUHTEMEL GELECEK SENARYOLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1. ÇİN İÇİN MUHTEMEL GELECEK SENARYOLARI

Soğuk Savaş sonrasında küresel güç dengesinde rastlanan değişimler kendisini en bariz olarak Asya-Pasifik bölgesinde göstermektedir. Rusya'nın bölgedeki jeostratejik etkisi azalırken, Çin ABD'ye rakip bir ana Doğu Asya gücü olarak ortaya çıkmıştır. Sahip olduğu potansiyeli ve jeopolitik ve jeostratejik avantajları ile Çin, öncelikle Asya, sonrasında ise Orta Asya ve Hazar bölgesi de dâhil bütün bu bölgelere mücavir alanlarda en etkili olacak güçlerden birisi olacağını açık olarak ortaya koymaktadır. Çin, 21'nci yüzyıl için kendisine iddialı hedefler koymuş bir ülkedir. Bu hedeflerin başında 2050'de dünyanın bir numaralı gücü olmak gelmektedir. Pekin hükümeti bu hedefe ulaşmak için inançlı, planlı ve gerekli gördüğü yerlerde piyasalara müdahale ettiği bir ekonomi politikası izlemektedir.²²³ 2050 yılı planlarına ulaşmak isteyen Çin aynı zamanda kendisinin bu konuma gelmesini engelleyecek siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri alanları içerecek olan muhtemel senaryolara da hazırlıklı olmak zorundadır. Bu nedenle Çin'in sahip olduğu bütün güç unsurlarını ilgilendiren ve gelecekte olma ihtimali yüksek olan senaryolar bu bölümde anlatılmaya çalışılmıştır.

1.1. Çin, ABD ve Tayvan Üçgenindeki Muhtemel Gelecek Senaryosu

Çin, konvansiyonel gücünü özellikle Pasifik bölgesinde konuşlanacak şekilde modernize ederken, ABD ile rekabet edebilmek için bir güç projeksiyonu ağı kurmaktadır. Yeni doktrin 'saldırgan ön savunma' anlayışı içinde Çin sahilleri ve sınırlarına en uzak mesafeden itibaren düşmana angaje olmayı öngörmektedir. Uzay ve

---

²²³ Yılmaz S., "Yükselen Güç Çin'in Güvenlik Politika ve Stratejileri", Makale, BÜSAM (Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi), Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi, İstanbul, 2008, sayfa 82, İnternet Adresi: <http://www.beykent.edu.tr/docs/16.doc?phpMyAdmin=26b1ab37aa748d52c4747d623bec741b>, (01.12.2011).

uydu sistemleri, açık deniz donanması (çok sayıda dizel denizaltı), havadan yakıt ikmali, büyük miktarda Cruise füzeleri, gelişmiş anti-gemi mayınlarına yapılan yatırımlar; Çin'in kıyılarından itibaren 400 mil ve üzerinde güç projeksiyonu geliştirme gayretinin parçalarıdır. Çin'in hayali Tayvan ile birleşerek Hong Kong'a benzer bir ekonomik patlama daha yaşamaktır.

Çin'in askeri planları Spratly adalarını savunmak ve Tayvan'ı nötralize etmek üzerinedir. Bölge ile ilgili bir gerginliğin başlaması ile birlikte muhtemel askeri senaryonun şu şekilde gelişeceği beklenmektedir. Çin, Tayvan ve Spratly adalarından itibaren 1.000 km.lik bir bölgede deniz ve hava kontrol bölgesi deklare edecektir. Bu bölgeye giren herhangi bir gemi veya uçak (Çin denizaltıları, mayınlar, balistik ve Cruise füzeleri ile) imha edilecektir.

Çin askeri açıdan uzun süreli bir ablukayı sürdürecektir birkaç sisteme güvenmektedir. Bunlardan biri Ruslardan alınan GLONASS sistemi olup GPS gibi hedef tespiti ve yönlendirme yapabilmektedir. Çin; ses, data ve video iletişimi sağlayan dört küresel haberleşme şirketine (İridium, Inmarsat, Globalstar ve Teledesic) abonedir. Çin, Güney Kore ve Japonya'yı kendi topraklarını ABD'ye kullandırmamak konusunda çeşitli zorlayıcı yollara başvurabilir. Daha çok deniz ve hava savaşı şeklinde geçmesi beklenen savaşta Çin Hava Kuvvetleri henüz ABD ile rekabet edebilecek düzeyde değildir. Bu yüzden iki ülke arasında füze savaşları öne çıkacaktır. Çin'in avantajı Tayvan'daki üslerin Çin'in isabetli güdümlü füze kuvvetlerinin menzili dâhilinde olmasıdır. ABD, Güney Kore ve Japonya'daki üsleri kullanamayacağını bunun yerine Tayland, Singapur ve Filipinlerdeki üslerden yararlanmayı hesaplamaktadır. Avustralya ve Yeni Zelanda da askeri nitelikte olmayan üs desteği sağlayabilir.²²⁴

---

²²⁴ Yılmaz S., "ABD'nin Savaş Senaryoları; Nükleer Çözümler ve Füze Kalkanı", Makale, BÜSAM (Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi), Araştırma Masaları-ABD, İstanbul, 7 Ekim 2008, sayfa 3, İnternet Adresi: <http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/yilmaz-ekim2.pdf>, (01.12.2011).

1.2. Çin, Hindistan ve Pakistan Üçgenindeki Muhtemel Gelecek Senaryosu

Orta Asya'yı Rusya'nın burnunun dibinden çalmayı planlayan Çin'in Tibet ile ilgili korkusu Hintli nüfusunun artması sonucu Hindistan'ın kontrolüne girmesi riskidir. Tibet, Çin için aynı zamanda Himalayalar'a çıkış kapısıdır ve pek çok etnik grubun göç yolu üzerindeki bu kapı kontrol edilmezse Uygur Türklerinin yaşadığı Sincan da bağımsızlığa gidebilir. Çin, ABD-Hindistan ilişkisini dengelemek için Hindistan ile sınır sorunlarına yönelik girişimlerde bulunmakta tarihsel stratejik ortağı Pakistan ile Hindistan arasında gerilimin azalması için kendine rol edinmektedir. Öte yandan Hindistan ile Çin arasında da uzun geçmişi olan sorunlar bulunmakta ve ikisi de farklı stratejik önceliklere sahiptirler. Hindistan ve Çin arasındaki sınır bölgesi Hindistan ve Pakistan arasında sorun olan bölgeye yakındır ve Çin'in açıkça Pakistan'ın yanında yer alması Hindistan için önemli güvenlik sorunları doğurmaktadır.²²⁵

Hindistan, Çin'in Pakistan'a olan desteğinden ve nükleer programını geliştirmesine yardımından da rahatsızdır. Çin ise Hindistan'ın artan deniz gücü, füzeleri ve uzay teknolojisi edinme gayretlerini dikkatle izlemektedir. Hindistan ekonomisi de Çin'in ki gibi gelişmekte ve nüfusu da Çin'e rakip olacak boyutlara gelmektedir. Özetle Çin ve Hindistan ilişkileri Güney Asya'da ki bölgesel güvenlik dinamiklerinin ana unsurlarından biri olacaktır.²²⁶

Hindistan; kuzeyden Çin ve kuzeybatıda Pakistan gibi tehditlerle yüz yüze kaldığı için Yeni Delhi'nin Hint Okyanusu'na çıkma politikası engellenmektedir. Bu nedenlerden ötürü Çin'i dengelemek için Hindistan da yeni bir arayış içindedir. Hindistan-Japonya ilişkilerinde; ekonomi ve teknoloji alanındaki işbirliği dışında, siyasal zeminde stratejik bir işbirliği de söz konusudur.

Hindistan Genelkurmay Başkanı General Deepak Kapoor'a göre, Çin'in Tibet'te altyapıyı iyileştirmesi, silahlı kuvvetlerinin modernleşmesine hız vermesi, Pakistan'a füze teknolojisini intikal ettirmesi, Bengal Körfezi ve Hint Okyanusu'ndaki askerî

---

²²⁵ Yılmaz S., "Çin Stratejisi", Makale, BÜSAM (Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi), Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi, İstanbul, Aralık 2008, sayfa 2, İnternet Adresi: <http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/yilmaz-aralik.pdf>, (01.12.2011).

²²⁶ Yılmaz, "Yükselen Güç Çin'in...", s.72.

varlığını arttırması ve Hindistan komşu ülkelerle askerî-ekonomik ilişkilerini güçlendirmesi Hindistan'ın dikkatini çekmektedir ve uzun vadede Hindistan'ın güvenliğini etkileyecektir.

General Deepak Kapoor, Hindistan ve Çin'in hızlı gelişen ve dönüşüm içinde olan iki ülke olduğunu ve sorunların çözümünün ise her iki ülkenin birbirinin yükselişini karşılıklı olarak kabul etmesiyle gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Hindistan eski Genelkurmay başkanı Ved Prakash Malik, "uzun yıllardan beri Çin'in her zamanki saldırgan tavrından kaçınmadığını, Hindistan'ın ise buna karşın ürkek tavırlar gösterdiğini" söylemiştir. Bu durum devam ederse, iki ülkenin kontrol altındaki mevcut sınırında (Line of Actual Control) yaşanacak çatışmaların çoğalacağı ileri sürülmektedir. General Malik'e göre, Hindistan tarih boyunca stratejik kültürünü ve kurallarını anlaşılır biçimde dile getirme konusunda yeterli olamamıştır. Çin ise Hindistan'ın bu zayıf noktasından istifade etmeye devam edecektir. Bazı Hindistan uzmanları da Çin'de düzenlenen askerî tatbikatların, Hindistan düşmanlığının bir göstergesi olabileceğini ileri sürmektedir.

Hindistan eski Başbakanı Atal Bihari Vajpayee'nin ulusal güvenlik danışmanı ve şimdiki Başbakan Manmohan Singh'in yakın bir isim olan Brijesh Mishra de; Hindistan'ın Çin ve Pakistan bağlamında benzeri olmayan bir tehlike ile yüz yüze kaldığını ifade etmektedir. Brijesh Mishra'ya göre; "Çin artık toprak talebi peşinde olan hegemonistik bir ülkedir, bugünkü Çin'in Hindistan'a oluşturduğu tehdit 1962 yılına göre çok daha ilerdedir. Çin'e güvenmek yanlış olur." Çin'in Keşmir sorunu üzerindeki tutumunu değiştirdiğini ve Hindistan'a daha çok baskı yapmaya başladığını dile getiren Brijesh Mishra, Hindistan'ın gelecekte hem Çin hem de Pakistan'ın saldırısına maruz kalabileceğini ileri sürmektedir. Brijesh Mishra'ya göre, 1962 yılındaki Hindistan-Çin sınır çatışması sırasında Hindistan ordusu pratikte iki savaş cephesinde mücadele ediyordu ancak hiçbir zaman iki cepheden aynı anda saldırıya uğramamıştı.

Benzer biçimde Hindistan, 1962 yılındaki Hindistan-Çin çatışmasında sadece Çin ile karşı karşıya mücadele edilmiş, 1965, 1971 ve 1999 yılında ise Pakistan ile karşı karşıya kalmıştı. Bugün Çin'in düşüncesi değişmiş ve Hindistan kontrolündeki Jammu

ve Keşmir bölgesi de bir meseleye dönüşmüştür. Buna göre, gelecek 4-5 yıl sonrasında Hindistan'ın aynı anda iki cephede ülkesini savunma mecburiyetinde kalması ihtimali vardır. Çünkü Çin giderek daha düşmanca davranmaya başlamıştır.

Bazı ekonomi uzmanlarına göre, dünyanın ekonomik güç merkezinin Doğu'ya kaymasının ardından çatışmalarının Asya kıtasında yaşanabileceği belirtilmektedir. Bu bağlamda bugünkü Asya, 19. yüzyılın Avrupa'sına benzemektedir. Asya ülkeleri henüz birbirlerine besledikleri düşmanlıkları bırakmamışlardır. Etnik tartışmalar ve sınır problemlerini çözememişlerdir. Muhtemel bir savaşın ABD-Çin arasında değil, Çin-Hindistan arasında çıkabileceği tahmin edilmektedir.

Yeni Delhi'nin savunma doktrininde Çin ile Pakistan'a bir bütün olarak bakılmaktadır. Hindistan güvenlik birimlerine göre Hindistan'ın kara kuvvetleri ve hava kuvvetleri artık 1962 yılındaki düzeyi aşmış durumdadır. Bu nedenle Çin'in Pakistan ile birlikte Hindistan'a karşı hareket edebileceği ortaya konularak, Hindistan ordusunun her iki tehdide karşı savaş hazırlığı yaptığı belirtilmiştir. Yani aynı anda iki bölgede savaşabilme kapasitesi artırılmıştır. Hindistan Genelkurmay Başkanı Deepak Kapoor, ani bir saldırıya karşı ihtiyatın korunarak hemen harekete geçme anlamındaki "Soğuk Başlangıç" (Cold Start) sisteminin devre sokulduğunu beyan etmektedir. Hindistan ordunun izleyeceği temel hedef de 96 saat sonra düşman tarafını ateşkes anlaşmasına imza atmaya zorlamaktır.

Bazı Hintli generaller, Hindistan'ın önceden nükleer silah kullanmaması taahhüdünü yeniden gözden geçirmesini önermektedir. Emekli Korgeneral Arun Kumar Singh'e göre, Çin'in Pakistan ve Kuzey Kore gibi ülkelere silah teknolojisi sağlamakla, Hindistan, Japonya ve Güney Kore gibi ülkelerin bölgesel tehditlere müdahil olmasını zorlaştırmaktadır. Çin de bu ortamdan istifade ederek rahatça kendi ekonomik kalkınma ve askerî modernizasyon projelerini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Çin, 2050 yılında ABD ile eşit düzeye gelmeyi hedeflemektedir. İran, Japonya ve Güney Kore artık açık veya gizli biçimde nükleer güce sahip olan ülkelerdir. Hindistan terörizm tehdidi ile birlikte nükleer tehdit altındadır ve Yeni Delhi, nükleer silah kullanma yaklaşımını yeniden düşünmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Hindistan'ın hem Çin hem de Pakistan'ı güvenlik tehdit olarak algılaması doğal olarak Çin ve Pakistan'ın tepkisini çekmektedir. Çin'in Hindistan uzmanları Hindistan'da yükselen "Çin tehdidi" seslerine karşı, onların, Hindistan halkının temel çıkarları koruma noktasından yola çıkmasını ve sorumsuzca ifadeleri beyan etmemesini istemektedir. Pakistan Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Abdul Basit, Yeni Delhi'nin bu yeni askerî doktrininin, Hindistan'ın düşmanca ve hegemonik saldırganlığını ele verdiğini belirtmektedir. Abdul Basit, Hindistan'ın bu tutumunu çağdışı şoven zihniyeti olarak nitelmiştir. Pakistan'ın olasılık ani olaylara karşı her türlü hazırlıklar yapıldığını ilave eden Abdül Basit, uluslararası kamuoyunun dikkatini Hindistan'ın askerî doktrine çekme çağrısında bulunmuştur.²²⁷

1.3. Çin ve Japonya Arasındaki Muhtemel Gelecek Senaryosu

Ekonomisi ve askerî gücü ile birlikte yükselmekte olan Çin doğal olarak Japonya'nın denizciliğe dayalı ekonomisini ve deniz güvenliğini tehdit etmektedir. Japonya'nın yeni hükümeti, Güney Kore'de olduğu gibi güvenlik alanı dışında ABD ile uzak kalarak diğer ekonomik ve siyasî alanlarda Çin ile yakın ilişkiler oluşturmaya çabalamaktaydı. Ancak Çin'in askerî modernizasyonu ile birlikte yükselen deniz gücü Japonya dâhil Çin'in birçok komşu ülkesini endişeye sokmaktadır. Özellikle Çin'in deniz sahalarında düzenlenen askerî tatbikatı gibi faaliyetleri komşu ülkelere haber vermeden gerçekleştirmesi, bu tür endişelerini daha da arttırmaktadır. Nitekim Çin'in Japonya çevresindeki askerî tatbikatı, doğal olarak ABD'nin Japonya'da konuşlandığı askerî gücün kalması ve güvenlik işbirliğini derinleştirmesi hakkında tartışmalara yol açmıştır.

Japonya Savunma bakanı Toshimi Kitazawa, geçen yıl Ekim ayında Çin'in giderek hava ve deniz kuvvetlerini güçlendirmeye başladığını, Çin'in amacının tam olarak ne olduğunun bilinmediğini ve bu gidişatın bazı ülkeleri endişeye sevk etmiş

---

²²⁷ Ekrem E., "Hindistan-Japonya Güvenlik İşbirliği ve Çin: Hindistan'ın Güvenlik Tehdit Algılaması", Makale, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Köşe Yazıları, 18 Ocak 2010, sayfa 4, İnternet Adresi: <http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/137/hindistan-japonya-guvenlik-isbirligi-ve-cin-hindistanin-guvenlik-tehdit-algilamasi.aspx>, (01.12.2011).

olduğunu belirterek, bu durumda Japonya-ABD Güvenlik Anlaşması'nın öneminin daha çok artacağını ifade etmiştir. Japon Savunma bakanı bu ifadeyi ABD Savunma Bakanı Robert Gates ve ABD Başkanı Barack Obama'nın Japonya ziyareti öncesi yapmıştır. Bu durum, iki ülke arasında, Çin'e yönelik güvenlik işbirliğinin içeriğinin doldurulmaya çalışıldığını göstermektedir.

Çin donanmasının Japonya topraklarının yakınlarında askerî tatbikat yapması ve Japonya'nın Okinawa ile Miyako Adaları arasından geçerek Pasifik Denizi'ne açılması da bazı mesajlar vermektedir. Yani Çin Deniz Kuvvetleri'ni söz konusu tatbikatı düzenlemeye yönlendiren sebeplerden birinin, son yıllarında Japon Hükümeti'nin Japonya topraklarının sınır bölgelerindeki adalarda güvenlik güçleri bulundurması ve sınır bölgedeki kayaları da ada saymak suretiyle kendi münhasır ekonomik bölgesini genişletmesi olabilir. Bu durum, Çin'in münhasır ekonomik bölgesinin daralacağı anlamına gelmektedir. Japonya'nın bu girişimlerinin ardından, Çin, doğudan Asya-Pasifik bölgesine girişinin engellendiği için hem Japonya Hükümeti'ne itiraz etmiş hem de BM çerçevesinde rahatsızlığını gündeme getirmişti.

Çin tarafının askerî kuvvetler vasıtasıyla Japonya'nın söz konusu girişimini caydırmak istediği açıktır. Diğer bir sebep ise Japonya'nın yükselmekte olan Çin'in Asya bölgesinde nasıl bir politika izleyeceği ve yaratacağı belirsizlik sonucunda, ABD ile güvenlik işbirliğini yenilemesi girişimleri olabilir. Gerçi Japonya Başbakanı Hatoyama Yukio'nun Okinawa'daki Futenma Hava Üssü'nde konuşlandırılan ABD askerlerinin başka bir yere taşınması ile ilgili ısrarlı tutumu, Japonya-ABD güvenlik ve müttefiklik ilişkilerine zarar vereceği yorumlarına yol açmasına rağmen, Çin'in askerî tatbikatı aslında Japonya-ABD müttefik ilişkilerinin güçlendirmesine katkı sağlamış olacaktır.

Çin henüz deniz alanında diğer komşularla birlikte güvenlik işbirliği yapma konsepti geliştirebilmiş değildir; bunun sebebi ise Çin'in, ABD'nin müttefikleri olan Japonya, Güney Kore, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi Asya-Pasifik ülkelerine karşı duyduğu kuşku ve ABD ile ABD'nin müttefikleri arasında oluşturulan güvenlik işbirliği anlaşmasıdır. Çin'in, Asya-Pasifik bölgesinin güvenliğini ABD ve müttefiklerine

rağmen sağlamlasının pek de kolay olmayacağı aşikârdır. Ancak yükselmekte olan Çin, ABD'nin bölgedeki gücünü kırmakla bu dengeleri bozabilmektedir. Bu nedenle bazı ABD uzmanları Çin'in Asya-Pasifik'te daha güçlü bir hale gelebileceğini, ABD'nin bölgedeki çıkarlarına zarar verebileceğini ve Çin'e karşı koyan ABD'yi büyük husumete uğratacağını ileri sürmektedir. Bazı uzmanlar bu tehdidin yakın zamanda olmayacağını ve ABD'nin buna karşı tedbir almasına dönük fırsatların hâlâ mevcut olduğuna işaret etmektedir.

ABD'nin Asya-Pasifik'teki müttefik ülkeleri de bu endişeleri taşımaktadır ve yükselen Çin'e karşı ekonomik işbirliği yapmakla birlikte, siyasî ve güvenlik alanında ABD dâhil kendi aralarında işbirliğini oluşturmaya çalışmaktadır. Hindistan'ın yükselen Çin'den duyduğu endişeler, Hindistan ile Japonya arasında oluşturulan güvenlik işbirliği, Vietnam'ın Japonya ile stratejik işbirliğine girmesi ve Güney Kore'nin Hindistan ile Yeni Asya Diplomasisi ilişkilerini geliştirmeleri ise yükselmekte olan Çin'in yarattığı reaksiyon politikalarıdır. Hatta Rusya'da da Çin'in yükselişinin ne getirebileceği öngörülmeğe çalışılmakta ve Çin'in Asya'daki yayılmacılığına karşı Rusya-ABD işbirliğine gidilmesi önerilmektedir.²²⁸

1.4. Çin, Vietnam ve Filipinler Üçgenindeki Muhtemel Gelecek Senaryosu

Ekonomik ve askeri olarak gittikçe güçlenen Çin bölgesinde geçmişten gelen tartışmalı egemenlik alanlarına daha fazla müdahil olmaya başlamaktadır. En son Vietnam ve daha önce Filipinler ile Güney Çin denizinde yaşanan gerginlik devam etmektedir.

Güney Çin Denizindeki tansiyon son zamanlarda Çin, Vietnam ve Filipinler arasında askeri bir çatışmaya gidebilecek noktaya gelmiştir. Bölgedeki gerginlik Filipin hükümetinin Paracel adaları üzerinde hâkimiyet ilanı ile başlamıştır. Bunun üzerine Çin bölgeye savaş gemisi yollamış ve bunun amacının Çinli balıkçı gemileri korumak

---

²²⁸ Ekrem E., "Japonya-Çin Gerginliği: Yükselen Çin'e Karşı Arayışlar", Makale, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Köşe Yazıları, 28 Nisan 2010, sayfa 6, İnternet Adresi: <http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/335/japonya-cin-gerginligi-yukselen-cine-karsi-arayislar.aspx>, (01.12.2011).

olduğunu açıklamıştır. Çin'in Filipinler karasularında daha önce de 6-7 kez ihlalde bulunduğu Filipinler Başbakanı tarafından ileri sürülmüştür. Çin'in bölgeye radar ekipmanı ve askeri mühimmat sevk ettiği iddia edilmektedir.²²⁹

5 Haziran 2011 tarihinde Güney Çin Denizinde Vietnam'a ait petrol ve doğalgaz gemilerinin Çin'e ait askeri gemiler tarafından tehdit edilmesi üzerine Vietnam'da Çin karşıtı gösteriler yapılmıştır. Vietnam, Çin'in karasularını ihlal ettiğini ileri sürmektedir.²³⁰ Gösterilerin internet üzerinden organize edildiği ve Hanoi ve Ho Chi Minh şehirlerinde geniş katılımı ile düzenlendiği bildirilmektedir. Uzun zamandır tansiyonu yüksek olan Vietnam Çin ilişkilerinin söz konusu bölge'de artan Çin egemenliği üzerine daha da gerginleşeceği öngörülmektedir.

Güney Çin Denizi olarak adlandırılan ve Çin'in Güney Batısında bulunan bölge stratejik açıdan son derece önemli bir bölgedir. Vietnam, Filipinler ve Malezya'nın da içinde bulunduğu bölge ayrıca Çin'in dünyaya açılan önemli kapılarından biridir. Hâlihazırda Çin'in ihracat ve ithalatının merkezi durumunda bulunan Doğu Çin'in dünyaya açılan kapısı bu bölgeden geçmektedir. Bu nedenle Çin için bölgedeki hâkimiyeti hayatidir. ABD'nin son dönemde Japonya, Vietnam, Malezya gibi bölge ülkeleri ile gelişen ikili ve çok taraflı askeri işbirliğindeki artış ve Malaka Boğazına yönelik saldırı tehditleri Çin'i bölgede ön alıcı faaliyetlere itmektedir. Çin'in geçmişten beri tartışmalı olan bölgelerde etkinliğini arttırdığını; ekonomik, siyasi ve kültürel Yumuşak Gücünün (Soft Power) dışında askeri açıdan da artık varlığını hissettirdiği görülmektedir.²³¹

Çin'in son yıllarda giderek artan siyasi ve askeri etkinliği bölge ülkelerini endişelendirmektedir. Bunun yanında 2012 yılında Çin Komünist Partisinde gerçekleşecek olan yönetici değişiklikleri de dikkatle izlenmektedir. Son birkaç ayda

---

²²⁹ Voice of America, "Philippines seeks answers about latest South China Sea Incident", İnternet Adresi: <http://www.voanews.com/english/news/Philippines-Seeks-Answers-About-Latest-South-China-Sea-Incident-122936653.html>, (01.12.2011).

²³⁰ Sina İnternet Askeri Haberler , "Vietnam Çin Devriye Gemilerinin Petrol Gemisini Tehdit ettiğini ve Kara Sularını İhlal Ettiğini İleri Sürdü", İnternet Adresi: <http://mil.news.sina.com.cn/2011-05-28/1119649475.html>, (01.12.2011).

²³¹ BBC News Update, "Vietnamese hold Anti-China Protests: South China Sea", İnternet Adresi: <http://www.bbcnewsupdate.com/vietnamese-hold-anti-chinese-protestsouth-china-sea.html>, (01.12.2011).

Çin’de bazı general ve politikacılar tarafından dile getirilmeye başlanan ve “sertlik” yanlısı olarak nitelenebilecek görüşler ön plana çıkmaya başlamıştır.²³² Çin’in artık uluslararası alanda askeri gücünü daha etkin kullanabileceği düşünülmektedir. Bu yeni yaklaşımın Çin yönetiminde daha fazla öne çıkması ile komşu ülkeler ile askeri bir karşılaşmanın yaşanabileceği öngörülmektedir. 2012’den sonra yeni Çin yönetiminin alacağı kararlar hem bölge hem de dünya için büyük önem taşımaktadır.

---

²³² Sheng Z. M., “Neden Kültür ve Tarih Bakış Açımızı Yeniden İnşa etmeliyiz?”, Çin Harp Akademileri Komutanı General Liu Yuan’in yazarın kitabı için yazdığı önsöz’ün bu yeni sertlik yanlısı görüşün manifestosu haline geldiği görülmektedir. İnternet Adresi: <http://theory.people.com.cn/GB/12328780.html>, (01.12.2011).

2. GENEL DEĞERLENDİRME

Çin Halk Cumhuriyeti son 35 yıldır yakalamış olduğu büyüme hızıyla dünya üzerinde eşi benzeri görülmeyen bir başarıya imza atmış ve bu ekonomik büyümesini yılda ortalama % 7 oranında sürdürmüştür. Bu başarılı ekonomik seyrin ardından Çin'in bu gelişmeye bağlı olarak özellikle siyasi ve askeri gücü de bu gelişiminin getirmiş olduğu olumlu kazanımlardan nasibini almıştır. Özellikle 1990'ların başında sona eren Soğuk Savaş döneminin ardından ve 2000'li yılların sonrasında yaşanan gelişmeler ikinci bir küresel güç adayının ortaya çıkma zorunluluğunun bir parçası olarak Çin'i eski tarihte olduğu gibi yine ön plana çıkarmıştır.

Bu öne çıkma avantajıyla birlikte günümüz dünyasında siyasi, ekonomik ve askeri anlamda gittikçe söz sahibi olan bu güç, Soğuk Savaş döneminin ardından Sovyetler Birliğinin ikinci süper güç olarak bu savaştan mağlup olarak ayrılmasından sonra onun yerini dolduracak aday olarak da kendini ortaya çıkarmaktadır. Çin, her ne kadar bu yakaladığı gelişmeyi uzunca bir süre devam ettirmiş olsa da daha önceden belirttiğimiz üzere Çin Halk Cumhuriyetinin gelecekte karşılaşılabileceği muhtemel bölgesel güvenlik sorunlarının yanında ekonomik, toplumsal ve iç güvenliğine yönelik sorunları da hala çözülebilmemiş değildir. Bu sorunları özetle şöyle sıralarsak;

- a) Etnik temelli sorunlar (Tibet ve Doğu Türkistan olayları),
- b) Ekonomik temelli oluşabilecek sorunlar (Komünist iç ekonomik yapısına rağmen toplumdaki gelir adaletsizliğinin fazlaca olmasından dolayı toplumsal patlamanın yaşanma ihtimali),
- c) Toplumsal demokratik arayışlar (Bazı kesimlerce Çin Komünist partisi önderliğindeki tek parti önderliğindeki devlet yönetiminin diğer siyasi partilerce de paylaşılmak istenmesi).

Yukarıda maddeler halinde belirtmiş olduğumuz ve gelecekte meydana gelebilecek bu olumsuz durumlar Çin'in sürdürmüş olduğu gelişime sekte vurabilecek hatta ülkeyi parçalanma noktasına getirebilecek ihtimallerdir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin şu anki konumu itibariyle bölgesinde büyüyen bir 'bölgesel' güç olduğu tartışılmaz bir

gerçektir. Ancak, Çin devlet adamlarının ülkeleri için ortaya koymuş olduğu 2050 yılı hedeflerine ulaşabilmesi ve 'küresel güç' olma iddialarını yerine getirebilmesi için III. bölümde yer vermiş olduğumuz bölgesel güvenlik sorunlarının yanında kendi iç dinamiklerini olumsuz etkileyebilecek diğer sorunları da çözmek için uğraşmaları gerekmektedir. Bu uğraşlarının sonucunu ise saldırgan olmayan, barışçıl, kalıcı ve de yapıcı anlayış temeline dayalı iç ve dış politikalar şeklinde ortaya koymak zorundadırlar.

SONUÇLAR

Çin son dönemde yakaladığı hızlı büyüme oranıyla ve sağladığı yüksek oranlı doğrudan yabancı sermaye girişiyle dünyanın gözlerini üzerine toplamaktadır. Çin ucuz işgücü ile dünya ekonomisini direkt etkilemektedir. Ekonomik olarak dışa açılan ve siyasi olarak da reformlar yapan bu ülke, dünyada satın alma gücü paritesine göre ABD'den sonraki ikinci büyük ekonomi durumundadır. Hong Kong'un da katılımıyla 1 trilyon dolarlık dış ticaret hacmine ulaşmayı başaran Çin, serbest bölgeler ve ihracata dayalı ekonomisi ile giderek daha da ön plana çıkmaktadır.

Bugün attığı hızlı adımlarla kapitalist dönüşümünü gerçekleştirmeye çalışan Çin, ekonomik büyümesini tamamlayabilmek için siyasi krizlerden olabildiğince kaçınmaktadır. Geleceğini istikrarlı bir Asya'da gören Çin bölgesel ittifaklarla etkinliğini arttırma çabası içindedir. Özellikle Rusya ve diğer ülkelerin katılımıyla oluşturduğu Şangay İşbirliği Örgütü Çin'in küresel etkinliğini daha da arttırmaktadır.

Çin uluslararası ilişkilerde tüm komşularla gelişmiş karşılıklı ilişkiler kurmaya, çok taraflı güvenlik ve ekonomik yapılanmalara daha fazla katılmaya; bölgesel ekonomik işbirliğinin yeni formülasyonlarında daha tedbirli girişimlerde bulunmaya, ABD etkisinin ciddi bir şekilde göz önünde bulundurulması ve bölgede kendisinin stratejik hedefleri ile uyum halindeki çıkar ilişkilerine katılmaya çalışmaktadır.

Çin'in yakaladığı bu gelişme trendi dışarıdan bakıldığında oldukça etkileyici görülmektedir. Ancak küresel sermaye Çin'deki ucuz emekten ve uygun yatırım olanaklarından yararlanmak amacıyla buraya gelmektedir. Tamamen ihracata dönük olarak gerçekleşen üretim, ülke ekonomisine çok fazla fayda sağlayamamaktadır. Ayrıca bu hızlı sermaye girişi ülkenin ekonomik yapısını dönüştürecek bir ilerlemenin sağlanmasına da imkân tanımamaktadır.

Ülkenin dış problemlerinin yanı sıra içerdeki en önemli problemi zarar eden kamu girişimleridir. Tarımsal alanda yoğunlaşan bu Kamu İktisadi Teşekkülleri, sırf kentte işsiz yığınlar yaratmamak için yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu da ülkenin bütçe açığını arttırmakta ve sağlıklı bir finans ortamının oluşmasını önlemektedir.

Sağlanan bu ekonomik yeniden yapılanmanın Çin'deki Komünist Parti yönetiminde ve bir tek parti iktidarında gelişiyor olması, gelecekte birçok sorunun bu ülkenin kaderi olacağını göstermektedir. Çünkü kısmen sağlanan ekonomik liberizasyonun sonucunda siyasal liberizasyon taleplerinin gelmesi muhtemeldir. Dışa açılan Çin'de tek partili siyasal anlayışı eleştirip çok partili daha özgürlükçü bir politik ortam isteklerinin gündeme gelmesi ülkenin gelecekte kargaşa ortamına girmesine neden olacaktır. Çünkü uzun yıllardır iktidarda bulunan Komünist Parti bu iktidarını kolayca bırakacak gibi görünmemektedir.

Bunun yanı sıra Çin dış politikasını, Rusya gibi net ve geniş zamanlı bir perspektif olarak değerlendirmedeği "Avrasyacılık"ı, ilk etapta ekonomik işbirliğini geliştirmek ve bölgedeki güçlerin birlikte hareketini sağlayacak bir anlayışa uygun hareket etmek ve buna uygun siyasi argümanlarını güçlendirmek prensibinde uygulamaktadır. Bu bir anlamda ABD gibi Avrasya bölgesi üzerinde talepleri ve hedeflerinin belirlemiş bir süper güce karşı bölgesel bir güç olarak karşı durmak şeklinde de düşünülmelidir.

Sonuç olarak, Çin yakın gelecekte dünya ekonomisinin önemli oyuncularından biri olacaktır. Ancak siyasi ve askeri bir süper güç olmaktan ziyade, bölgesel bir büyük güç olarak öne çıkması ihtimali daha yüksektir. Bu durumun farkında olan Çin politik elitleri de zaten bölgesel ittifaklarda yer alarak etkinliklerini arttırma çabasındadırlar. Oldukça pragmatist bir dış politika izleyen Çin, bir taraftan Asya'da yeni paktlar oluşumuna katkı sunarken öte taraftan da süper güç ABD ile yakın ekonomik ilişkiler içine girebilmektedir. Son dönemde Çin'in, yakın bir gelecekte süper güç olacağı yönündeki tezlerin, ülkenin günümüzdeki ekonomik, siyasal ve askeri parametreleri dikkatlice incelendiğinde pek geçerliliği olmadığı anlaşılacaktır. Çin'in taşıdığı potansiyel henüz tüm dünyayı kavrayacak bir süper güç için yeterli görünmemektedir. Ancak bu ülkenin, içinde yer aldığı politik örgütlenmeler, kendisini ikinci bir küresel aktör haline getirebilmesi imkânsız değildir.

KAYNAKLAR

Kitaplar:

Adıbelli B., “Çin Dış Politikasında Tayvan Sorunu” , IQ Kültür Sanat Yayıncılık, I. Baskı, Ağustos 2006, İstanbul.

Altuğ Y., “Tarihte ve Bugünkü Çin” İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1995.

Arıboğan D. Ü., “Asya Pasifikte Örgütlenme Çabalarına Bir Örnek, APEC”, Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001.

Arıboğan D. Ü., “Uzakdoğu’da Değişen Dengeler ve Türkiye”, Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya, Yayına Hazırlayan: D.Ü. Arıboğan, Bağlam Yayınları, I. Baskı, Kasım 2001, İstanbul.

Armağan M., “Abdülhamid’in Kurtlarla Dansı”, Ufuk Kitap, İstanbul, 2007.

Ateş T., “Çin Kültür İhtilali”, Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya, Bağlam Yayınları, I. Baskı Hazırlayan: D. Ü. Arıboğan.

Eberhard W., “Çin Tarihi” Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2007.

Ekrem N. H., “Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası (1950-2000)” Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2003.

Ferman C., Siyasal Bilgiler Fakültesi, İstanbul Milli Savunma Akademisi, 27 Ekim 1954 tarihli verilen konferans metni.

Gelişim Hachette, Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi, Sabah Yayınları, 1993.

Gömeç S., “Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi”, Akçağ Yayınları, 1999.

Gungwu W., “China and the World since 1949: The Impact of Independence, Modernity and Revolution”, New York, St. Martin’s Press, 1977.

- Güler E. Z., “Çin Dış Politikası: Değişim ve Süreklilik”, Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya, Bağlam Yayınları, I. Baskı, Hazırlayan: D. Ü. Arıboğan.
- Güneş H., “Çin’in Orta Doğu Politikası”, Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya”, Bağlam Yayınları, I. Baskı, Kasım 2001, Yayına Hazırlayan: Deniz Ülke Arıboğan, sayfa.
- Hançer T., “Nepal: Gelenek ile Modernizmin Çatışması”, Derleyen: K. İnat, B. Duran, M. Ataman.
- Huang R., “Çin Tarihi, Bir Makro Tarih Yaklaşımı” İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Çeviren: A. Sönmez.
- İklil K., “Doğu Türkistan İçin Savaş”, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995.
- Karaca R. K., “Dünyadaki Yeni Güç Çin Tek Kutuptan Çift Kutuba”, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, II. Baskı.
- Kızılcık R., “Tarihsel Süreçte Yönetim: Çin Halk Cumhuriyeti Yönetim Sistemi”, Eser.
- Kutlu E., Eşkinat R., “Dünya Ekonomisi”, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Meydan Larousse Ansiklopedisi, Sabah Yayınları, 4. Cilt.
- Nathan A., “China’s Transition”, New York, Columbia University Press, 1997.
- Özer S., “Çin Halk Cumhuriyeti Tarihi Kurulması-Gelişmesi, Türkiye ve Diğer Devletlerle Olan İlişkileri”, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, Harp Akademileri Basımevi, Yeni Levent-İstanbul, Mayıs 2000.
- Patten C., “East and West: China, Power, and the Future of Asia”, New York, Times Books, 1999.
- Quinn M. N., “The Analytic Study of Chinese Foreign Policy” Chinese Foreign Policy in Transition, Aldine De Gruyter, New York, 2004.

- Sander O., “Siyasi Tarih 1918-1994”, İmge Kitapevi Yayınları, 1989, 13. Cilt.
- Sandıklı A., Güllü İ., “Çin Halk Cumhuriyeti’nin Kısa Analizi”, Geleceğin Süper Gücü Çin, Tasam Yayınları, 2005.
- Sandıklı A., Güllü İ., “Gelişen Çin Ekonomisi ve Türk Dış Ticaretine Etkiler.” Geleceğin Süper Gücü Çin, Tasam Yayınları, İstanbul, 2005.
- Skocpol T., “Devletler ve Toplumsal Devrimler, Fransa, Rusya ve Çin’in Karşılaştırmalı Bir Çözümlemesi”, İmge Kitapevi, I. Baskı, Temmuz 2004, Çeviren: S. E. Türköz.
- Tanyeli C., “Millî Strateji ve Oluşumunda Etkileyici Faktörler”, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1990.
- Tu W. M., “The Living Tree: The Changing Meaning of being Chinese Today”, Stanford University Press, Stanford, 1994.
- Üngör Ç., “Çin’in Ortadoğu Politikası: Geleceğin süper Gücü Çin”, I. Baskı, Tasam Yayınları, İstanbul 2005.
- Xiaotong F., “Plurality and Unity in the Configuration of the Chinese People”, Hong Kong Çin Üniversitesi Yayını, Kasım 1988.
- Yahuda M., “The International Politics of the Asia-Pacific”, 1945-1995, (London: Routledge, 1996).
- Yeni Hayat Ansiklopedisi, Doğan Kardeş Yayınları, 2. Cilt.

Sürelî Yayın ve Gazete Makaleleri:

Adıbelli B., “Asya-Pasifik’te 11 Eylül Sonrası Dönemde Çin-ABD İlişkileri” Stratejik Analiz Dergisi, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi, Cilt 8, sayı 93, Ocak 2008.

Adıbelli B., “Nepal Sorunu”, Cumhuriyet Strateji Dergisi, Sayı: 73.

Amanov Ş., “ABD’nin İnsan Hakları Politikası ve Çin: Doğu Türkistan Örneği”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Avrasya Dosyası (Türk Dünyası-Çin Özel sayısı), cilt 12, sayı 1, 2006.

Ata İ., “Çin-Afrika İlişkileri: Üçüncü Dünyanın İşbirliği”, Stratejik Analiz Dergisi, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi, Cilt 9, Sayı 99, Temmuz 2008.

Atlı A., “Yeni Bir Dünya Gücü Olarak Doğu Asya-ASEAN”, NTV-MSNBC, Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Hareketi, 2004.

Baymirza H., “Türkistan; Rusya ile Çin Arasında”, Almanca’dan çeviri A. Sadak, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, No. 37, Nisan 1975.

Bertonier C., “Vers une puissance navale chinoise”, College Interarmées de Défense, Ekim 2006.

Bhattachary A., “Conceptualising Uyghur Separatism in Chinese Nationalism”, Institute for Defence Studies and Analyses, Strategic Analysis, Vol. 27, No. 3, Temmuz-Eylül 2003.

Chen J., “China’s Spratly Policy”, Asian Survey, Volume 34, No. 10, (October 1994).

China Daily, “Oil Pipeline Compromise Likely”, 3 Mart 2003.

Cook M., “Taiwan’s Identity Challenge”, SAIS Review, Vol. XXV, no. 2, Yaz-Sonbahar 2005.

- Dinmore G., "US imposes new sanctions on China", Financial Times, 22 Mayıs 2003.
- Egami T., "Politics in Okinawa Since the Reversion of Sovereignty", Asian Survey, Volume XXXIV, No: 9, (September 1994).
- Ekrem E., "Çin'in Asya Pasifik Stratejisi ve BAOA Asya Forumu", Stratejik Analiz Dergisi, Cilt 2, Sayı 13, Mayıs 2001.
- Ersoy E., "Çin Donanması Aden Körfezi'nde: Modern Çin Tarihinin İlk Deniz Aşırı Deniz Misyonu", Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 29 Ocak 2009.
- Gill B., "Chinese Arms Exports to Iran", Middle East Review of International Affairs, Vol. II, No. 2, 1998.
- Gömeç S., "Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü", Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 10, Ankara 1997.
- Hamadouche A., "La Chine: future deuxième puissance militaire mondiale", La Tribune, 2000.
- Holtzinger J.-M., "La nouvelle doctrine chinoise en mer de Chine méridionale", Strategic Road, 28 Ağustos 2008.
- Keyuan Z., "Governing the Tayvan Issue in Accordance with Law: An Essay on China's Anti-Secession Law", Chinese Journal of International Law, Vol. 4, No. 2.
- Korchagina V., Sradzhyan S., "Hu Visits Putin on First Trip Abroad", The Moscow Times, 27 Mayıs 2003.
- Külebi A., "Türkiye'nin Kafkaslardaki Gücü", Cumhuriyet Strateji Dergisi, sayı: 59.
- "La Chine puissance maritime du XXIeme siecle", Compte rendu de la conférence, Université de Rouen, 2009.

- Lee S., “Çin-Japonya Arasında Tarihi Uzlaşma”, Stratejik Analiz Dergisi, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi, cilt 9, Sayı 98, Haziran 2008.
- Lee S., “Çin’in Yumuşak Gücü ve Sınırları” Stratejik Analiz Dergisi, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi, Cilt 8, sayı 96, Nisan 2008.
- Oğan G., “Çin’in Orta Asya’da Nüfuzu Artıyor” Stratejik Analiz Dergisi, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi, Cilt 6, Sayı 66, Ekim 2005.
- Öztoprak S. M., Akıllı H. S., “Etnisite Kuramları ve Eleştirisi”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2004, C 28, No. 1.
- Purtaş F., “Şangay Beşlisi’nden Şanghay İşbirliği Örgütüne: Orta Asya’da Rus-Çin Stratejik Ortaklığı”, 2023 Dergisi, Ocak 2004.
- Ross R. S., “The 1995-96 Tayvan Strait Confrontation: Coercion, Credibility and the Use of Force”, International Security, Vol. 25, No. 2.
- Schaeffer D., “Le theatre maritime indo-pacifique dans la stratégie navale globale de la Chine”, Revue Defense de l’IHEDN, Nisan 2009.
- Singh S., “China’s Shadow Over the South China Sea”, Strategic Analysis, Cilt XVII, No: 8, (Kasım 1994).
- Sönmez A., “Doğu Asya Mucizesi ve Bunalımı”, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001.
- Synder S., “The South China Sea Disputes: Prospects for Preventive Diplomacy”, United States Institute of Peace, (August 1996), 5-6. ; “China’s Indisputable sovereignty Over the Xisha and Nansha Island”, Beijing Review, No: 28 18, (February 1980).
- Tatlıdil R., Ventura K., “Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dünya Ekonomisindeki Yeri ve Dünya Ticaret Örgütü Bağlamında Türkiye-ÇHC İlişkilerinin Geliştirilmesinde

Alınması Gereken Tedbirler”, Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:6, (Aralık 2005).

Wong E., “China asserts role as a naval power”, International Herald Tribune, 23 Nisan 2010.

Zhimin C., “A special report on China’s place in the World”, The Economist, “The dangers of a rising China”, December 4th 2010.

Raporlar:

Arısoy E., Bayar G., Soranlar B., “Asya’nın Devi: Çin Halk Cumhuriyeti”, Dış Ticaret Müsteşarlığı.

Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, “Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu”, İstanbul, 2006.

Çakıroğlu D., “Çin Halk Cumhuriyeti”, İstanbul: İgeme Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı, 1996.

Çakıroğlu D., “Çin Ülke Profili”, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 2008.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Raporu, “Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkileri”, 2003.

Sakarya S., “Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu”, T.C. DTM Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, Eylül 2007.

Zhimin C., “The Dangers of A Rising China-China A-14 Report”, The Economist, December 4th 2010.

İnternet Kaynakları:

Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), İnternet Adresi:
http://www.ekodialog.com/ekonomi_kurumlari/apec_asya_pasifik_ekonomik_isbirligi.html, s.1, (26.06.2011).

Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, İnternet Adresi:
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2059&kat1=58&kat2=>,
(04.08.2011).

BBC News Update, “Vietnamese hold Anti-China Protests: South China Sea”, İnternet Adresi:
<http://www.bbcnewsupdate.com/vietnamese-hold-anti-chinese-protestsouth-china-sea.html>, (01.12.2011).

Bir Dünya Devi Çin, İnternet Adresi:
<http://www.phaselisconsulting.com/Bir%20dunya%20devi%20Cin.doc>,
(01.05.2011).

Bureau of East Asian and Pacific Affairs “Background Note: China”, İnternet Adresi:
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/18902.htm>, (17.07.2011).

Central Intelligence Agency Web Site, İnternet Adresi:
https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/countrytemplate_ch.html, (18.05.2011).

“China Constitution 1982 Section VI: Self-Government of National Autonomous Areas”, ÇHC Anayasası 1982, İnternet Adresi:
http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/ch00000_.html, (04.08.2011).

“China’s Human Rights Progress: Eight Historic Changes”, İnternet Adresi:
<http://www.china-embassy.org/eng/zt/zgrq/t36672.htm>, (04.08.2011).

Çin Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler, İnternet Adresi:
<http://www.noyanrona.com/PDF/Cin%20Bankacilik%20Sistemindeki%20gelistmeler%20capital%20ocak%202006.pdf>, sayfa 1, (26.06.2011).

- Çin Eğitim Hizmetleri İnternet Sitesi, İnternet Adresi:
http://www.sinoturkish.com/ckm/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=30&limit=1&limitstart=1, (24.07.2011).
- Çin Eğitim Hizmetleri İnternet Sitesi, İnternet Adresi:
http://www.sinoturkish.com/ckm/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=30&limit=1&limitstart=2, (24.07.2011).
- Çin Ekonomisi ve Çin Ekonomisinin Genel Görünümü, İnternet Adresi:
http://www.ekodialog.com/Konular/cin_ekonomi_sektor.html, (25.06.2011).
- Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği İnternet Sitesi, İnternet Adresi:
<http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter1/chapter10101.htm>, (17.07.2011).
- Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği İnternet Sitesi, İnternet Adresi:
<http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter1/chapter10103.htm>, (17.07.2011).
- Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği İnternet Sitesi, İnternet Adresi:
<http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter1/chapter10104.htm>, (17.07.2011).
- Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği İnternet Sitesi, “Alt Yapı Tesislerinin İnşası”, İnternet Adresi:
<http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter3/chapter30501.htm>, sayfa 1, (26.06.2011).
- “Çin’de Kaydedilen Ekonomik ve Ticari Gelişmeler”, İnternet Adresi:
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHC/Mart%202008.doc>, Mart 2008, sayfa 7, (26.06.2011).
- Çolakoğlu S., “Çin’in Ev Ödevleri”, USAK Stratejik Gündem, İnternet Adresi:
<http://www.usakgundem.com/>, (11.03.2010).
- Dai X., “Understanding EU-China Relations: An Uncertain Partnership in the Making”, The University of Hull, Centre For European Union Studies, Research Paper, İnternet Adresi: http://www.hull.ac.uk/ceus/CEUS%20paper_Dai_2006.pdf, (04.05.2011).

Demirtepe T., “Doğu Türkistan Sorunu”, USAK Stratejik Gündem, İnternet Adresi:
<http://www.usakgundem.com>, (11.07.2011).

Development of Science and Technology Policy in China, İnternet Adresi:
http://www.nistep.go.jp/IC/ic040913/pdf/30_04ftx.pdf, (24.07.2011).

Dumbaugh K., Sullivan M. P., “China’s Growing Interest in Latin America, CRS Report
for Congress, İnternet Adresi:
<http://italy.usembassy.gov/pdf/other/RS22119.pdf>, (09.03.2011).

Dzurek D., “The Senkaku/Diaoyu Islands Dispute”, İnternet Adresi:
<http://www.ibru.dur.ac.uk/docs/senkaku.html>, (09.02.2011).

Ekrem E., “Hindistan-Japonya Güvenlik İşbirliği ve Çin: Hindistan’ın Güvenlik Tehdit
Algılaması”, Makale, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Köşe Yazıları, 18 Ocak
2010, sayfa 4, İnternet Adresi: [http://www.sde.org.tr/tr/kose-
yazilari/137/hindistan-japonya-guvenlik-isbirligi-ve-cin-hindistanin-guvenlik-
tehdit-algilamasi.aspx](http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/137/hindistan-japonya-guvenlik-isbirligi-ve-cin-hindistanin-guvenlik-tehdit-algilamasi.aspx), (01.12.2011).

Ekrem E., “Japonya-Çin Gerginliği: Yükselen Çin’e Karşı Arayışlar”, Makale, Stratejik
Düşünce Enstitüsü, Köşe Yazıları, 28 Nisan 2010, sayfa 6, İnternet Adresi:
[http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/335/japonya-cin-gerginligi-yukselen-
cine-karsi-arayislar.aspx](http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/335/japonya-cin-gerginligi-yukselen-cine-karsi-arayislar.aspx), (01.12.2011).

Ekrem N. H., “Çin-AB İlişkileri Gelişiyor”, İnternet Adresi:
<http://asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=8&ID=365>, (11.05.2011).

Ekrem N. H., “Çin’in Afrika’ya Yönelik Stratejik Amaçları”, TÜRKSAM, İnternet
Adresi: <http://www.turksam.org/tr/a896.html>, (10.02.2011).

Ekrem N. H., “Rus-Çin Sınır Sorunu Çözülüyor”, İnternet Adresi:
<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=53&sayfa=32>, (10.03.2011).

Ekrem N. H., “Türkiye-Çin İlişkilerinde Doğu Türkistan”, İnternet Adresi:
<http://www.turksam.org/tr/a35.html>, (11.07.2011).

Evolution of Foreign Policy, MERIA (Middle East Review of International Affairs), Journal Vol. 3, No.1, March 1999, İnternet Adresi: <http://www.countrystudies.us/china/>, (01.08.2011).

Foreign Policy Decision Making and İmplementation, İnternet Adresi: <http://www.countrystudies.com/china/foreign-policy-decision-making-and-implementation.html>, (21.07.2011).

Gülcan N., “Ortadoğu Petrollerinde Yeni Bir Aktör: ÇİN”, USAK (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu), İnternet Adresi: <http://www.harp-is.org.tr/media%5Csubat7.doc>, (01.05.2011).

Han Dynasty, İnternet Adresi: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Han_dynasty, (01.05.2011).

Hao Y., Bairuixue, “China Focus: Chinese Fleet to Escort Ships off Somalia,” China View, 26 Aralık 2008, İnternet Adresi: http://www.news.xinhuanet.com/english/2008-12/26/content_10564363.htm, (30.07.2011).

Jinbo L., “Çin’in İttifakları”, Çin Uluslararası Araştırmalar Enstitüsü, Çeviren: S. Selçuk, İnternet Adresi: <http://derkenar.wordpress.com/2006/12/08/cinin-ittifaklari-prof-lin-jinbo/>, (01.07.2011).

Kamalov İ., Seyfettin E. M., “Rusya-Çin: Mişka ve Dragon’un “Enerji”k Aşkısı”, ASAM, İnternet Adresi: <http://www.asam.org.tr/temp/temp110.pdf>, (11.07.2011).

Karlova U. R., “Çin-Japon İlişkilerinde Yeni Açılımlar”, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi, İnternet Adresi: <http://www.turksam.org/tr/a1420.html>, (15.06.2011).

Keidel A., İnternet Sitesi: http://www.carnegieendowment.org/files/pb61_keidel_final.pdf, (25.06.2011).

Kopp, C-Goon, P.A. “Inquiry into Australia’s Relationship with China: China’s Rise as a Regional Superpower”, Air Power Australia, 10.04.2005, Internet Adresi: <http://www.aph.gov.au/senate/committee/fadtctte/china/submissions/sub39.pdf>, (07.08.2011).

Lap Lam W.-W., “One country, two systems under pressure”, CNN Web Site, Internet Adresi: <http://www.cnn.com/>, (05.08.2011).

Maidt K., Class of 2001 “The History of the Manchu Dynasty” , Internet Adresi: <http://www.ccds.charlotte.nc.us/History/China/save/maidt/Maidt.html>, (05.05.2011).

Military Power of the People’s Republic of China, Annual Report to Congress, Department of Defense, 2008, Internet Adresi: http://www.defense.gov/pubs/pdfs/China_Military_Report_08.pdf, (30.07.2011).

Minnesota Historical Society, Internet Adresi: http://www.mnsu.edu/emuseum/prehistory/china/late_imperial_china/qing.html, (05.05.2011).

Qiang Z., “Sino-African Relations at a New Stage of Development”, Internet Adresi: http://www.ide.go.jp/Japanese/Publish/Report/pdf/2007_03_03_3_zeng_eo.pdf, (10.02.2011).

Rizzo J., Keyes C., CNN International, “Is China closer than thought to matching U.S. fighter jet prowess?”, January 6, 2011, Internet Adresi: <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/01/05/china.us.fighter.jets/index.html?hpt=C2>, (07.08.2011).

Rongping M., “Development of Science & Technology Policy in China”, Internet Adresi: http://www.nistep.go.jp/IC/ic040913/pdf/30_04ftx.pdf, (24.07.2011).

SEDAŞ Elektrik Üretim A.Ş., “Çin’in Enerji Sorunları Üzerine”, İnternet Adresi:
http://www.sedasenerji.com/ans_read.asp?id=8, sayfa 1., (26.06.2011).

Sheng Z. M., “Neden Kültür ve Tarih Bakış Açımızı Yeniden İnşa etmeliyiz?”, Çin Harp Akademileri Komutanı General Liu Yuan’ın yazarın kitabı için yazdığı önsöz’ün bu yeni sertlik yanlısı görüşün manifestosu haline geldiği görülmektedir. İnternet Adresi:
<http://theory.people.com.cn/GB/12328780.html>, (01.12.2011).

Sina İnternet Askeri Haberler , “Vietnam Çin Devriye Gemilerinin Petrol Gemisini Tehdit ettiğini ve Kara Sularını İhlal Ettiğini İleri Sürdü”, İnternet Adresi:
<http://mil.news.sina.com.cn/2011-05-28/1119649475.html>, (01.12.2011).

Sin-Por S., “The Case of the Right of Abode and the Implementation of One Country Two Systems”, Tek Ülke İki Sistem Araştırma Merkezi Web Sitesi, İnternet Adresi: <http://www.octs.org.hk>, (05.08.2011).

Sutter R., “Durability in China’s Strategy Toward Central Asia-Reasons for Optimisim”, China and Eurasia Forum Quarterly, Volume 6, No.1 (2008) sayfa 6-7., İnternet Adresi: <http://www.isdp.eu/files/publications/cefq/08/rs08durabilitychina.pdf>, (21.04.2011).

The China Post, Editorial, “Taipei Faces Challenge in Seeking Foreign Recognition”, İnternet Adresi:
<http://www.chinapost.com.tw/editorial/detail.asp?onNews=&GRP=i&id=87517>, (05.08.2011).

T.C. Dışişleri Bakanlığı İnternet Sitesi, İnternet Adresi: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (18.05.2011).

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, “Çin Halk Cumhuriyeti Eğitim Sistemi Ülke Raporu”, İnternet Sitesi:
<http://tkb.meb.gov.tr/yayinlar/china/%C3%87in%20E%C4%9Fitim%20Sistemi.pdf>, sayfa 1., (10.06.2011).

The Ming Dynasty, İnternet Adresi:
<http://library.thinkquest.org/12255/library/dynasty/ming.html>, (01.05.2011).

“The Promise of Democratization in Hong Kong: The Impact of July’s Protest Demonstrations on the November 23 District Council Elections -A pre-election Report”, NDI Hong Kong Report, No: 8 Nov. 17, 2003, sayfa 22, National Democratic Institute Web Site, İnternet Sitesi: <http://www.ndi.org>, (05.08.2011).

“Uzak Doğudaki İki Büyük Devlin Kapaşması”, Ulusal Güvenlik Stratejileri Araştırma Merkezi, İnternet Adresi:
<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=34&sayfa=67>, (10.06.2011).

Voice of America, “Philippines seeks answers about latest South China Sea Incident”, İnternet Adresi: <http://www.voanews.com/english/news/Philippines-Seeks-Answers-About-Latest-South-China-Sea-Incident-122936653.html>, (01.12.2011).

White Paper on China’s National Defense, 2006, İnternet Adresi:
<http://www.china.org.cn/english/features/book/194421.htm>, (30.07.2011).

White Paper on China’s National Defense, İnternet Adresi:
http://www.china.org.cn/government/central_government/2009-01/20/content_17155577.htm, (30.07.2011).

Xiaoping D., “One Country Two Systems” Selected Works of Deng Xiaoping, People’s Daily Online Edition Beijing: 22-23 Haziran 1984, İnternet Adresi:
<http://english.peopledaily.com.cn/dengxp/vol3/text/c1210.html>, (05.08.2011).

Yılmaz S., “ABD'nin Savaş Senaryoları; Nükleer Çözümler ve Füze Kalkanı”, Makale, BÜSAM (Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi), Araştırma Masaları-ABD, İstanbul, 7 Ekim 2008, sayfa 3, İnternet Adresi:
<http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/yilmaz-ekim2.pdf>, (01.12.2011).

Yılmaz S., “Çin Stratejisi”, Makale, BÜSAM (Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi), Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi, İstanbul, Aralık 2008, sayfa 2, İnternet Adresi: <http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/yilmaz-aralik.pdf>, (01.12.2011).

Yılmaz S., “Türkiye-Çin Askeri Tatbikatı”, Makale, BÜSAM (Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi), Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ekim 2010, sayfa 4, İnternet Adresi: <http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/tukiye-cin-askeri-tatbikati.pdf>, (01.09.2011).

Yılmaz S., “Yükselen Güç Çin’in Güvenlik Politika ve Stratejileri”, Makale, BÜSAM (Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi), Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi, İstanbul, 2008, sayfa 82, İnternet Adresi: <http://www.beykent.edu.tr/docs/16.doc?phpMyAdmin=26b1ab37aa748d52c4747d623bec741b>, (01.12.2011).

Zhan E., “A Bureaucratic Politics Model of China’s Decisions in Tayvan Strait: From Individual Supremancy to Institutionalized Decision-Making”, İnternet Adresi: <http://www.icassecretariat.org/index.php?q=node/375>, (21.07.2011).

ÖZGEÇMİŞ

2 Ağustos 1985 tarihi, Tekirdağ ili Saray ilçesi doğumluyum. İlk ve Orta öğrenimini İzmir'de, lise öğrenimini Balıkesir'de tamamladım. 2005 yılında, Astsubay Meslek Yüksek Okulu'ndan, 2009 yılında, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldum. 2006-2010 yılları arasında yurdun çeşitli bölgelerinde T.S.K. birlik ve kurumlarında görev yaptım. 2010 yılında Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Programına kabul edildim ve halen çalışmalarına bu bölümde devam etmekteyim.

Özel ilgi alanlarım, küresel siyaset, dış ilişkiler ve ulusların siyasi yapılarıdır.

Yabancı dilim İngilizce olup, bekârim.

Hasan KARAARSLAN